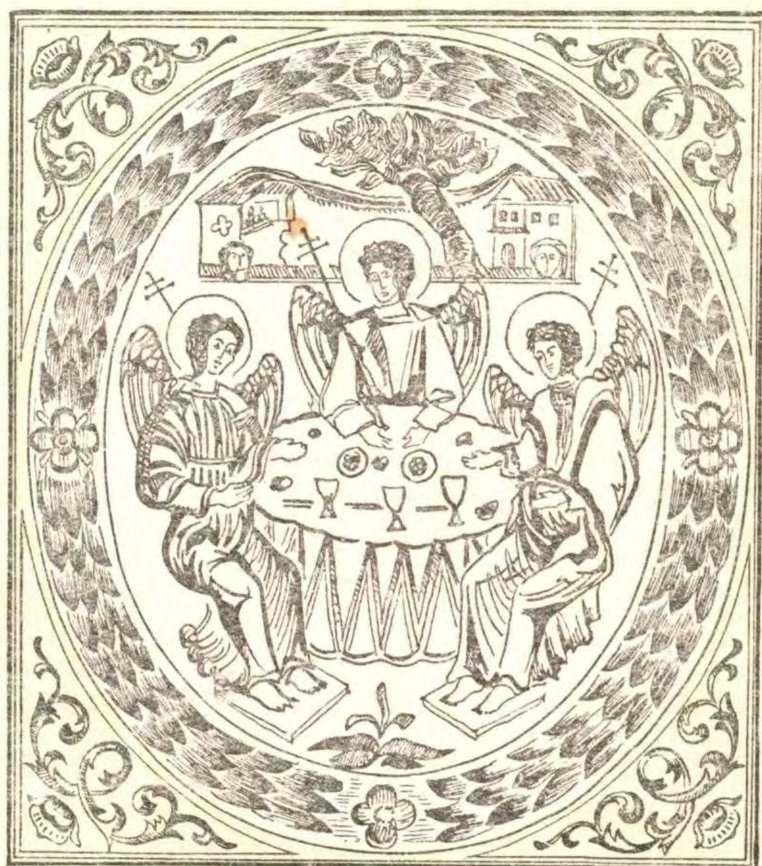


MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI și EPISCOPIEI ORADIEI



1 ex. 1

IANUARIE—
FEBRUARIE
1987
ANUL XXXII
SIBIU

MA 32

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTĂ OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

ANIVERSĂRI

MOMENTE DE SEAMĂ ÎN VIAŢA NAŢIUNII

STUDII ŞI ARTICOLE

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

VIAŢA BISERICEASCĂ

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ŞI EPISCOPIEI ORADIEI





ANUL XXXII, Nr. 1 IANUARIE—FEBRUARIE 1987

Redacţia şi Administraţia: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

PREȘEDINTELUI PATRIEI NOASTRE ÎNALTĂ CINSTIRE

Neamul nostru românesc omagiază și în acest ianuarie aniversar, într-o unitate de cuget și simțire strămoșească, pe conducătorul încercat al patriei noastre dragi. Ziua de 26 ianuarie a intrat în tradiția manifestărilor festive românești, în calendarul de inimă al poporului nostru ca o sărbătoare de suflet și de conștiință a națiunii noastre. Celebrarea zilei de naștere a Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, prilejuiește întregului nostru popor ocazia de a omagia personalitatea distinsă a ctitorului României moderne.

Harnicul nostru popor muncitor aduce — la aniversarea zilei de naștere și a îndelungatei și eroicei activități revoluționare — un profund omagiu celui care de peste două decenii se află la cîrma destinelor țării noastre. Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu s-a identificat cu țara și cu aspirațiile ei înalte, s-a dăruit din fragedă vîrstă luptei pentru eliberare socială și națională, slujirii cu abnegație a mărețelor idealuri de independență și progres, triumfului păcii și colaborării între toate statele lumii. Prin înaltul său exemplu și prin cuvîntul răspicat — Domnia Sa a demonstrat că dezvoltarea societății umane pe noi culmi de progres și bunăstare înseamnă, înainte de toate, starea de permanență, de torță vie a spiritului jertfelnic în acțiune continuă. Cuvintele sale: „Să clădim mergînd pînă la jertfă, fericirea patriei și a poporului român" sînt emblematice pentru întreaga activitate a Președintelui țării.

„Epoca Nicolae Ceaușescu" inaugurată cu anul 1965 — cînd conducerea patriei a fost încredințată celui mai iubit fiu al națiunii noastre — este perioada celor mai mărețe fapte și izbînzi de muncă ale poporului român. Dintre mărețele înfăptuiri ale acestei epoci, de numele cărora se leagă inițiative și îndrumări prețioase ale Președintelui țării, să amintim doar cîteva dintre cele mai semnificative: hidrocentralele de pe Dunăre și de pe principalele rîuri interioare, marile cetăți ale industriei românești prezente în toate zonele țării, canalul Dunăre—Marea Neagră, mărețul Transfăgărășan, frumosul și atît de folositorul metrou bucureștean ș. a.

Această etapă din devenirea noastră istorică este o perioadă de mari realizări ale economiei românești. Producția industrială a crescut de peste 6 ori, iar producția agricolă de peste 2 ori. Prin dezvoltarea și modernizarea puternică a tuturor ramurilor economiei, venitul național a crescut de 3,8 ori, peste 3,4 milioane de noi locuri de muncă au fost create în toate sectoarele și județele țării, peste 250 platforme industriale au fost înălțate, fiecare județ devenind un centru industrial puternic. Tot în acest timp a fost reconsiderat locul agriculturii în structura economiei României. Beneficiind de un volum considerabil de investiții — peste 400 miliarde lei — forța productivă a agriculturii a crescut foarte mult: printre altele, în 1985 au fost realizate producții de peste 23 milioane tone cereale și peste 28 milioane tone în 1986.

În perioada 1965—1986 fondul locativ a cunoscut o creștere fără precedent, peste 10.000.000 de cetățeni s-au mutat în locuințe noi. În prezent peste 80% din

populația țării noastre trăiește în locuințe noi. Așa se face că în „Epoca Ceaușescu" în patria noastră au apărut orașe noi pe harta țării, cartiere frumoase și mari, centre civice moderne, ceea ce a făcut ca jumătate din populația țării noastre să locuiască la ora actuală în municipii și orașe. Se acordă o atenție deosebită dezvoltării și modernizării edilitare a Capitalei. Aici se realizează mari lucrări de sistematizare. Se conturează pe zi ce trece noul centru politico-administrativ, noi ansambluri de locuințe cu arhitectură monumentală.

Învățămîntul de toate gradele a cunoscut o mare dezvoltare și o continuă modernizare. Începînd cu anul școlar 1974—1975 s-a generalizat prima treaptă a învățămîntului liceal, s-a trecut astfel la obligativitatea învățămîntului de 10 ani; punerea, în mod gratuit, la dispoziția elevilor din învățămîntul primar, gimnazial și mediu a manualelor școlare; integrarea organică a învățămîntului cu producția și cu cercetarea. Este sugestiv să amintim, în această ordine de idei, că un sfert din populația țării este cuprinsă într-o formă de învățămînt, iar peste 50% din tineretul țării urmează cursurile învățămîntului liceal. Din cele peste 29.000 de unități de învățămînt — de toate gradele — existente, 10,7% reprezintă unități cu predare în limbile naționalităților conlocuitoare.

Politica externă a României contemporane, al cărei strălucit promotor este Președintele Nicolae Ceaușescu, reprezintă o politică de pace, bună înțelegere și colaborare, este o politică generos deschisă spre împlinirea năzuințelor și intereselor supreme ale țării în deplin consens cu interesele tuturor popoarelor lumii. Rolul pilduitor al Domnului președinte Nicolae Ceaușescu în lansarea unei politici externe constructive este recunoscut și apreciat în lumea întreagă. Sînt sugestive în acest sens aprecierile unor înalți demnitari ai lumii contemporane: „Guvernul și poporul român, România se bucură de mult respect la Națiunile Unite, ca țară care acordă o enormă importanță păcii, securității și înțelegerii. Politica promovată de președintele Nicolae Ceaușescu este foarte bine cunoscută și apreciată. Acțiunile Excelenței Sale, eforturile sale la scară planetară, relațiile pe care le întreține cu conducătorii altor țări i-au permis o viziune cu adevărat universală a problemelor internaționale" (Javier Perez de Cuellar, secretar general al O. N. U.);

„Apreciem cu multă stimă rolul deosebit pe care îl aveți în realizarea unor adevărate legături de prietenie între popoare, pentru destindere și înlăturarea războiului rece în relațiile Est-Vest. Și, deși acțiunile dumneavoastră au fost pași de pionierat în anii ce au trecut, acum mulți alții vă urmează pilda, încercînd să extindă căile de apropiere între Est și Vest. Iar cînd ați făcut acest lucru, dragă prietene, nu ați pornit de la poziția celui fără de putere sau dezorientat, ci plecînd de la forța pe care o dă puterea de convingere. Sînteți ideologul care știe să-și apere principiile și, totodată, omul politic cu multă clarviziune și responsabilitate istorică. Cuvintele dumneavoastră au fost totdeauna clare și ferme. Ați mers pe acea cale pe care, cu convingere, ați văzut-o că, răspunzînd intereselor poporului dumneavoastră, răspunde intereselor comunității internaționale" (Hussein I, regele Iordaniei).

Președintele țării noastre a dat glas voinței de pace a poporului român devenind „Erou al păcii". Mesajul de pace al poporului român, dorința sa de colaborare fructuoasă cu toate popoarele lumii, demersurile și acțiunile sale s-au aflat la loc de frunte pe agenda de lucru cu prilejul celor peste 200 de vizite oficiale la nivel înalt întreprinse din anul 1965 pînă astăzi în țări din întreaga lume.

Opera și gîndirea novatoare ale Domnului președinte Nicolae Ceaușescu se bucură de prețuire și admirație în rîndurile popoarelor lumii. Această apreciere și-a găsit expresie în acordarea a 130 de înalte distincții și medalii. Atribuirea Medaliei de aur a păcii „Friederic Joliot Curie" Președintelui României „reprezintă o nouă recunoaștere a marelui rol al României în lupta pentru pace, pentru dezarmare, pentru independență națională, pentru dreptate, pentru progres social. Iată de ce, atribuirea acestei medalii de aur președintelui Nicolae Ceaușescu trebuie privită ca un act ce emană de la toate popoarele lumii, din partea tuturor popoarelor lumii, în semn de înaltă apreciere a politicii de pace a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu" spunea Romesh Chandra, președintele Consiliului Mondial al Păcii.

Poporul român a chemat — prin glasul celui mai autorizat reprezentant al său, președintele țării — pe toți conducătorii popoarelor să nu precupețească

nici un efort pentru ca anul 1987 să fie consemnat de istorie ca an în care s-a trecut hotărît de la declarații la fapte concrete de dezarmare, așa precum poporul nostru — la inițiativa Domnului președinte Nicolae Ceaușescu — a hotărît prin Referendumul din 23 noiembrie 1986. Această decizie înseamnă pentru țara noastră reducerea forțelor armate cu 10.000 de oameni, scoaterea din dotarea lor a unei cantități de tehnică de luptă și adaptarea lor pentru utilizări civile, ca și diminuarea cheltuielilor militare cu peste un miliard de lei.

Slujitorii și credincioșii Bisericii noastre strămoșești — în deplină unitate de gînd și de simțire cu întregul nostru popor — își aduc omagiul lor Președintelui țării, omagiu exprimat cu căldură de către mesajul de felicitare adresat de către Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, *Prea Fericitul Părintele nostru Patriarh Teoctist*: *„Cu prilejul aniversării zilei Dumneavoastră de naștere și a peste cinci decenii de eroică activitate patriotică — sărbătoare scumpă întregului nostru popor — membrii Sfîntului Sinod și noi personal, împreună cu clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, își exprimă sentimentele de nețărmurită dragoste, înaltă stimă și adîncă recunoștință față de Domnia Voastră, mult stimate Domnule Președinte, pentru rodnica și neobosita activitate pe care o desfășurați în fruntea statului, consacrată înfloririi neîntrerupte a patriei, creșterii prestigiului ei în lume, nobilelor idealuri ale păcii, prieteniei și colaborării între toate popoarele. Adînc recunoscători pentru strădaniile pe care le depuneți pentru viața fericită a poporului nostru și pentru pacea întregii lumi, vă aducem cele mai vii mulțumiri pentru larga înțelegere pe care o arătați Bisericii noastre, celorlalte culte din țara noastră, asigurînd tuturor credincioșilor deplina libertate pentru practicarea rînduielilor lor de credință. Vă încredințăm, mult stimate Domnule Președinte, că întreaga Biserică Ortodoxă Română sprijină, fără încetare și cu rîvnă sporită, strădaniile pe care poporul român, sub înțeleapta cîrmuire a Domniei Voastre, le depune pentru zidirea vieții celei noi în scumpa noastră patrie și pentru apărarea păcii în lume. Animați de asemenea gînduri și cu inimile pline de bucurie, la acest popas sărbătoresc din viața Domniei Voastre, vă rugăm să ne permiteți, mult stimate Domnule Președinte, să vă aducem un respectuos și fierbinte omagiu și să vă adresăm cele mai calde urări de ani mulți și fericiți, în deplină sănătate, de viață îndelungată și nesecate puteri de muncă, în fruntea statului nostru, împreună cu mult stimata doamnă academician Elena Ceaușescu pentru binele și fericirea poporului român, pentru înflorirea patriei noastre dragi, Republica Socialistă România. Cu aceste simțăminte vă adresăm strămoșescul „La mulți și fericiți ani!“*

Redacția

Momente de seamă în viața națiunii

128 DE ANI DE LA FORMAREA STATULUI NAȚIONAL ROMÂN MODERN PRIN UNIREA MOLDOVEI CU MUNTENIA

Unirea Moldovei cu Țara Românească reprezintă o pagină vie, de adîncă vibrație și sublimă înălțare sufletească în cartea neamului nostru.

Actul de la 1859 sau reîntruparea treptată a Daciei străbune a lui Burebista, al cărui stat unitar și puternic se încumeta să înfrunte Roma, sau „planul dacic", cum avea să-l numească N. Iorga, este apogeul unui îndelungat proces al afirmării conștiinței de unitate națională și statală, trăsătură fundamentală a istoriei poporului nostru. Prin înfăptuirea unității politice ca urmare a unității spirituale realizate cu mult înainte, ziua de 24 Ianuarie este, pentru poporul român de pretutindeni, o zi simbol, o zi plină de semnificații, o dominantă istorică la baza căreia stă din totdeauna, peste vremi, un cap retezat depus la Mănăstirea Dealu: capul lui Mihai Viteazul. Domnitorul Unirii de la 1600 a desființat pseudo-frontierele naturale, Milcovul și Carpații, redîndu-le acestora rolul lor autentic, confirmat de vremi: Milcovul, pod al prieteniei, iar Carpații coloană vertebrală pentru toată suprafața teritoriilor românești din spațiul Carpato-danubiano-pontic.

Pentru neamurile risipite de evenimentele nefaste ale unei istorii zbuciumate, ideea de unitate este ideea fundamentală. Aceasta se face simțită în toate aspectele vieții, de la cele mai importante pînă la cele mai lipsite de însemnătate.

În cazul nostru, limba, credința și tradițiile comune au fost cei trei factori care au permis poporului român să înfrunte toate vitregiile istoriei. Această unitate spirituală a însemnat izvorul forței neconteniite de care poporul român a dat mereu dovadă. Iar forța trebuie înțeleasă, raportată fiind la întregul complex al caracteristicilor vieții poporului. În cuprinsul acestei vieți, alături de universul gingașei doine sau al Mioriței, se regăsesc elanul constructiv și tenacitatea Meșterului Manole, delicatețea culturii cucuteniene, seninătatea și orizontul meditativ al Gînditorului de la Hamagia, dîrzenia și tradiția dacilor sau spiritul de ordine și echilibrul lumii romane. Aceste trăsături, îngemănate în structura ultimă a poporului român, trăitor pe pămîntul strămoșilor săi, i-au conferit dimensiuni proprii și o unitate fără egal.

Putem spune că anul 1859 este oglinda unei istorii brăzdate de lupte de neatîrnare și dreptate, de la primele bătălii ale principilor răspîndiți pe teritoriile părăsite de romani pînă la cele eterne ale lui Mircea, Ștefan, Țepeș, Ioan Vodă, și mai ales pînă la efortul fabulos al Reîntregirii de o clipă sub Mihai Viteazul, a Moldovei, Munteniei și Transilvaniei.

Simțirile anului 1859 nu erau fructul unei conjuncturi speciale, ci rodul a nenumărate veacuri de lucrare a poporului român asupra lui însuși. Cu dreptate s-a spus că „pentru unire, românii se pregătiseră prin întreaga lor istorie".

Într-o istorie întreagă, limba, credința și tradițiile care au generat luptele pentru păstrarea legii, literatura religioasă și laică, școlile în limba română și apariția altor instituții de cultură, au dus la spiritualizarea frontierelor, închipuite și așa, între frați de același sînge și neam. Ca o răsplată la jertfa străbunilor care în fața vitregiilor soartei se retrăgeau cu puținul lor avut fie în munți, fie în țărînă, ca o răsplată la încă alte multe feluri de jertfe, umaniștii și iluminiștii secolelor de după Mihai Viteazul, domnitori, cronicari, clerici, scriitori și poeți, revoluționari, au așezat la temelia conștiinței neamului lor, ideea continuității și a unității sale.

O contribuție hotărîtoare și inegalabilă în afirmarea, confirmarea și dezvoltarea conștiinței unității etnice, a avut-o în toate veacurile Biserica românească

care prin iluștrii săi reprezentanți, mai ales din secolul XVI și următoarele, și-a cîștigat pe drept calitatea de ctitoră a ființei neamului românesc de pretutindeni. Din zecile de exemple care ar putea fi citate, amintim cu sărăcie doar pe Coresi, Varlaam, Dosoftei, Simion Ștefan ș. a. Înflăcăratul patriotism al Bisericii străbate din fiecare pagină a scriiturii acestor atlași ai neamului românesc. Ne dăm încă și mai bine seama de incontestabila contribuție a Bisericii la ctitoria ființei noastre naționale, punîndu-ne întrebarea: ce am fi fost noi astăzi fără existența mîntuitoare a Bisericii, a credinței creștine, a tradițiilor ortodoxe în decursul frămîntatei istorii a românilor?

Glasul Bisericii ridicat pentru consolidarea conștiinței unității naționale a găsit un profund ecou în specificul activității Școlii ardelene, reprezentată de Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, I. Budai-Deleanu ș. a., precum și în paginile oamenilor de cultură ai timpului, scriitori, poeți, filozofi. Aceștia au devenit interpreții și exponenții voinței și idealurilor care au însuflețit permanent poporul nostru, dăruindu-se cu entuziasm transpunerii în viață a măreței năzuințe de unitate națională.

Necesitatea unirii a fost dictată, în mod evident, de factori interni, dar favorizată de factori externi, constituirea statului național român înscriindu-se în procesul de formare a statelor naționale moderne în Europa.

Iar unirea Principatelor Române, în ceea ce privește favorizarea de către împrejurările externe, așa a fost:

În anul 1856, lunile februarie—martie, se punea capăt războiului Crimeii prin așa-numitul Tratat de la Paris. La art. 24 al acestuia se făcea referire la situația Principatelor Române și se prevedea între altele, constituirea de Adunări Ad-hoc (sau Divanuri cum li s-a spus la noi) care urmau să se pronunțe asupra viitoarei organizări administrative, sub supravegherea țărilor semnatare (Franța, Rusia, Anglia, Prusia, Austria, Turcia, Sardinia). Astfel în iulie 1857, în Principate s-au constituit Adunările Ad-hoc, incluzînd reprezentanți din toate clasele sociale, printre care și un mare număr de țărani plugari, ceea ce însemna o premieră europeană, deoarece pînă atunci, în nici o țară cu sistem politic democratic burghez, parlamentul nu era reprezentat de toate clasele sociale, ca în aceste adunări românești.

Documentele vremii menționează că în afară de cîțiva candidați la domnie sau la căimăcănie, națiunea era pentru unire.

Dar tocmai acești puțini antiunioniști au încercat să falsifice alegerile, să facă o unire de contrabandă. Faptul a fost sesizat puterilor garante și alegerile au început din nou în septembrie, același an, 1857. În Moldova un rol deosebit de important în reușita alegerilor și izbînda unioniștilor, l-a avut proeminentul om politic și înflăcărat patriot M. Kogălniceanu, ale cărui cuvinte mobilizau suflarea românească în vîltoarea evenimentelor vremii, pentru realizarea unei patrii în care el vedea „toată acea întindere de loc unde se vorbește românește și care are ca istorie națională, istoria Moldovei întregi înainte de sfîșierea ei, a Valahilor și a fraților din Transilvania". (Corneliu Badea, „1848 la români". O istorie în date și mărturii: Ed. Științifică și enciclopedică, Buc., 1982, vol. I, p. 220).

Vorbind la tribuna Adunării din Moldova, marele patriot moldovean spunea: „Inima popoarelor nu înșeală niciodată. Să ascultăm inima poporului, fraților, să ascultăm glasul și interesul nației noastre care ne strigă neîncetat: unire și unire!"

Adunările din Moldova, dominate de Kogălniceanu, au propus unirea principatelor într-un singur stat care să se numească România.

În 30 septembrie 1857 are loc Divanul Ad-hoc din București unde se votează o moțiune similară celei de la Iași.

În anul următor, între 10 și 22 mai, a avut loc la Paris, conferința celor șapte puteri garante, privind organizarea Principatelor române, conferință ce se încheia în august 1858, și care prevedea ca cele două țări să poarte numele: Principatele unite ale Moldovei și Țării Românești, și să aibă fiecare cîte un domnitor, cu guvern și o Adunare legiuitoare.

Și iată ce au făcut românii:

În decembrie și ianuarie, în Moldova și Muntenia, s-au constituit cele două Adunări elective pentru alegerea celor doi domnitori, potrivit convenției. Astfel la 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă din Iași alege ca domn al Moldovei pe

colonelul Al. I. Cuza, iar la 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă din București alege ca domn al Țării Românești tot pe colonelul Al. I. Cuza.

După alegeri, domnitorul României se adresa nației sale: „Români! Unirea este îndeplinită! Naționalitatea română este întemeiată. Acest fapt măreț dorit de generațiunile trecute, aclamat de corpurile legiuitoare, chiămat cu căldură de noi, s-a recunoscut de puterile garante și s-a înscris în datinile națiunilor. Dumnezeul părinților noștri a fost cu Țeara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului și a condus națiunea către un falnic viitor. În zilele de 5 și 24 ianuarie, ați depus toată a voastră încredere în Alesul Națiunii, ați întrunit toate speranțele voastre într-un singur domn; Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie. Vă iubiți Patria, veți ști dar a o întări! Să trăiască România!"

Și Alexandru Ioan I a depus jurămînt: „Jur în numele Prea Sfintei Treimi și în fața Țării mele că voi păzi cu sfințenie drepturile și interesele Patriei, că în toată domnia mea, voi priveghea la respectarea legilor pentru toți și în toate, uitînd toată prigoana și ura, iubind deopotrivă și pe cei care m-au urît, neavînd înaintea ochilor mei decît binele și fericirea nației române".

După acest jurămînt, din mijlocul Adunării, M. Kogălniceanu s-a urcat la tribună și într-o atmosferă electrizată de fiori de emoție a rostit: „Prin înălțarea Ta pe tronul lui Ștefan cel Mare, s-a reînălțat iarăși națiunea română. Alegîndu-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia Ta, a voit să răsplătească sîngele strămoșilor Tăi, vărsat pentru libertățile publice.

Alegîndu-te pe Tine domn, în toată țara noastră, noi am voit să arătăm lumii, ceea ce toată lumea dorește: la legi nouă, om nou. Fii omul epocei, fă ca legea să înlocuiască arbitrariul, fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria Ta, ca domn, fii bun și blînd, fii bun mai ales cu aceia pentru care mai toți domnii trecuți au fost nepăsători și răi.

Fă ca domnia Ta să fie cu totul de pace și de dreptate. Fii simplu, Măria Ta, fii bun, fii domn cetățean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr și închisă la minciună și lingușire".

Expresiile slogan care circulau din gură în gură și din ziar în ziar confirmă entuziasmul general al momentului unic în istorie:

— Unirea este actul energic al întregii națiuni române.
— Națiunea — o singură voce.
— Nu e român care să nu vrea a se realiza o Românie tare și unită.
— Unirea și libertatea — doi munți mai tari decît Carpații.
— Unirea era deja făcută în sufletele noastre.
— Ziua cea mai mare a veacului.
— Unirea, națiunea a făcut-o.

Unirea Principatelor române a fost recunoscută în același an de către puterile garante ale Europei, mai puțin Austria și Turcia care însă au fost nevoite să acorde mai tîrziu această recunoaștere care pentru români a însemnat punctul culminant al evoluției istorice, împlinirea viselor seculare ale tuturor revoluțiilor spirituale și politico-sociale.

La mărețul act istoric de la 1859, Biserica română, ca întotdeauna, a fost alături de popor.

Mitropoliții de atunci erau: Sofronie Miclescu în Moldova și Nifon în Țara Românească.

Aceștia au făcut parte din adunările elective și au proclamat domn pe Al. I. Cuza.

La deschiderea lucrărilor Divanului, Mitropolitului Moldovei i-a revenit conducerea, împreună cu arhiereii Nectarie de Roman și Ghenadie de Huși, ambii locțiitori de episcopi. Sofronie Miclescu a oficiat personal Te-Deum-ul de deschidere, la biserica Sf. Nicolae Domnesc din Iași, ținînd un vibrant cuvînt prin care evoca unitatea de veacuri a poporului român.

De asemenea, Arhimandritul Iosafat în Moldova, Arhimandritul Ștefănescu — rector al seminarului din Huși, s-au distins prin activitățile lor patriotice în slujba cauzei urmărite de întregul popor, precum și mulți alții.

Și în Țara Românească clerul, în frunte cu Mitropolitul Nifon, a militat activ pentru realizarea mărețului ideal.

Se cunosc nume de ierarhi ca: episcopii Calinic de Rîmnic, Filotei de Buzău, Climent de Argeş, Atanasie Stoenescu de la Sadova, Ieronim de la Bistriţa, precum şi de preoţi şi protopopi, care s-au înscris pe linia slujirii poporului în aceste istorice momente.

Rolul Mitropolitului Nifon în lupta pentru unire este confirmat şi de faptul că după alegerea dublă a lui Cuza, el este cel care invită pe domnitor la conducerea Principatelor.

Unirea de la 5—24 ianuarie 1859 a fost întărită ulterior prin activitatea pe multiple planuri a domnitorului Al. I. Cuza.

Reformele pe care acesta le-a săvîrşit ca:

— Unificarea aparatului administrativ,

— Legea secularizării averilor mănăstirilor,

— Legea rurală cu împroprietărirea a peste 400.000 familii de ţărani şi desfiinţarea relaţiilor feudale,

— Unificarea conducerii Bisericii din cele două principate prin instituirea unei Autorităţi Sinodale centrale pentru ca Biserica Ortodoxă Română să fie întru totul independentă de intervenţia oricărei autorităţi bisericeşti străine, toate acestea i-au creat alesului Unirii în cei şapte ani de domnie o mare popularitate şi au contribuit la unificarea şi mai solidă a celor două provincii româneşti în noul stat.

Evenimentele mari ale istoriei neamului nostru n-au avut niciodată un caracter strict local, ci în mod direct sau indirect au avut întotdeauna o arie largă de răspîndire.

La fel s-a întîmplat şi cu Unirea de la 1859, însă aşa cum înainte de această dată, între cele două Principate exista o unire spirituală, tot aşa şi între Transilvania şi România de atunci, cu mult înainte de anul 1859, unitatea spirituală era deja existentă. Al. I. Cuza era numit aici „craiul românilor"; A. T. Laurian menţiona că românii de dincolo de Carpaţi „numai la Principate privesc", şi că entuziasmul românilor din Transilvania era poate mai mare decît cel din Principate, adăuga, în zelul său, Al. Papiu Ilarian.

Ecourile Unirii Principatelor române au depăşit însă şi frontierele Transilvaniei, auzindu-se în întreaga Europă, făcînd să vorbească de ea scriitori, poeţi, ziarişti, politicieni şi alte personalităţi ale timpului din Franţa, Anglia, Austria, Rusia, Bulgaria, Polonia etc.

Unirea Principatelor Române de la 24 ianuarie 1859 a avut o importanţă capitală pentru istoria ulterioară a poporului român.

Reprezentînd o sinteză istorică, etnică, geografică, culturală, morală, politică, prin toate reformele, consecinţele şi implicaţiile sale, evenimentul 1859 a pregătit şi a însemnat garanţia următorilor paşi făcuţi de poporul român spre propria sa propăşire, cîştigarea independenţei la 1877 şi Unirea cea mare la 1 decembrie 1918.

Unirea Principatelor este un act istoric realizat. Totuşi el se trăieşte şi se realizează în fiecare zi de către poporul care se bucură şi beneficiază de consecinţele sale.

Se trăieşte şi se realizează prin muncă, prin armonie, înţelegere şi frăţietate, prin investirea noastră în orice acţiune care are drept scop înflorirea spirituală şi materială a poporului din care facem parte, prin păstrarea în continuare a unităţii de limbă, de tradiţii, de credinţă, prin ataşamentul şi adeziunea noastră la iniţiativele conducerii noastre de stat, pentru apărarea şi afirmarea integrităţii, independenţei şi suveranităţii noastre naţionale, a păcii între popoare în lume. Pentru ţara aceasta românească fără de timp, eternă şi curgătoare, care nu-i neapărat pămînt, nici trup, nici materie, ci spirit, spirit fără sfîrşit, transfigurat şi înnobilator (R. Rusan, *Cîntecele*, „Rom. Lit.", 19 ianuarie 1984), care este însufleţită de fiii de astăzi şi de strămoşii de ieri ce dorm în sfintele noastre cimitire, în jurul sfintelor lui Dumnezeu biserici şi pretutindeni şi astăzi la sărbătorirea a 128 ani de la ziua simbol, 24 Ianuarie 1859, cît de frumos şi emoţionant răsună versurile nemuritoare ale poetului unirii, V. Alecsandri:

„Hai să dăm mînă cu mînă
Cei cu inima română"!

Pr. *Teodor Damian*

Studii și articole

ASCEZĂ ȘI SPIRITUALITATE (MISTICĂ) ÎN LITURGHIA RĂSĂRITEANĂ DE RIT BIZANTIN

I. *Introducere*

Mișcarea ecumenică contemporană are meritul de a înlesni și de a promova, încetul cu încetul, apropierea dintre diferitele Biserici și ramuri ale creștinismului. Ea încearcă să afle baza comună sau rădăcina lor comună, dezvoltarea ulterioară a creștinismului și modul în care se poate ajunge la unitatea mult dorită dintre Biserici.

Tema celei de a 8-a întruniri a Seminarului Teologic Sud-Est European: *„Asceza și mistica în tradiția celor două Biserici, răsăriteană și apuseană"* vine să confirme această strădanie.

Asceza și mistica au constituit, atît în răsărit, cît și în apus, o preocupare permanentă, o expresie a dorinței sufletului omenesc după perfecțiune, după comuniunea cu Dumnezeu.

Receptarea misterului a fost în chip deosebit pentru răsărit o dimensiune existențială, spune un teolog apusean.[1]

Viața spirituală a Ortodoxiei cunoaște, pe lîngă calea realizării mistice, nemijlocite a unirii omului cu Dumnezeu — cale care a dat naștere *isihasmului* din sec. al XIV-lea, și o a doua cale realizabilă, a unirii credincioșilor cu Dumnezeu.

Această cale și acest mod de ascensiune spirituală, de purificare de tot ceea ce este pămîntesc, pînă la împărtășirea cu harul dumnezeiesc, pînă la devenirea *teoforică* a omului (purtător de Dumnezeu) este calea *misticii liturgice sau sacramentale.* Prin ea se realizează unirea cu Dumnezeu, cel întreit, prin Mîntuitorul Iisus Hristos, cu ajutorul unor forme sensibile ale cultului.

Mistica sacramentală este cunoscută încă din primele veacuri creștine. În Noul Testament o întîlnim la Sf. Ap. și Evanghelist Ioan, precum și la Sf. Ap. Pavel. Sf. Ioan o întemeiază pe iubirea lui Dumnezeu față de oameni, prin trimiterea Unuia Născut Fiului Său în lume. „Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe Unul Născut Fiul Său ca tot cel ce crede în El să aibă viață veșnică" (Ioan 3, 16). „Dumnezeu este iubire" — zice același apostol — „și tot cel ce trăiește în iubire trăiește în Dumnezeu". La Cina cea de Taină și prin jertfa sa de pe

1 André d'Halleus, *La Théologie orthodoxe,* în vol. colectiv: „Mysterium salutis", Paris 1969, vol. IV, p. 256—261, cf. Dr. Dan Ilie Ciobotea: *Frumusețea Ortodoxiei,* în rev. „Viața creștină" nr. 4—6, 1986.

cruce, Iisus Hristos a așezat taina unirii Lui cu oamenii. „Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu, rămîne întru Mine și Eu întru el" (Ioan 6, 56).

La rîndul său, Ap. Pavel a exprimat categoric că sensul vieții lui este unirea cu Hristos. „Mie a viețui este Hristos". Ideea fundamentală a Ap. Pavel despre mistică este: „Eu sînt în Hristos, în El trăiesc și viez". În El sînt sigur de înviere, prin El și în El sînt copilul lui Dumnezeu. Această existență în Hristos este marea descoperire a învățăturii Ap. Pavel. „În El trăim, ne mișcăm și sîntem" se conchide în Faptele Apostolilor, cap. 17, 28. Îndeosebi epistolele către Galateni și Romani abundă în asemenea texte.[2]

Dintre Părinții Bisericii, cel ce folosește mai des cuvîntul mistică este Sf. Ignatie Teoforul, ucenicul Sf. Ev. Ioan.

Între scriitorii bisericești din răsărit care au înfățișat mistica sacramentală trebuie amintiți Pseudo-Dionisie Areopagitul în lucrarea: „Ierarhia cerească și Ierarhia bisericească" și Sfîntul Maxim Mărturisitorul, în sec. al VIII-lea, în opera sa „Mistagogia", în care dă o interpretare cosmică lucrării divine în Liturghie.

Dar cel mai de seamă reprezentant al misticii liturgice sau sacramentale în răsărit este teologul Nicolae Cabasila în sec. al XIV-lea, cu lucrările sale: „Viața în Hristos" (trad. rom. de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946) și „Tîlcuirea Sfintei Liturghii", tradusă și comentată de Pr. Prof. Ene Braniște, București, 1946.

După aceste considerații preliminare, vom încerca să înfățișăm cum este reprezentată în structura și conținutul Liturghiei ortodoxe asceza și mistica sacramentală sau liturgică.

De asemenea, vom încerca să surprindem urcușul duhovnicesc pe care îl oferă Sfînta Liturghie credincioșilor, pentru a-i face să se împărtășească cu vrednicie cu Trupul și Sîngele Domnului.

Nu vom prezenta aspectul dogmatic, moral sau strict simbolic al momentelor liturgice, ci ne vom îndrepta atenția la chemarea și invitația ce ne-o oferă spre a urca pe treptele ascezei și misticii sacramentale.

Înainte de a porni pe acest drum, se cuvine să arătăm:

II. *Rolul Liturghiei în viața credincioșilor*

Cuvîntul Liturghie derivă din două cuvinte grecești: *liton și ergon* și înseamnă lucrare publică.

Liturghia este așadar lucrarea publică prin care se continuă în chip tainic, dar real, lucrarea mîntuirii neamului omenesc de către Domnul nostru Iisus Hristos.

Ea este cea mai mare și, în același timp, cea mai cuprinzătoare rugăciune a Bisericii Ortodoxe. Dacă am asemăna cultul Bisericii Ortodoxe, toate serviciile (slujbele) bisericești cu niște înălțimi, am putea spune că Liturghia reprezintă vîrful cel mai înalt în care se întîlnesc cele cerești și cele pămîntești.

---

2 A se vedea mai pe larg la Albert Schweitzer: *Die Mystik des Apostels Paulus,* Tübingen, 1930, p. 211.

Însemnătatea ei constă în faptul că prin ea ni se comunică nu numai harul dumnezeiesc, ci însuşi izvorul acestui har, Iisus Hristos.

Ea este centrul cultului ortodox. Spre ea se îndreaptă şi de la ea pornesc ca nişte raze toate celelalte manifestări ale spiritualităţii şi evlaviei creştine.

Prin ea se exprimă legătura mistică dintre Hristos şi credincioşi.

Asistînd, cu evlavie, la oficierea Sfintei Liturghii, ai sentimentul că te afli într-un laborator în care se întîlnesc şi conlucrează, pe de o parte, făptura omenească, atît de slabă, fragilă şi supusă păcatului, cu harul lui Dumnezeu, cu energia necreată a dumnezeirii. Din această întîlnire şi întrepătrundere se naşte omul cel nou. „Omul trupesc moare spre a ajunge la „omul duhovnicesc" (I Cor. 15, 42—45). Caracterului teandric al Liturghiei ortodoxe se datoreşte şi denumirea Bisericii Ortodoxe ca o împărăţie a harului, cultul ei primind numirea de „Cerul pe pămînt".

„Osteneala şi moartea Domnului — reprezentate tainic în Liturghie — au fost mijlocul care a desfiinţat extremele, întrucît naşterea Lui a fost liberă de plăcere, iar moartea trupului său dumnezeiesc, luat pentru noi, a fost curată de viaţa pătimaşă.

Răbdînd pentru noi cu trupul naşterea şi moartea de bunăvoie, s-a făcut mijloc care a desfiinţat naşterea noastră din plăcere şi moartea de pe urma vieţii pătimaşe şi ne-a mutat la o altă viaţă liberă de început temporal şi de sfîrşit, pe care nu firea, ci harul le aşază".[3]

În Liturghie Hristos este prezent. El este Cel ce slujeşte, Cel ce se jertfeşte şi Cel ce primeşte jertfa. El se comunică credincioşilor spre viaţa veşnică, după cum a spus: „Eu sînt pîinea care m-am coborît din cer. Cel ce mănîncă din pîinea aceasta are viaţă veşnică" (Ioan 6, 51).

Liturghia impresionează şi are un rol deosebit în viaţa credincioşilor, devenind un model de trăire liturgică pentru întreaga viaţă a lor, nu atît prin caracterul ei estetic, prin cîntările omofonice sau polifonice, deşi şi acestea sînt mijloace de ascensiune spirituală, ci mai ales prin aceea că ea are simţul sacrului, al misterului. Ea este o întîlnire tainică între om şi dumnezeu prin Iisus Hristos. Hristos vine să se întîlnească cu noi şi noi mergem să ne întîlnim cu Hristos, să-L vedem cu ochii credinţei. Să se şteargă de pe acest ochi păienjenişul păcatelor şi să vadă „lumina cea adevărată şi veşnică", pe Hristos Domnul. Credinciosul ortodox merge la biserică spre a se întîlni cu Hristos şi spre a se împărtăşi din darurile jertfei Lui de pe cruce.

Liturghia nu este numai o aducere aminte a Cinei celei de Taină, a patimilor Mîntuitorului, nici numai un simbol al jertfei de pe Golgota, ci este însăşi continuarea jertfei de pe cruce a Domnului, într-un chip tainic şi nesîngeros. Ea oferă credincioşilor prilejul de a se împărtăşi cu adevărat cu Trupul şi Sîngele Domnului. Prin această unire ei devin şi mai strîns mădulare ale trupului tainic al lui Hristos.

---

3 *Filocalia* vol. III, p. 316, cf. Pr. Prof. Ioan Bria, *Dicţionar de teologie ortodoxă*, Bucureşti, 1981, p. 46.

În liturghie se împlinesc cuvintele Mîntuitorului: „Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacurilor" (Matei 28, 20). În momentul liturgic al sărutării păcii, preoții se îmbrățișează și rostesc cuvintele: „Hristos în mijlocul nostru. Este și va fi".

„Jertfa liturgică este una și aceeași cu cea de pe cruce". Acolo a fost o jertfă văzută și dureroasă, aici este o jertfă tainică și nesîngeroasă". Acolo s-a văzut focul dragostei dumnezeiești pentru oameni și pentru lume. Din acest foc a pornit dragostea lui Dumnezeu și se continuă pînă la sfîrșitul veacurilor pe altarele Bisericii creștine.

Nu este vorba de o reînnoire sau o repetare a patimilor, ci de continuarea lor.[4]

Liturghia oferă credincioșilor calea de a fi desăvîrșiți, așa precum însuși Mîntuitorul a zis: „Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru din ceruri este desăvîrșit". În ea se află chemarea și mijloacele harice pentru a înainta pe treptele sfințeniei. Acesta este și scopul ei ultim: sfințirea credincioșilor. Atunci cînd credincioșii sînt invitați la cuminecare, se rostesc, din altar, cuvintele: „Să luăm aminte: sfintele sfinților", la care credincioșii răspund, cîntînd imnul: „Unul (este) Sfînt, unul (este) Domnul Iisus Hristos, întru mărirea lui Dumnezeu Tatăl, Amin".

Rugăciunile, cîntările și imnele care formează conținutul și structura Liturghiei cuprind o sinteză de învățături dogmatice, morale și harismatice.

În referatul nostru ne vom opri numai la acelea care constituie sprijin credincioșilor în împlinirea năzuințelor lor după desăvîrșire, la acelea care-l ajută să înainteze pe calea vieții duhovnicești, să se desprindă de păcate și să-și înfrumusețeze viața cu virtuți.[5]

În ritul bizantin al Bisericii Ortodoxe se oficiază trei Liturghii. Una sub numele Sfîntului Ioan Gură de Aur, de la care au rămas cele mai multe rugăciuni liturgice, alta sub numele Sfîntului Vasile cel Mare, căruia îi aparține, în mod deosebit, o frumoasă și bogată anafora, și Liturghia Sfîntului Grigorie Dialogul, care este de fapt un serviciu divin mai dezvoltat în legătură cu cuminecarea credincioșilor în zilele de peste săptămînă din timpul Postului Paștilor, cînd nu se oficiază celelalte liturghii.

Liturghia Sfîntului Vasile cel Mare se oficiază de zece ori pe an, a Sfîntului Ioan Gură de Aur în celelalte zile de peste săptămînă, în duminici și sărbători, în afară de zilele din Postul Paștilor și a zilelor în care se oficiază Liturghia Sf. Vasile. (Despre rînduiala serviciilor a se vedea mai pe larg în lucrarea Pr. Petre Vintilescu, *Explicarea Sfintei Liturghii*).

În lucrarea noastră ne vom referi la rugăciunile și imnele din primele două liturghii, a Sf. Ioan Gură de Aur și a Sf. Vasile cel Mare.

În viața credincioșilor ortodocși Liturghia a exercitat și exercită o influență deosebită. Ea a constituit o adevărată școală de exercitare a

---

4 Cf. Pr. Prof. Ene Braniște, *Liturgica specială*, București, 1985, p. 319—323.
5 Cf. Pr. Petre Vintilescu, *Explicarea Sfintei Liturghii*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română", 1959—1963.

virtuţilor, de comuniune cu Dumnezeu şi cu oamenii. Jertfa obiectivă a lui Iisus Hristos, celebrată şi actualizată în Liturghie, a devenit un izvor şi model al jertfei subiective a credincioşilor în viaţa lor zilnică.

III. *Asceză şi contemplaţie în cuprinsul Liturghiei*

Asceza presupune un efort pentru desprinderea de patimile şi grijile pămînteşti, pentru a ajunge la starea de desăvîrşire.

Ea stă la începutul vieţii duhovniceşti. Am putea spune că este o primă treaptă necesară ascensiunii spirituale. Asceza creştină nu se poate limita la o autodisciplină în sens natural, adică la un efort moral de a face binele şi a evita răul. Asceza nu este o lucrare pur omenească. Nu există asceză propriu-zisă înainte de har şi fără de har.[6] Harul lui Dumnezeu îl însoţeşte pe credincios în întreg acest urcuş. Fără har nu se poate urca spre cele dumnezeieşti şi nu se poate împărtăşi de ele.

Asceza este cerinţa principală a sufletului care vrea să se apropie de Dumnezeu. Nu se poate lua un astfel de zbor duhovnicesc, pînă nu se desprinde omul de legăturile cu pornirile pătimaşe. Ap. Pavel spune: *„Mă străduiesc să am totdeauna un cuget curat înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor“* (Fapte 24, 16).

Spun Părinţii Bisericii că asceza este „arta artelor“.

Legea duhovnicească despre care vorbesc Părinţii şi scriitorii bisericeşti arată că pentru împlinirea ei trebuie depăşită şi biruită legea trupului. Trebuie sublimată şi transfigurată firea omenească.[7]

În Sfînta Liturghie aflăm de multe ori îndemn şi chemare la pregătire pentru participare la marea taină a Euharistiei.

De la începutul ei, liturghia ne îndeamnă să ne rugăm în pace, cu credinţă, cu evlavie, în curăţenia inimii, cu smerenie şi renunţare la plăceri trupeşti. Nu o dată auzim în decursul săvîrşirii ei: „să luăm aminte“ şi alte apelative: „Înţelepciune, drepţi“, „Sus să avem inimile“. În timpul cîntării imnului heruvimic, se rosteşte în taină de către slujitor, rugăciunea *„Nimeni din cei legaţi cu pofte şi cu desfătări trupeşti nu este vrednic să vie sau să se apropie sau să slujească Ţie, Împărate al slavei“.*[8]

Nu numai săvîrşitorul Liturghiei trebuie să se pregătească pentru întîlnirea tainică cu Hristos care vine la noi ca un Împărat al slavei, ci toţi credincioşii, de aceea în cîntarea Heruvicului, ridicîndu-se la înălţimea contemplării îngerilor, care aduc şi ei această slujbă, se hotărăsc să se desprindă de toată grija cea lumească, cîntînd: „Toată grija cea lumească de la noi să o lepădăm“. E prea înălţător acest moment, încît el invită la contemplarea lui, dar la aceasta se poate ajunge numai după ce se trece prin asceză.

6 Pr. Prof. Ioan Bria, *op. cit.*, p. 45.

7 Vezi *Filocalia românească*, vol. 6, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Edit. Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 1977, p. 346.

8 Rugăciune rostită în taină, în *Liturghier*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 1967, p. 131.

Pregătirea pentru participarea cu vrednicie la această întîlnire cu Hristos o aflăm de la început. Credinciosul ortodox are conştiinţa trează că trebuie să se pregătească pentru un astfel de moment teandric prin rugăciune, pocăinţă şi evlavie deosebită.

Participarea la Liturghie se face cu inimă curată şi smerită, însoţită de haine luminoase. Credinciosul rosteşte de cu seară, sau înainte de a merge la biserică Psalmul 50: „Miluieşte-mă Dumnezeule, după mare mila Ta şi după mulţimea îndurărilor Tale şterge fărădelegea mea... inimă curată zideşte întru mine şi cu duh stăpînitor mă întăreşte".

Necesitatea purificării cuprinde în mod deosebit fiinţa săvîrşitorului Sfintei Liturghii. El trebuie să se pregătească pentru această dumnezeiască slujbă, trăind în înfrînare şi curăţie. Înainte de începerea sfintei slujbe stă înaintea sfîntului altar şi rosteşte troparele de pocăinţă: „Miluieşte-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta şi după mulţimea îndurărilor Tale... Că fărădelegea mea eu o cunosc şi păcatul meu este pururea... Doamne, miluieşte-mă, că nepricepîndu-mă de nici un răspuns, această rugăciune aducem Ţie" şi „Uşa milostivirii deschide-o nouă astăzi, binecuvîntată de Dumnezeu Fecioară...".

În aceste tropare este arătată trebuinţa purificării morale şi intelectuale, cerută pentru marea taină a primirii lui Hristos, Cel Euharistic.

„De la începutul ei, dar mai precis, de la cîntarea heruvicului, Liturghia se desfăşoară într-o notă mistică, încearcă transpunerea cugetării şi simţirii religioase şi pietatea pe plan superior, supranatural".[9]

Spre această dispoziţie spirituală ne cheamă rugăciunea din Liturghia Sf. Vasile cel Mare: „Să tacă tot trupul omenesc şi să stea cu frică şi cu cutremur şi nimic pămîntesc întru sine să nu gîndească, fiindcă Împăratul împăraţilor şi Domnul Domnilor vine să se junghie şi să se dea mîncare credincioşilor".

În faţa acestei copleşitoare revelaţii, se naşte sentimentul smereniei, al evlaviei, al insuficienţei spirituale de a fi părtaş la o asemenea arătare a dragostei lui Dumnezeu.

„Profunzimea umilinţei sau smereniei este perfecţiunea", zice Isac Sirul.

În smerenie se întîlneşte asceza cu contemplaţia. Ele reprezintă modul creştin al participării la crucea lui Hristos.

Un moment însemnat al urcuşului duhovnicesc în Sf. Liturghie îl constituie acela cînd se aduc darurile spre jertfă. Momentul epiclezei, adică al coborîrii Sf. Duh peste daruri şi prefacerea lor în Trupul şi Sîngele Domnului este precedat de îndemnul: *„Să stăm bine, să stăm cu frică, să luăm aminte: Sfînta jertfă în pace a o aduce"*.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, tălmăcind acest moment, spune: „Momentul este grav şi solemn. Iată, deci, pentru ce ni se cere să stăm cu frică, adică frumos sau plini de cuviinţă, precum se cuvine a sta oamenilor înaintea lui Dumnezeu, cu teamă şi cu cutremur, adică stăpîniţi de o emoţie sfîntă, cu minte trează şi cu luare aminte". Acum încep a se săvîrşi lucrări nevăzute şi neauzite, înainte de venirea lui Hristos. Credincioşii se înalţă cu sufletul, le contemplă şi se bucură mulţumind.

9 Pr. Prof. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 1036.

E vremea în care se aduce aminte de toate cîte a făcut pentru noi Fiul lui Dumnezeu, în mod deosebit de patima și moartea lui pe cruce și acum luăm parte la plinirea lor mistică.

Slujitorul Liturghiei pregătește pe credincioși pentru sălășluirea Duhului celui bun, al harului peste ei și peste darurile ce sînt puse înainte.

„În Liturghie, *creștinii contemplă* nu numai cu mintea, ci și cu credința, opera și misterul mîntuirii. Ei sînt conduși de la meditația discursivă prin imnele, rugăciunile și lecturile din Liturghia catehumenilor la *meditația contemplativă,* prin care puterile sufletului se avîntă dincolo de contingențele banale ale vieții, spre a simți prin credință prezența lui Dumnezeu și a harurilor sale".[10]

În acest fel, Liturghia urmărește în ultimă linie să realizeze în sufletul și viața credincioșilor senzația supranaturalului, experiența unei vieți divine, într-un cuvînt *emoția mistică.*

Se observă în decursul săvîrșirii Liturghiei un circuit continuu între harul lui Dumnezeu, care îi atrage și sfințește pe oameni și între aceștia care își mărturisesc pe de o parte nevrednicia, pe de altă parte, încrederea în dobîndirea mîntuirii prin puterea harului divin.

Trimiterea acestui har li se comunică prin cuvintele: „*Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți*".

Pentru primirea acestui har, ei sînt îndemnați cu cuvintele: *Sus să avem inimile!*

Iisus ne-a adus prin jertfa de pe cruce harul mîntuitor. Dumnezeu-Tatăl și-a arătat dragostea, iar Duhul Sfînt le împărtășește tuturor credincioșilor.

Jertfa este mare, incomensurabilă. La ea participă nu numai oamenii, ci și îngerii. În acest moment are loc cîntarea îngerilor din Vechiul Testament: „Sfînt, Sfînt, Sfînt este Domnul Savaot, plin este cerul și pămîntul de mărirea lui". Acum cîntă împreună cu ei și oamenii, pentru că Hristos a înlăturat zidul care desparte cele două lumi (Sf. Ioan Gură de Aur).

„Unirea credincioșilor în chip spiritual cu sfinții îngeri, în armoniile aceluiași imn întreit sfînt, este un fapt actual în Liturghie".[11] El este și o prevestire a comuniunii dintre oameni și în veacul ce va să fie.

Cu ce emoție sfîntă, cu cîtă aleasă bucurie cîntă credincioșii acest imn.

În acest timp, pregătindu-se pentru cele necesare jertfei, în rugăciunea chemării Duhului Sfînt ca să sfințească darurile, din nou preotul privește spre interiorul său și se roagă astfel: „Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule, și cu duh stăpînitor mă întărește". „Nu mă lepăda de la fața Ta și Duhul Tău cel sfînt nu-l lua de la mine".

---

10 Cf. *Ibidem*, p. 1035.

11 *Ibidem*, p. 747, în „Biserica Ortodoxă Română", iulie-august 1961.

Într-un astfel de avînt mistic, de adîncă evlavie şi dispoziţie spirituală participă credincioşii, în genunchi, la acest moment, în care Biserica aduce lui Dumnezeu din darurile pămînteşti, ca prinoase, spre a le preface Duhul Sfînt în daruri cereşti, în Trupul şi Sîngele Domnului.

IV. *Împărtăşirea credincioşilor cu Trupul şi Sîngele Domnului — mod deplin de unire a oamenilor cu Dumnezeu*

Ţelul final al Liturghiei Ortodoxe este sfinţirea credincioşilor, apropierea şi unirea lor cu Dumnezeu. De aceea ea este nu numai continuarea *jertfei* celei unice de pe Golgota, ci şi *Taina* împărtăşirii credincioşilor cu Hristos.

Rugăciunile, imnele şi actele liturgice de după împlinirea jertfei ţintesc la pregătirea credincioşilor pentru primirea cu vrednicie a Sfintelor Taine, pentru sfinţirea vieţii lor.

Sf. Maxim Mărturisitorul scrie în lucrarea sa „Mistagogia" că „harul Sfîntului Duh e permanent prezent în mod nevăzut, dar în mod deosebit în timpul Sf. Liturghii şi preface pe fiecare din cei prezenţi preschimbîndu-i cu adevărat în ceva mai dumnezeiesc".[12]

Rugăciunile încep cu mulţumirea de a fi putut fi părtaşi la săvîrşirea jertfei, împreunate cu cererea „ca iubitorul de oameni şi Dumnezeul nostru, Cel ce le-a primit pe dînsele în sfîntul şi cel mai presus de ceruri şi duhovnicescul său jertfelnic, întru miros de bună mireasmă duhovnicească, să ne trimită nouă dumnezeiescul har şi darul Sfîntului Duh".

Ne rugăm, în aceste momente, ca să ne curăţească de toată necurăţia trupului şi a sufletului... „ca întru curata mărturisire a cugetului nostru, să ne unim cu Sf. Trup şi Sînge al Hristosului Tău".

Cerem lui Dumnezeu să sfinţească şi trupurile noastre ale tuturor cu sfinţire neştearsă ca, întru cuget curat, cu faţă neînfruntată şi cu inimă luminată, să ne împărtăşim cu aceste dumnezeieşti şi sfinte Taine.

Sf. Simeon Noul Teolog arată că tainele cele preacurate şi prea sfinte îndumnezeiesc şi înviază pe cei ce le primesc cu inimă curată, cu gînd înfricoşat şi cu suflet umilit (Rînduiala Sfintei Împărtăşanii).

„Pîinea vieţii schimbă, preface şi umple de viaţă pe cel ce se împărtăşeşte".[13]

„Sufletul, trupul şi toate puterile noastre se înduhovnicesc, pentru că se uneşte suflet cu suflet, trup cu trup şi sînge cu sînge".[14]

Sf. Ioan Gură de Aur spune că Sfînta Împărtăşanie este „cheia spirituală care ne descuie împărăţia cerurilor".

Credincioşii care participă la Sf. Liturghie se află în atmosfera Cinei celei de Taină, cu gîndul, cu mintea şi cu inima, ca unii care urmăresc cu privirea şi cu auzul desfăşurarea acţiunii sfintei slujbe, dar,

---

12 Pr. Prof. D. Stăniloae, *În problema intercomuniunii*, în „Ortodoxia", XXIII, 1971, p. 562.

13 Nicolae Cabasila, *Viaţa în Hristos*, Cartea a IV-a.

14 *Ibidem*, p. 296.

neîmpărtășindu-se, nu se fac deplin subiect al lucrării ascunse și tainice a Duhului Sfînt".[15]

În ordinea perfecțiunii creștine, împărtășirea cu Sf. Euharistie reprezintă nu numai termenul sau punctul culminant al spiritualității, ci este, în același timp, și răsplata cu care se încununează cei care se nevoiesc spre o asemenea perfecțiune.[16]

Dăruindu-se credincioșilor în Sf. Euharistie, El răsplătește celor ce s-au ostenit în păzirea poruncilor și spre o viață duhovnicească.

În actul împărtășirii se reflectă unul din aspectele chenozei Mîntuitorului, care, „din marea sa iubire cu care ne-a iubit" (Efes. 2, 4), ne dă Trupul și Sîngele Său cel proslăvit spre mîncare și băutură sub forma pîinii și a vinului.[17]

„El, Cel ce petrece în cele de sus, vine la noi cei de jos, El, Cel atotputernic și perfecțiunea absolută, ne face părtași lui, pe noi ființe slabe și pătate de păcate pentru ca astfel să ne sfințească și să ne readucă în locașurile din casa Tatălui Său și al nostru".

În fața acestui mister, a acestei inefabile coborîri a lui Dumnezeu la noi, se naște în sufletul credinciosului conștiința nevredniciei, dar, în același timp, se aprinde credința și dragostea de a fi împreună cu Hristos.

Aceste sentimente sînt exprimate în psalmii și rugăciunile rostite de credincioși înainte de a se împărtăși.

În ele se roagă pentru iertarea păcatelor, ca să fie această împărtășire spre mîntuirea sufletului și a trupului.

Se dă aici exemplu rugăciunea tîlharului de pe cruce: „pomenește-mă, Doamne, cînd vei veni întru împărăția Ta" (Luca 23, 42).

Aflîndu-se în fața Sfîntului potir, care cuprinde acum Trupul și Sîngele Domnului, credinciosul mărturisește credința în cuvinte ca acestea: „Cred, Doamne, și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, Celui viu. Încă cred că acesta este Prea Curat Trupul Tău și acesta este prea sfînt Sîngele Tău, deci mă rog Ție: miluiește-mă și mă învrednicește să mă împărtășesc".

Scopul Sfintei Liturghii s-a împlinit astfel. Credinciosul are credința că prin împărtășirea cu Sfintele Taine a dobîndit iertarea păcatelor, s-a unit cu Duhul Sfînt, a dobîndit împărăția cerurilor, sufletul său s-a trezit la o viață nouă.

Împăcați cu Dumnezeu, cu sine și cu toți oamenii, după împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului, credincioșii simt mulțumirea și bucuria de a fi fost părtași la acest mare ospăț al întîlnirii cu Iisus Hristos.

Ei mărturisesc această bucurie în cuvintele cîntării:

„Văzut-am lumina cea adevărată,
Primit-am Duhul cel ceresc,
Aflat-am credința cea adevărată,
Nedespărțitei Sfintei Treimi, închinîndu-ne,
Că aceea ne-a mîntuit pe noi".

---

15 Cf. Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 971, B. O. R. 1963.
16 Cf. *Ibidem*, p. 974.
17 Cf. *Ibidem*, p. 280.

Ei au primit pe Hristos, lumina lumii, au primit Duhul Sfînt, Duhul Adevărului, Mîngîietorul vieţii şi izvorul sfinţeniei, s-au închinat Sfintei Treimi de la care şi prin care au dobîndit mîntuirea.

Astfel Liturghia fecundează şi dăruieşte credincioşilor aceste mari daruri cereşti şi devine un izvor de sfinţenie în viaţa lor, o spiritualitate întemeiată pe jertfa şi taina unirii cu Hristos.

V. *Încheiere*

Tradiţia Bisericii Ortodoxe a cunoscut două căi de exprimare a năzuinţei sufletului omenesc de a trăi în comuniune cu Dumnezeu: calea sau modul misticii contemplative prin care s-a remarcat curentul isihasmului şi calea misticii sacramentale, exprimată prin cult şi, îndeosebi, prin Sf. Liturghie.

Liturghia este cea mai cuprinzătoare şi mai însemnată rugăciune a Bisericii Ortodoxe.

În ea se continuă peste veacuri jertfa de pe cruce a lui Iisus Hristos şi taina prezenţei şi împărtăşirii credincioşilor în Hristos.

Liturghia ne pune în legătură cu Dumnezeu cel întreit în persoane, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt.

În Sf. Liturghie şi întreg cultul ortodox se arată că menirea credinciosului este de a fi în permanentă legătură şi comuniune cu Sf. Treime.

Ea ne înfăţişează mesajul ascetic al vieţii creştine, prin post, rugăciune, înfrînare, pocăinţă şi aduce bucuria unirii cu Hristos într-un chip tainic, dar văzut şi real.

„Liturghia euharistică este celebrarea în istorie a iubirii lui Dumnezeu şi realizarea unirii ontologice între oameni şi Dumnezeu. Prin împărtăşirea cu Trupul şi Sîngele Domnului, credincioşii devin *Hristofori*, purtători de Hristos şi „temple ale Duhului Sfînt".

În săvîrşirea Sfintei Liturghii, întîlnim cele două aspecte ale spiritualităţii creştine. În partea întîi, accentul cade pe pregătirea ascetică, pe străduinţa omului de a se desprinde din înlănţuirea patimilor, pentru aceasta el cere mereu ajutorul şi darul lui Dumnezeu.

În partea a doua, începînd cu săvîrşirea jertfei euharistice şi culminînd cu emoţia mistică şi bucuria pe care o trăieşte împreună cu îngerii în nădejdea unirii cu Hristos, în Liturghie întîlnim o adevărată mină cu filoane de aur a unei trăiri mistice. Între cele două stări nu există o separaţie. Ele merg împreună, sînt complementare şi ajută sufletului, ca două aripi, să se înalţe şi să trăiască împreună cu Hristos.

Cele cereşti cuprind pe cele pămînteşti şi le sfinţesc, iar cele pămînteşti se înalţă şi se purifică de tot ceea ce este nevrednic şi ar putea împiedica realizarea acestei comuniuni cu Hristos.

Spre deosebire de asceza şi mistica contemplativă care învăluie în strădania şi bucuria ei, persoane singuratice şi dau bucurii şi trăiri inefabile unor oameni deosebiţi — marii asceţi —, prin asceza şi mistica liturgică, sacramentală, se adeverează şi cuprind în urcuşul lor pe toţi credincioşii, îi cheamă să urce pe treptele sfinţeniei şi să devină mădulare sfinţite ale Bisericii, care este Trupul tainic al lui Hristos.

Asceza şi mistica liturgică nasc mereu duhovniceşte copiii lui Dumnezeu. Ele înnoiesc şi sfinţesc firea omenească şi o ajută să dobîndească frumuseţea cea divină, cu care a venit în lume.

Ele nu-l despart pe credincios de lume, ci îl ajută să o cunoască şi să o slujească într-o nouă viziune.

Ţinta ascezei şi misticii liturgice este sfinţirea tuturor credincioşilor. Această desăvîrşire este un proces sinergetic, în care omul conlucrează cu harul lui Dumnezeu la dobîndirea mîntuirii subiective.

Unirea cu Hristos în liturghie nu este doar o unire extatică, contemplativă, nemijlocită, ci este o unire euharistică, prin împărtăşirea cu Trupul şi Sîngele lui Hristos.

„Liturghia este mijlocul prin care Dumnezeu vine şi se împreună cu noi, dar şi mediul dumnezeiesc în care creştinul se face capabil — dacă voieşte — de această împreunare".[18]

Sufletul omenesc se doreşte după Dumnezeu, e neliniştit pînă nu Îl află, precum a scris Origen.

Sf. Maxim Mărturisitorul spune că sufletul are trei dorinţi: dorinţa de a trăi, dorinţa de a trăi mai bine şi dorinţa de a fi nemuritor.

Comuniunea cu Dumnezeu este o dorinţă, o lege universală. Ea stă deasupra tuturor fenomenelor vieţii naturale omeneşti.

Liturghia Bisericii Răsăritene oferă calea şi ajutorul pentru atingerea acestui ţel fundamental. Ea are început în jertfa de pe cruce a lui Hristos, a fost întemeiată la Cina cea de Taină şi constituie împlinirea Testamentului Nou dat de Întemeietorul creştinismului, care a spus ucenicilor: „Aceasta să o faceţi întru pomenirea Mea".

Ortodoxia acordă o mare preţuire Sfintei Liturghii. „Ortodoxia nu cunoaşte un Hristos izolat, ci pe Hristos unit pe veşnicie cu toţi cei ce cred în El şi Îl iubesc".

Liturghia ortodoxă are o dimensiune cosmică şi ţine împreună întreagă creaţia sub razele energiei dumnezeieşti, ale harului, sub lucrarea sfinţitoare a Duhului Sfînt: Ea se săvîrşeşte *„pentru toţi şi pentru toate"*, pentru toţi oamenii şi pentru întreaga lume.

Ea descoperă şi menţine mereu trează legătura dintre Creator şi creaţie. Ea descoperă că sensul vieţii omeneşti este dăruirea liberă, faţă de semeni. Ea aşază în centrul activităţii omului iubirea de Dumnezeu şi de oameni, ca pe o lege a gravitaţiei, care le ţine pe toate în armonie.

Despre vechimea şi valoarea spiritualităţii ortodoxe, susţinută permanent prin Liturghie lăsăm, în încheiere, să se exprime un renumit teolog din Apus:

„În Răsărit s-a născut Iisus. Din Răsărit au venit magii la peştera lui Iisus, ca reprezentanţi ai lumii păgîne. În Răsărit, potrivit tradiţiei, au binevestit Evanghelia cei mai mulţi dintre Apostoli. În Răsărit s-a zămislit Liturghia Bisericii. În Răsărit a înflorit ştiinţa biblică (exe-

---

18 Pr. Prof. Ioan Bria, *Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii*, în rev. „Ortodoxia", 1957, iulie-septembrie, p. 422.

geza), atît în Alexandria, cît şi în Antiohia. În Răsărit a luat ființă monahismul creştin. În Răsărit s-a dezvoltat mistica ce culminează cu îndumnezeirea omului".[19]

Înfrățiți în aceeaşi dragoste de Dumnezeu şi de oameni, creştinii de pretutindeni şi de totdeauna, din Răsărit şi Apus sînt chemați să urce, cu ajutorul harului divin, pe treptele desăvîrşirii spirituale. Cu cît mai sus vor ajunge pe această scară duhovnicească, cu atît mai mult se vor arăta mai aproape unii de alții ca nişte copii ai lui Dumnezeu în împărăția harului dumnezeiesc.

† VASILE COMAN
Episcopul Oradiei

BIBLIOGRAFIE

1. P. Prof. Dr. Branişte, Ene, *Liturgica Specială*, Bucureşti, 1981.
2. Magistr. Bria, Ion, *Aspectul dogmatic al Sfintei Liturghii*, în „Ortodoxia", IX (1957), nr. 3.
3. Idem, *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, Bucureşti, 1981.
4. Cabasila, Nicolae, *Despre viața în Hristos*. Traducere şi studiu introductiv de Teodor Bodogae, Sibiu, 1946.
5. Idem, *Tîlcuirea Dumnezeieştii Liturghii*. Traducere şi lămuriri introductive de Ene Branişte, Bucureşti, 1946.
6. Ciobotea, Dan-Ilie, *Frumusețile Ortodoxiei*, în rev. „Viața creştină", Offenbach, nr. 4—6, 1986.
7. Halleus, André de, *La Théologie orthodoxe* în vol. colectiv „Mysterium salutis", Paris 1969, vol. IV.
8. Heiler Friedrich, *Urkirche und Ostkirche*, München-Basel, 1971.
9. Pr. Prof. Stăniloae, D., *Filocalia* vol. 6, traducere, introducere şi note de..., Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 1977.
10. Idem, *În problema intercomuniunii*, în rev. „Ortodoxia" XXIII (1971), nr. 4.
11. Idem, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, Bucureşti, 1981.
12. Pr. Prof. Vintilescu, Petre, *Explicarea Sfintei Liturghii*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română" 1959—1963. Lucrarea a apărut şi în volum special. Noi am folosit textul din revistă.
14. Schweitzer, Albert, *Die Mystik des Apostels Paulus*, Tübingen, 1930.

---

19 Cf. Friedrich Heiler, *Urkirche und Ostkirche*, München-Basel, 1971, p. 14—15, apud Dr. Dan-Ilie Ciobotea, *op. cit.*, p. 9.

DEFINIȚIA HRISTOLOGICĂ A SINODULUI VI ECUMENIC ȘI SEMNIFICAȚIA EI DOGMATICO-SIMBOLICĂ*

Anul 1981 a fost marcat de aniversarea a două evenimente decisive din istoria Bisericii: se împlineau 1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic (381) și 1300 de ani de la încheierea lucrărilor Sinodului VI Ecumenic (680—681), ambele desfășurate la Constantinopol. Dacă Sinodului II Ecumenic și Simbolului de credință i s-au consacrat cu această ocazie numeroase manifestări omagiale, simpozioane și colocvii teologice în majoritatea Bisericilor creștine ca și la nivel interconfesional, cărți, studii, articole, numere de reviste speciale care au discutat în special semnificația lui pentru lumea de azi și sensul receptării sale continue în diversele tradiții teologice creștine contemporane — fapt explicabil prin aceea că Simbolul constantinopolitan reprezintă incontestabil cea mai răspîndită și „ecumenică" mărturisire de credință creștină consacrată liturgic-euharistic în lumea creștină — aniversarea Sinodului VI Ecumenic și împlinirea a 1300 de ani de la proclamarea definiției sale hristologice — spre deosebire de cea a Sinodului IV Ecumenic de la Chalcedon din 1951 (1500 de ani) — a trecut practic total neobservată și nesemnalată, fără colocvii, cărți, studii, numere de revistă speciale. Și aceasta nu numai la nivel ecumenic, dominat de puzderia Bisericilor și denominațiunilor protestante — pentru care întreaga tradiție bisericească postapostolică cu oarecare valoare doctrinară, dacă, întrucît, și acolo unde este acceptată, se încheie cu Sinodul IV Ecumenic de la Chalcedon și așa-numitul consens al primelor cinci secole creștine și pentru biblicismul cărora Sinodul VI Ecumenic, cu procedura sa bazată pe argumentul patristic și axată în principal pe recursul la textele Sf. Părinți, a putut părea în cel mai bun caz ca un vetust „conciliu de anticari și paleografi" (A. von Harnack) — și în Biserica romano-catolică — puțin interesată probabil în redeschiderea cazului papei Honorius I, anatematizat de Sinod pentru erezie, și aflat astfel în evidență flagrantă cu pretențiile de infailibilitate doctrinară emise și dogmatizate ulterior de către episcopul Romei — dar și în Biserica Ortodoxă. Fapt cu atît mai puțin explicabil cu cît Sinodul VI Ecumenic a jucat în Biserica creștină un rol similar și simetric oarecum cu cel al Sinodului II Ecumenic: dacă Sinodul II a pus capăt controverselor trinitare din sec. IV și a consacrat în Simbolul și tomul lui sinodal — din păcate pierdut — formula dogmatică a misterului Sf. Treimi, Sinodul VI a marcat epilogul disputelor hristologice

* Lucrare de seminar întocmită și susținută în cadru cursurilor de doctorat la Catedra de Teologie dogmatică și simbolică sub îndrumarea P.C. Pr. Prof. Dr. Ioan I. Ică, care a dat și avizul pentru publicare.

din sec. IV—VII și a oferit Bisericii formula definitivă a dogmei sale centrale — dogma hristologică. Mai mult decît răspunsul Bisericii la controversele provocate în lumea creștină a vremii de ereziile monoenergismului și monotelismului, mai mult decît o simplă rescriere și ultimă precizare, esențială, conferită celebrei formule hristologice de la Chalcedon (451), definiția dogmatică *(hóros písteos)* din 681 se singularizează prin accentul pus pe precizarea implicațiilor decisive ale dogmei hristologice, ale misterului fundamental al Persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Capul Bisericii și Mîntuitorul lumii, pentru înțelegerea sensului autentic și profund al întregii vieți și gîndiri a Bisericii.

De aceea, în paginile care urmează — dedicate aniversării împlinirii a 1300 de ani de la încheierea lucrărilor Sinodului VI Ecumenic — ne propunem o analiză a excepționalului document de maximă concentrare și sinteză hristologică pe care-l reprezintă definiția sa dogmatică, proclamată solemn acum 1305 ani în ședința finală (a 18-a) din 16 septembrie 681, din patru puncte de vedere succesive: 1. structura formală și tipul de discurs teologic aplicat, 2. poziția în istoria dogmelor, 3. implicațiile teologice, și 4. receptarea și interpretarea diferită a conținutului ei teologic în Răsărit și Apus.

Înaintea oricăror considerații însă, prezentarea și analiza definiției din 681 în structura, planul, articulațiile interioare ca și textul formulelor sale doctrinare cheie se impun ca o sarcină preliminară indispensabilă și inevitabilă.

DEFINIȚIA CREDINȚEI SINODULUI VI ECUMENIC [1]

Constantinopol 681

PREAMBUL

1. *Inițiativa* divină și imperială — Constantin VI Pogonatul (668—685) — în convocarea și reuniunea Sinodului.

2. *Declarația de conglăsuire (synemphónese)* a Sinodului cu doctrina Părinților celor 5 Sinoade Ecumenice anterioare și anume, în succesiune cronologică, cu:

1 Textul grec original al definiției dogmatice *(hóros pisteos)* a Sinodului VI Ecumenic l-am tradus literal după colecția Prof. I. Karmiris, *Tà Dogmatikà kai Symbolikà Mnemeîa tês Orthodóxou Katholikês Ekklesías*, ed. II, tom. I, Atena, 1960, p. 221—224.

Ca plan, definiția din 681 calchiază fidel structura definiției dogmatice a Sinodului IV Ecumenic de la Chalcedon (451) — cf. textul la Karmiris, *ibidem*, p. 173—176 — care cuprinde următoarele momente: PREAMBUL: 1. inițiativa divină și imperială; 2. declarație de conglăsuire cu dogmele Sf. Părinți și de dezavuare a ereticilor; 3. confirmarea Simbolurilor de credință niceean (325) și constantinopolitan (381) + textul lor și axioma suficienței lor; 4. Cauza întrunirii Sinodului: ereziile lui Nestorie și Eutihie, care divid în două persoane sau contopesc într-o natură unică Persoana lui Iisus Hristos suprimînd astfel misterul Iconomiei Lui; 5. Recepția de către Sinod a) a Simbolului niceean, b) a Simbo-

a) a celor 318 Părinţi de la Niceea (325) contra lui Arie nebunul;

b) a celor 180 Părinţi de la Constantinopol (I, 381) contra lui Macedonie pnevmatomahul şi Apolinarie impiosul;

c) a celor 200 de Părinţi de la Efes (431) contra lui Nestorie iudaizantul;

d) a celor 630 de Părinţi de la Chalcedon (451) contra lui Eutihie şi Dioscor cei urîţi de Dumnezeu, şi

e) a celor 180 Părinţi de la Constantinopol (II, 553) contra lui Teodor de Mopsuestia († 428), Origen († 255) şi Evagrie († 399), a scrierilor lui Teodoret de Cyr contra celor 12 capete-anatematisme ale Fer. Chiril al Alexandriei şi a epistolei zise a fi scrisă de Iba de Edessa către Mari persul.

3. *Pecetuirea (esphrágise)* de către Sinod a Simbolului credinţei „expus" de cei 318 Părinţi de la Niceea, „întărit" de cei 180 de Părinţi de la Constantinopol (I) şi reconfirmat de toate celelalte Sinoade Ecumenice anterioare; după care urmează:

a) TEXTUL Simbolurilor de credinţă NICAEANUM şi CONSTANTINOPOLITANUM I şi

b) Axioma patristică a suficienţei *(érkei)* Simbolului niceo-constantinopolitan, „Simbol evlavios şi ortodox al dumnezeiescului har, spre recunoaşterea şi consolidarea credinţei ortodoxe" şi „stîrpirea oricărei erezii stricătoare de suflet".[2]

lului constantinopolitan, c) a Epistolelor Sf. Chiril al Alexandriei către Nestorie şi Episcopii răsăriteni, ca interpretare autentică a Simbolului niceean şi d) a Tomului papei Leon către Flavian contra lui Eutihie, ca unul ce consună cu Epistolele lui Chiril; 6. anatematizarea a 5 teze histologice eretice, una nestoriană şi patru variante monofizite; DEFINIŢIA DOGMATICĂ (CHALCEDONENSE): „Urmînd deci Sfinţilor Părinţi, învăţăm toţi într-un glas a mărturisi pe Unul şi Acelaşi Fiu, Domnul nostru Iisus Hristos, pe Acelaşi desăvîrşit în diversitate şi..."; EPILOG: canonul 7 de la Efes (431).

2 Pentru istoria axiomei patristice a suficienţei credinţei de la Niceea şi rolul jucat de ea între Sinodul I Ecumenic de la Niceea şi al IV-lea de la Chalcedon (325—451), în contextul dezbaterilor actuale cu privire la proiectul comisiei „Credinţă şi Constituţie" a C. E. B. de elaborare a unei mărturisiri de credinţă comune a tuturor confesiunilor creştine, a se vedea studiul patrologului catolic A. de Halleux, *Pour une profession comune de la foi selon l'espirit des Peres*, „Revue Theologique de Louvain", 15 (1984), nr. 3, p. 275—296.

La prima lectură, axioma suficienţei Simbolului niceean din scrierile Părinţilor postniceeni şi prechalcedonieni pare să implice fidelitate absolută faţă de litera textului Simbolului din 325; în realitate Părinţii înşişi au dezminţit practic acest fixism istoric, reclamînd fidelitate nu atît faţă de literă cît faţă de conţinutul dogmatic al credinţei niceene; „afirmaţiile patristice care par să pretindă fidelitatea cea mai literală faţă de *„Nicaenum"* nu poartă în realitate decît asupra interpretării lui în spiritul lanţului Tradiţiei, a cărei verigă privilegiată o constituia Sinodul din 325" (p. 288).

Apariţia Simbolului constantinopolitan (381) *pe lîngă* cel niceean (325) în corpul definiţiei de la Chalcedon — calchiată ca structură şi de definiţia Sinodului VI Ecumenic — în finalul căreia este citat şi canonul 7 de la Efes (431) referitor la interdicţia alcătuirii altei mărturisiri de credinţă pe lîngă Simbolul niceean, se justifică prin aceea că argumentul „confirmării" Simbolului niceean de către cel constantinopolitan în 381 dezamorsa obiecţiile partidei chirilienilor stricţi de la Sinodul de la Chalcedon, 451, care, sprijinindu-se pe o lectură restrictivă şi exclusivă a can. 7 de la Efes ce canoniza axioma suficienţei Simbolului niceean, se pronunţa în principiu împotriva oricăror formulări de definiţii dogmatice noi, pe lîngă Simbolul din 325. Ori, simplul fapt al inserării în definiţia

4. *Cauza* întrunirii Sinodului VI Ecumenic:

a) *ereziarhii* cei noi, „uneltele cele noi ale diavolului": Teodor de Faran († înainte de 630), Serghie (610—638), Pyr (638—641, 654), Pavel II (653—671) şi Petru (654—686), patriarhii Constantinopolei, Honorius I (625—638), papa Romei, şi Macarie (?—7 mart. 681) patriarhul Antiohiei, împreună cu ucenicul lui, Ştefan ieromonahul;

b) *erezia (tèn haíresin)* „care a provocat scandaluri în pleroma bisericii şi poporul ortodox", „inovaţia *(kainophonôs)* unei unice voinţe şi unice lucrări pentru cele două naturi ale Unuia din Sfînta Treime *(hènos thelematos kaì mías energeías epi tôn dyo phýseon toû hènos tês Hagías Triádos)* „Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru";

c) *antecedentele ereziei* în „kakodoxia nebunească, smintită" a lui Apolinarie de Laodiceea († cc. 390), Sever al Antiohiei († 538) şi Themistios din Alexandria (prima jum. sec. VI);[3]

d) *scopul ereziei:* „de a suprima printr-o explicaţie înşelătoare desăvîrşirea Înomenirii Unuia Domn Iisus Hristos prin introducerea în mod defăimător a tezei că trupul lui însuflat în mod raţional (trup+suflet+minte) este lipsit de voinţă şi de lucrare *(athéleton kaì anenèrgeton)*".

5. *Recepţia (dexamène)* de către Sinod a

a) celor 2 rapoarte epistolare *(anaphorà)* trimise lui Constantin VI de către papa Agaton (678—681) şi de Sinodul celor 125 de Părinţi latini întrunit sub preşedinţia lui la Roma în 680,[4] „şi care a respins nominal pe cei ce au vestit şi învăţat o unică voinţă şi o unică lucrare în Iconomia în trup a lui Hristos", întrucît cele două epistole conglăsuiesc în doctrina lor cu „Sfîntul Sinod de la Chalcedon" şi cu documentele aprobate acolo, anume cu:

b) „tomul" papei Leon (440—461) către Flavian arhiepiscopul Constantinopolei (446—449) din 449 contra lui Eutihie,[5] şi cu

c) epistolele sinodale ale Fer. Chiril al Alexandriei (428—441) contra lui Nestorie şi către episcopii Răsăritului.[6]

---

dogmatică a Simbolului constantinopolitan în urma celui niceean evidenţiază că din punctul de vedere al Părinţilor de la Chalcedon, care s-a impus, existenţa Simbolului constantinopolitan, ca unul ce confirmă pe cel niceean, pleda limpede şi anticipat pentru înţelegerea canonului efesin ca o fidelitate faţă de spiritul şi dogma de la Niceea şi nu faţă de literă numai, şi deci pentru posibilitatea legitimă de formulare a unor definiţii dogmatice ulterioare, noi, pe lîngă Simbolul niceean. „Convinşi că era suficient să se transmită din generaţie în generaţie adevărul deja continuu integral în depozitul originar, Părinţii puteau afirma liniştiţi că *pentru credinciosul fidel spiritului Tradiţiei totul se găsea deja spus în Sinodul de la Niceea,* dacă nu în termeni, cel puţin după sens. Singură o circumstanţă extrinsecă, adică germinaţia ereziei pe care Satana nu încetează a o semăna în Biserică, i-a obligat *nu să completeze,* şi cu atît mai puţin să inoveze credinţa celor 318 Părinţi, ci *să-i dea asigurare şi confirmare deplină"* (p. 291—292 — subl. n.), cum se subliniază cu insistenţă în preambulele definiţiilor din 451 şi 681.

3 Pentru hristologia lui Apolinarie, Sever şi Themistios, vezi mai jos partea consacrată situării definiţiei din 681 în istoria dogmelor şi *infra,* nota 20.

4 P. L., 87, 1161—1214, 1215—1248.

5 P. L., 54, 775—782 şi la Karmiris, *op. cit.,* p. 162—166.

6 Este vorba de Epistolele a doua şi a treia, din 430, ale Sf. Chiril al Alexandriei către Nestorie (*Kataphlyaroûsi* şi *Tou Sotéros hemôn* + cele 12 anatematisme) şi care reprezintă comentarii ale Sinodului niceean (P. G., 77, 43—50, 105—121) şi de Epistola pascală a aceluiaşi către Ioan al Antiohiei din 433 *(Euphrainésthosan),*

DEFINIŢIA DOGMATICĂ *propriu-zisă*

Definiţia dogmatică propriu-zisă de la 681 este alcătuită din două părţi:

— din definiţia dogmatică de la Chalcedon (451) cu cele trei momente principale ale ei (dualitatea naturilor în Ipostasul unic al lui Hristos, unitatea Ipostasului Lui în diferenţa naturilor Sale şi conformitatea definiţiei cu doctrina Profeţilor, a lui Iisus Însuşi şi a Părinţilor de la Niceea) înaintea cărora însă, Sinodul VI Ecumenic inserează ca prim moment contribuţia decisivă a Sinodului V Ecumenic (pe urmele teologiei „călugărilor sciţi") în precizarea sensului ortodox al Chalcedonului: proclamarea lui Hristos ca „Unul din Sfînta Treime";[7] şi

— din definiţia dogmatică din 681 referitoare la cele 2 voinţe şi 2 lucrări în Hristos, de asemenea cu 3 momente principale (formulă generală, detalierea elementelor formulei generale şi rezumat):

„Urmînd Sfintelor cinci Sinoade Ecumenice şi Sfinţilor şi încercaţilor Părinţi şi definind în conglăsuire (symphonôs) *cu aceştia, Sfîntul Sinod Ecumenic de faţă (al VI-lea),*

I. mărturiseşte (homológei) *pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, Unul din Sfînta cea de-o-fiinţă şi de-viaţă-începătoare Treime,*

A. CHALCEDONENSE

II.

pe Acelaşi,

1. desăvîrşit în divinitate şi desăvîrşit în umanitate,

pe Acelaşi

în care redă şi comentează textul „formulei de împăcare" cu episcopii orientali în urma crizei survenite între cele două partide la Sinodul de la Efes (431) (P. G., 77, 173—182); textul lor şi la Karmiris, *op. cit.*, p. 139—140, 141—146, 143—150 + 154—156. Recepţia şi aprobarea de către Sinoadele ecumenice de la Efes şi Chalcedon a Epistolei a treia a Sf. Chiril al Alexandriei către Nestorie şi deci, a celor 12 anatematisme chiriliene, este controversată în istoriografia sinoadelor. Ele au făcut obiectul unei combateri vehemente din partea şcolii antiohiene, prin Andrei de Samosata şi Teodoret de Cyr, şi a unei temeinice apologii din partea Sf. Chiril, P. G., 76, 316—385, 385—482; trad. rom. de pr. dr. O. Căciulă, *Anatematismele Sf. Chiril al Alexandriei*, Bucureşti, 1937, p. 37—109; analiză teologică la diac. N. I. Popoviciu, *Începuturile nestorianismului cu specială considerare asupra Anatematismelor lui Chiril.* (Seria Teologică 1), Sibiu, 1933, p. 36—70; şi au fost sancţionate ecumenic explicit de către Sinodul V Ecumenic (553) care a condamnat expres în cele „trei capitole" pe lîngă persoana şi opera maestrului lui Nestorie, Teodor de Mopsuestia, şi scrierile lui Teodoret de Cyr şi Iba de Edessa împotriva celor 12 anatematisme chiriliene.

7 Definiţia Sinodului V Ecumenic (535) însoţită de cele 14 canoane-anatematisme, la Karmiris, *op. cit.*, p. 185—193, 193—197; cf. pr. prof. I. G. Coman, *Problemele dogmatice ale Sinodului V Ecumenic* „Studii teologice", nr. 5—6/1953, p. 312—346; Scrierile „călugărului scit", Ioan Maxenţiu, în P. G., 86, 1, 75—164; ediţie critică recentă de Fr. Glorie în „Corpus Christianorum. Series Latina". LXXXV a, Brepols, Turnhout (Belgia), 1978, trad. rom. de Pr. Prof. N. Petrescu cu un amplu studiu introductiv de Pr. Prof. D. Stăniloae, sub titlul *„Scrieri ale „Călugărilor sciţi" daco-români din sec. VI (519—520)*, în „Mitropolia Olteniei", 37 (1985), nr. 3—4, 5—6, 9—10; p. 199—244 (studiu introductiv) şi p. 244—254, 391—440, 680—707 (traducere); *Expositio rectae fidei Justiniani*, în P. G., 861, 990—1035.

2. Dumnezeu adevărat şi om adevărat — din suflet raţional şi trup — pe Acelaşi

3. de-o-fiinţă cu Tatăl după divinitate, şi de-o-fiinţă cu noi după umanitate — întru toate asemenea nouă afară de păcat (cf. Evr. 4, 15), — pe Acelaşi

4. născut din Tatăl mai înainte de veci după divinitate, iar în zilele cele mai de pe urmă născut pentru noi şi pentru a noastră mîntuire, din Duhul Sfînt şi din Fecioara Maria — care este în sens propriu şi după adevăr Născătoare de Dumnezeu — după umanitate,

5. pe Unul şi Acelaşi Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut

ÎN DOUĂ NATURI

în mod NEAMESTECAT, NESCHIMBAT,

NEÎMPĂRŢIT, NEDESPĂRŢIT,

III. diferenţa naturală nefiind nicidecum suprimată din pricina unirii, iar proprietatea fiecărei naturi fiind mai degrabă salvgardată

şi concurgînd într-o UNICĂ PERSOANĂ şi un UNIC IPOSTAS —

nu împărţit sau divizat în două persoane,

ci pe Unul şi Acelaşi, Fiu, Unul Născut, Dumnezeu, Domn, Iisus Hristos.

IV. precum au învăţat despre El mai înainte Profeţii, precum (ne-a învăţat pe noi) Însuşi Iisus Hristos, şi ne-a predat Simbolul Părinţilor.[8]

B. CONSTANTINOPOLITANUM III.

I. Propoveduim, de asemenea, potrivit învăţăturii Sfinţilor Părinţi, şi DOUĂ VOINŢE NATURALE şi DOUĂ LUCRĂRI NATURALE în mod, NEDESPĂRŢIT, NESCHIMBAT, NEÎMPĂRŢIT şi NEAMESTECAT;

II. 1. DOUĂ VOINŢE NATURALE

---

8 Pentru un bilanţ critic al cercetărilor ultimilor 30 de ani în investigaţia şi interpretarea surselor definiţiei de la Chalcedon — M. Richard (1945), I. Ortiz da Urbina (1951), R. V. Sellers (1953), H. M. Dieppen (1953), Th. Camelot (1962) şi Th. Sagi-Bunic (1964) — şi o nouă lectură şi analiză a textului ei, vezi A. de Halleux, *La definition christologique à Chalcedoine*", „Revue Theologique de Louvain", 7 (1976), nr. 1 şi 2, p. 3—23, 155—170; inaccesibil patrologului catolic i-a fost masivul studiu, nedepăşit încă în româneşte şi în literatura ortodoxă, al Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Definiţia dogmatică de la Chalcedon*, „Ortodoxia", 3 (1951), nr. 2—3, p. 295—440 (în acelaşi număr festiv şi contribuţiile lui T. M. Popescu, L. Stan, N. Nicolaescu, P. Rezuş).

Dacă pînă acum cercetarea modernă a tins să prezinte şi interpreteze definiţia de la Chalcedon ca pe un mozaic format din elemente diverse provenind din tradiţii hristologice diverse, de Halleux consideră că, coerenţa gramaticală şi inspiraţia stilistică unitară a formulei ce se prezintă ca o unică propoziţie principală, postulează în spatele ei nu un simplu redactor, cu atît mai puţin un compilator eclectic, ci un autor şi un gînditor în adevăratul sens al cuvîntului care a ştiut să asimileze şi să sintetizeze diferitele date ale tradiţiilor hristologice alexandrină şi antiohiană în conflict, imprimîndu-le şi o pecete originală. Pe baza unei lecturi atente a proceselor verbale ale şedinţelor sinodale, acest autor este identificat în persoana mitropolitului chirilian moderat Vasile al Seleuciei Isauriei, unul din cei mai activi teologi şi scriitori bisericeşti ai vremii, prezent activ şi în dezbaterile Sinodului. Formula „basiliană" nu este însă absolut identică cu actuala formă a definiţiei de la Chalcedon, deoarece comisia de revizie a operat în ea 2 incizii semnificative deranjînd vizibil unitatea gramaticală şi stilistică a compoziţiei „basiliene" originale

DEFINIȚIA DOGMATICĂ *propriu-zisă*

Definiția dogmatică propriu-zisă de la 681 este alcătuită din două părți:

— din definiția dogmatică de la Chalcedon (451) cu cele trei momente principale ale ei (dualitatea naturilor în Ipostasul unic al lui Hristos, unitatea Ipostasului Lui în diferența naturilor Sale și conformitatea definiției cu doctrina Profeților, a lui Iisus Însuși și a Părinților de la Niceea) înaintea cărora însă, Sinodul VI Ecumenic inserează ca prim moment contribuția decisivă a Sinodului V Ecumenic (pe urmele teologiei „călugărilor sciți") în precizarea sensului ortodox al Chalcedonului: proclamarea lui Hristos ca „Unul din Sfînta Treime";[7] și

— din definiția dogmatică din 681 referitoare la cele 2 voințe și 2 lucrări în Hristos, de asemenea cu 3 momente principale (formulă generală, detalierea elementelor formulei generale și rezumat):

„Urmînd Sfintelor cinci Sinoade Ecumenice și Sfinților și încercaților Părinți și definind în conglăsuire (symphonôs) *cu aceștia, Sfîntul Sinod Ecumenic de față (al VI-lea),*

I. mărturisește (homológei) *pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, Unul din Sfînta cea de-o-ființă și de-viață-începătoare Treime,*

A. CHALCEDONENSE

II.

pe Același,

1. desăvîrșit în divinitate și desăvîrșit în umanitate,

pe Același

în care redă și comentează textul „formulei de împăcare" cu episcopii orientali în urma crizei survenite între cele două partide la Sinodul de la Efes (431) (P. G., 77, 173—182); textul lor și la Karmiris, *op. cit.*, p. 139—140, 141—146, 148—150 + 154—156. Recepția și aprobarea de către Sinoadele ecumenice de la Efes și Chalcedon a Epistolei a treia a Sf. Chiril al Alexandriei către Nestorie și deci, a celor 12 anatematisme chiriliene, este controversată în istoriografia sinoadelor. Ele au făcut obiectul unei combateri vehemente din partea școlii antiohiene, prin Andrei de Samosata și Teodoret de Cyr, și a unei temeinice apologii din partea Sf. Chiril, P. G., 76, 316—385, 385—482; trad. rom. de pr. dr. O. Căciulă, *Anatematismele Sf. Chiril al Alexandriei*, București, 1937, p. 37—109; analiză teologică la diac. N. I. Popoviciu, *Începuturile nestorianismului cu specială considerare asupra Anatematismelor lui Chiril.* (Seria Teologică 1), Sibiu, 1933, p. 36—70; și au fost sancționate ecumenic explicit de către Sinodul V Ecumenic (553) care a condamnat expres în cele „trei capitole" pe lîngă persoana și opera maestrului lui Nestorie, Teodor de Mopsuestia, și scrierile lui Teodoret de Cyr și Iba de Edessa împotriva celor 12 anatematisme chiriliene.

7 Definiția Sinodului V Ecumenic (535) însoțită de cele 14 canoane-anatematisme, la Karmiris, *op. cit.*, p. 185—193, 193—197; cf. pr. prof. I. G. Coman, *Problemele dogmatice ale Sinodului V Ecumenic* „Studii teologice", nr. 5—6/1953, p. 312—346; Scrierile „călugărului scit", Ioan Maxențiu, în P. G., 86, 1, 75—164; ediție critică recentă de Fr. Glorie în „Corpus Christianorum. Series Latina". LXXXV a, Brepols, Turnhout (Belgia), 1978, trad. rom. de Pr. Prof. N. Petrescu cu un amplu studiu introductiv de Pr. Prof. D. Stăniloae, sub titlul *„Scrieri ale „Călugărilor sciți" daco-români din sec. VI (519—520)*, în „Mitropolia Olteniei", 37 (1985), nr. 3—4, 5—6, 9—10; p. 199—244 (studiu introductiv) și p. 244—254, 391—440, 680—707 (traducere); *Expositio rectae fidei Justiniani*, în P. G., 861, 990—1035.

2. Dumnezeu adevărat şi om adevărat — din suflet raţional şi trup — pe Acelaşi

3. de-o-fiinţă cu Tatăl după divinitate, şi de-o-fiinţă cu noi după umanitate — întru toate asemenea nouă afară de păcat (cf. Evr. 4, 15), — pe Acelaşi

4. născut din Tatăl mai înainte de veci după divinitate, iar în zilele cele mai de pe urmă născut pentru noi şi pentru a noastră mîntuire, din Duhul Sfînt şi din Fecioara Maria — care este în sens propriu şi după adevăr Născătoare de Dumnezeu — după umanitate,

5. pe Unul şi Acelaşi Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut ÎN DOUĂ NATURI

în mod NEAMESTECAT, NESCHIMBAT, NEÎMPĂRŢIT, NEDESPĂRŢIT,

III. diferenţa naturală nefiind nicidecum suprimată din pricina unirii, iar proprietatea fiecărei naturi fiind mai degrabă salvgardată şi concurgînd într-o UNICĂ PERSOANĂ şi un UNIC IPOSTAS — nu împărţit sau divizat în două persoane, ci pe Unul şi Acelaşi, Fiu, Unul Născut, Dumnezeu, Domn, Iisus Hristos.

IV. precum au învăţat despre El mai înainte Profeţii, precum (ne-a învăţat pe noi) Însuşi Iisus Hristos, şi ne-a predat Simbolul Părinţilor.[8]

B. CONSTANTINOPOLITANUM III.

I. Propoveduim, de asemenea, potrivit învăţăturii Sfinţilor Părinţi, şi DOUĂ VOINŢE NATURALE şi DOUĂ LUCRĂRI NATURALE în mod, NEDESPĂRŢIT, NESCHIMBAT, NEÎMPĂRŢIT şi NEAMESTECAT;

II. 1. DOUĂ VOINŢE NATURALE

8 Pentru un bilanţ critic al cercetărilor ultimilor 30 de ani în investigaţia şi interpretarea surselor definiţiei de la Chalcedon — M. Richard (1945), I. Ortiz da Urbina (1951), R. V. Sellers (1953), H. M. Dieppen (1953), Th. Camelot (1962) şi Th. Sagi-Bunic (1964) — şi o nouă lectură şi analiză a textului ei, vezi A. de Halleux, *La definition christologique à Chalcedoine*", „Revue Theologique de Louvain", 7 (1976), nr. 1 şi 2, p. 3—23, 155—170; inaccesibil patrologului catolic i-a fost masivul studiu, nedepăşit încă în româneşte şi în literatura ortodoxă, al Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Definiţia dogmatică de la Chalcedon*, „Ortodoxia", 3 (1951), nr. 2—3, p. 295—440 (în acelaşi număr festiv şi contribuţiile lui T. M. Popescu, L. Stan, N. Nicolaescu, P. Rezuş).

Dacă pînă acum cercetarea modernă a tins să prezinte şi interpreteze definiţia de la Chalcedon ca pe un mozaic format din elemente diverse provenind din tradiţii hristologice diverse, de Halleux consideră că, coerenţa gramaticală şi inspiraţia stilistică unitară a formulei ce se prezintă ca o unică propoziţie principală, postulează în spatele ei nu un simplu redactor, cu atît mai puţin un compilator eclectic, ci un autor şi un gînditor în adevăratul sens al cuvîntului care a ştiut să asimileze şi să sintetizeze diferitele date ale tradiţiilor hristologice alexandrină şi antiohiană în conflict, imprimîndu-le şi o pecete originală. Pe baza unei lecturi atente a proceselor verbale ale şedinţelor sinodale, acest autor este identificat în persoana mitropolitului chirilian moderat Vasile al Seleuciei Isauriei, unul din cei mai activi teologi şi scriitori bisericeşti ai vremii, prezent activ şi în dezbaterile Sinodului. Formula „basiliană" nu este însă absolut identică cu actuala formă a definiţiei de la Chalcedon, deoarece comisia de revizie a operat în ea 2 incizii semnificative deranjînd vizibil unitatea gramaticală şi stilistică a compoziţiei „basiliene" originale

a) Nu opuse — să nu fie! — precum ziceau ereticii, ci voința lui umană urmînd și nu împotrivindu-se sau luptîndu-se, ci mai degrabă supunîndu-se voinței lui divine și atotputernice, „căci se cădea ca voința trupului Lui să fie mișcată și supusă voinței dumnezeiești", potrivit preaînțeleptului Atanasie,[9]

b) căci precum trupul Lui este și se zice trup al lui Dumnezeu-Cuvîntul, tot așa și voința naturală a trupului Lui este și se zice voință proprie a lui Dumnezeu-Cuvîntul, după cum Însuși zice că „m-am pogorît din cer nu ca să fac voia mea, ci voia Tatălui Celui ce M-a trimis pe Mine" (In. 6, 38 și Mt. 26, 39; Mc. 14, 36; Lc. 22, 42), numind aici voința proprie a Lui pe cea a trupului, pentru că trupul a devenit al Lui propriu;

c) căci în același mod în care preasfîntul și neprihănitul Lui trup însuflețit în mod rațional n-a fost suprimat fiind îndumnezeit, ci a rămas în definiția și rațiunea lui (naturală) proprie, tot așa și voința Lui omenească n-a fost suprimată fiind îndumnezeită, ci mai degrabă a fost mîntuită, potrivit lui Grigorie Teologul care zice: „căci faptul de a voi al aceluia (al omului), cugetat potrivit Mîntuitorului nu este opus lui Dumnezeu, ci integral îndumnezeit".[10]

---

care începînd cu punctul II, 5 suna doar astfel: „pe Unul și Același, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut *în* două naturi, nu despărțit sau divizat în două persoane, ci pe Unul și Același..." Formula basiliană a înlocuit în ședința a V-a schema anterioară propusă de arhiep. Anatolie al Constantinopolei și care, conținînd expresia ambiguă „din două naturi", se preta la o interpretare monofizită (două naturi înainte de unire, o unică natură după unire). Incizia practicată de comisia de revizie în formula basiliană, la insistențele comisarilor imperiali și legaților papali, cuprinde, pe de o parte, celebrele patru adverbe „neamestecat, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit" la care nu se poate preciza exact la ce cuvînt trebuie raportate gramatical: la „cunoscut", la „în două naturi" sau la „Unul și Același"?, iar pe de altă parte, incidența în genetiv absolut referitoare la „diferența" și „proprietatea naturilor", alcătuită dintr-un citat din Chiril (referitor la „diferență") și unul din Leon (referitor la „proprietate") și care corespunde intenției comisarilor imperiali ca Sinodul să proclame conformitatea „Tomului lui Leon către Flavian" cu Epistolele lui Chiril aprobate la Efes (în speță, aici, cu Ep. II-a către Nestorie). În acest caz și expresia „ipostas unic" echivalată în incizie cu expresia leoniană „persoană unică" — care se preta la o înțelegere nestoriană — este tot una chiriliană (citat din aceeași Ep. II către Nestorie). Prezentînd astfel definiția de la Chalcedon ca formulă „basiliană" întregită, A. de Halleux a demonstrat convingător atît unitatea ei structurală, cît și inspirația ei fundamental chiriliană, confirmînd faptul, presimțit anterior și decisiv pentru înțelegerea dogmatică a formulei, că la Chalcedon „formulele lui Chiril și-au asimilat pe cele ale lui Leon și nu invers". (D. Stăniloae, *op. cit.*, p. 414).

9 Citat dintr-un comentariu atanasian, astăzi pierdut, referitor la In. 12, 27.

10 Citat din Greg. Naz. *orat.* 30 *(IV Theologica, de Filio)*, 12 (comentariu în sens antiarian la In. 6, 38 și Mt. 26, 39), P. G., 117 C (cf. și ed. P. Gallay, „Sources Chretiennes", nr. 250, Paris, 1978). Textele biblice In. 6, 38 și cele referitoare la „agonia" din Ghetimani a lui Hristos: „Tată, dacă e cu putință, să treacă paharul acesta de la Mine, dar să nu fie voia mea ci voia Ta" (Mt. 26, 39 și par: Mc. 14, 36; Lc. 26, 39), comentate și în pasajul din Sf. Grigorie de Nazianz citat în definiția din 681, constituie principalul argument scripturistic împotriva monotelismului, afirmînd clar existența în Hristos a unei voințe naturale umane pe lîngă voința naturală divină comună Fiului cu Tatăl și cu Duhul. Ele sînt pe larg analizate de Sf. Maxim Mărturisitorul în *„Opuscula theologica et polemica"*

2. iar DOUĂ LUCRĂRI NATURALE, *adică o lucrare dumnezeiască și o lucrare omenească în Același Domn al nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru,*

în mod NEDESPĂRȚIT, NESCHIMBAT, NEÎMPĂRȚIT *și* NEAMESTECAT,

a) slăvim potrivit de-Dumnezeu-grăitorului Leon, care zice foarte limpede că „fiecare formă (natură) lucrează ceea ce îi este propriu în comunicare cu cealaltă: Cuvîntul lucrînd ceea ce este al Cuvîntului, iar trupul săvîrșind ceea ce este al trupului“;[11]

b) căci nu vom admite o unică lucrare a lui Dumnezeu și a creaturii — pentru ca nici să nu ridicăm creatura în ființa dumnezeiască, nici să coborîm excelența naturii divine în locul cuvenit creaturilor;

c) căci cunoaștem că „și minunile și patimile sînt ale Unuia și Aceluiași potrivit uneia sau alteia din naturile din care și întru care își are existența“, precum a zis dumnezeiescul Chiril;[12]

III. păzind, deci întru toate NEAMESTECUL ȘI NEDESPĂRȚIREA, *propovăduim totul într-o formulă concentrată: crezînd că Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, este și după Întrupare, Unul din Sfînta Treime, zicem că două sînt naturile Lui strălucind în unicul lui Ipostas, întru care a arătat în întreaga sa viețuire Iconomică și minunile și patimile nu după închipuire (fantezie) ci după adevăr, deosebirea naturală fiind cunoscută în același Ipostas prin faptul că vrea și lucrează cele proprii cu comuniunea celeilalte, drept pentru care slăvim și două voințe și lucrări naturale ce concurg în mod adecvat spre mîntuirea neamului omenesc“.*[13]

(pentru cronologia și numerotarea lor vezi P. Sherwood, *An Annotated Date — list of the Works of Maximus the Confessor*, Studia Anselmiana, 30, Roma, 1952): pasajul din Greg. Naz. este comentat în „*Op. th. pol.*“, 3, P. G., 91, col. 48 B; 4, col. 61 A sq.; *6*, col. 65 B; *7*, col. 81 CD; *15*, col. 161 A, 176 A; *20*, col. 233 B și *28 (Disp. c. Pyrrho)*, col. 316 C; iar Mt. 26, 39 în „*Op. th. pol.*“ 3, col. 48 C; *6*, col. 65—69; *7*, col. 80 C, 81 A; *15*, col. 160 C, 164 C, 165 AB și *16*, col. 196 D, 197 A; cf. și Sf. Ioan Damaschin, *De duabus in Christo voluntatibus* 41, P. G., 95, 180 C—181 A (trad. rom. Pr. Dr. O. Căciulă, București, 1938): „Părinte, dacă e cu putință, să treacă de la Mine paharul acesta“ (Mt. 26, 39), adică paharul morții; iată pofta și dorința (voința — n. n.) naturală a vieții pe care o posedă în mod natural viețuitoarele atît cele raționale cît și cele neraționale. „Dar să nu fie voia mea, ci a Ta“ și iată pofta (voința) rațională și naturală a minții, poftă (voință) liberă și cu judecată, poftă (voință) înfrînătoare a poftei (voinței) celei neraționale. „Să nu fie voia mea, ci voia Ta“: nu „a mea“ cea omenească potrivit căreia nu-ți sînt Ție părtaș, căci Tu nu ești om, după cum sînt Eu și nici n-ai primit pătimirile omenești, ci „a Ta“, cea comună Mie și Ție, al cărei părtaș sînt tot așa cum sînt părtaș și al naturii dumnezeiești. „Căci nu M-am pogorît ca să fac voia mea, ci voia Celui ce M-a trimis“ (In. 6, 38): nu ca voința mea omenească să trăiască după părerea ei proprie și potrivnică voii Tale, ci ca să fie supusă Voii Tale.“

11 *Ad. Flavianum*, P. L., 54, 767 B.

12 Citat chirilian neidentificat textual ca atare, dar în spiritul a numeroase pasaje din epistolele dogmatice ale Sfîntului Chiril.

13 Cf. și comentariul definiției în tradiționalul „*lógos prosphonetikós*“ al Părinților Sinodului VI Ecumenic către basileul Constantin VI la încheierea lucrărilor Sinodului, la Karmiris, *op. cit.*, p. 220 (în notă subliniară).

EPILOG:

Extinderea prevederilor canonului 7 de la Efes [14] (431), aplicat inițial la Simbolul niceean, și asupra definiției dogmatice de la 681 care primește prin aceasta investitura de Simbol de credință ecumenic al Bisericii Sobornicești: *„Stabilite fiind deci acestea de către noi din toate părțile, cu toată exactitatea și grija, hotărîm că nu este îngăduit nimănui să profereze o altă credință, sau să scrie, compună, cugete sau învețe altfel, iar pe cei ce cutează să compună o altă credință ori să profereze, învețe sau predea alt simbol celor ce vor să se întoarcă la cunoștința adevărului din elenism, iudaism sau oricare din erezie, sau să introducă o inovație ori o născocire în expresii spre răsturnarea celor hotărîte aici de noi, pe aceștia, dacă sînt episcopi sau clerici, să fie depuși, iar dacă sînt monahi sau laici, să fie anatematizați"*.

*

Aceasta este definiția dogmatică a Sinodului VI Ecumenic în structura sa analitică și formula ei textuală. Înțelegerea ei adecvată implică sesizarea tuturor implicațiilor ei formale, istorice și teologice.

Din punct de vedere al implicațiilor *structurii* sale *formale*, două aspecte reclamă o luare în considerare corespunzătoare. E vorba de:

a) Faptul că ea inserează în textul ei toate cele trei (numai!) definiții *pozitive*, cu caracter de Simbol de credință, ale Bisericii, formulate în Sinoadele Ecumenice între 325—681, și anume: Simbolul niceo-constantinopolitan (325; 381), definiția dogmatică de la Chalcedon (451) și definiția de la Constantinopol (681). Căci, precum se știe, Sinodul III ecumenic (431) a refuzat să dea o decizie dogmatică proprie mulțumindu-se cu reafirmarea Simbolului niceean și cu sancționarea ecumenică a Epistolelor sinodale ale Sf. Chiril al Alexandriei (și implicit a celor 12 anatematisme ale sale) împotriva lui Nestorie ca interpretare autentică a hristologiei niceene, iar Sinodul V Ecumenic (553) s-a limitat la a formula 14 canoane-anatematisme menite să precizeze în sens chirilian semnificația ortodoxă contestată a expresiilor-cheie ale formulei de la Chalcedon și a hristologiei chiriliene;

b) Prezența în fruntea corpusului compozit a definiției din 681 a textului Simbolurilor niceean și niceo-constantinopolitan cu menționarea specială a suficienței și preeminenței sale în fixarea credinței ortodoxe și respingerea ereziilor. Ori aceasta înseamnă că în viziunea Părinților Sinoadelor ecumenice postniceene, deciziile lor dogmatice pozitive sau negative nu reprezentau altceva decît precizări ale înțelesului autentic al conținutului doctrinar implicat în articolele Simbolului niceo-constantinopolitan, reconfirmat solemn de fiecare Sinod ecumenic ulterior în parte. Mai precis, pentru Părinții Sinodului VI Ecumenic, for-

14 Canonul 7 Efes (431) la Karmiris, *op. cit.*, p. 155—156; cf. și pr. C. Dron, *Canoanele. Text și Interpretare* II. *Sinoadele Ecumenice*, București, 1936, p. 134—137. Așa cum precizează și „Pidalionul" fila 115 notă, canonul efesin ce vizează adăugiri la textul Simbolului niceean trebuie luat ca referindu-se „numai despre ziceri, nu însă și despre credință" (vezi și supra nota 2).

mula lor dogmatică, care relua şi completa definiţia clasică de la Chalcedon, nu reprezenta altceva decît explicarea şi interpretarea teologică mai extinsă a hristologiei sancţionate la Niceea, în spiritul Tradiţiei apostolice originare a Bisericii.

Şi într-adevăr, Sinodul I de la Niceea deţine pentru Biserica ecumenică un rol fondator nu numai în triadologie, ci şi în hristologie, pe care o situează de altfel, în acord cu mărturiile apostolice neotestamentare, în centrul mărturisirii de credinţă creştine, mărturisire prin excelenţă cultică, baptismală şi euharistică. Simbolul niceean a oferit şi oferă încă în continuare Bisericii creştine schema primă şi fundamentală a unei hristologii ecumenice şi apostolice. Ca şi triadologia, hristologia niceeană se inspiră din, şi consacră solemn, distincţia existentă între Dumnezeu în Sine şi Iconomia sau opera Sa mîntuitoare. Ca atare ea este construită pe două registre clar distincte, dar în acelaşi timp inseparabil unite: registrul „iconomic" — care răspunde la întrebarea *ce face* Hristos? şi indică Iconomia Sa mîntuitoare, şi cel „ontologic" — care răspunde la întrebarea *cine şi ce este* Hristos? şi vizează Persoana lui Hristos în identitatea Sa eternă. Prin urmare, în Simbolul niceo-constantinopolitan hristologia se prezintă ca:

— *hristo-iconomie,* al cărei conţinut o constituie proclamarea narativă în succesiune istorică a misterelor Iconomiei lui Hristos: Întrupare, Naştere, Răstignire, Înviere, Înălţare, Parusie, şi care concentrează în maximă simplitate propovăduirea *(kerýgma)* şi rugăciunea de mulţumire *(eucharistía)* Bisericii, centrate ambele pe evocarea şi invocarea operei mîntuitoare a lui Iisus Hristos faţă de noi în timp şi istorie; şi ca

— *hristo-onto-logie,* al cărei conţinut este Persoana eternă a lui Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat şi om adevărat, ca izvor şi temei al Iconomiei Sale mîntuitoare şi care focalizează învăţătura *(didaskaliá)* şi preamărirea *(doxología)* Bisericii, centrate ambele pe evocarea şi invocarea misterului Persoanei divino-umane a lui Iisus Hristos cel întrupat, răstignit şi înălţat ca Dumnezeu adevărat şi om adevărat, ieri şi azi, Acelaşi în veci (cf. Evr. 13, 8).[15]

Prezenţa în textul Simbolului niceo-constantinopolitan a termenului doxologic-ontologic de *„homousion"* indică limpede inserţia hristo-onto-logiei în cadrul unei hristo-iconomii kerygmatice bine conturate şi poziţia ei principială în „homologhia" cultic-liturgică a Bisericii. „Homo-ousion"-ul nebiblic şi „filosofic" la care s-a recurs la Niceea în 325 pentru a se exprima sintetic împotriva subordinaţianismului arian şi modalismului sabelian atît identitatea fiinţială cît şi distincţia Sa personală ireductibilă a Fiului întrupat faţă de Tatăl, n-a făcut altceva decît să

15 Cf. interesanta şi utila situare a enunţurilor dogmatice în cadrul unei teorii generale a enunţurilor teologice la E. Schlink, *Die Struktur der dogmatischen Aussage als ökumenisches Problem,* „Kerygma und Dogna", 3 (1957), p. 251 sq. reluat în *Der kommende Christus und die kirchlichen Traditionen. Beiträge zum Gespräch zwischen den getrennten Kirchen,* Göttingen, 1961, p. 24—79, mai ales 25—47, şi aplicarea acestei teorii pe formula de la Chalcedon în: *Die Christologie von Chalkedon im ökumenischen Gespräch,* în „Verbum Caro", 12 (1958), nr. 45, p. 23 sq. reluat *ibidem,* p. 80—87.

consacre dedublarea inevitabilă, originată încă în cultul Bisericii, a discursului hristologic al Bisericii într-unul, „iconomic" — al Kerygmei și „Euharistiei" — și unul „ontologic" — al Didascaliei și Doxologiei din care se va alcătui ulterior Dogma. Demersul hristo-onto-logic a fost ulterior întregit la Chalcedon — sub presiunea apolinarismului și monofizismului — prin proclamarea netă a „homoousiei" la fel de efective a lui Hristos cu noi după umanitate, și a conjugării paradoxale a dublei sale „homousii" divino-umane în identitatea personală a unui unic Ipostas divin. Precizarea definitivă a structurii finale a hristo-onto-logiei va surveni însă abia în 681 la Sinodul VI Ecumenic odată cu asigurarea existenței concrete și efective a *dublei „homoousii"* divină și umană în Hristos sub forma concretă a *două „homotelesii"* și *„homo-energii"* ontice corespunzătoare, ireductibile dar în același timp indisolubil unite în unitatea unicului și Aceluiași Ipostas al Fiului lui Dumnezeu, Unul din Sfînta Treime, întrupat. Ori, ceea ce e foarte important, prin tema voințelor, hristo-onto-logia nu mai este simplu juxtapusă hristo-iconomiei ca un demers paralel, ci regăsește *din interior* tema Iconomiei — operă a voinței și libertății divine și umane, nu a necesității — proclamînd unitatea lor ontologică, originară și fundamentală.

Căci între Persoana și Iconomia, între Istoria și Ontologia lui Iisus Hristos este o legătură indisociabilă: „În mod firesc Persoana Lui se manifestă în fapte mîntuitoare, iar faptele mîntuitoare sînt nedespărțite de Persoana Lui".[16] Specificul creștinismului răsăritean și a duhului Părinților este faptul decisiv că ei au văzut neclintit Iconomia lui Hristos nedetașată și înscrisă în Persoana Lui divino-umană; pentru ei Iisus Hristos este Mîntuitor în primul rînd prin Persoana Sa, căci El „n-a venit de fapt în lume numai ca să ne ofere o metodă oarecare prin care să ne căutăm singuri mîntuirea. El rămîne de-a pururi în legătură cu noi, ca unicul izvor de la care ne vine mîntuirea. Mîntuirea înseamnă relație, comuniune intimă cu Hristos, nu o conformare individuală cu o anumită doctrină. Mîntuirea nu e o gnoză sau o etică. Ea nu se realizează prin a ști sau a face ceva, ci prin trăirea cu Iisus Hristos. Din această trăire cu Hristos rezultă și a ști și a face. Aceasta pentru că Iisus Hristos nu e un om simplu, ca ceilalți întemeietori de religii, ci Dumnezeu Însuși venit în maxima apropiere de noi cu iubirea Sa".[17] Însăși Persoana Sa divino-umană este realitatea mîntuitoare. Căci dacă în general „persoana", deși „nu lucrează" și nu-și dovedește forța ei iradiantă decît prin manifestările ei, înseamnă pentru mine mai mult decît toate faptele ei, în cazul lui Hristos, Persoana Lui este totul. Așa cum persoana omenească e mai mult decît faptele ei, pentru că nu e statică, pentru că nu se epuizează în faptele săvîrșite, ci se arată chiar prin faptele ei ca un izvor de iubire și de viață care e mai mult decît ele, așa și Persoana lui Hristos ca Dumnezeu, și om e totul, pentru că nu e statică, pentru că nu și-a epuizat realitatea ei în actele mîntui-

---

16 Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (Seria teologică 24) Sibiu, 1943, p. 187; pentru problema relației între Persoana și Opera lui Hristos *ibidem*, p. 185—192 și același, *Teologia Dogmatică Ortodoxă* pentru Institutele teologice, II, București, 1978, p. 108—111.

17 Idem, *Iisus Hristos*, 1943, p. 186.

toare în cursul vieţii pămînteşti, ci prin acele acte ne-a arătat că va fi neîncetat activă în duhul acelor acte, va fi mereu prezentă în valabilitatea actelor Sale. Căci acele acte sînt expresia culminantă a iubirii Sale şi ele au realizat în El o stare de permanentă iradiere a iubirii Sale. Ca atare ele sînt mereu actuale în raport cu noi, mai bine zis, Persoana lui Hristos însăşi Îşi manifestă prin iubirea Sa culminantă sau Se manifestă ca un izvor de iubire nesfîrşit şi inepuizabil. „Hristos cel răstignit şi înviat şi nu moartea şi Învierea, ca teme teologice, constituie centrul teologiei creştine". (Iustin Popovici). Faptele săvîrşite de o persoană se înscriu în ea cu urmările ei. Şi raporturile cu alte persoane se resimt de stările înscrise în ea de faptele ei, transmiţîndu-le la aceste stări".[18]

Această viziune explică pe de o parte importanţa covîrşitoare acordată de Părinţi şi Sinoadele Ecumenice circumscrierii cît mai adecvate a misterului „ontologic" al Persoanei lui Iisus Hristos şi a implicaţiilor lui soteriologice, iar pe de alta, „deistoricizarea" profilului lui Hristos în patristica răsăriteană acuzată de teologia protestantă. Valoarea soteriologică decisivă a Persoanei divino-umane a lui Hristos, ca reflex al accentului fundamental pus în Ortodoxia răsăriteană pe aspectul „ontologic" al operei de mîntuire a lui Hristos îndreptată spre natura sa umană ca ţinînd de însăşi Persoana Sa, şi nu influenţa anistorismului metafizicii elenice asupra unui pretins istorism semitic originar al Evangheliei explică caracterul precumpănitor „ontologic" al definiţiilor dogmatice de la 451 şi 681. Căci în viziunea patristică dogma nu se reduce la o speculaţie filosofică abstractă ca în scolasticismul catolic, nici la propovăduire ca în biblicismul istoricist protestant şi nici la rugăciunea individuală ca în pietismele de toate genurile, ci se hrăneşte din, şi alimentează la rîndul ei, doxologia cultic-liturgică prin care Biserica ca şi comunitatea eshatologică răspunde la prezenţa sacramentală în centrul ei a Persoanei lui Iisus Hristos Dumnezeu adevărat şi om adevărat, ieri şi azi şi în veci Acelaşi, Capul Trupului ei, şi izvorul în această permanenţă harică a mîntuirii fiecăruia şi al întregii lumi. Caracterul ontologic, „metafizic", al definiţiilor dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice nu se explică atît ca o elenizare şi „deistoricizare" a kerygmei apostolice originare, cît pe de o parte prin sensibilitatea creştinismului răsăritean pentru aspectul ontologic al căderii omului în păcat şi al mîntuirii, concepute nu ca un proces juridic exterior între Dumnezeu şi om, ci ca unul de deteriorare şi respectiv de restaurare interioară a naturii umane întîi în Hristos şi apoi şi în noi ca extindere eclesială a umanităţii Lui restaurate şi transfigurate în istorie, iar pe de alta prin caracterul originar doxologic al dogmei, prin analogia structurală existentă între enunţurile doxologice biblice şi cultice care laudă pe Dumnezeu în fiinţa Sa eternă mai presus de Iconomia Sa istorică temporală şi enunţurile

18 Idem, *Dogmatica*, II, 1978, p. 111. Simbolul niceo-constantinopolitan mărturiseşte de altfel în mod semnificativ, nu Întruparea, Răstignirea, Patima etc. ale lui Hristos, sub formă de substantive ce desemnează efecte ale unor lucrări detaşate de persoană, ci pe Hristos cel întrupat, răstignit, înviat etc., sub formă de participii adjectivale ale subiectului unic al Persoanei Sale divino-umane *(kathelthónta, sarkothénta, enanthropésanta, staurothénta, pathónta, taphénta, anastánta, anelthónta, kai pálin erchomenon).*

metafizice formulate inevitabil în registrul universalului și atemporalității abstracte; *aceste* motive au determinat Biserica la preluarea de concepte „ontologice" din filosofia greacă antică, (*ousiá, homooúsios, phýsis, hypóstasis* — ființă, de-o-ființă, natură, ipostas) ceea ce n-a însemnat nici înstrăinare a Evangheliei, nici sincretism, întrucît aplicate aspectului ontologic al Iconomiei divine, aceste concepte au suferit o prefacere profundă, incontestabilă.[19] Hristo-onto-logia dogmatică și doxologică nu are sensul aplicării unei științe prestabilite a ființei în cazul particular al Persoanei lui Hristos, ci dimpotrivă acela că misterul Iconomiei își instaurează și manifestă el însuși „ontologia" lui paradoxală proprie, ireductibilă și nedeductibilă din principiile cele mai generale ale logicii și teoriei generale a ființei sau ontologiei în sens metafizic.

*

Dar Sinodul VI ecumenic este important nu numai din punct de vedere al constituirii hristo-onto-logiei ortodoxe într-o formă pozitivă finală de maximă concentrare ca cea reprezentată de definiția dogmatică din 681. Pentru a fi pe deplin înțeleasă, se impune ca ea să fie situată precis în contextul mai larg al *istoriei dogmelor*. Cu toate că tema voințelor și lucrărilor în Hristos apare abia acum într-o formulă oficială, ea nu era o noutate doctrinară absolută. Monoenergismul și monotelismul erau implicate practic în logica internă a absolut tuturor ereziilor hristologice din Biserica veche, chiar și a celor mai extreme și contrare între ele. Heterodoxia monoenergismului și monotelismului hristologic se prezintă sub cele mai diferite forme, iar condamnarea lui în 681 vizează implicit toate aceste forme. Încercînd o clasificare a lor, obținem succesiv un monoenergism și monotelism

I. monofizit: Hristos are o unică voință și o unică lucrare pentru că

19 Cf. Schlink, *op. cit.*, p. 81, 85—86. La valoroasele observații ale marelui ecumenist și dogmatist luteran din Heidelberg care a demonstrat cu pregnanță împotriva tendinței occidentale generale de a înlătura enunțurile ontologice din hristologie și de a se limita la cele istorice, solidaritatea istoricului și ontologicului în hristologie, și necesitatea unei noi receptări a definiției de la Chalcedon în teologia protestantă și ecumenică actuală, trebuie remarcate critic tendința de a transforma Chalcedonul în punctul suprem și final al hristologiei Sinoadelor, și de a-l izola din contextul acestora, și neînțelegerea sensului autentic al evoluției hristologice postchalcedoniene socotite a marca o abandonare a structurii esențial doxologice a dogmei în favoarea considerațiilor abstracte și o tentativă nelegitimă de a deduce în mod logic Iconomia lui Hristos din Ontologia Persoanei Lui: „Oricît de logice anipostazia naturii umane și cele două voințe, aceste două consecințe nu sînt date deja în actul adorării Mîntuitorului, ci sînt rezultate ale unei considerații teoretice-speculative a formulei de la Chalcedon și ale unei analize și clarificări progresive a conceptelor Sale" prin care însă, dezvoltarea ulterioară a primit un aspect scolastic, „a pierdut din vedere structura doxologică a enunțurilor Chalcedonului transferînd-o în structura considerațiilor teoretice și a doctrinei explicative", „încercînd să explice cu ajutorul Chalcedonului și activitatea istorică a lui Iisus Hristos prin distincția lucrărilor naturilor divină și umană", „dar cu aceste încercări Chalcedonul a fost supralicitat" (p. 84—85). Asemenea afirmații însă, trădează neînțelegerea tipic occidentală, a caracterului esențialmente soteriologic al hristologiei Sinoadelor, a aspectului ontologic al mîntuirii și a adevăratului raport între Persoana și Iconomia lui Hristos în gîndirea Părinților răsăriteni.

are o unică natură; în funcţie de calificarea fundamentală acordată acestei naturi unice, el se prezintă sub alte 2 forme:

1. creatural (arianism): Hristos are o unică voinţă şi lucrare creată întrucît Logosul are o unică natură creată — intermediară între Dumnezeu Creatorul şi creatură.

2. divin: Hristos are o unică voinţă şi lucrare şi aceasta e divină,

a) gnostic-doketic: Hristos are numai voinţă divină întrucît nu este decît un eon pur spiritual cu trup doar aparent, imaterial.

b) apolinarist (antiarian): Hristos are o unică voinţă şi lucrare divină, întrucît nu şi-a asumat decît o natură umană incompletă şi pasivă alcătuită din trup+suflet vital, elementul ei activ şi volitiv, mintea, fiind substituit la Întrupare de către Logosul divin care se foloseşte de umanitatea sa neintegră ca de un organ pasiv şi inert.

c) eutihian-severian (antinestorian): Hristos are o unică voinţă şi lucrare divină întrucît după unire natura sa umană este absorbită complet în natura sa divină, ca în monofizismul radical al lui Eutihie, sau proprietăţile ei fuzionează nemijlocit cu cele ale naturii divine într-o unică natură şi lucrare compusă *(phýsis, enérgeia synthètós)*, ca în monofizismul moderat al lui Sever al Antiohiei.[20]

II. dioprosopist (nestorian, antiapolinarist): în Hristos există două naturi şi două persoane, divină şi umană, dar o unică voinţă nu naturală, ci moral-raţională, comună celor două persoane ale omului Iisus şi Logosul divin — sălăşluit doar în omul Iisus ca într-un templu —, voinţa morală comună ce constituie unitatea „personală" a uniunii lor relaţionale, interpersonale de fapt.[21]

---

20 Pe lîngă Apolinarie şi Sever, definiţia din 681 menţionează ca precursor al monotelismului şi pe Themistios. Diacon la Alexandria în prima jumătate a sec. VI, acesta a fost întemeietorul unei dizidenţe în cadrul patriarhatului monofizit severian al Alexandriei, cunoscută sub denumirea de gruparea sau secta „agnoeţilor" adică a celor ce susţineau ignoranţa reală şi efectivă în mai multe privinţe a lui Hristos după umanitatea Sa. Prin această reliefare accentuată a caracterului concret al umanităţii lui Hristos, Themistios voia să se distanţeze critic, pe urmele lui Sever al Antiohiei, de gruparea monofizită a lui Julian de Halicarnas care atribuia umanităţii lui Hristos incoruptibilitate şi impasibilitate încă din momentul Întrupării. În privinţa voinţei în Hristos, el era, se pare, de părerea lui Sever, şi vorbea de o unică voinţă *(thélesis)* ca potenţă în Hristos pe care o atribuia în mod eronat, ca şi acela, ipostasului, din care provin două serii de efecte voluntare *(thelémata)*, divine şi umane, inconfundabile. În ordinea apropierii de Ortodoxia chalcedoniană a facţiunilor monofizite antichalcedoniene, themistienii erau, se pare, cei mai apropiaţi, fiind urmaţi îndeaproape de severieni care erau partizanii unui chirilianism excesiv şi deci ai unui monofizism moderat, mai mult verbal, spre deosebire de iulieni şi eutihieni, adepţii unui monofizism real şi extremist. Pe larg a se vedea art. *„Themiste"*, *„Dictionaire de la Theologie Catholique"*, XV, 1 (1946), 219—222 (E. Amman), *„Sévèr d'Antiochie, ibidem*, XIV, 2 (1941), 1988—2000 (G. Bardy) şi *„Monophysisme", ibidem*, X, 2 (1929), 2216—2251 (M. Jugie).

21 O respingere sistematică a monotelismului nestorian, considerat a avea drept precursori pe Ebion şi Paul de Samosta, şi a celui severian, cu precursorii Mani, Apolinarie, Eutihie, la Sf. Maxim Mărturisitorul, *Op. th. pol. 2—3*, P. G., 91, col. 40 A—45 C, 49 C—56 D; cf. şi florilegiul monotelit cu pasaje din scrierile lui Apolinarie. Polemon, Themistios, Theodor de Mopsuestia, Nestorie şi Pavel Persul, din *„Op. theol. pol." 15*, col. 169 B—173 C, 169 B—173 C, căruia i se opun pasaje patristice din Sfinţii Athanasie cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Hrisostom, Chiril al Alexandriei, Chiril al Ierusalimului, papa Leon, *ibid.*, col. 160 C—169 A, 176 AD; şi *„Disp. c. Pyr", ibid.*, col. 300 D (Arie şi Apolinarie) 336 D—340 A. (Nestorie).

III. „difizit": Hristos are două naturi, divină și umană, dar o unică voință și lucrare, cea divină; formulă hibridă de compromis teologico-politic între ortodoxie și monofizism care grefa pe o recunoaștere verbală a difizismului chalcedonian doctrina monoenegistă și monotelistă a monofizismului moderat severian, și care a fost utilizată de împăratul bizantin Heraclie cu sprijinul ierarhiei bisericești superioare ca o soluție de reunificare spirituală a Imperiului în lupta contra perșilor.[22]

Înțelegerea adecvată a sensului hristologiei Părinților Sinoadelor Ecumenice în contextul confruntării lor cu diversele tipuri de erezii menționate mai sus presupune sesizarea prealabilă a celor două scheme fundamentale[23] în care s-a constituit hristo-onto-logia în epoca patristică:

---

22 Pentru etapele istorice ale monoenergismului și monotelismului „difizit" (619—679) și lupta Bisericii împotriva lui, vezi pe larg J. Hefele, H. Leclercq, *Histoire des Conciles d'apres les documents originaux, III*, 1, Paris, 1909, p. 317—538 (cartea XVI, § 291—324), articolul „*Monothelisme*" din „*Dictionaire de la Theologie catholique*", X, 2 (1929), 2307—2323 (M. Jugie) și în românește diac. asist. V. Ioniță, *Sinodul VI Ecumenic și însemnătatea lui pentru ecumenismul contemporan*, teză de doctorat, „Studii Teologice", 30 (1978), nr. 5—8, p. 357—485, cu bibliografia la zi (p. 461—477). În evoluția istorică a controverselor se disting 5 faze: 1. faza monoenergistă (cc. 619—637) în care patr. Serghie în urma tratativelor cu Teodor de Faran își impune formula de compromis teologico-politic între ortodocși și monofiziții din Imperiu: două naturi dar o unică lucrare teandrică în Hristos, pe baza căreia patr. Cyr al Alexandriei încheie în 633 o „unire" la Alexandria între ortodocșii chalcedonieni și o facțiune a monofiziților severieni; în urma protestelor lui Sofronie al Ierusalimului „*psephos*"-ul patr. Serghie suspendă chestiunea: nici una, nici două lucrări, ci un lucrător în Hristos; 2. fază de tranziție (634—638) cu corespondența patr. Serghie cu papa Honorius de la care obține aprobarea formulei monotelite; „*Synodika*" patr. Sofronie al Ierusalimului din 634 ia poziție oficială dar irenică față de monoenergism; 3. faza monotelită (638—648), patr. Serghie și împ. Heraclie prin „*Ekthésis*"-ul din 638 impun formula: nici una, nici două lucrări, ci o unică voință în Hristos; rezistența Bisericii africane și apusene condusă de Sf. Maxim Mărturisitorul, care are în iulie 645 la Cartagina celebra sa dispută cu ex-patr. monotelit al Constantinopolei, Pyrrhus, și provoacă ținerea mai multor sinoade antimonotelite în Africa între 645—648; 4. 648—679, revenirea la stadiul anterior izbucnirii disputelor monoenergiste sub pedepse grele impusă prin „*Typos*"-ul patr. Pavel II și împăratul Constans II: nici una, nici două lucrări, nici una, nici două voințe în Hristos; reacția ortodoxă a Bisericii apusene și africane a dus în *Sinodul de la Lateran* (649) sub papa Martin I la condamnarea monoenergismului și monotelismului prin 20 de canoane-anatematisme redactate, se pare, de Sf. Maxim; ca urmare papa Martin și ava Maxim sînt arestați și aduși la Constantinopol, unde sînt judecați, torturați și condamnați la exil unde și mor, papa Martin în 652 în Crimeea, iar Sf. Maxim în 662 în Caucaz; 5. biruința Ortodoxiei (679—681) sub împ. Constantin VI, cu Sinodul roman al papei Agaton din 680 și al VI-lea Ecumenic din Constantinopol (680—681), a cărui definiție dogmatică a consacrat definitiv diotelismul și dioenergismul hristologic ca dogmă ortodoxă.

23 Pentru detalii de istoria dogmelor și referințe patristice referitoare la cele 2 schema hristologice vezi masivul studiu al lui A. Grillmeier, *Die theologische und sprachliche Vorbereitung der christologischen Formel von Chalkedon*, în „*Das Konzil von Chalkedon. Geschichte und Gegenwart*, hrsg. von A. Grillmeier u. H. Bacht, I. *Der Glaube von Chalkedon*, Würzburg, 1951, 1962, p. 5—202, reluat și amplificat progresiv, printr-o versiune engleză (1965) și franceză (1972), în monumentala sa lucrare *Jesus, der Christus, im Glauben der Kirche*, Bd. I, *Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalkedon* (451), Herder, 1979, 829 p. Pentru evoluția ulterioară a gîndirii hristologice în Bizanț între sec. IV—XIV a se vedea J. Meyendorff, *Christ in Eastern Christian Thought*, Washington—Cleveland,

1. Schema „asimetrică"[24] LOGOS-SARX a Cuvîntului *făcut* trup (In. 1, 14) sau a hristologiei „alexandrine" de „unire" *(Einigungschristologie)*, schema în care s-a cristalizat hristologia ortodoxă clasică a Părinţilor răsăriteni — Atanasie cel Mare şi Chiril al Alexandriei urmaţi de „călugării sciţi", Justinian, Leontie din Bizanţ, Leontie din Ierusalim, Maxim Mărturisitorul şi Ioan Damaschin — şi care a fost consacrată de Sinoadele Ecumenice. Pentru reprezentanţii ortodocşi ai acestei scheme hristologice „asimetrice", Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu înomenit ca să îndumnezeiască natura umană asumată, este Ipostasul preexistent al Logosului divin şi de-o-fiinţă cu Tatăl care prin Întrupare şi-a unit întru Sine cu divinitatea Sa o umanitate desăvîrşită (trup+suflet+raţiune=voinţă şi lucrare naturală proprie) — căci ceea ce nu e unit nu este mîntuit — deşi lipsită de ipostas uman propriu, ceea ce nu afectează însă integritatea ei ontologică dat fiind că Ipostasul divin al Fiului sau Logosului este Ipostasul ultim, fundament şi model, al tuturor ipostasurilor umane create după Chipul Lui.[25] Dar „chiar în faptul că firea omenească a lui Hristos nu are un ipostas propriu, ci Îl are ca ipostas pe Dumnezeu Cuvîntul, dovedeşte că ea nu are nici un plafon între Dumnezeu şi om şi nu există nici un zid despărţitor între Hristos, ca Dumnezeu şi om, şi ceilalţi oameni. Hristos e omul deplin pentru Dumnezeu şi pentru oameni El este în ambele aceste calităţi, ca Dumnezeu şi om, deplin umanizat şi deplin îndumnezeit: deplin umanizat ca Dumnezeu şi deplin îndumnezeit ca om. Iar în relaţia cu El se pot umaniza şi îndumnezei toţi. În El vedem şi realizăm umanitatea deplin transparentă pentru Dumnezeu şi dumnezeirea deplin dăruită nouă".[26]

1969 (şi în trad. franceză: *Le Christ dans la theologie byzantine*, Paris, 1969), unde lipseşte însă, în mod surprinzător, o analiză a controverselor şi problematicii Sinodului VI Ecumenic, hristologia Sf. Maxim fiind tratată precumpănitor ca revelare a „dimensiunii cosmice a mîntuirii", p. 99—115.

24 Expresia aparţine păr. G. Florovsky, *Vizantijskie otci V—VIII veka*, Paris, 1933, p. 25—26: „recunoaşterea „anipostaziei" naturii umane este recunoaşterea asimetriei unităţii divino-umane" în Hristos; *apud* K. Rozemond, *La christologie de S. Jean Damascene* (Studia Patristica et Byzantina 8), Ettal, 1959, p. 2, care observă în mod just că „termenul de asimetrie e utilizat de Florovsky pentru a desemna prioritatea divinităţii lui Hristos. Această asimetrie este la baza însăşi a hristologiei răsăritene". „Adesea locul mai mare acordat divinităţii lui Hristos în gîndirea hristologică a Răsăritului a fost privit ca o dezvoltare sau chiar ca o deviaţie ulterioară mai mult sau mai puţin monofizită. Aceasta a fost de ex. întreaga linie a dezvoltării istorice la Harnack. Dar pentru a avea o viziune justă asupra teologiei greceşti posterioare Sinodului de la Chalcedon trebuie să începem prin a stabili acest adevăr: locul preponderent acordat divinităţii în favoarea lui Hristos îşi găseşte temeiul în dogma însăşi aşa cum a fost ea proclamată de Părinţii Sinodului (de la Chalcedon). Dacă nu se începe prin a se sublinia aceasta, perspectiva în care se va studia hristologia după sec. V va fi falsificată la bază. În spatele definiţiei umanităţii şi divinităţii lui Hristos există contemplaţia lui Hristos-Dumnezeu, şi pe acest fundal trebuie examinate toate eforturile făcute de Părinţi în Sinoadele ulterioare, de a nu lăsa să scape nimic din reflecţia asupra umanităţii complete a lui Hristos" (p. 2—3).

25 Cf. D. Stăniloae, *Dogmatica II*, 1977, p. 47: „E propriu Ipostasului divin al Logosului să fie în special în mod liber ipostasul naturii umane şi e propriu firii umane chemate la starea de ipostas să aibă ca ipostasul ei ultim Ipostasul Cuvîntului, dat fiind că e creată după chipul Lui".

26 *Ibidem*, p. 55—56, subl. n.

Căci „faptul că unul e Ipostasul celor două firi, iar ele nu se confundă, face ca Ipostasul divin să se cunoască și prin firea noastră, ceea ce are ca efect *umanizarea Cuvîntului și îndumnezeirea firii omenești.* Neschimbarea firii omenești nu înseamnă *decît* neieșirea ei din „definiția" ei, nu menținerea ei în nedesăvîrșire și neputința ei de a fi umplută de viața dumnezeiască".[27] *Modelul* utilizat pentru reprezentarea intuitivă a unirii reale *intra*ipostatice a divinului și umanului în Hristos, adică în Ipostasul unic divin și preexistent al Logosului, îl constituie paradigma analogică antropologică a unirii „ipostatice", fără separație nici confuzie, în persoana umană a celor două „naturi" distincte dar nedespărțite ale sufletului și trupului.[28] *Versiunile eretice* ale schemei *„Lógos-sárx"* sînt reprezentate de extremele „monofizite" ale arianismului pe de o parte, care nega divinitatea propriu-zisă a Logosului, și ale apolinarismului, eutihianismului, severianismului, monoenergismului și monotelismului pe de alta, care negau în grade diferite realitatea umanității lui Hristos.

2. Schema „simetrică" LOGOS-ANTHROPOS (ori *„homo assumptus")* sau a hristologiei „separație" *(Trenungschristologie)* în care Cuvîntul nu devine efectiv om El Însuși ci și-a *asumat* doar nu o natură umană desăvîrșită, ci un om în sensul de individualitate umană distinctă și autonomă, astfel că în ultima instanță Hristos nu reprezintă decît o uniune relațională și morală, externă, între Logosul divin și omul Iisus, constituite ca două subiecte sau persoane de sine-stătătoare și distincte, fără a realiza între ele o comunicare naturală, ontologică. Cele două naturi perfect individualizate se întîlnesc ca două foi de hîrtie prinse cu o agrafă sau ca acele două laturi ale unui unghi fără o relație și comunicare directă nemijlocită de la natură la natură, fără umanizarea Cuvîntului și îndumnezeirea omului. Hristos nu este deci în ultimă instanță în mod real Cuvîntul lui Dumnezeu înomenit cît un om apoteozat, „și cu acesta am rămas tot la relația indirectă cu Dumnezeu, printr-un om, ca prin proorocii Vechiului Testament".[29] Schema „Logos-anthropos" se prezintă la rîndul ei sub două variante:

a) una extremist-eretică *antiohiană* (Diodor din Tars, Teodor de Mopsuestia, Nestorie) condamnată în Sinoadele Ecumenice III și V. Pentru antiohieni, „Dumnezeu a binevoit să se unească cu omul Iisus așa cum s-a legat cu proorocii, deși Iisus s-a legat într-un chip desăvîrșit datorită faptului că și evlavia omului Iisus era desăvîrșită. Dumnezeu s-a sălășluit în omul Iisus ca într-un templu. Natura umană a lui Iisus a rămas neschimbată și s-a dezvoltat liber trecînd prin toate fazele creșterii ei morale. Dumnezeu care era în omul Iisus îl ajuta dar nu intervenea în dezvoltarea lui morală. Unirea între Dumnezeu și omul

---

27 *Ibidem*, p. 52, subl. n.

28 Cf. în această chestiune eruditul studiu patristic al lui K.-H. Uthemann, *Das antropologische Modell der hypostatischen Union. Ein Beitrag zu den philosophischen Voraussetzungen und zur innerchalkaedonischen Transformation eines Paradigmas*. „Kleronomia", 14 (1982, 2, p. 215—312. Vezi și D. Stăniloae, *Iisus Hristos*, 1943, p. 108 și citatul în același sens din P. Svetlov, *Învățătura creștină în expunerea apologetică*, vol. II, Chișinău, 1937, p. 586—587.

29 D. Stăniloae, *Dogmatica II*, p. 102.

Iisus a devenit tot mai strînsă pe baza comunităţii sau identităţii de voire tot mai strînse dintre ei. Astfel unirea dintre ei ţinea nu numai prin bunăvoinţa lui Dumnezeu, ci şi prin voirea omului. La capătul dezvoltării morale a lui Iisus Hristos şi datorită înălţării cu care Dumnezeu l-a răsplătit pentru străduinţa sa, la sfîrşit cele două persoane au devenit un singur subiect de închinare astfel încît nu mai trebuie să se vorbească de doi fii ci de unul. Dar unitatea persoanei e mai mult de numire, de simţire, de cinstire şi de închinare. Antiohienii admiteau două persoane în Hristos, una divină şi una umană *(dyo hypostáseis, dyo prosópa)*, dacă totuşi vorbeau de *una* aceasta era în fond o a treia sau mai exact numai în relaţia credinciosului cu Iisus Hristos se înfăţişează acesta ca o unitate. De aici rezultă că toate actele şi pătimirile omeneşti sînt ale omului Iisus. Omul s-a născut, a pătimit şi a murit. Propriu-zis Dumnezeu nu s-a întrupat, nu s-a făcut om, nu a devenit ceva, ci a *luat* ceva. De aceea Fecioara Maria nu e în sens propriu Născătoare-de-Dumnezeu, ci născătoare de om".[30] Hristologia antiohiană cristalizată pe schema *„Lògos-ánthropos"* traduce o concepţie soteriologică moralistă şi juridistă, raţionalist-pelagiană, care ignoră pînă la negare explicită aspectul ontologic al mîntuirii scos în evidenţă de alexandrini: „Ei spuneau că precum un om a căzut şi prin el toţi, aşa un om a trebuit să plătească lui Dumnezeu şi prin el toţi. Dar vorbeau mai mult de o ridicare a firii omeneşti prin Hristos, la o treaptă mai înaltă, de o emancipare deplină a ei de senzualitate prin întărirea în virtuţi. Nu prea vorbeau de o ridicare din stricăciunea şi moartea în care ar fi căzut. Şi vorbeau mai mult de o mîntuire în sens moral, prin efortul liber al omului care imită pe omul Iisus".[31]

b) alta moderată *latină* (Tertulian, Augustin, Leon cel Mare) care „deşi accentua mai mult umanitatea persoanei decît teologia antiohiană totuşi nu era străină nici ea de un fel de coordonare a dumnezeiescului şi omenescului în Hristos" şi de o perspectivă soteriologică în care, „opera de mîntuire a lui Hristos cade mai mult pe partea umanităţii ca şi la antiohieni".[32] Dar această versiune atenuată n-a fost condamnată de Biserică. Dimpotrivă. Documentul fundamental al acestui tip de hristologie — *„Tomul către Flavian"* al papei Leon — a primit la Sinodul de la Chalcedon investitură ecumenică. Mai mult, două formule de

---

30 Idem, *Definiţia de la Chalcedon* (vezi supra nota 8), 1951, p. 299—300.

31 *Ibidem*, p. 300—301: „Ei sînt în soteriologie mai aproape de catolici şi de protestanţi. În special ei au fost precursorii protestantismului (liberal) din sec. XIX, de unde simpatia acestora pentru ei"; cf. istoriile dogmelor protestante ale lui A. von Harnack, R. Seeberg, F. Loofs, şi reconsiderarea şi reabilitatea celor „Trei Capitole" şi a lui Teodor de Mopsuestia — ba chiar şi a lui Nestorie, prezentat ca o victimă a lui Chiril — în teologia catolică contemporană (E. Amman, 1946; R. Devreese, 1948; H. Dieppen, 1953; E. A. Sullivan, 1956), reabilitare însoţită de o campanie susţinută de discreditare a teologiei chiriliene, „neo-chalcedoniene", a „călugărilor sciţi", a lui Justinian, Leontie din Ierusalim şi a Sinodului V Ecumenic, ca o abandonare a Chalcedonului şi o recădere în monofizism (Ch. Moeller, *Le chalcedonisme et le neo-chalcedonisme en Orient du 451 à la fin du VI e siécle*, în *„Das Konzil von Chalkedon" I*, 1951, p. 637—720); o prezentare critică din punct de vedere ortodox la Meyendorff, *op. cit.*, p. 50—67 (cap. IV).

32 D. Stăniloae, *Definiţia*, p. 383.

savoare fin nestoriană, sau care se pretează la o interpretare în sens nestorian, din acest „tom" au intrat în însăşi compoziţia finală a definiţiilor dogmatice din 451 şi respectiv 681. E vorba de:

— *„salva igitur proprietate utriusque naturae in unam coeunte personam"* [33] inserată în textul formulei de la Chalcedon (A III) şi care, pe lîngă faptul că „introduce un difizism „simetric" şi „static" de tip antiohian într-o mărturisire hristologică de structură „hegemonică" („asimetrică") şi „dinamică" de inspiraţie alexandrină",[34] se remarcă şi printr-o imprecizie sau ambiguitate doctrinară care nu va trece fără a fi speculată ulterior, de adversari, căci „litera ei nu spune explicit că Hristos este un ipostas, nici că acest ipostas trebuie înţeles în sens filosofic, nici că această persoană e Dumnezeu Cuvîntul; tot ce se spune e că un ipostas se găseşte la capătul concurenţei specificităţii fiecărei naturi".[35] În vreme însă ce definiţia de la Chalcedon voia să apropie *„personna"* lui Leon de *„hypóstàsis"*-ul lui Chiril, tocmai spre a evita înţelegerea „persoanei" lui Leon în sensul *„prosopon"*-ului de unire nestorian comun Logosului şi omului Iisus teologii de tradiţie antiohiană, ca Teodoret de Cyr, o vor explica în sens invers reducînd ipostasul la „prosópon" şi fără a preciza dacă ipostasul lui Hristos este pentru ei cel al Logosului divin.

— *„agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, verbo scilicet operante quod verbi est, et carne exqueunte quod carnis est"*,[36] citat inserat în definiţia din 681 (B II, 2a). Dacă citatul leonian din formula de la Chalcedon părea a înţelege persoana ca rezultatul concurgerii proprietăţii celor două naturi, citatul din formula de la Constantinopol 681 sugera o autonomie şi un paralelism al activităţii umanităţii lui Hristos în cadrul unei cooperări a ei cu activitatea divină a Logosului fără o comuniune reală. Ambele „aceste formule lasă impresia că cuprind o învăţătură nestoriană, după care fiecare fire are o activitate a ei autonomă constituind un fel de persoană, iar din întrunirea lor rezultă o persoană cuprinzătoare".[37]

De aceea, pe urmele teologiei zise „neo-chalcedoniene", dar mai exact neo-chiriliene a „călugărilor sciţi" şi a împăratului Justinian, Sinodul V Ecumenic a fost nevoit să reafirme fără echivoc în sens chirilian — prin formula „scită" „Unul din Sfînta Treime a pătimit în trup" (can. 10) consacrată liturgic în imnul „Unule Născut" —, faptul fundamental al hristologiei alexandrine, că „subiectul actelor omeneşti în Hristos este tot Cuvîntul, deci firea omenească nu lucrează independent şi deci nu subzistă independent ca un ipostas propriu, ba mai mult, persoana lui Hristos nu e alcătuită dintr-o convergenţă a celor două firi şi a lucrărilor lor, ceea ce tot la un fel de nestorianism ar fi dus".[38] De asemenea,

33 P. L., 54, 763 A.

34 A. de Halleux, *La définition christologique à Chalcedoine* (vezi supra nota 8), p. 168.

35 *Ibidem*, p. 167.

36 P. L., 54, 767 B.

37 D. Stăniloae, *Definiţia*, 1951, p. 418.

38 *Ibidem*, p. 420.

„din cauza unității Persoanei firile sînt nedespărțite nu în sensul unei simple legături exterioare, ci în sensul unei interpenetrări pentru eternitate. Dar în același timp interpenetrarea și imprimarea uneia în alta nu le schimbă esența, nu le confundă. Unitatea neconfundată a firilor în Ipostasul cel unul este atît de desăvîrșită că ele nu mai pot fi despărțite, ba nici măcar distinse în realitate ci numai prin cugetare. Dar aceasta nu înseamnă totuși încetarea lor de a exista în Hristos cel unul, ci persistarea lor neschimbată. Distingerea lor numai prin cugetare înlătură nestorianismul bipersonal în Hristos, persistarea lor, înlătură monofizismul. Astfel distincția lor numai prin cugetare (can. 7 *theoria mônê)* implică și nedespărțirea și neschimbarea firilor. Ca atare distincția lor numai prin cugetare implică îndumnezeirea firii omenești și umanizarea Cuvîntului".[39]

Pe de altă parte, afirmarea prea exclusivă a Logosului divin ca subiect-agent unic al actelor divine și umane a putut conduce chiar în sînul Bisericii chalcedoniene la monoenergism, la considerarea existenței în Hristos a unei umanități pur pasive și inerte, ca simplu organ de manifestare a Logosului divin și deci la afirmarea monofizită unei unice lucrări și voințe în Hristos, cea divină. De aceea, Sinodul VI Ecumenic a considerat necesară citarea în definiția sa dogmatică a formulei leoniene (C II 2a) antimonofizite despre menținerea neconfundată a activității ireductibile a naturilor divină și umană în Hristos și care conținea ideea justă că natura este principiul ontic prim al acțiunii, nu ipostasul. Expresia exclusiv antimonofizită neapărată și față de nestorianism, a lui Leon era însă echilibrată prin menționarea de 3 ori în cuprinsul întregii definiții a formulei „scite" despre „Unul din Sfînta Treime" și printr-un citat chirilian (B II 2c) care evidențiau cu nu mai puțină tărie în sens antinestorian unitatea agentului ipostatic comun prin care se actualizau lucrările ambelor naturi. Trebuie reținut deci faptul foarte important că, așa cum în cazul definiției de la Chalcedon, și în cazul definiției din 681, formulele leoniene erau inserate și în consecință reinterpretate într-o definiție de orientare și inspirație net chiriliană, și nu invers. Căci „expresiile lui Leon trebuiau apărate, dar ele puteau fi apărate numai afirmîndu-se printr-o explicație mai profundă solidaritatea lor cu hristologia chiriliană și evidențiindu-se posibilitatea menținerii unei firi și a lucrării ei, fără ca aceasta să implice o persoană aparte pe seama ei. Numai apărîndu-se lucrările afirmate de expresiile lui Leon și numai explicîndu-se solidaritatea lor cu doctrina chiriliană despre persoana Logosului ca purtător al firii și lucrării omenești, se respingea și monofizismul severian și se salva și sinodul de acuza de nestorianism".[40]

Cele două erezii hristologice extreme, nestorianismul și monofizismul, reprezentau și reprezintă încă în Biserică tentația a două principii și tendințe precreștine care n-au încetat de atunci și pînă azi să amenințe creștinismul în inima sa reprezentată de teandrismul hristologic: pe de o parte principiul „occidental" al activității umane autonome, a umanu-

39 Idem, *Dogmatica II*, 1978, p. 50—51.
40 Idem, *Definiția dogmatică de la Chalcedon*, 1951, p. 419.

lui autarhic întors exclusiv asupra lui însuși și în opoziție de exterioritate față de divin, iar pe de alta, principiul „oriental" al pasivității umane totale în fața divinității omnipotente, sau a umanului absorbit de și în divin.[41] În ambele tendințe teandrismul real, unirea paradoxală a divinității și umanității în Persoana lui Iisus Hristos — unire ce reprezintă baza și dă sensul mîntuirii noastre — devenea imposibilă în sensul unei uniri efective; în primul caz distincția naturilor devenea separație și transforma unirea lor într-o relație exterioară interpersonală, iar în al doilea, unitatea persoanei divine se transforma în fuziune naturală. Ambele aceste tendințe reducționiste ale misterului teandric au supraviețuit tenace *în* Biserică și după condamnarea lor primă în 431 și respectiv 451 și n-au încetat în eforturile lor de a „dechalcedoniza" formula de la Chalcedon pe care o acceptau în litera ei, dar căreia îi dădeau o interpretare ce o vida practic de conținut. Și astfel Biserica a fost nevoită să condamne succesiv, în 553 și 681, un nestorianism camuflat sub formulele antiohiene și un neo-monofizism mascat sub expresii chiriliene. Aceste confruntări s-au dovedit pe de altă parte providențiale, ele permițînd Bisericii să precizeze fără echivoc implicațiile sau consecințele hotărîtoare ale unirii ipostatice pentru înțelegerea mîntuirii aduse lumii de Hristos și îndreptate întîi spre umanitatea Lui și apoi spre noi în perspectiva patristică a unității indisolubile dintre Persoana Sa divino-umană și Iconomia sa mîntuitoare.

*

Insistența definiției Sinodului VI Ecumenic pe *implicațiile* și *consecințele* inevitabile ce decurg dintr-o hristologie corect și consecvent dezvoltată și înțeleasă, se explică prin convingerea Bisericii Ortodoxe că „legătura între Persoana lui Iisus Hristos și lucrarea Lui mîntuitoare se arată încă în faptul că în implicațiile unirii celor două naturi în Persoana Lui unică se arată lucrarea Lui mîntuitoare asupra firii Sale omenești. Astfel se poate spune că aceste implicații constituie conținutul intern al actelor sale mîntuitoare. Actele lui mîntuitoare sînt o concretizare și o manifestare mai vădită a acestor implicații".[42] Din cele cinci implicații ale unirii ipostatice tratate de manualele de teologie dogmatică ortodoxă actuale (comunicarea însușirilor, îndumnezeirea firii ome-

---

41 Cf. G. Florovsky, *The Lost Scriptural Mind*, în *Bible, Church Tradition. An Eastern Orthodox View* (volume I in the Collected Works of G. F.), Belmot, 1972, p. 14—15: „E o iluzie că disputele hristologice ale trecutului sînt irelevante pentru situația contemporană. În realitate ele se continuă și repetă în controversele propriei noastre epoci. Omul modern deliberat sau subconștient este atras de extrema „nestoriană". Adică nu ia în serios Întruparea. Nu îndrăznește să creadă că Hristos este o Persoană dumnezeiască. El vrea să aibă un mîntuitor *uman*, asistat numai de Dumnezeu. Este mai mult interesat în psihologia umană a Mîntuitorului decît de misterul iubirii divine. La cealaltă extremă, atunci cînd omul este redus la pasivitate completă și i se permite numai să asculte și să spere, avem în zilele noastre o reînviere a tendințelor „monofizite" în teologie și religie. Tensiunea prezentă între „liberalism" și „neoortodoxism" teologic sînt în realitate o rejucare a vechiului conflict hristologic la un nivel existențial nou și într-o cheie spirituală nouă".

42 D. Stăniloae, *Dogmatica II*, p. 108.

neşti a Mîntuitorului, Fecioara Maria ca Născătoare de Dumnezeu, lipsa de păcat a Mîntuitorului şi închinarea Lui unică), definiţia din 681 cu tema voinţelor şi lucrărilor în Hristos, şi în spatele căreia trebuie să presupunem teologia genială a Sf. Maxim Mărturisitorul[43] (550—662) şi experienţa spirituală a Părinţilor Filocaliei, pune în relief mai accentuat în special două: împotriva nestorianismului comunicarea însuşirilor, iar împotriva monoenergismului îndumnezeirea firii omeneşti a Mîntuitorului prin Kenoza Fiului întrupat.

a) Întrucît în Hristos, Dumnezeu Cuvîntul este ipostasul unic al ambelor naturi, întru care subzistă şi sînt activate în mod real însuşirile şi lucrările atît ale divinităţii, cît şi ale umanităţii, prin intermediul unităţii Ipostasului divin al Logosului întrupat se stabileşte o comuniune şi *comunicare* reală *între însuşirile şi lucrările* celor două naturi. „Datorită ipostasului comun se menţine atît nemodificarea esenţială a celor două naturi prin care se evită confuzia lor, cît şi comunicarea lor reală prin care se evită separarea lor".[44] Aceasta înseamnă că comunicarea însuşirilor nu este o simplă „atribuire nominală a însuşirilor şi lucrărilor omeneşti lui Hristos ca Dumnezeu şi a celor dumnezeieşti lui Hristos ca om, prin faptul că unul şi acelaşi e subiectul amîndurora, ci imprimarea reală a însuşirilor şi lucrărilor omeneşti de cele dumnezeieşti şi

---

43 Principalele scrieri ale Sf. Maxim Mărturisitorul împotriva monoenergismului şi monotelismului hristologic sînt cuprinse în „*Ambigua I*, 1—5, *ad Thomam*", (cc. 634—635), P. G., 91, col. 1032—1060 şi cele 28 de *Op. th. pol.*, *ibid.*, col. 9—353. Între ele se detaşează tratatul despre cele 2 voinţe în Hristos (c. 642). *Op. th. pol. 16*, col. 164—212; fragmentele dintr-un vast tratat dogmatic pe aceeaşi temă către Marin preotul (cc. 645—646), *Op. th. pol.*, 1—3, col. 9—56; răspunsul la obiecţiile lui Teodor monotelitul (cc. 642) *Op. th. pol.*, *19*, col. 216—228; florilegiile patristice comentate din tomurile către Marin *Op. th. pol.*, *20*, col. 228—245 (cc. 640) şi *Op. th. pol. 7*, col. 69—89, şi către Ştefan al Dorei (cc. 646—647), *Op. th. pol. 15*, col. 153—184; şi mai ales celebra „*Disputatio cum Pyrrho*" (Cartagina, 6 iulie 645), *Op. th. pol. 28*, col. 288—353; despre ultima a se vedea şi magistr. Ică I. Ioan, *Probleme dogmatice în Dialogul Sf. Maxim Mărturisitorul cu Pyrrhus*", „Ortodoxia", 12 (1960), nr. 3, p. 352—373. Argumentaţia logică, filosofică, biblică şi patristică din „Disputa cu Pyrrhus" este rezumată de Sf. Ioan Damaschin, *Expositio fidei*, cap. 58—59 (III, 14—15), P. G., 1033—1061 (după magistrala ed. critică a lui B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos II*, Patristische Texte und Studien 12, W. de Gruyter, Berlin, New-York, 1973, p. 137—153), tr. rom. Pr. D. Fecioru, Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* (Izvoarele Ortodoxiei 1), ed. II, Bucureşti, 1943, p. 217—259; tot Sf. Ioan Damaschin consacră hristologiei celor 2 voinţe în Hristos un excelent tratat sistematic în 44 de capitole, *De duabus in Christo voluntatibus*, P. G., 95, 128—185, trad. rom. Pr. Dr. O. Căciulă, *Hristologia Sf. Ioan Damaschin după tratatul despre cele două voinţe în Hristos*, Bucureşti, 1938, p. 75—138, studiul filosofico-dogmatic introductiv, p. 7—74 îşi păstrează şi astăzi valoarea. Pe urmele Sf. Ioan Damaschin chestiunea mai este tratată în literatura bizantină de o manieră scolastică şi de patr. Fotie, *Amhilochia qu. 80:* P. G., 101, 508—541; expunere şi critică din perspectivă catolică la J. Hergenröther, *Photius, Patriarch von Constantinopol*, III, Regensburg, 1869, p. 513—534.

Din lipsă de spaţiu şi pentru simplificarea aparaturii am limitat referinţele patristice la „*Ambigua I*", principala scriere a Sf. Maxim împotriva monoenergismului, datată între 634—635.

44 D. Stăniloae, *Dogmatica II*, p. 57, cf. şi Maximus Confessor, *Ambigua I*, 5, P. G., 91, 1056 CD, trad. rom. Pr. Prof. D. Stăniloae, P. S. B., 80, Bucureşti, 1983, p. 61: „căci unirea înlăturînd despărţirea nu desfiinţează deosebirea, „ci" modul unirii salvează raţiunea deosebirii".

viceversa, prin El ca subiect prin care se activează în mod unitar fără ca să se confunde, atît unele cît şi celelalte".[45] Căci, aşa cum scrie Sf. Maxim Mărturisitorul comentînd celebrul pasaj dionisian referitor la „noua energie teandrică" *(kainè theandrikè energeía)*, interpretat falsificat de *monoenergişti* ca „unica" *(mía)* energie teandrică" a lui Hristos, Hristos „nu lucra prin nici una din cele două (naturi) al căror ipostas era în mod separat de cealaltă, ci mai degrabă adeverind prin fiecare pe cealaltă; căci fiind amîndouă cu adevărat, ca Dumnezeu mişca umanitatea proprie, iar ca om manifesta divinitatea proprie, şi ca să spun aşa, *pătimea dumnezeieşte* căci pătimea de bunăvoie, fiindcă nu era simplu om, şi *săvîrşea minuni omeneşti* căci le săvîrşea prin trup, fiindcă nu era Dumnezeu gol. Astfel încît pătimirile erau minunate, fiind înnoite prin puterea dumnezeiască conform naturii Celui ce pătimea, iar minunile pătimite, fiind săvîrşite prin puterea pătimitoare conform naturii trupului Celui ce le săvîrşea ... căci avînd lucrarea dumnezeiască înomenită conform unirii negrăite prin concrescenţă *(symphyía)* cu cea trupească a plinit Iconomia cea pentru noi în mod teandric *(theandrikôs)* adică activînd deodată dumnezeieşte şi omeneşte, sau, mai limpede spus, manifestînd în conduita sa în Acelaşi (Ipostas) o lucrare dumnezeiască şi omenească".[46] Deşi lucra şi pătimea cu adevărat cele omeneşti — căci respira, grăia, se mişca, umbla, flămînzea, înseta, mînca, dormea, ostenea, lăcrima şi a agonizat — şi prin ele era „conform nouă" *(kath'hemàs)*, prin *modul (trópos)* în care lucra şi pătimea toate acestea era „mai presus de noi" *(hypèr hemàs)*. Căci „lucra ale omului mai presus de om arătînd printr-o unire supremă lucrarea dumnezeiască concrescută *(symphyeîsan)* fără schimbare cu puterea dumnezeiască, pentru că şi natura (umană) a întrepătruns-o *(perikechóreke)* în întregime fiind unită în mod necontopit cu natura (divină), şi neavînd de fel nimic dezlegat şi separat de divinitatea unită cu ea după ipostas. Căci Cuvîntul cel mai presus de fiinţă... s-a făcut om, avînd unit modul cel mai presus de natură al felului de a exista cu raţiunea de a exista a naturii *(tòn hypèr phýsin toû pôs eînai trópon échon synemménon tô toû eînai lógo tês phýseos)*, ca să încredinţeze şi natura ca neprimind prin noutatea modurilor schimbare în ce priveşte raţiunea ei, şi să arate şi puterea suprainfinită ca făcută deopotrivă cunoscută prin facerea celor contrare: făcînd prin puterea Sa din pătimirile naturii lucrări ale voinţei *(gnômes)*, nu ca la noi efecte ale necesităţii naturale, a suportat elementul pătimitor conform nouă prin natură *(tò kath'hemâs phýsei pathetón)* invers de cum este la noi, arătînd ceea ce la noi este mişcător al voinţei *(gnóme)* mişcat fiind cu putere".[47] Comunicarea însuşirilor „face ca, printr-un schimb, cele inerente în mod natural fiecărei părţi a lui Hristos să treacă celeilalte fără prefacerea şi contopirea fiecărei părţi în cealaltă în ce priveşte raţiunea ei naturală. Căci precum puterea tăietoare a săbiei înroşite în foc a devenit arzătoare şi puterea arzătoare a devenit tăietoare — căci aşa precum s-a unit focul cu fierul, aşa s-a unit şi puterea arză-

45 D. Stăniloae, *ibidem*, p. 63.
46 *Amb. I*, 5; P. G., 91, 1056 AC: trad. rom., p. 60—61.
47 *Ibidem*, col. 1053 BC, p. 59.

toare a focului cu puterea tăietoare a fierului și s-a făcut fierul arzător prin unirea cu focul și focul tăietor prin unirea cu fierul, dar nu pătimește nici unul vreo prefacere în celălalt prin comunicarea conform unirii, ci fiecare rămîne necăzut din însușirea proprie după natură chiar și avînd însușirea a ceea cu care este unit — așa și în misterul dumnezeieștii Întrupări, divinitatea și umanitatea s-au unit după ipostas, fără ca vreuna din ele să iasă din lucrarea ei naturală din cauza unirii, dar și fără să o aibă după unire lipsită de relație și distinctă de cea cu care s-a unit și subzistă împreună. Căci avînd Cuvîntul întrupat prin unirea indisolubilă lucrarea pătimitoare a umanității proprii concrescută întreagă cu puterea eficace a divinității Sale proprii, fiind Dumnezeu săvîrșea minunile omenește, fiind împreună împlinite printr-un trup pătimitor prin natură, și fiind om suporta patimile naturii dumnezeiește, fiind săvîrșite prin putere dumnezeiască, sau mai bine zis împlinindu-le pe ambele în mod teandric, ca unul ce este deodată Dumnezeu și om, prin patimi redîndu-ne pe noi nouă înșine arătați ceea ce am devenit, și prin minuni dîndu-ne pe noi Sie Însuși, deveniți ceea ce a arătat El, iar prin ambele încredințînd ca singur adevărat și credincios, adevărul celor din care, în care și care („*ex hón, én hoîs kai háper*) era, vrînd să fie mărturisit de către noi drept ceea ce este".[48]

b) Cînd în baza unității Ipostasului natura divină își împropriază și devine purtătoare a însușirilor și lucrărilor și pătimirilor omenești avem aspectul de *kenoză* al naturii divine, iar cînd în baza aceleiași unități ipostatice, natura umană își împropriază și devine purtătoare de însușiri și lucrări (energii) dumnezeiești avem aspectul de *Theoză* sau *Îndumnezeire* al naturii omenești în Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat. Cele două aspecte sînt corelative și se implică unul pe celălalt, și așa sînt înțelese și de definiția Sinodului VI Ecumenic *(B II, 1, b, c)*, în care, dacă primul aspect nu poartă explicit numele de kenoză, în schimb ideea de *Îndumnezeire* apare explicit și nominal pentru prima dată într-un document oficial al Bisericii ce atestă conștiința dogmatică a creștinătății încă nedivizate.

Dacă nestorianismul bipersonal nega realitatea unei îndumnezeiri reale a umanității lui Hristos o făcea pentru că tăgăduia din capul locului posibilitatea unei kenoze efective a divinității, ferecată în transcendența sa absolută și prizonieră a neschimbabilității sale și vorbea în schimb de o simplă condescendență voluntară a Logosului divin față de eforturile morale ale omului Iisus răsplătite printr-o apoteoză de tipul celei a eroilor din miturile elenice antice. Pe de altă parte, monoenergismul, susținînd realitatea îndumnezeirii naturii umane a lui Hristos, îi denatura complet sensul întrucît afirma realizarea ei instantanee și irezistibilă prin predominanța și presiunea naturală a omnipotenței energiei divine care reduce voința și energia umană în Hristos la pasivitatea inertă a unui obiect. Natura umană nu participă și colaborează activ și voluntar la procesul îndumnezeirii sale pe care o suportă doar pasiv întrucît nici natura divină nu poate deveni prin kenoză purtătoare în mod real a lucrărilor și pătimirilor omenești. Aceasta deoarece și în monoenergism ca și în nes-

48 *Ibidem*, col. 1050 AC, p. 63—64.

torianism — extremele se ating! — natura divină nu este liberă, ea este prizoniera atotputerniciei sale absolute. Și atunci se află în fața alternativei: fie să respecte umanitatea și atunci să se mențină într-o transcendență inaccesibilă, fie să se unească cu ea și atunci să o anihileze ca umanitate. Într-o astfel de viziune despre divinitate, Întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu și unirea Sa ipostatică cu umanitatea în Hristos sînt imposibile de fapt. Ori, în Hristos atotputernicia lui Dumnezeu s-a manifestat tocmai prin faptul că *poate* deveni realmente accesibil nouă fără să ne distrugă și poate să ne respecte ca oameni fără să trebuiască să se mențină departe de noi. Superioritatea lui Dumnezeu s-a revelat tocmai prin kenoza Sa, care-L descopere liber față de puterea propriei Sale lucrări pe care o poate actualiza în nenumărate moduri, intrînd în comuniune reală fără separație sau anihilare corespunzător cu capacitatea fiecărei creaturi. „Alternativa pentru Dumnezeu este: sau atotputernicie directă, cu reducerea la starea de obiect a tot ceea ce e în afara Lui, sau o trecere a puterii Sale prin iubire, care e o restrîngere a afirmării exclusiviste, o înfrînare a puterii; o admitere de ființe libere, o coborîre la nivelul lor pentru a face cu putință comuniunea".[49] Mai mult, prin kenoză Fiul lui Dumnezeu și-a asumat nu numai natura noastră lipsită de păcat în urma nașterii Sale supranaturale din Fecioara Maria, ci și caracterul ei pătimitor (pasional, pasiv) ireproșabil intrat în natură ca o consecință a păcatului; a devenit subiect nu numai al lucrărilor, dar și al pătimirilor naturii umane ca să o întărească în lupta împotriva lor și să o vindece și să o sprijine în cele din urmă în învingerea lor din interior în sinergie cu puterea și lucrarea dumnezeiască a Ipostasului Lui divin. „De aceea, „pătimirile" lui Hristos nu erau o simplă caracteristică a firii ci expresia kenozei Fiului lui Dumnezeu devenit om, Care sufere ca să mîntuiască, și care dă prin aceasta firii Sale puterea de a pătimi. Astfel se înțelege cum kenoza Fiului lui Dumnezeu deși e pătimitoare are în același timp un efect îndumnezeitor asupra firii, nu însă fără colaborarea ei. Tocmai în aceasta stă rostul kenozei: în a da putința participării directe a Fiului lui Dumnezeu la întărirea firii umane ca să o facă mediu activ al iubirii (energiilor) dumnezeiești, prin manifestarea de putere și prin suportarea și depășirea pătimirilor".[50] Kenoza Fiului lui Dumnezeu este condiția Theozei (îndumnezeirii) noastre, după cum spunea încă Sf. Ap. Pavel: „Cunoașteți harul Domnului nostru Iisus Hristos, căci fiind El bogat s-a făcut sărac, ca să vă îmbogățiți prin sărăcia Lui" (2 Cor. 8, 9) și concentrează aforistic Sf. Maxim Mărturisitorul: „Căci Theoza (îndumnezeirea) celor

---

49 D. Stăniloae, *Iisus Hristos*, 1943, p. 138; a se vedea acolo magistrala expunere despre Kenoză, nedespărțită încă, p. 119—145; un rezumat în *Dogmatica II*, 1978, p. 64—76.

Din pricina spațiului limitat al lucrării noastre n-am putut intra într-o discuție, fie și sumară, a implicațiilor temei voințelor în Hristos asupra lipsei de păcat a Mîntuitorului, discuție care se impunea cu necesitate; pentru o la fel de magistrală expunere a lor trimitem tot la D. Stăniloae, *Iisus Hristos*, 1943, p. 157—173.

50 Idem, *Dogmatica II*, p. 71.

ce se mîntuiesc prin har este măsurată, precum Însuşi ştie, cu (măsura) kenozei Lui".[51]

Dar poate că cel mai bun comentar al definiţiei Sinodului VI Ecumenic în privinţa kenozei Fiului lui Dumnezeu şi Îndumnezeirii firii, voinţei şi lucrărilor sale omeneşti, îl oferă tot un pasaj din celebrele *„Ambigua"* ale Sf. Maxim care interpretează un loc important din aceeaşi a IV-a Cuvîntare teologică a Sf. Grigorie de Nazianz citată în definiţia din 681:

„La cuvintele Sf. Grigorie Teologul din a doua Cuvîntare despre Fiul şi Cuvîntul: „Cuvînt fiind, nu era nici ascultător nici neascultător, căci acestea sînt proprii celor de sub stăpînire şi în atîrnare; şi primul lucru e al celor cu bunăcuviinţă, iar al doilea al celor vrednici de pedeapsă. Dar luînd chip de rob (Fil. 2, 7) se coboară cu robii şi îşi însuşeşte chipul străin, purtîndu-mă în Sine pe mine întreg cu cele ale mele, ca să mistuie în Sine ceea ce e mai rău, cum mistuie focul ceara sau soarele umezeala pămîntului, iar eu să mă împărtăşesc de ale Lui datorită amestecării. De aceea cinsteşte ascultarea cu fapta şi o experiază pe aceasta din pătimire (Evr. 5, 7—9). Fiindcă nu ajungea dispoziţia interioară, precum n-ajunge nici în cazul nostru, dacă nu o trecem în fapte. Căci fapta e dovada dispoziţiei. Dar poate nu e rău să spunem şi aceea că cearcă ascultarea noastră şi măsoară toate ale noastre prin pătimirile Lui ca printr-o artă a iubirii de oameni, încît prin ale Lui putem cunoaşte ale noastre, cîte ni se cer şi cîte ni se iartă, socotindu-se deodată cu pătimirea şi neputinţa".[52] „Ca cel ce e prin fire Dumnezeu, Cuvîntul este cu totul liber de ascultare ... Dar ca chip de rob sau ca cel ce a devenit om prin fire s-a coborît cu robii şi însuşindu-şi chipul străin şi primind deodată cu firea şi caracterul pătimitor al naturii noastre. Căci străină e pedeapsa *(epitimion)* celui ce a păcătuit de Cel nepăcătos după fire, (pedeapsă) care este (tocmai) caracterul pătimitor *(tò pathetón)* la care a fost osîndită întreaga fire din cauza călcării (poruncii). Iar dacă golindu-se *(kenothês)* îşi ia chip de rob, adică devine om, iar pogorîndu-se *(synkatabàs)* îşi însuşeşte în chip ceea ce e străin, adică devine om pătimitor prin fire, urmează că Kenoza şi Pogorîrea se referă la El ca Bun şi în acelaşi timp şi Iubitor-de-oameni, cea dintîi arătîndu-L devenit om cu adevărat, iar cea de a doua devenit om cu adevărat pătimitor prin fire. De aceea zice învăţătorul: „purtîndu-mă în Sine pe mine întreg cu cele ale mele", adică întreaga fire omenească împreună cu patimile ei cele ireproşabile, prin unirea după ipostas. Prin care mistuind ceea ce era mai rău în noi — pentru care a fost introdus mai pe urmă ca osîndă caracterul pătimitor în fire, zic adică legea păcatului din neascultare, a cărei putere este dispoziţia potrivnică firii a voinţei noastre arbitrare *(he parà physin tès hemetéras gnómes diáthe-*

51 *Amb. I, 3,* c. 1040 D, trad. rom. p. 50, care reprezintă un comentar la următorul text din Sf. Grigorie de Nazianz: „căci ceea ce era a rămas şi ceea ce nu era a luat... iar aceasta a făcut-o ca să te mîntuieşti tu... căci a primit grosimea ta... făcîndu-se Dumnezeu om de jos... ca să devin eu Dumnezeu pe cît s-a făcut Acela om" (*or. 29,* 19; P. G., 36, 100 A).

52 Greg. Naz. *or. 30,* 6; P. G., 36, 109 B—112 B; *Amb. I.,* 4, P. G., 91, 1041 AB; trad. rom., p. 50—51.

sis), care a introdus împătimirea *(empatheían)* în caracterul pătimitor al firii prin moleșire sau intensificare — nu numai că ne-a mîntuit pe noi cei ținuți sub păcat ci, dezlegînd întru Sine pedeapsa noastră, ne-a împărtășit și putere dumnezeiască, ce lucrează neschimbabilitatea sufletului și nestricăciunea trupului, prin identitatea dispoziției voinței *(gnómes)* spre ceea ce e bun prin fire, în cei ce se străduiesc să cinstească harul cu fapta".[53] „Căci prin fire a rămas Stăpîn și prin fire s-a făcut rob pentru mine, robul, ca să mă facă stăpîn al celui ce domnea asupra mea în mod tiranic prin amăgire. De aceea lucrînd cele ale robului ca un stăpîn, adică dumnezeiește cele trupești, a arătat în cele trupești puterea nepătimitoare și stăpînitoare prin fire (a dumnezeirii), cea care prin patimă a desființat stricăciunea și prin moarte a zidit viața indestructibilă. Și săvîrșind ca un rob cele ale Stăpînului, adică trupește cele dumnezeiești, a arătat kenoza cea negrăită care a îndumnezeit *(tèn áphaton kénosin, theourgoûsan)* prin trup pătimitor tot neamul (omenesc) devenit prin stricăciune pămînt".[54] Dar „Stăpînul prin fire cinstește ascultarea și o cearcă din pătimire (cf. Evr. 5, 7) nu numai ca să mîntuiască prin ale Sale toată firea, curățind-o de ceea ce e mai rău, ci și ca Cel ce circumscrie prin fire toată cunoașterea să cerce ascultarea noastră, învățînd prin experiență cele ale noastre, cît ni se cere și cît ni se iartă în raport cu desăvîrșita Lui ascultare, prin care aduce Tatălui pe cei ce se mîntuiesc arătîndu-se ca El prin puterea harului. Cît de mare și înfricoșat cu adevărat este misterul mîntuirii noastre! Căci ni se cere cît este Acela prin firea noastră și ni se iartă cît este Acela mai presus de noi prin unire cu cele ale noastre, cu condiția ca deprinderea voinței arbitrare *(gnómes)* iubitoare de păcat să nu facă din slăbiciunea firii o materie a păcatului".[55]

În spatele acestui pasaj semnificativ din Sf. Maxim, în care kenoza, sub forma nespectaculoasă și cotidiană a ascultării și smereniei, apare limpede ca principiu atît al mîntuirii obiective, cît și al celei subiective, conducînd la restaurarea umanității atît în Hristos cît și în cei îmbrăcați întru El prin Botez și ridicați prin ascultare și smerenie la asemănarea filialității Lui, trebuie să citim întreaga tradiție și experiență spirituală a Părinților Patericului și Filocaliei cu insistența lor pe „tăierea

53 *Ibidem*, P. G., 90, 104 B—1044 A; p. 51—52.

54 *Ibidem*, c. 1044 C; p. 52—53.

55 *Ibidem*, c. 1045 AB; p. 53. Integral ar fi trebuit citate aici și excepțional de profundele analize soteriologice maximiene din „*Quaestiones ad Thalassium*" *21; 42 și 61;* P. G., 90, 312—317; 405—409; 628—645; ele sînt însă accesibile în trad. rom. a pr. prof. D. Stăniloae, *Filocalia românească III*, Sibiu, 1948, p. 62—69, 146—49, 333—348. Cf. și *Disp. c. Pyrh.*, P. G., 91, 305 D: „Însuși ca om, a supus, *intru* Sine și *prin* Sine umanitatea lui Dumnezeu Tatăl, dîndu-Se pe Sine Însuși nouă model *(typos)* suprem și pildă spre imitare *(prós mímesin)*, ca și noi, „privind la El ca la un începător al mîntuirii noastre" (Evr. 12, 2) să ne alipim (umanitatea) noastră de bunăvoie de Dumnezeu prin aceea de a nu voi nimic pe lîngă (sau contra) ceea ce El Însuși vrea"; sau Sf. Damaschin, *Expositio fidei*, 45 (III, 1); P. G., 94, 984 (trad. rom. citată la nr. 43, p. 176): „Și Cuvîntul s-a făcut trup ... și se face supus Tatălui prin luarea a ceea ce e conform naturii noastre și din natura noastră vindecînd neascultarea noastră și făcîndu-se pildă de ascultare, în afară de care nu este cu putință să dobîndim mîntuirea." A se vedea și considerațiile soteriologice sintetice din tratatul aceluiași „*De duabus in Christo voluntatibus*", 44; P. G., 95, 184 C—185 B (trad rom. citată la nr. 43, p. 137—138).

voii" proprii cu voia şi pe smerenie ca şi condiţie cardinală a desăvîrşirii spirituale creştine.[56] Ori întreg acest efort de spiritualizare şi îmbunătăţire a omului pe calea kenotică a smereniei şi ascultării prin care devine fiu al lui Dumnezeu prin har şi virtuţi, îşi are fundamentul ontologic ultim ca şi modelul etic-ascetic suprem în Kenoza fundamentală şi exemplară a lui Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu întrupat, şi în implicaţiile ei ontologice, transfiguratoare şi îndumnezeitoare, asupra umanităţii Sale, aşa cum sînt ele schiţate concentrat în definiţia Sinodului VI Ecumenic. Departe de a fi o formulă abstractă, speculativă, ea explicitează misterul ontologiei „iconomice" lui Hristos ca bază a mîntuirii şi realizării existenţiale de sine a omului în comuniune de iubire şi ascultare filială faţă de Dumnezeu şi fraternă faţă de semeni.

*

Deşi la origine Sinodul VI Ecumenic a reprezentat rezultatul unui efort ecumenic comun al creştinătăţii răsăritene şi apusene deopotrivă, receptarea şi interpretarea lui şi a definiţiei sale dogmatice s-a făcut în mod diferit, contradictoriu chiar, în cele două ramuri ale creştinătăţii.

a) *Biserica Ortodoxă* bizantină a rămas atît în viaţa cît şi în teologia sa la sensul definiţiei din 681 aşa cum a fost ea fundamentată, explicitată şi aprofundată în scrierile Părinţilor răsăriteni ai Bisericii. Ea a rămas riguros fidelă experienţei religioase creştine fundamentale, ce şi-a găsit expresia dogmatică de maximă concentrare în definiţia Sinodului VI Ecumenic, referitoare la misterul realităţii şi posibilităţii efective a unei comuniuni ontologice între Dumnezeu şi om, mister descoperit în Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos şi actualizat în Trupul Lui eclesial, comuniune care exclude atît separaţia lor nestoriană cît şi confuzia lor monofizită. Aprofundînd această experienţă religioasă centrală pe linia indicată de formulele dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice, teologia bizantină, nedesprinsă de spiritualitatea în care această comuniune între Dumnezeu şi om se realiza în mod concret, a fundamentat şi elaborat treptat — ce-i drept, nu foarte sistematic — un „concept" de Dumnezeu şi om care să corespundă misterului comuniunii lor efective manifestate în Hristos şi în Sfinţii Lui. Angajîndu-se pe această cale, ea nu făcea altceva decît să tragă concluziile ce se impuneau la rigoare din hristo-onto-logia Părinţilor şi Sinoadelor Ecumenice, cu referire la adevărata structură „ontologică" a divinului şi umanului revelată în Hristos şi Sfinţi. Abia pe această cale a unei existenţe teo-logice şi a unei teo-logii existenţiale adică prin spiritualitate, teologia bizantină depăşea efectiv, şi teoretic, reprezentările filosofice, nebiblice despre Dumnezeu şi om cu care vehiculau atît nestorianismul cît şi monofizismul şi care au făcut ca aceste erezii şi tendinţe eretice să prezinte o înţelegere raţionalistă, reducţionistă a misterului comuniunii divino-

56 Texte patristice şi filocalice în acest sens însoţite de remarcabile observaţii şi ilustrări din experienţa şi viaţa monahismului românesc, la Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tradiţie şi Libertate în Spiritualitatea Ortodoxă cu pagini de Pateric românesc*, Sibiu, 1983.

umane, pe care o transformau fie într-o relaţie morală, fie într-o fuziune naturală.

În cadrul acestui efort de depăşire hristologică a antropologiei şi teologiei filosofice care stătea la baza ereziilor care au fost revitalizate sub influenţa „renaşterii" filosofiei antice şi a scolasticii occidentale de „umanismul" bizantin din sec. XI—XII şi XIV,[57] trebuie înţeleasă dogmatizarea de către Biserica bizantină şi Sinoadele constantinopolitane din 1341, 1347 şi 1351[58] a teologiei energiilor divine necreate dumnezeieşti şi îndumnezeitoare. Fundamentată pe litera şi duhul textelor Părinţilor şi pe experienţa spirituală vie a monahismului atonit de un teolog de talia Sf. Grigorie Palama († 1359) această teologie nu făcea altceva decît să aprofundeze conştient şi programatic intuiţia fundamentală a hristo-onto-logiei Sinodului VI Ecumenic referitoare la capacitatea ontică a lui Dumnezeu de a intra în comuniune prin energiile Sale dumnezeieşti şi îndumnezeitoare, — care iradiază din fiinţa sa rămînînd distincte dar inseparabile de fiinţa Sa transcendentă — cu umanitatea şi întreaga creaţie — într-un mod desăvîrşit prin umanitatea îndumnezeită a lui Hristos cel înviat şi înălţat, temeiul Bisericii ca Trup tainic al Domnului — în grade diferite, corespunzătoare (analogice) puterii fiecărei făpturi, fără ca aceasta să însemne o alienare a fiinţei divine necreate sau a celei create, ci desăvîrşirea celei din urmă. Dacă Sinodul VI Ecumenic punea accentul mai ales pe ideea îndumnezeirii omului sau a posibilităţii umanităţii de a deveni subiect şi a participa în Hristos la energiile divine — şi prin ele, la însăşi „firea dumnezeiască" (2 Pt. 1, 4) — Sinoadele palamite din veacul XIV au pus în relief şi au dezvoltat în primul rînd şi cu precădere ideea corelativă a unui Dumnezeu revelat în Hristos ca deplin liber şi suveran, stăpîn pe fiinţa şi lucrările Sale, Care nu e prizonierul transcendenţei absolute a fiinţei sale sau atotputerniciei irezistibile a energiilor sale ca în nestorianism sau monoenergism, ci dimpotrivă, Care poate şi vrea să se facă accesibil omului şi creaţiei, în grade diferite, pe măsura fiecăruia, prin lucrările sale dumnezeieşti şi îndumnezeitoare. Astfel, în Sinodul din 1351 Sf. Grigorie Palama preciza că teologia sa asupra energiilor divine necreate departe de a fi un adaos *(prosthéke)* nu este în ultima instanţă decît o explicitare *(anáptyxis)* a Sinodului VI Ecumenic,[59] iar Sinodul, care a consacrat a IV-a şedinţă a sa lecturii definiţiei şi actelor Sinodului VI Ecumenic,[60] proclama anatematismele şi aclamaţiile sale finale inse-

---

57 Procesul de reapariţie a nestorianismului şi monofizismului în teologia bizantină sub influenţa şi respectiv ca o reacţie la apariţia „umanismului" bizantin şi rolul deciziilor Sinoadelor Ecumenice IV, V şi VI în combaterea acestor deviaţii dogmatice se poate bine urmări în deciziile Sinoadelor constantinopolitane din 1077—1082; 1087; 1117; 1156—1157; 1166—1171 colecţionate în *„Synodikonul Ortodoxiei"*, ediţie critică, traducere şi comentar de J. Gouillard, *„Travaux et Memoires"*, 2 (Centre françois de recherche d'histoire et civilisation byzantine), Paris, 1967; text grec şi la Karmiris, *op. cit.*, p. 244—249; 414—416; 410—413; traducere românească de drd. Ioan I. Ică, în „Mitropolia Ardealului", 30 (1985), nr. 7—8, p. 440—457.

58 Tomosurile Sinoadelor palamite din veacul XIV în *P. G., 151,* 679—768 şi la Karmiris, *op. cit.*, p. 354—410.

59 *Tomos sinodal* din 1351, § 6, P. G., 151, 722 B.

60 *Ibidem,* § 11—13; col. 726 D—729 B, 740 BC.

rate în *„Synodikonul Ortodoxiei"*, următoarele: „Cei ce cugetă şi zic că Dumnezeu nu are energie naturală ci numai fiinţă, şi socotesc că fiinţa şi energia dumnezeiască sînt identice şi absolut indistincte şi gîndesc că nu există nici o diferenţă între ele cu privire la ceva, ci aceeaşi realitate este numită la ei cînd fiinţă cînd lucrare, ca unii ce suprimă fără judecată însăşi fiinţa dumnezeiască împingînd-o în nefiinţă — căci dascălii Bisericii vorbesc în termeni precişi că numai nefiinţa e lipsită de energie —... şi nu mărturisesc potrivit celor teologhisite cu dumnezeiască insuflare de Sfinţi şi cu modul evlavios de a cugeta al Bisericii, că în Dumnezeu există atît fiinţă cît şi energia naturală a acesteia, după cum ne-au limpezit cei mai mulţi Sfinţi, iar în mod lămurit mai cu seamă cei de la Sfîntul Sinod Ecumenic al VI-lea, care s-a întrunit în întregime în chestiunea referitoare la cele două energii şi voinţe, dumnezeiască şi omenească, ale lui Hristos, şi care nu vor să înţeleagă că, aşa cum între fiinţă şi energia dumnezeiască există o unire neconfundată, tot aşa există între ele şi o diferenţă în unele privinţe, dar care nu creează între ele interval sau distanţă, mai cu seamă în ce priveşte însuşirile de cauză şi cauzată, neparticipabilă şi participabilă, primele revenind fiinţei, iar cele din rîndul al doilea, energiei; cei care proferează, deci unele ca acestea, să fie anatema!" sau: „Celor ce mărturisesc Un Dumnezeu triipostatic, atotputernic şi necreat nu numai după fiinţă şi Ipostasuri, ci şi după energie, şi zic că dumnezeiasca energie iradiază în mod nedespărţit din fiinţa dumnezeiască, indicînd prin „iradiază" distincţia lor negrăită, iar prin „în mod nedespărţit" unirea lor mai presus de fire, după cum a proclamat şi Sfîntul Sinod Ecumenic al VI-lea, veşnică fie memoria!" [61]

Astfel, în viziunea Bisericii Ortodoxe, recepţia autentică a definiţiei hristologice a Sinodului VI Ecumenic în spirtul Părinţilor, implică cu necesitate recunoaşterea atît a teologiei îndumnezeirii umanităţii în Hristos cît şi a celei a energiilor divine necreate cu care constituie împreună un triptic dogmatic triado-hristo-antropo-logic indisociabil ce serveşte drept fundament ontologic al unei eclesiologii înţelese ca „viaţă în Hristos" (N. Cabasila) şi a unei spiritualităţi centrate pe conştientizarea etic-ascetică a participării reale a omului intrat în misterul Trupului Lui eclesial şi sacramental-euharistic la energiile divine ce iradiază din umanitatea îndumnezeită şi pnevmatizată a lui Hristos în sensul fixat dogmatic încă de definiţia din 681 şi precizat definitiv de Sinodul palamit din 1351, Sinod considerat de canoniştii bizantini ai vremii ca al IX-lea Ecumenic (al VIII-lea fiind Sinodul fotian din 869—870).

b) Nu tot acelaşi lucru se poate spune despre *Biserica şi teologia apuseană*, în care nu se poate vorbi decît fie de o recepţie pur formală a definiţiei Sinodului VI Ecumenic într-o interpretare „sui generis", aflată la antipodul celei a Părinţilor răsăriteni (catolicism), fie de o ignorare sau contestare făţişă a lui (protestantism). Atît în reflecţia teologică, cît şi în cult şi spiritualitate, Biserica apuseană a rămas fidelă variantei moderate a schemei „simetrice" a hristologiei de „separaţie"

61 Karmiris, *op. cit.*, p. 413 şi 414; trad. rom. citată la nota 54, p. 454, 456.

reprezentată de un Tertulian, Augustin şi Leon cel Mare, schemă aflată în periculoasă proximitate de versiunea sa eretică nestoriană. În baza acestei hristologii de „separaţie", ea a respins apoi consecvent atît concepţia ontologică a mîntuirii ca îndumnezeire a umanităţii în Hristos, cît şi teologia corelativă a energiilor necreate, rămînînd la conceptele de Dumnezeu şi de om filosofice greco-latine, raţionaliste, aceleaşi care au stat la baza nestorianismului: o umanitate autonomă, o divinitate ferecată în transcendenţa sa, un har divin alcătuit din efecte divine supranaturale *„create"*, o soteriologie moralist-juridică bazată pe motivul satisfacţiei şi meritului, şi o spiritualitate a „imitaţiei" umane a omului Iisus.

Pentru teologii catolici, definiţia Sinodului VI Ecumenic şi hristologia sa dio-energistă şi dio-telită reprezintă un argument în favoarea unei înţelegeri puternic individualizate a umanităţii lui Hristos, ca una care voieşte de sine şi lucrează în paralel şi independent de Persoana divină a Logosului. Pentru istorici ai dogmelor de talia lui Tixeront şi Cayrè, dioenergismul înseamnă că, spre deosebire de monoenergism unde stau în raport mecanic de subordonare şi unde natura umană e lipsită de spontaneitate, cele două lucrări în Hristos formează două serii *paralele,* nu subordonate, ce-şi exercită activitatea lor independent, ca unele ce nu emană din persoana Logosului ci din naturile lor însele. „Aceste serii sînt *paralele* şi nu *subordonate.* Activitatea umană nu este subordonată în mod natural activităţii divine, pentru că nu natura divină ci persoana Logosului, ca *simplă relaţie,* şi-a asumat umanitatea. Dacă există deci, o armonie între aceste două activităţi în exerciţiu, acesta *armonie* nu e obţinută într-o formă oarecare mecanică, ci ea *rezultă din consimţirea liberă şi spontană a omului, care-şi reglează* hotărîrile şi actele sale conform voinţei şi actelor divine".[62] În spiritul aceleiaşi tendinţe „separatoare" a hristologiei apusene, teologi catolici de renume

62 J. Tixeront, *Histoire des dogmes,* tom. II, Paris, 1928, p. 173—174; *cf.* şi F. Cayrè, *Precis de Patrologie,* tom. II, Paris, 1930, p. 296. Aşa cum corect observa un M. Jugie: „acest mod de a vorbi are o savoare nestoriană destul de pronunţată. Se uită că în Hristos nu există decît un singur Eu, un singur agent responsabil de actele umane ca şi de lucrările divine, Eul divin, agentul divin, adică Persoana însăşi a Logosului. Aceeaşi persoană a Logosului vieţuieşte în şi prin natura şi voinţa Sa divină, şi în şi prin natura şi voinţa sa umană" (articolul citat la nota 20, col. 2311). Ceea ce nu l-a împiedicat pe acelaşi M. Jugie ca în numele conceptului de Dumnezeu filosofic aristotelo-tomist de „act pur" să combată violent teologia palamită a energiilor în articolele *„Palamas, (Gregoire)"* şi *„Palamite (controverse)"* din acelaşi *„Dictionnaire de la Theologie Catholique",* XI, 2 (1932), 1735—1776, 1777—1818; polemica tomistă împotriva palamismului şi a pretinsei lui lipse de fundamentare patristică riguroasă reluată recent de un grup de teologi catolici (J. P. Houdret, J. M. Garrigues, J. S. Nadal) în „Istina", nr. 3/1974, p. 257—349. Cu toate acestea, o deschidere catolică efectivă şi o înţelegere reală a problematicii palamismului, ca şi o critică a poziţiei „Istinei" la A. de Halleux, *Palamisme et scolastique. Exclusivisme dogmatique ou pluriformité théologique?* „Revue théologique de Louvain", 4 (1973), nr. 4, p. 409—442, şi *„Palamisme et Tradition",* „Irénikon", 48 (1975), nr. 4, p. 479—493; reacţie catolică critică faţă de Halleux la B. Schultze, *Grundfragen des theologischen Palamismus",* „Ostkirchliche Studien", 24 (1975), p. 105—135.

ca D. Petavius, Stewart (sec. XVII) şi J. Hergenröther (sec. XIX)[63] au susţinut pe urmele lui Thoma d'Aquino[64] şi împotriva Părinţilor răsăriteni — Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Ioan Damaschin şi patr. Fotie — existenţa în Hristos a unei voinţe umane gnomice, individuale, considerată a fi inerentă naturii umane depline. În acest fel ei, individualizînd puternic umanitatea lui Hristos, transformau — exact ca în nestorianism — persoana unică a lui Hristos într-o simplă scenă pe care se validează concomitent două voinţe individuale independente care se acordă numai în sens moral-relaţional, deci exterior fără o unire perihoretică efectivă care să ducă la restaurarea ontologică a naturii umane. Ipostasul nu este decît suportul *(suppositum)*, condiţia *„sine qua non"* a acţiunii naturilor ca agenţi primi, întrucît nici un agent natural nu poate acţiona decît dacă există într-un anumit suport; dar în sine şi pentru sine acest suport n-are nici o influenţă asupra acţiunii şi voinţei omeneşti: „Nici o altă determinare n-aduc teologii catolici spre a da conţinut acestui rol al ipostasului de condiţie pentru existenţa unei naturi. El pare a împlini acest rol printr-o simplă prezenţă pasivă. Concepţia aceasta este evident greu de deosebit de una nestoriană. Odată ce ipostasul e numai o condiţie pasivă pentru activitatea de sine a voii omeneşti, umanitatea lui Hristos are caracterul unei persoane care voieşte şi lucrează de sine. Nu mai e un singur voitor şi lucrător în Hristos, ci doi. În acest caz ipostasul cel unul nu mai e decît persoana nestoriană în a cărei conştiinţă cuprinzătoare se reflectă comuniunea a două persoane de sine distincte".[65]

Cu astfel de interpretare a definiţiei Sinodului VI, contrarie spiritului Părinţilor răsăriteni, teologia catolică apuseană „s-a apropiat tot mai mult de nestorianism, ridicînd din nou peretele între Dumnezeu şi omenire şi transformînd mîntuirea din unirea omului cu Dumnezeu, în primirea unor bunuri supranaturale create, ca răsplată pentru anumite prestaţii meritorii ale omului care lucrează separat de Dumnezeu. Hristos cel accesibil omului fiind aproape numai om, nu se mai poate vorbi de o unire a Lui cu toţi credincioşii, de o vieţuire a credincioşilor în El, ci numai de o urmare a Lui, de o admiraţie a Lui ca om, de o meditaţie

63 Cf. *„dissertatiuncula Stewartii de scriptione photiana"* (Ingolstadt, 1646), în *P. G., 101*, 543—550 ca anexă la tratatul patr. Fotie din *Amphilochia 80*, şi J. Hergenröther, vezi nota 43.

64 Cf. *„Summa Theologiae"* III-a, qu. 18—19 şi I a IIae qu. 13.

65 D. Stăniloae, *Definiţia de la Chalcedon*, 1951, p. 435.

Aceeaşi tendinţă nestoriană a teologiei romano-catolice se manifestă şi în receptarea subtil „personalistă", moralizantă şi „dezontologizantă" a teologiei mîntuirii şi îndumnezeirii omului a Sf. Maxim Mărturisitorul în articolele lui I. Dalmais (din 1948 încoace) şi tezele de doctorat asupra teologiei maximiene redactate la Institutul catolic din Paris sub coordonarea lui M. J. Guillou, şi publicate în seria „Theologie historique" a editurii Beauchesne, de către Ch. von Schönborn, *Sophrone de Jerusalem. Vie monastique et confession dogmatique* (Th. his. 20), 1971; A. Riou, *Le monde et l'Eglise selon M. C.* (Th. hist. 22), 1972; şi mai ales J. M. Garrigues, *La charité, avenir divin de l'homme, M. C.* (Th. hist. 38), 1976; o solidă punere la punct a acestor interpretări tendenţios confesionalizate la F. Brune, *La Redemption chez S. Maxime le Confesseur"*, „Contacts", 30 (1978), nr. 102 (2/1978), p. 141—171; aceeaşi exegeză „existenţială" şi la F. M. Lethèl, *Théologie de l'ágonie du Christ. La liberté humaine de Fils de Dieu et son importance sotériologique mises en lumière par M. C.* (Th. hist. 52), 1979; recenzia critică a lui A. de Halleux, „Revue théologique de Louvain", 11 (1980), nr. 2, p. 236—238.

la inima Lui sîngerîndă. Teologia autonomizînd oarecum umanitatea lui Hristos de dumnezeirea Lui, pietatea a reținut pentru ea mai mult pe Hristos-Omul, devenit un Hristos exterior credinciosului, un Hristos la distanță, un Hristos de care credinciosul se înduioșează prin fantezie, dar care nu e putere de viață în El. Relația credinciosului cu Hristos a devenit o relație între om și om, o relație în ordine naturală, nu mai e o relație tainică a omului cu Dumnezeu. Papalitatea a alungat treptat dumnezeirea din cîmpul de trăire al credincioșilor pentru ca în locul dumnezeirii, rămas gol, să se poată instala cu autoritate dumnezeiască papa. Credincioșii trebuiau să piardă conștiința unirii lor cu Hristos, a viețuirii lor în Hristos, pentru a accepta ideea că Hristos și-a lăsat pe pămînt un locțiitor".[66] Hristocentrismul occidental s-a transformat progresiv în catolicism, în papocentrism.

Desigur evoluția aceasta în cadrul creștinismului apusean nu s-a produs fără a crea tensiuni și reacții, uneori violente, și care au culminat în criza din sec. XVI care a generat Reforma. Din nefericire contestarea legitimă de către protestantism a papalității și a inovațiilor sale doctrinare și practice, contestare izvorîtă din nevoia religioasă acut resimțită a omului occidental de a elimina intermediarii creați între om și Dumnezeu și de a stabili o relație nemijlocită cu Hristos, s-a soldat cu consecințe mai grave încă decît înseși cauzele care au generat-o, ajungîndu-se la contestarea principială a Bisericii însăși atît ca organ divino-uman de mîntuire și sfințire a credincioșilor, cît și ca organ infailibil de interpretare a Scripturii și de formulare a adevărurilor de credință în Sinoadele Ecumenice. Numai cu principiul individualist „*sola Scriptura*" și „*testimonium Spiritus Sancti internum*" și în absența criteriului și autorității dogmatice a Sinoadelor și Tradiției patristice, Reforma și protestantismul n-au putut merge pînă la rădăcina însăși a crizei creștinismului occidental și să surmonteze astfel schema soteriologică exterioară, juridist-eticistă, fundamentată pe o hristo-onto-logie „de separație", comună tradiției creștine apusene.[67] Dimpotrivă, prin teza îndreptării omului „*sola gratia, sola fide*", au dus-o pînă la cele mai extreme consecințe, agravînd-o prin postularea unui pesimism antropologic și a unui dualism biblicist exagerat (natură umană iremediabil căzută și coruptă opusă unui har neputincios în a o transforma real, Lege-Evanghelie, etc.). Mîntuirea a rămas un proces pur exterior, juridic (*actus forensis*) de grațiere, adică o proclamare ca drept nu transformare reală, a păcătosului prin cuvîntul de iertare al lui Dumnezeu transmis în principal în predica Evangheliei și primit numai prin credință, și pe care Botezul și Euharistia îl confirmă doar ca simple semne exterior

66 D. Stăniloae, *ibidem*, p. 438—439.

67 Cf. *Idem*, p. 432: „peste tot, spiritul apusean, catolic și protestant, de umanism încrezător la catolici, de umanism tragic la protestanți, toate dogmele celor două confesiuni creștine, conștiința lor despre transcendență inaccesibilă a lui Dumnezeu, separația netă între transcendența divină și imanența umană — transcendență spre care omul gotic se tot întinde fără să o ajungă, protestantul a renunțat să o mai caute, pe cînd catolicul a găsit în organizația bisericească un substitut perfect al ei — stă în legătură cu orientarea deosebită a hristologiei apusene"; vezi și magist. Ioan I. Ică, *Concepții teologice eronate asupra raportului dintre natură și har*, „Ortodoxia", 12 (1960), nr. 4, p. 526—551.

vizibile. Harul a devenit dintr-un dar supranatural creat identic cu actul de graţiere, cu favoarea divină acordată de Dumnezeu în mod arbitrar celor predestinaţi — fără fapte — prin cuvîntul de iertare al Evangheliei pentru *(propter)* jertfa de pe Cruce a lui Hristos care a transformat mînia lui Dumnezeu asupra celor păcătoşi în iubire iertătoare. Întreaga Iconomie a mîntuirii atît obiective cît şi subiective e detaşată complet de Persoana divino-umană a lui Hristos şi nu mai are nici o eficienţă ontologică asupra naturii umane al cărei rol se reduce, atît în Hristos cît şi în credincios, la acela de simplă scenă *(theatrum)* pur pasivă a manifestării slavei graţiei divine irezistibile, unica activă în justificarea omului căzut.

Monoenergismul soteriologiei Reformatorilor are la bază un monoenergism hristologic real, şi de aceea hristologia lor şi a „ortodoxiei" protestante din sec. XVII, ca şi *„Christologie der Alleinwirksamkeit Gottes"*, a putut fi caracterizată pe bună dreptate ca o resurecţie pe un fond dualist caracteristic monoenergismului, fie pe schemă alexandrină (ca la M. Luther, K. Barth d. ex.), fie pe schemă antiohiană (ca la J. Calvin şi protestantismul liberal al sec. XIX).[68] Sub influenţa iluminismului raţionalist şi istorist în teologia protestantă a predominat din ce în ce mai mult monoenergismul de tip antiohian, nestorian; s-a văzut din ce în ce mai mult Iisus omul, ca învăţător şi model etic al umanităţii, şi din ce în ce mai puţin Hristos Dumnezeu. Astfel ca, în cele din urmă, în protestantismul liberal al sec. XIX (F. Schleiermacher, A. Ritschl, W. Hermann, A. von Harnack, E. Troeltsch) şi în teologiile existenţialiste contemporane ale „demitologizării" (R. Bultmann, F. Buri, H. Braun, G. Ebeling), „secularizării" (F. Gogarten, P. Tillich, D. Bonhoeffer) sau „morţii lui Dumnezeu" (G. Vahanian, H. Cox, P. von Buren, Th. J. Altizer, W. Hamilton, D. Sölle), hristologia să se dizolve în pură antropologie. În spiritul aceleiaşi scheme „nestoriene" de separaţie şi autonomie a umanului, unitatea omului Iisus cu Dumnezeu a devenit cel mult o simplă unitate de voinţă, de revelaţie, de cuvînt, de manifestare, de reprezentare, deosebită doar ca grad şi intensitate de unitatea credinciosului cu Dumnezeu, iar în teologiile ateiste ale „morţii lui Dumnezeu" paradoxul vertical divino-uman al lui Iisus Hristos *„vere Deus, vere homo"* a ajuns paradoxul orizontal intra-uman *„homo essentiale, homo existentiale"*: Iisus Hristos este omul real şi omul adevărat în acelaşi timp care depăşeşte ca om autoînstrăinarea existenţială a omului şi realizează esenţa umană adevărată.

Împotriva acestei reducţii antropologice a creştinismului în teologia protestantă contemporană s-a ridicat protestul legitim al teologiei „dialectice" al lui K. Barth, E. Brunner şi a altor teologi mai tradiţio-

---

68 Cf. M. J. Congar, *Regards et reflexions sur la christologie de Luther*, în „*Das Konzil von Chalkedon" III. Chalkedon heute*, Würzburg, 1954, 1962, p. 457—487; J. L. Witte, *Die Christologie Calvins, ibid.*, p. 487—529; J. Ternus, *Chalkedon und die Entwicklung der protestantischen Theologie. Ein Durchblick von der Reformation bis zur Gegenwart, ibid.*, p. 531—611: H. Volk, *Die Christologie bei K. Barth und E. Brunner, ibid.*, p. 613—673; un bun rezumat al poziţiilor hristologice protestante şi la H.-G. Pöhlmann, *Abriß der Dogmatik. Ein Repetitorium*. Gütersloh 1973, p. 149—189 (cap. IX. De Christo).

naliști ca P. Althaus, E. Schlink, W. Pannenberg, care au pledat cu vigoare în operele lor pentru o revenire la dogma de la Chalcedon. Pozitivă ca intenție, această revenire nu este decît parțială și limitată, întrucît pe de o parte se revine doar la litera definiției din 451, detașată și absolutizată din contextul celorlalte Sinoade hristologice ulterioare (V și VI), iar pe de alta, ea primește interpretări străine dacă nu contrare Tradiției spiritului Sf. Părinți în care a fost inițial formulată. Ori pentru a fundamenta un recurs riguros și consecvent al Simboalele și definițiile dogmatice ale Sinoadelor Ecumenice, teologia protestantă are a reconsidera în prealabil chestiunea teologică principială, decisivă și pentru întreg ecumenismul contemporan, a relației autentice între Scriptură-Tradiție-Biserică.[69]

*

De aceea, și acum, la împlinirea a 1300 de ani de la proclamarea definiției dogmatice a Sinodului VI Ecumenic, Biserica Ortodoxă propune creștinătății ecumenice ca unic demers realist în vederea refacerii unității creștine pe calea anevoioasă a regăsirii unității de mărturisire în credința apostolică originară, revenirea la Simboalele de credință ale Sinoadelor Ecumenice în spiritul autentic al tradiției Sfinților Părinți,[70] a căror întreagă teologhisire este concentrată în formulele lor de maximă densitate. Unitatea creștină nu se poate restabili decît pe temelia Adevărului care este Hristos Dumnezeu-omul, în toată plenitudinea Sa ca și Cap al Trupului Bisericii. De aceea, onestitatea obligă conștiința ortodoxă să renunțe la falsele irenisme și să expună partenerilor ei de dialog din mișcarea ecumenică doctrina sa *întreagă*, în toate implicațiile ei. Oricît de penibilă ar putea fi, această sinceritate are meritul de a evita planarea de ambiguități asupra unor formule de acord aparent acceptabile ambelor părți, dar în realitate înțelese în mod divergent, dacă nu contradictoriu, de a feri de compromisuri care nu pot decît să sporească confuzia și să agraveze astfel situația. Pe de altă parte, chemînd la această re-receptare a tradiției Sinoadelor Ecumenice în spiritul Sf. Părinți, Biserica Ortodoxă este deschisă pentru o formulare mai lărgită, în cadrul dialogurilor teologice, a dogmelor acestora, care să le confere o înțelegere mai cuprinzătoare a adevărului lor ireformabil, la nivelul progresului teologic și pe înțelesul lumii de azi, dar nu în contra, ci întotdeauna în continuitatea aceluiași sens precizat de Tradiția patristică și, nu în ultimul rînd, în cadrul unei experiențe spirituale autentice înnoite și îmbunătățite, a adevărurilor de credință, la nivelul duhovnicesc al marilor Părinți de odinioară.

Drd. *Ioan I. Ică*

---

69 Pentru problematica și dificultățile unei recepții ecumenice actuale a Sinoadelor a se vedea raportul la Colocviul de la Geneva 1969, reunit sub auspiciile Comisiei „Credință și Constituție" a Consiliului Mondial al Bisericilor, *Le Concile de la Chalcedoine. Son histoire, sa reception par les Eglise et son actualité*, „Irénikon", 44 (1971), nr. 3, p. 349—366, rezumat și în „Ortodoxia", 24 (1972), nr. 1, p. 55—58.

70 G. Florovsky, *The Ethos of the Orthodox Church*, „The Ecumenical Review", 12 (1960), nr. 2, p. 173—198; trad. rom. pr. prof. T. Bodogae, în „Mitropolia Ardealului", 26 (1981), nr. 10—12, p. 734—749, p. 747—749.

SFINŢII TREI IERARHI ŞI ÎNVĂŢĂMÎNTUL TEOLOGIC

Cu 50 de ani în urmă, reprezentanţi ai şcolilor teologice din lumea ortodoxă întruniţi în Congresul teologic de la Atena pentru a găsi noi metode pedagogico-creştine menite să dea un nou impuls şi o nouă orientare învăţămîntului teologic, în unanimitate au ales, odată cu principiile teoretice şi modelele inegalabile în istoria Bisericii ca purtătoare a vredniciilor slujirii preoţeşti pe Sfinţii Ierarhi Vasile cel Mare, Grigore Teologul şi Ioan Gură de Aur, drept patroni ai viitorilor preoţi în şcoală. De atunci cei ce ostenesc ca dascăli şi cei ce ucenicesc în instituţiile de pregătire preoţească au ca povăţuitori şi mai ales ca octrotitori pe Sfinţii Trei Ierarhi amintiţi, consacraţi de Biserică ca „Mari Dascăli ai lumii şi Ierarhi".

Hotărîrea de a pune şcolile teologice sub patronajul spiritual al Sfinţilor Trei Ierarhi este o consfinţire oficială a ceea ce de fapt exista prin însăşi firea lucrurilor, căci este greu de conceput educaţie în vederea preoţiei fără apelul la viaţa, la operele şi rîvna misionară a „triadei de Arhierei" care ne introduc, fără să observăm, în atmosfera timpului lor pe care istoria l-a înregistrat ca fiind „de aur". Timpul sau veacul „de aur" de atunci şi-n continuare ne oferă „modele de aur" şi cu ele soluţiile „de aur" în gîndirea teologică, în propovăduire şi-n misiunea creştină la care încercăm să ne angajăm încă din momentul studiilor teologice în modelarea omului, tînărului, care în cazul nostru se apropie de slujirea preoţească astăzi, pentru vremea noastră.

De aceea, sărbătoarea de astăzi este, mai întîi, moment de reculegere, de conştientizare a dimensiunilor slujirii preoţeşti pentru care ne pregătim. Pomenirea Sfinţilor Ierarhi şi cinstirea lor, cu cîntări şi laude, ne introduc în ambianţa slujirii lor, a dăruirii lor totale lui Dumnezeu şi oamenilor. În acelaşi timp, chipurile lor aureolate de nimbul sfinţeniei, de cununa aleşilor Arhiereului Hristos strălucesc ca soarele din înaltul slavei Prea Sfintei Treimi, pe care au slujit-o şi apărat-o, iar acum o măresc pururea mijlocind acolo pentru noi.

Sărbătoarea Sfinţilor Patroni, departe de a ne întoarce cu 16 secole în urmă, are darul de a-i aduce peste 16 veacuri, printre noi, pe Sfinţii Ierarhi, care mai mult ca în alte ocazii ne împărtăşesc aievea experienţa lor şi biruinţele care i-au consacrat în slujire şi mai ales, amănuntele legate de perioada începutului devenirii lor ca oameni ai timpului lor şi ca slujitori ai lui Hristos.

Vom încerca, deci, să analizăm cîteva aspecte legate de tinereţea Sf. Ierarhi şi felul în care, astăzi, experienţa lor este şi a studenţilor noştri teologi.

A-i şti pe Sfinţii trei Dascăli şi Ierarhi modele şi ocrotitori ai tineretului studios teologic este o adevărată şansă. Foarte rar se întîmplă

ca modelul să întruchipeze complexitatea problemelor legate de educaţie prin *cultură şi virtute,* într-o perioadă a tinereţii cînd criteriul alegerii este foarte sever, avînd prioritate între „cei preferaţi" îndeosebi gînditorii şi modelele tinereţii.

Sfinţii Trei Ierarhi împlinesc, cu prisosinţă, această exigenţă, putînd să le vorbească astăzi tinerilor nu cu cuvinte şi expresii extrase din scrisul maturităţii, ci cu puterea propriului lor exemplu tineresc. Nu din înaltul amvonului, nici din solitudinea pustiei şi izolării ne vorbesc la această vîrstă, ca a noastră, ci din frămîntările şi istovitoarea muncă pe băncile Cezareii Capadociei, Bizanţului, Alexandriei, Antiohiei Orientului, Atenei „celei de aur", care au contribuit, în mare măsură, la conturarea personalităţii lor şi au fost o bază solidă a edificiului cultural spiritual al marilor bărbaţi ai umanităţii şi Sfinţi ai Bisericii Creştine.

*

„Corabia Bisericii creştine, abia strecurată cu legiuni de martiri şi de mărturisitori printre stîncile şi primejdiile persecuţiilor din Imperiul roman, ieşită la largul istoriei universale, plutea pe o mare furtunoasă suferind smucituri, spărturi şi pierderi grele, cum nu cunoscuse pînă atunci".

Marii ei protectori din vremea de libertate ca Sf. Constantin cel Mare, de exemplu, erau urmaţi la tronul imperial de oameni slabi şi corupţi, tentaţi mai curînd să privilegieze păgînismul şi ereziile, decît creştinismul şi adevărata învăţătură evanghelică.

În aceste împrejurări dificile şi pe plan politic şi religios, Biserica creştină prin atleţii ei, Ierarhi şi creştini, a trebuit să-şi înmulţească eforturile de rezistenţă, dar şi de purificare, prin asceză şi cultură, care dau consistenţă caracterului creştin şi înarmează omul cu resurse suficiente de mărturisire.

Între cei aleşi de Dumnezeu din rîndurile unor familii ilustre, pentru care educaţia şi modelarea fiinţei umane era crezul total al vieţii şi al reuşitei, se disting ca nişte luceferi tinerii capadocieni ai veacului IV: Sf. Vasile cel Mare şi Sf. Grigorie de Nazianz, împreună cu Sf. Ioan Gură de Aur din Antiohia Siriei.

Pentru aceasta, înainte de a evidenţia vremea studiului tinerilor Sfinţi este locul de a venera, după cuviinţă, acele familii creştine ilustre, adevărate şcoli unde s-au conturat vieţile şi virtuţile Sfinţilor de mai tîrziu. Au rămas celebre nume ca: Retorul Vasile, fiul Macrinei cea Bătrînă, catehizată de Sf. Grigorie Taumaturgul, pioasa Emilia, părinţii Sf. Vasile; bătrînul Episcop de Nazianz Grigorie şi Nona, părinţii Sf. Grigorie Teologul; Secundus şi Antuza, părinţii Sf. Ioan Gură de Aur.

Starea materială bună, dar mai cu seamă rîvna morală şi conştiinţa educaţiei, în schimbul oricăror sacrificii, a familiilor evocate au permis tuturor celor trei Sfinţi urmarea şcolilor vremii pînă la studiile universitare.

*

Sfîntul Vasile şi Sf. Grigorie au primit primele noţiuni elementare de şcolire: scris, citit şi socotit, în familiile lor, proprii părinţi fiindu-le

şi primii dascăli, atît în cele ale culturii, cît şi ale credinţei creştine. Aşa se explică seriozitatea şi continuitatea marilor capadocieni, fără urmă de contradicţie, în muncă, pe toată perioada studiilor. Ambii îşi amintesc cu emoţii de părinţii lor. Vasile Retorul era socotit în Pont drept „dascăl obştesc de virtute", iar Grigorie, tatăl Sf. Grigorie, era „de-o bunătate rară, drept şi simplu în purtări, ca un alt patriarh Avraam", care i-a dat fiului *„cărţi în mînă* care apărau pe Dumnezeu" şi l-a pus în legătură „cu oameni din cei mai aleşi în caracter". Şi oamenii aleşi n-au lipsit din anturajul familiei marelui capadocian. Philatios şi Gorgonia erau bunicii după mamă, Amfilohie, văr, Euphemios şi Amfilohie de Iconiu erau printre prietenii apropiaţi familiei.

Casele celor doi Sfinţi Părinţi au fost în egală măsură şi şcoli de sfinţenie creştină, încît şase din membrii familiei Sf. Vasile au intrat în calendar ca Sfinţi, iar Sf. Grigorie, nume ca Grigorie, Nona, Gorgonia, Cezar s-au adăugat şirului de modele creştine consacrate.

Înarmaţi cu virtuţi şi cu început bun în cele ale ştiinţei au urmat cursurile şcolilor de la Cezareea Capadociei, unde s-au exersat în arta elocinţei. Pentru Sf. Grigorie Teologul, Cezareea era „profesoara artei sale oratorice". Vasile, după mărturia prietenului său, Sf. Grigorie, s-a impus atît în ochii profesorilor, cît şi ai colegilor: „Pe profesori îi egala, iar pe colegi îi depăşea în tot soiul de ştiinţe". „Era retor între retori, chiar înainte de a se urca la tribuna de conferenţiar. Era filozof între filozofi, chiar înainte de sistemele filozofice. Pentru creştini era preot chiar înainte de preoţie". Acestea l-au impus pe atunci pe Vasile ca „model de student la şcoala retorică şi şcoala generală pe care o frecventa la Cezareea".

Datele venindu-ne din mărturia prietenului său, Sf. Grigorie, înţelegem uşor că prietenii nu puteau, în cazul lor, să aibă decît preocupări similare, încît vorbind de unul, îl subînţelegi pe celălalt. Şi aceasta a durat toată viaţa. Şi după aceea . . . la Dumnezeu.

De la Cezareea, Vasile s-a îndreptat spre Bizanţ, capitala Imperiului, unde predau vestiţii filozofi sofişti ai vremii. Se pare că aici l-a cunoscut şi audiat pe Libaniu, care venea de la Antiohia pentru cursuri. Probabil Libaniu, vestitul dascăl al Sf. Ioan Gură de Aur, a reuşit să-l cunoască destul de bine şi pe Vasile, cînd mărturiseşte că: „profesorul n-a mai întîlnit pe cineva asemenea fostului său elev". Poate, prin acesta s-ar întrevedea o legătură între cei doi capadocieni — desigur indirectă şi incertă — şi Sf. Ioan, prin ucenicia la profesori comuni în locuri şi la date diferite.

Este punctul culminant din viaţa Sf. Vasile cînd, chiar înainte de Atena, prin cunoştinţele sale şi seriozitatea vieţii promitea şi demonstra că: *„creştinismul egala păgînismul sub raportul gustului literar şi al ştiinţei"*. Afirmaţia este un răspuns la miracolul dominării şi depăşirii păgînismului şi chiar a filozofiei de către Sf. Părinţi. Pe aci este calea. În discuţiile şi polemicile cu oamenii mari ai timpului nu se putea intra decît pe uşa principală, aceea a cunoaşterii, a ştiinţei şi a competenţei. Şi de atunci acesta este crezul tuturor celor ce le urmează Sfinţilor Ierarhi şi Părinţi în Biserică.

Sf. Grigorie de la Cezareea Capadociei şi-a continuat studiile la Cezareea Palestinei, unde lua contact cu şcoala înfiinţată aici în sec. III, de Origen. Va fi studiat Exapla lui Origen şi biblioteca celebră cercetată şi de Pamfil preotul şi Eusebie de Cezareea. Ştim că acolo se studia în două cicluri: unul laic şi altul creştin, următoarele materii: *logica, dialectica, fizica, geometria, aritmetica, astronomia, etica*. Între dascălii celebri pe care i-a audiat Sf. Grigorie, se cunosc Euzoius şi retorul Thespesios. De aici pleacă la Alexandria, unde fratele său, Cezar, studia medicina, în Alexandria, unde strălucea Sf. Atanasie cel Mare „în culmea gloriei sale", căruia Sf. Grigorie i-a oferit la sfîrşit un celebru panegiric.

Etapa de vîrf în desăvîrşirea studiilor Părinţilor şi Patronilor noştri spirituali este însă „Atena cea de aur".

Primul a sosit Sf. Grigorie, care povesteşte cu rar talent peripeţiile din Egipt la Atena, cît şi unele dificultăţi legate de acomodarea în mediul atic oarecum străin tinerilor studioşi ca ei. Din descrierea Sf. Grigorie aflăm şi cîte ceva din preocupările şi riturile universitare ateniene ale vremii, care presupuneau noilor veniţi o iniţiere specială, în care „gluma se împletea cu seriosul". Era o iniţiere şi o acreditare în starea de student prin rituri şi formule magico-religioase ca baia rituală, de exemplu, sau umilirea în public pentru ca noul venit să înţeleagă noua stare şi să intre cu smerenie în viaţa studenţească ateniană.

Sf. Grigorie, după propria-i mărturisire, s-a supus acelui rit, dar pe prietenul său, Vasile, l-a apărat, întrucît firea şi temperamentul său ascetic şi seriozitatea l-ar fi împiedicat să se supună. Pentru Vasile, Atena avea alt sens şi o vedea de la început cu alţi ochi decît înşişi aticii. Se considera trimis acolo „de Dumnezeu şi de neostoita-i sete de cunoaştere şi de ştiinţă". Vechile asociaţii ateniene îl inspiră pe Vasile, nou sosit în Academie, să creeze noi relaţii colegiale, bazate pe alte principii. Asociaţia al cărei preşedinte era Vasile, ajutat de colegul său Grigorie, era apreciată de mulţi. Studenţii erau îndemnaţi în promovarea culturii şi a virtuţilor, avîndu-l magistru pe colegul lor Vasile, „deşi ei în comparaţie cu mersul şi caracterul preşedintelui erau ca nişte pietoni care se luaseră la întrecere cu un car de Lydia".

Accentul în acea confrerie studenţească cădea, în primul rînd, pe apropierea umană, pe respect şi pe demnitate, din care decurgea deschiderea studenţilor unul faţă de altul şi întrajutorarea frăţească. Asociaţia Sf. Vasile de la Atena studiilor, prin reuşita ei într-o lume împestriţată ca cea a veacului IV, unde oamenii erau clasificaţi în funcţie de nume, provincie, avere, demnitate, etc.... este o operă de pionierat în lumea studenţească. Ea a creat un spirit de solidaritate colegială şi umană, de afecţiune reciprocă, de iubire între semeni şi a îmbunătăţit substanţial raporturile între profesori şi studenţi.

La Atena, patria filozofilor, după o rapidă acomodare şi înscriere în obiceiul locului, Sfinţii Capadocieni s-au îndreptat însetaţi spre fîntînile adînci ale apelor filozofale, din care s-au adăpat cu nesaţ pînă au devenit ei înşişi surse de cunoaştere pentru alţii.

Între magiştrii Atenei pe care i-au putut audia, istoricii Socrat şi Sozomen menţionează pe Himeriu şi Proheresiu, un compatriot capadocian care, după mărturisirea Sf. Grigorie, „zguduia lumea cu cuvîntările sale improvizate", iar venirea lui în corpul profesoral al Atenei era „o lovitură de trăznet ce a primit Atica odinioară. Tot poporul sofiştilor cu vorbirea frumoasă ceda lui Proheresiu palmaresul".

La Atena, între disciplinele preferate ale tinerilor capadocieni au fost *retorica* şi *filozofia*. Între celelalte materii, Sf. Grigorie aminteşte: *gramatica, astronomia, geometria, aritmetica, medicina, morala*. N-au fost ocolite nici celelalte cursuri din cununa celor 7 arte liberale: *gimnastica şi muzica*.

Dacă ne impresionează, pentru vremea aceea, cîmpul vast de studiu, de la ştiinţele umaniste — la cele morale şi pînă la cele exacte, va trebui, ca tineri teologi, să fim şi mai mult uimiţi de felul în care Sfinţii Ierarhi au ierarhizat şi au sistematizat valorile, cît şi de modul în care şi-au păstrat identitatea, urmînd pe calea sinuoasă a privaţiunilor şi studiului intens spre vocaţia în care credeau cultivînd-o pînă la atingerea scopului final: desăvîrşirea lor şi prin ei, a semenilor.

Sfinţii Vasile şi Grigorie, ca şi Sf. Ioan Gură de Aur, la Antiohia, din tinereţe au realizat ordinea interioară, prezentîndu-se în afară, ca şi înăuntru: echilibraţi, tineri de caracter şi de o aleasă ţinută morală şi civică. Numai aşa vom înţelege cum a fost posibil să urce deodată pe piscurile ştiinţei şi ale vieţii creştine. Pentru ei cultura, ştiinţa şi tot ceea ce înaintaşii au produs nu era în contradicţie cu scopul principal: slujirea omului prin slujirea adevărului, a lui Dumnezeu. Ba chiar sînt printre primii care au conciliat aşa-zisele contrarii: filozofia păgînă cu creştinismul. Şi aceasta încă de la fragedă vîrstă.

Ne-a rămas celebră omilia Sf. Vasile cel Mare adresată tinerilor şi prin ei, nouă: „Să nu vă minunaţi, dar, dacă vă spun că prin propria mea cercetare am găsit ceva mai bun pentru voi care frecventaţi în fiecare zi pe profesori şi sînteţi în legătură cu bărbaţii celebri din vechime prin scrierile pe care aceştia le-au lăsat..." Fără a-i îndemna la imitare nechibzuită şi urmare orbească a experienţelor anticilor le recomandă însă, ca din pricina vîrstei, care nu-i îndreptăţeşte să înţeleagă Sfintele Scripturi, să-şi exercite „ochiul sufletului, ca în umbră şi oglindă, cu alte învăţături care nu se deosebesc cu totul de ale noastre, imitînd pe soldaţii care fac exerciţii de luptă pe cîmpul de instrucţie (care) exercitîndu-şi mîinile şi picioarele, dobîndesc o deosebită dibăcie, aşa că datorită instrucţiei sînt victorioşi în lupte... trebuie să stăm de vorbă cu poeţii, cu scriitorii, cu oratorii şi cu toţi oamenii de la care am putea avea vreun folos oarecare pentru cultivarea sufletului... să ascultăm învăţăturile sfinte şi de taină după ce am *fost iniţiaţi mai întîi în literatura profană. După ce ne-am obişnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile şi spre lumina lui*... Trebuie, deci, să citiţi (recomandă Sf. Vasile, s. n.) şi voi scrierile autorilor profani, aşa cum fac albinele: acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile peste care se aşează, ci iau cît le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă sîntem înţelepţi, să luăm din cărţi ce ni se potriveşte nouă şi cît se înrudeşte cu adevărul, iar restul să-l lăsăm. Şi după cum

atunci cînd culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea".

Am inversat voit ordinea vieții și a uneia din lucrările Sf. Vasile tocmai pentru a reliefa că Sf. Părinte a vorbit și a recomandat altora ceea ce însuși a experiat. De aceea scrierile lor sînt, de fapt, viața lor și ni le însușim împreună.

Așa va fi fost atmosfera de studiu pe băncile universitare din Atena celor 16 secole deja trecute. Parcă azi ne-ar povesti unul dintre ei, ne-ar dezvălui și alt mister al reușitei și cu acesta o nouă metodă de lucru pentru noi. Să-l lăsăm pe Sf. Grigorie să încununeze însuși cu verbul său măiestru viața de fiecare zi, ca student, împreună cu Vasile, la Atena, descriere perlă a literaturii patristice: „Mai tîrziu, cînd după trecerea timpului ne-am mărturisit reciproc aspirațiile intime și că ținta străduințelor noastre este filozofia, din acea clipă am avut totul în comun; trăiam sub același acoperămînt, mîncam la aceeași masă, aveam aceleași păreri, trăiam în deplină armonie și ne spoream reciproc, cu multă rîvnă, dragostea unuia către celălalt. Iubirile trupești, întrucît au bază trecătoare, trec și ele întocmai ca florile de primăvară, deoarece nici o flacără nu dăinuiește mai mult decît materia care o produce, ci se stinge odată ce materia combustibilă s-a consumat; tot așa se petrece lucrul și cu dragostea, se stinge îndată ce s-a consumat jarul ei. Dimpotrivă, iubirile curate și plăcute lui Dumnezeu, avînd o temelie solidă, sînt cu mult mai durabile și, cu cît se dezvăluie mai mult frumusețea lor, cu atît mai mult se leagă de ele și leagă și între ele pe cei ce iubesc același lucru. Aceasta este, doar, legea dragostei celei mai presus de noi. Așa fiind raporturile dintre noi și pe astfel de „columne de aur fiind sprijinită această clădire solidă", cum zice Pindar, progresam mereu folosindu-ne de ajutorul lui Dumnezeu și de dragostea noastră. O, cum să nu vărs lacrimi cînd îmi aduc aminte! Pe amîndoi ne îmboldeau aceleași speranțe spre învățătură, adică spre ceea ce-i mai dorit de oameni și cu toate acestea invidia era departe de noi, fiind împinși numai de rîvnă. Ne luptam între noi nu pentru întîietate, ci ne luam la întrecere cum să ne-o atribuim unul altuia, întrucît fiecare socotea gloria dobîndită de celălalt ca și a sa proprie. Se părea că avem amîndoi un singur suflet care punea în mișcare două trupuri. Chiar dacă ar trebui să nu credem pe cei ce afirmă că „toate sînt în toți", în cazul nostru este de crezut că fiecare din noi eram în celălalt și prin celălalt. Un singur lucru urmăream amîndoi: virtutea și realizarea speranțelor viitoare, să trăim adică viața viitoare înainte de a fi părăsit pe cea de aici... Cunoșteam numai două căi: cea dintîi de mare preț, cea de-a doua de o valoare mai mică; cea dintîi ducea spre casele noastre sfinte (Biserica, n. n.) și spre profesorii care propovăduiau în ele, pe cînd cea de a doua, la profesorii de știință profană... Aceste exemple (spune Sf. Grigorie) pot da o imagine a felului nostru de trai printre colegii noștri".

Numai așa înțelegem performanțele la care au ajuns și mai cu seamă motivul pentru care și după trecerea din această viață au rămas împreună, intrînd în prietenia Mirelui Hristos.

Cam aceleași lucruri se pot spune și despre Sfîntul Ioan Gură de Aur. Chiar dacă n-a beneficiat de prietenia unui Grigorie spre a ne

aminti amănunte din vremea şcolirii sale, sîntem încredinţaţi de rara sa capacitate şi seriozitate în studiu. O singură frază ar fi suficientă să cuprindă totul. Fiind întrebat vestitul Libaniu pe cine se gîndeşte să-l lase urmaş la retorică, a răspuns: „Pe Ioan, dacă nu l-ar fi furat creştinii". Despre puţini tineri studioşi din acea vreme se puteau face asemenea aprecieri, mai ales din partea unor autorităţi ca Libaniu.

Încununaţi cu titluri şi gratulaţi de profesori se rupt cu greu, sau mai curînd Atena, profesorii şi colegii se despart cu lacrimi în ochi de Vasile şi apoi de Grigorie. Erau în vîrful vredniciei culturale, gata să ocupe orice loc în retorică, arta rîvnită în secol. Au sacrificat cîtva timp „lumii şi scenei ei", ca foarte repede să se orienteze spre firul vocaţiei pentru care se pregătiseră. Mai întîi Vasile se retrage în Pont, unde-şi continuă studiile, în tăcere şi solitudine, la „Universitatea sfintelor nevoinţe monahale", întemeind o mănăstire după modelul celor văzute în Egipt, Siria şi Palestina. Aici cheamă pe prietenul său Grigorie, cu care, ca şi la Atena, continuă, în duhul aceleiaşi făgăduinţe şi prietenii, munca de desăvîrşire. Cu o deosebire. *De acum lucrează ei pentru alţii.* Aplecîndu-se cu migală pe textele lui Origen, punînd în aplicare vastele lor cunoştinţe filozofice, literare şi teologice, realizează o operă *iarăşi de pionierat:* „Filocalia", iubire de adevărată frumuseţe spirituală. Cu aceasta se punea baza lucrărilor de spiritualitate ortodoxă sinteză între filozofie şi viaţa creştină, *unde adevărul nu se învaţă, ci se experiază,* devine normă de viaţă. Din acest mod de a lucra şi a gîndi se vor inspira apoi majoritatea Sfinţilor Părinţi ai Bisericii, care au ţinut cumpăna dreaptă *între studiu şi rugăciune, între intelect şi spirit,* între omenesc şi dumnezeiesc.

Oricît de atrăgătoare ar fi fost retragerea în solitudinea pontică şi oricît de roditoare munca în „lavra" întemeiată, Sfinţii Ierarhi au trebuit să-şi valorifice talanţii în *condiţiile şi locurile unde Biserica avea nevoie.*

Plecîndu-se, fiecare, cu smerenie în faţa exigenţelor misionare au acceptat să transforme teologia şi cultura achiziţionate în şcoli şi-n mănăstiri *din experienţă personală în viaţă comunitară, în teologie slujitoare* în mijlocul problemelor şi al lumii cu frămîntările ei. Prezenţa lor în responsabilităţi bisericeşti pe care nu le-au rîvnit, nici nu le-au cultivat, a fost o binecuvîntare pentru creştinătate. Tocmai datorită înţelegerii lor şi neobositei osteneli au transformat scaunele episcopale în amvoane ale dreptei învăţături şi tribune ale dreptăţii umane şi sociale, adevărate confrerii umane.

Coborînd din familii ilustre, căliţi la cele mai renumite şcoli ale timpului, însă permanent atenţi la chemarea lui Hristos, i-au răspuns cu dăruire slujindu-L prin slujirea omului pentru care „Însuşi Dumnezeu Fiul s-a făcut om".

Slujirea Sfinţilor Ierarhi: Vasile, Grigorie şi Ioan este dăruire unică lui Dumnezeu şi omenirii. Tinerilor le-au lăsat modelul însuşirii culturii şi încredinţarea că *fără muncă susţinută, împletită cu virtutea, nu se poate aştepta biruinţa în viaţă.* Monahilor le-au pus la îndemînă noi metode şi reguli de viaţă echilibrată între studiu, rugăciune şi apostolat. Teologilor le-au lăsat o comoară de lucrări şi idei, care i-au aşezat în

galeria „marilor Dascăli ai lumii". Bisericii i-au oferit toată viaţa lor, căci numai o dăruire totală în duhul evanghelic înscrie pe cineva în cinstea şi slujirea Apostolilor. Pentru acestea Sf. Vasile este numit „cel Mare", Sf. Grigorie poartă numele Teologiei, pe care a întruchipat-o şi Sf. Ioan, Gură de Aur, pentru neegalabilele sale predici cu adevărat ţesute din cuvinte de aur care nu puteau veni decît de la o inimă şi-o gură „de aur".

Nouă, celor de astăzi şi-n special studenţilor, ne amintesc toate etapele tinereţii lor, cu problemele ce le ridică ea însăşi, cu rezolvările certe, aşa cum ei au făcut-o. Sf. Ierarhi se confruntau cu o lume păgînă, fără a avea la îndemînă exemple şi modele realizate şi nici opere sistematizate. *Au sistematizat pentru noi tot ceea ce spiritul uman şi creştin produsese.* Sf. Ioan, între altele, ne aminteşte azi că la vîrsta de aproximativ 30 de ani scria „Tratatul despre preoţie", iar Sf. Grigorie „Cuvîntarea despre preoţie", care ar putea fi considerate o *„Magnă Cartă a Preoţiei".*

Seriozitatea cu care au îmbinat studiul cu rugăciunea, munca cu contemplaţia, este şi îndemnul pe care ni-l dau, cînd Sf. Grigorie scrie: „De aceea nu-i de ajuns ca păstorul de suflete să nu fie rău, ci el trebuie să se înalţe pînă la culmea virtuţii. Altfel, nu văd pe ce fel de ştiinţă şi pe *ce s-ar putea baza ca să primească fără teamă sarcina grea a preoţiei.* Mie mi se pare că conducerea oamenilor, a făpturilor celor mai pretenţioase şi mai nestatornice este *arta artelor şi ştiinţa ştiinţelor".*

Acum, în etapa hotărîtoare a devenirii noastre preoţeşti, să folosim cu chibzuinţă timpul, ca şi Sfinţii noştri Patroni. Să le urmăm cu elanul nostru tineresc exemplul atît de pilduitor ca în orice clipă să fim gata chemării, aşa cum au fost ei. Iar în momentul părăsirii „Atenei celei de aur", care trebuie să fie (prin preocupările noastre culturale şi duhovniceşti) Institutul, să încarnăm virtuţile adevăratului slujitor al timpului nostru. Vom avea pururea alături icoanele Sfinţilor Patroni ai preoţiei noastre, de la chipurile pictate în Sf. Altar — la rugăciunile şi Sf. Liturghii pe care doi din ei ni le-au lăsat spre acţiunile concrete ale slujirii prin înălţimea cuvîntului propovăduirii lui Ioan, adîncimea cugetării teologice a lui Grigorie şi spiritul jertfelnic al diaconiei faptei Sf. Vasile.

Cinstindu-le prezenţa spirituală printre noi astăzi, să zicem, în duh de rugăciune şi invocare a milostivirii lui Dumnezeu prin ei: Veniţi toţi să lăudăm treimea pămîntească a Sfinţilor Ierarhi care acum petrec în Ceruri, rugîndu-se lui Hristos pentru noi:

Ierarhii, pe cei ce sînt modele ale adevăratei slujiri arhiereşti;
Dascălii, pe cei ce sînt „mai mari dascăli ai lumii";
Monahii, ca pe cei ce îi întraripează;
Preoţii şi studenţii, pe cei ce sînt călăuze vii şi Părinţi duhovniceşti;
Credincioşii, pe adevăraţii păstori ai turmei şi împreună să-i cinstim:

„Ca cei ce aţi fost întocmai în obicei cu Apostolii şi lumii învăţători, Stăpînului tuturor rugaţi-Vă, pace lumii să dăruiască şi sufletelor noastre mare milă".

Protos. Dr. *Casian Crăciun*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaimeron, Omilii la Psalmi, Omilii şi cuvîntări*, P. S. B., 17, Buc., 1986, trad. Pr. D. Fecioru.
2. Sfîntul Grigorie de Nazianz, *Cuvîntare despre preoţie*, trad. Pr. C. Teofil, M. B., 1982, nr. 4—6, p. 291—310 şi M. B., 1982, nr. 10—12, p. 669—684.
3. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Despre preoţie*, trad. de Pr. Iconom Aristide Geamănu, Craiova, 1941.
4. Jean Chrysostom (Saint), *Sur la vaine gloire et l'éducation des enfants*, Introduction, texte critique, traduction et notes de M. A. Malingrey, Sources Chrétiennes, t. 188, Paris, 1972.
5. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Actualitatea mesajului Sfinţilor Trei Ierarhi*, M. B., 1975, 1—3, p. 38—41.
6. Pr. Magistrand Marin M. Branişte, *Concepţia Sfîntului Ioan Gură de Aur despre prietenie şi dragoste*, S. T., 1957, 9—10, p. 649—672.
7. Pr. Prof. Dr. Dumitru Călugăr, *Actualitatea ideilor pedagogice în unele din lucrările Sf. Trei Ierarhi*, M. A., 1974, 1—3, p. 57—64.
8. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Actualitatea Sfîntului Ioan Gură de Aur*, S. T., 1955, 7—8, p. 403—422.
9. Idem, *Studiile universitare ale părinţilor capadocieni*, S. T., 1955, 9—10, p. 531—554.
10. Idem, *Personalitatea Sfîntului Ioan Gură de Aur*, S. T., 1957, 9—10, p. 595—616.
11. Idem, *Poezia Sf. Grigorie de Nazianz*, S. T., 1958, nr. 1—2.
12. Idem, *Viaţa Sfîntului Ioan Gură de Aur*, G. B., 1959, 1—2, p. 20—42.
13. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Preotul — slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor după Sfinţii Trei Ierarhi*, B. O. R., 1970, 1—2, p. 99—105.
14. † Antonie Plămădeală, Episcop-vicar patriarhal, *Coordonate pentru o Teologie a slujirii*, „Ortodoxia", 1979, 1, p. 168—181.
15. † Antonie, Mitropolitul Ardealului, *Biserica slujitoare*, Sibiu, 1986.
16. Prof. Teodor M. Popescu, *Părinţii creştini ca educatori*, G. B., 1949, 1—2, p. 68—92.
17. Idem, *Sfinţii Trei Ierarhi în slujba Bisericii*, B. O. R., 1952, 1—3, p. 60—73.
18. Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Sfinţii Trei Ierarhi în actualitatea Bisericii noastre*, M. A., 1972, 1—2, p. 44—51.
19. Idem, *Sfinţii Trei Ierarhi, strălucite şi neîntrecute modele de virtute creştină*, M. B., 1972, p. 25—45.

Îndrumări omiletice

PREDICĂ LA DUMINICA A 32-A DUPĂ RUSALII

(a lui Zaheu Vameşul)

„Fiul Omului a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut" (Luca 19, 10)

În Evanghelia de astăzi apare ilustrat şi apoi formulat direct un principiu fundamental al activităţii Mîntuitorului Hristos, acela că El a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut. Şi cu alte prilejuri a arătat Domnul că a venit ca Doctor al celor bolnavi, că a venit să cheme la pocăinţă nu pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi (Mt. 9, 12—13 şi loc. par.).

Ne întrebăm, desigur, de ce, venind în Ierihon, a ales Mîntuitorul ca loc de popas tocmai casa lui Zaheu. Această întrebare şi-au pus-o imediat şi cei ce erau atunci în jurul Său. Nu numai adversarii, ci şi prietenii. Zaheu era în ochii tuturor un păcătos notoriu, atît prin funcţia sa de vameş, care implica în mod obişnuit asuprirea săracilor, fiind împreunată cu tot felul de abuzuri, cît şi prin modul în care exercita această funcţie. Sf. Evanghelie ne spune că Zaheu era bogat şi e sigur că această bogăţie nu era agonisită prin mijloace oneste. Vor fi fost atunci destui alţi păcătoşi în Ierihon, mulţi cu păcate mari, dar ascunse sau mai puţin cunoscute; Zaheu însă, mai marele vameşilor, era recunoscut de toţi concetăţenii săi ca păcătos, fără drept de apel.

Dată fiind această situaţie, nu e de mirare că hotărîrea Mîntuitorului de a poposi în casa lui Zaheu i-a contrariat pe cei prezenţi; nu numai pe unii dintre ei, ci pe toţi, căci, zice Sf. Luca, *„toţi* murmurau, zicînd că a intrat să găzduiască la un om păcătos" (19, 7). Înşişi Sfinţii Apostoli găseau nefirească alegerea Mîntuitorului, cînd orice iudeu bine credincios din oraş L-ar fi primit cu bucurie în casa sa, socotind o mare cinste să găzduiască pe Cel despre care se vorbea cu uimire în toate laturile Ţării Sfinte.

Ne întrebăm şi noi, cum s-au întrebat aceia: Ce l-a făcut pe Iisus să-l aleagă pe Zaheu dintre toţi locuitorii Ierihonului? Ce avea Zaheu în plus faţă de toţi ceilalţi? La aceste întrebări ne răspunde destul de limpede Sfînta Evanghelie.

După relatarea evanghelică, doi au fost cei ce s-au folosit de această venire a Domnului în Ierihon: orbul Bartimeu (Lc. 18, 35—43) şi vameşul Zaheu (Lc. 19, 1—10). Deşi unul era orb trupeşte, iar celălalt era cunoscut de toţi ca orb sufleteşte, ei doi au recunoscut în Cel ce venea în oraşul lor pe Mîntuitorul lumii. Cînd Bartimeu, auzind zgomotul mulţimii, a întrebat ce se petrece, i s-a răspuns că trece Iisus Nazarineanul. Acest nume trezeşte în sufletul său o nădejde nestăvilită şi el strigă şi cere milă, dar nu de la „Iisus Nazarineanul", ci de la „Iisus, Fiul lui David", dîndu-I Mîntuitorului un bine cunoscut titlu mesianic şi mărturisindu-L ca pe Izbăvitorul făgăduit prin prooroci. A dovedit astfel că, deşi orb, vedea mai bine decît cei cu ochi sănătoşi!

Acelaşi lucru se poate spune despre Zaheu. Mînaţi de curiozitate, locuitorii Ierihonului se îmbulzeau în jurul lui Iisus. Ochii lor însă nu vedeau în Cel ce trecea mai mult decît un om. Mulţi dintre ei îi analizau cu ochi critic înfăţişarea, mersul, gesturile. În relatarea evanghelică nu avem nici un indiciu că măcar unii

dintre ei ar fi intuit, cu ochiul credinței, adevărata identitate a Nazarineanului. Vameșul Zaheu, covîrșit cum era de oprobiul concetățenilor, n-a îndrăznit să-și facă loc în primele rînduri. Rămas în spatele mulțimii compacte, mic de statură cum era, n-ar fi văzut nimic. Iar el dorea să vadă; mai mult, era pregătit să vadă. S-a suit, deci, într-un sicomor. Lăsîndu-și deoparte demnitatea și solemnitatea care stau bine omului bogat, Zaheu se poartă ca un copil. De fapt, sufletul lui era gata să redevină suflet de copil. Așa se explică de ce, măcar că era mai departe decît mulți alții, el a văzut în Iisus mai mult decît puteau vedea cei din jur. Și-a zis: dacă mai este mîntuire pentru mine, atunci aceasta nu poate veni decît de la El. Și dulcea rază a speranței i-a licărit în priviri.

Privind în sus, Mîntuitorul a văzut dintr-o dată minunea care se petrecea cu sufletul lui Zaheu. Avea în fața ochilor un păcătos care a aflat drumul împărătesc al pocăinței. Era o minune pe care Domnul o contempla în întreaga ei grandoare. O minune devenită posibilă prin simpla Sa prezență, dar și datorită faptului că această prezență era dorită de un suflet hotărît să se descătușeze de păienjenișul patimilor și al păcatelor.

Întîmplarea cu vameșul Zaheu este un strălucit exemplu evanghelic de pocăință. Sfînta Scriptură ne oferă și alte exemple de acest fel. Prin toate acestea, ne îndeamnă și pe noi la pocăință.

Dar ce este pocăința?

Acest termen reprezintă traducerea unui cuvînt grecesc des folosit în Noul Testament, anume „metanoia". Etimologic, acest cuvînt înseamnă „schimbarea minții" (sau a mentalității), adică privirea realității dintr-o perspectivă cu totul nouă.

Mai mult, pocăința înseamnă descoperirea unei alte realități, a celei spirituale, și modelarea vieții în funcție de această realitate.

Pentru a înțelege mai bine lucrurile, putem spune, sistematizînd, că pocăința se manifestă printr-o atitudine nouă față de lume, față de semeni și față de propria persoană.

1. Cel în care s-a săvîrșit minunea pocăinței vede nu numai creatura, ci și pe Creator, nu numai lumea exterioară, cu bunurile și frumusețile ei trecătoare, ci pe Cel ce este cauza ei, pe Cel ce a creat lumea cu iubire și i-a dat un țel.

Despre păgîni, Sf. Apostol Pavel zice că „au slujit făpturii în locul Făcătorului" (Rom. 1, 25). Afirmația se potrivește tuturor celor ce n-au descoperit pocăința. Ei se bucură numai de bunurile acestei lumi, își fac din ele dumnezeu, caută să se îmbogățească în ele, iar nu în Dumnezeu, pe care nu-L cunosc (Lc. 12, 21). Pocăința înseamnă curățirea acelui „ochi al inimii" de care vorbește adeseori Sf. Scriptură. Esența lucrurilor nu se vede cu ochii trupești; numai ochiul sufletesc, acest „ochi al inimii" o percepe. Mîntuitorul a vorbit în repetate rînduri despre cei ce „au ochi și nu văd".

Oricît de sănătos ar fi ochiul trupesc, oricît i-ai mări puterea de pătrundere în spațiile nemărginite sau în lumea infimă a atomului, el nu este de ajuns pentru sesizarea întregii realități. Căci dincolo de realitatea materială, există cea spirituală. Nu vei putea descoperi sufletul omenesc, chiar dacă l-ai căuta cu cel mai bun microscop prin toate celulele organismului uman. Tot astfel, cel mai perfecționat telescop, în stare să te facă să privești la miliarde de ani lumină depărtare, nu te poate ajuta să-L descoperi, pe undeva printre galaxii, pe Dumnezeu.

Ochiul trupesc, prelungit cu cele mai sofisticate aparate, descoperă stele și galaxii extrem de îndepărtate, dar nu o altă realitate. Corpurile cerești, chiar aflate la miliarde de ani lumină, sînt compuse din aceleași elemente ce ne sînt familiare, hidrogen, fier, magneziu, heliu etc., aflate la diferite presiuni, temperaturi și viteze. În nemărginirea creației, ca și în infimul univers al celulei, ochiul sufletului, deschis prin pocăință, descoperă însă pe Creator, cu atotînțelepciunea și atotputernicia Sa. Încă Psalmistul spunea: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria" (Ps. 18, 1); iar Sf. Apostol Pavel scrie că „cele nevăzute ale Lui (Dumnezeu) se văd de la facerea lumii, înțelegîndu-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire" (Rom. 1, 20).

2. Cu „ochiul inimii", purificat prin pocăință, omul nu se mai vede numai pe sine, ci îl vede și pe semenul său. Pentru cel netrezit la viața duhovnicească, semenul nu este altceva decît un mijloc de a-și satisface egoismul. El nu se gîn-

deşte decît la sine, urmăreşte numai ceea ce crede el că este binele său. Pocăinţa îl face însă să-şi dea seama că se înalţă spre cel mai mare bine al său numai prin slujirea aproapelui. Această adîncă transformare interioară este ilustrată admirabil într-o poezie a lui Vasile Voiculescu, intitulată *Povara*. Doamne, zice el, m-am plîns că viaţa mi-e cumplit de grea şi Tu mi-ai spus să împart povara mea cu alţii; pe măsură însă ce împărţeam din sarcina mea, ea devenea tot mai grea. Atunci, iarăşi plîngîndu-mă Ţie, mi-ai spus să nu mai împart, ci să primesc, să nu mai dau din povara mea, ci să primesc poverile altora. Urmînd acest îndemn, am tot adunat şi iată,

„Doamne, darul a crescut mereu nemăsurat:
— Un munte de obidă şi nemîngîiere —
Nu mă-ndur din inimă să mi-l smulg
E al meu, l-am cules, milă de la ei şi gînd de la Tine
Fără nici un păs, ori grijă de mine;
Ca să-l duc, mi-ai hărăzit atîta putere
Că de atunci povara mea n-o mai simt nici cît un fulg . . ."

(din *Poezii*, vol. II, Bucureşti, 1983, p. 196—197).

Adunînd în suflet poveri peste poveri, culegînd greutăţile altora, cu puteri miraculos înnoite prin darul dumnezeiesc, cel transformat prin adevărata pocăinţă ajunge să-şi socotească neglijabilă propria povară!

3. Pocăinţa îi deschide omului ochii să-şi vadă şi sufletul, nu numai trupul. Pocăinţa îl învaţă să dea cuvenita atenţie părţii spirituale din alcătuirea fiinţei sale. Cei ce n-au cunoscut pocăinţa trăiesc ca şi cum n-ar avea suflet; mulţi sînt chiar convinşi că nici nu îl au. Totul, în viaţa acestora, este robit trupului.

Pocăinţa îi descoperă omului noianul păcatelor în care zace, întunericul în care şi-a închis sufletul. Prin pocăinţă înţelege el că Fiul Omului, Care „a venit să caute şi să mîntuiască pe cel pierdut", a venit nu numai pentru alţii, ci şi pentru el. Recunoscîndu-şi starea de păcătoşenie şi înţelegînd că numai Hristos poate să-l izbăvească, mărturiseşte împreună cu Sf. Apostol Pavel: „Iisus Hristos a venit în lume ca să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu" (I Tim. 1, 15).

Această întreită iluminare s-a petrecut în sufletul păcătosului Zaheu cînd, suit în sicomor, L-a privit pe Mîntuitorul. Înrobit pînă atunci făpturii, privind la Iisus, L-a recunoscut în El pe Făcătorul; el, care nu se gîndise pînă în acel moment decît la sine însuşi, îşi înţelege datoria faţă de ceilalţi şi se hotărăşte nu numai să repare, împătrit, după porunca Legii (Ieş. 22, 1), nedreptăţile săvîrşite, ci şi să facă parte săracilor din bunurile sale; astfel, cel ce pînă atunci se gîndise numai la trup, îşi adună comori pentru suflet.

Schimbarea petrecută în fiinţa lui Zaheu a fost radicală. După tîlcuirea patristică, faptul că Zaheu a dat săracilor jumătate din avuţia sa nu înseamnă că a păstrat-o pentru sine pe cealaltă jumătate; el a reţinut o jumătate din avere pentru a avea cu ce să repare nedreptăţile săvîrşite pînă atunci. Astfel încît, şi despre el se poate spune că a lăsat toate şi a urmat pe Mîntuitorul (Mc. 10, 28 şi loc. par.), asemenea Sfinţilor Apostoli. Într-adevăr, Clement Alexandrinul († cca 214) îl identifică pe Zaheu cu Apostolul Matia (cf. F. Ap. 1, 15—26); după alte mărturii foarte vechi, Zaheu a ajuns episcop al Cezareii Palestinei, ca succesor al lui Corneliu, fostul sutaş (cf. F. Ap. 10). Numai ochii dumnezeieşti ai Mîntuitorului puteau să vadă în păcătosul suit în sicomor un atît de ales rod pentru Împărăţia cerurilor!

*

Întoarcerea vameşului Zaheu este pilduitoare pentru noi.

Domnul voieşte să poposească şi în casa sufletului nostru. El ne vorbeşte cu aceste cuvinte: „Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine" (Apoc. 3, 20).

Modul cel mai înalt al prezenţei Sale în viaţa noastră pămîntească se realizează prin împărtăşirea cu Sf. Euharistie. Domnul a zis: „Cel ce mănîncă trupul Meu şi bea sîngele Meu rămîne întru Mine şi Eu întru el" (In. 6, 56). Trebuie să ne împărtăşim, nu oricum, ci cu vrednicie; iar vrednici de împărtăşirea cu Sf. Euharistie ne facem printr-o pocăinţă ca a lui Zaheu. Împărtăşindu-ne cu vred-

nicie, se va petrece şi în noi minunea din casa lui Zaheu. Ca şi el, vom deveni oameni noi; bucuria din suflet ni se va răsfrînge în afară, astfel încît, ca şi în cazul lui Zaheu, de mîntuire ne vom împărtăşi nu numai noi înşine, ci şi casa noastră întreagă.

Minunat înfăţişează darul Sf. Euharistii acelaşi poet Vasile Voiculescu într-o poezie din volumul apărut de curînd şi intitulat *Gînduri albe* (Bucureşti, 1986, p. 275—276). Titlul poeziei este „Colind":

„În coliba-ntunecoasă
Din carne şi os lucrată
A intrat Hristos deodată,
Nu făclie ce se stinge,
Nu icoană ce se frînge,
Ci El însuşi, trup şi sînge,
Preschimbat pentru făptură
Într-o scumpă picătură,
Dulcea cuminecătură.
Coliba cum l-a primit
S-a făcut cer strălucit
Pe bolta de mărgărit,
Iar în ea soare şi stele
Cu arhangheli printre ele.
În mijloc tron luminos
Şi, pe el, Domnul Hristos,
Care mult se bucura
Duhul Sfînt s-alătura
Şi acolo rămînea
Şi acum şi pururea.
Şi noi, Doamne, ne-am sculat
Colibele am curăţat
Uşi, ferestre, toate-s noi,
Doamne, intră şi la noi".

Amin.

Pr. prof. *Vasile Mihoc*

PREDICĂ LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

„Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăpîne, după cuvîntul Tău, în pace; că văzură ochii mei mîntuirea Ta..."

Această rugăciune o rostim sau o cîntăm ori de cîte ori săvîrşim slujba Vecerniei. Este o rugăciune veche de aproape 2000 de ani.

Să vedem cine a rostit-o şi cu ce ocazie? Această rugăciune a spus-o dreptul Simeon, cînd a primit în braţele sale pe Pruncul Iisus cel de 40 de zile, adus după obiceiul Legii V. Testament de Sfînta Lui Maică — Fecioara Maria — la Templul cel mare din Ierusalim, să-l închine lui Dumnezeu. Astfel Sf. Fecioară Maria împlinea o poruncă a timpului, poruncă rînduită de Dumnezeu.

Au trecut patruzeci de zile de la Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos cînd Cerul a coborît pe pămînt, cînd Dumnezeu, în iubirea Sa, s-a întrupat pentru om, ca pe om să-l ridice din starea de păcat. Atunci am stat şi noi credincioşii lîngă ieslea din Betleem, am însoţit cu gîndul pe cei trei magi ce i-au adus daruri şi ne-am bucurat de cîntarea îngerilor ce vesteau pace şi bună voire între oameni.

Se petrecea un lucru deosebit acolo la templul din Ierusalim, cînd Pruncul Iisus era întîmpinat de dreptul Simeon şi proorociţa Ana, dreptul Simeon cu Pruncul dumnezeiesc în braţe rostind cunoscutele cuvinte: „Acum slobozeşte pe robul Tău, Stăpîne...". Cu alte cuvinte, dreptul Simeon, luminat fiind de Sus, are extraordinara viziune sau încredinţare că în braţele sale se află Mesia cel Vestit de prooroci, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Mîntuitorul venit pentru toate popoarele, nu numai pentru poporul evreu; dreptul Simeon avea astfel conştiinţa universali-

tății învățăturii creștine. După un asemenea unic eveniment, dreptul Simeon, înaintat desigur în vîrstă, putea cere de la Dumnezeu slobozirea trecerii sale din această viață spre tărîmurile veșniciei.

Dreptul Simeon însă nu are numai viziunea lucrării Mîntuitorului Iisus Hristos în lume, ci întrevede și chinurile Sale pentru noi oamenii, moartea și Învierea Sa, din care pricină i se adresează Maicii Domnului cu cuvintele: „Iată, Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora... Și prin sufletul tău va trece sabie..." (Luca 2, 34—35).

Prin prezentarea la templu, ca și prin Tăierea împrejur și prin altele asemenea acestora, Iisus Hristos Domnul nostru a împlinit și s-a supus unor rînduieli ale V. Testament, poruncite de Dumnezeu. De altfel, în toată viața Sa pămîntească El, Domnul, s-a arătat ca om ascultător de Dumnezeu-Tatăl și încă pînă la moarte... (cf. Filip. 2, 8), ascultător de poruncile Lui, dîndu-ne și nouă pildă de ascultare și împlinire a voii lui Dumnezeu, așa cum făgăduim cînd rostim rugăciunea Tatăl nostru: „Facă-se voia Ta". Doar El — Mîntuitorul, a zis: „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorocii, n-am venit să stric, ci să împlinesc" (Matei 5, 17).

Dacă sîntem cu luare aminte, vom observa că nu numai oamenii se călăuzesc după legi și porunci, fie divine, fie făurite de ei, ci, privind natura, această minunată operă care vădește nemărginita înțelepciune a Creatorului, vedem că și ea se conduce după anumite legi neschimbătoare.

Credința noastră ne învață că Dumnezeu a dat naturii aceste legi și că tot El l-a creat pe om aici pe pămînt cu o misiune înaltă, de a colabora cu El, de a stăpîni pămîntul (cf. Fac. 1, 28). Ca să poți stăpîni, ca să poți transforma pămîntul trebuie să muncești, să descoperi, să inventezi noi și noi metode, trebuie să te ghidezi după anumite precepte, după anumite legi. Cu atît mai mult cînd este vorba de conviețuirea oamenilor, această conviețuire trebuie reglementată de anumite legi, anumite porunci. Și în privința aceasta Dumnezeu tot din iubire s-a arătat alesului său Moise, dîndu-i cele 10 porunci, ca aceste porunci să fie cunoscute și trăite de oameni. Deși de atunci s-au scurs în oceanul veșniciei aproape 3500 de ani, poruncile primite de Moise pe muntele Sinai sînt mereu actuale: „Să nu minți", „să nu furi", „să nu ucizi", „cinstește-ți părinții", să prețuiești munca semenului... etc. Oamenii, în decursul vremii, n-au ținut cont, n-au respectat aceste porunci dumnezeiești, s-au abătut de la dreapta credință, au furat, au mințit, s-au omorît, s-au înșelat, cu alte cuvinte s-au depărtat de Dumnezeu. Mila lui Dumnezeu nu contenește însă față de omul căzut și făgăduința dată primilor oameni, care au călcat voia lui Dumnezeu prin neascultare, se împlinește prin venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, a lui Mesia, întîmpinat astăzi de dreptul Simeon. Și Mesia, care este (așa cum mărturisim în Crez) Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, a venit să plinească legea și proorocii, desăvîrșindu-le, concentrînd toate poruncile într-una singură și anume porunca iubirii, iubirea de Dumnezeu și de om. El, Domnul Iisus Hristos, a zis: „Cerul și pămîntul vor trece, însă cuvintele Mele nu vor trece" (Matei 5, 18).

Măsura credinței și a iubirii de Dumnezeu o arătăm prin paza poruncilor. „De mă iubiți, păziți poruncile Mele, zice Domnul. De veți păzi poruncile Mele, veți rămîne întru dragostea Mea, precum Eu poruncile Tatălui Meu am păzit și rămîn întru dragostea Lui" (în sînul Sf. Treimi) (Ioan 15, 10).

Noi cei ce ne numim creștini, care purtăm numele Domnului nostru Iisus Hristos, și ne-am unit cu El în Sf. Taină a Botezului, nu trebuie să ne dezmințim prin fapte rele, ci să ne străduim să ținem poruncile. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos n-a spus că unele porunci pot fi ținute și altele călcate, ci sîntem datori a le păzi pe toate. „Cînd veți face toate cîte v-am poruncit vouă, să ziceți slujitori netrebnici sîntem, ce eram datori să facem am făcut" (Luca 17, 10). Toate sînt de trebuință pentru mîntuirea noastră, „căci oricine va păzi toată Legea și va greși într-una s-a făcut vinovat față de toate poruncile" (Iacob 2, 10). Mîntuitorul ne arată clar cînd zice: „Deci cel ce va strica (călca) una din aceste porunci foarte mici și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în Împărăția cerurilor, iar cel ce va face și va învăța, acesta mare se va chema" (Matei 5, 19).

În predica de pe munte Hristos Domnul adesea se referea la cele 10 porunci. „Ați auzit că s-a zis celor de demult: „să nu ucizi". „Eu însă vă zic vouă că oricine

se mînie pe fratele său, vrednic va fi de osîndă"... (Matei 5, 21). Aţi auzit că s-a zis: „Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău", iar Eu vă zic vouă: „Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă prigonesc" (cf. Matei 5, 43—44). Iată ce zice şi Sf. Vasile cel Mare în această privinţă: „Toate poruncile sînt ca un lanţ împletit cu aur şi se ţin una de alta şi dacă cineva ar dezlega şi strica pe una sau alta, de la sine aceea una dezleagă şi strică pe toate celelalte".

Cîte porunci nu păzeşte creştinul atîtea patimi sînt în inima sa, iar o patimă nu stă singură niciodată, ci rodeşte şi cheamă altele. De ex. patima beţiei aduce după sine ceartă, bătaie, desfrînare, dezbinare, de multe ori chiar crimă ş. a.

Domnul nostru Iisus Hristos păzind poruncile, desăvîrşindu-le, ne-a dat exemplu şi nouă fiilor Bisericii să fim credincioşi nu numai cu vorba, ci şi cu fapta, să fim pildă pentru alţii, să fim lumină pentru cei ce umblă în întuneric, spunîndu-ne: „Voi sînteţi lumina lumii" (Matei 5, 14). „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd ei faptele voastre cele bune să slăvească pe Tatăl vostru care este în ceruri" (Matei 5, 16). Lumina noastră, a creştinilor este Iisus Hristos Domnul, luceafăr ne este Maica Domnului, stele ne sînt sfinţii.

Păzind poruncile înseamnă că în viaţă săvîrşim binele, ne respectăm unii pe alţii, ne înţelegem trăind în pace şi iubire. Păzind poruncile înseamnă că ducem o viaţă adevărată. „De voieşti să intri în viaţă, păzeşte poruncile" (Matei 19, 17). „Tatăl care M-a trimis Acesta Mi-a dat poruncă... şi ştiu că porunca Lui este viaţă veşnică" (Ioan 12, 49—50). Este limpede că fără împlinirea, fără păzirea poruncilor lui Dumnezeu nu vom avea viaţă veşnică fericită. Trebuie să păzim poruncile, pentru că sînt adevăr şi lumină. „Făclie picioarelor mele este legea Ta şi lumină cărărilor mele", spune aşa de frumos Psalmistul (Ps. 118).

Cu gîndul la sărbătoarea de astăzi, „Întîmpinarea Domnului", cînd Fecioara Maria şi Pruncul Iisus au împlinit poruncile, ne simţim îndemnaţi şi noi să facem la fel, cum ne îndeamnă şi Sf. Ap. Pavel: „Fiţi următori mie precum eu lui Hristos". Să ne facem o sfîntă obişnuinţă din a împlini poruncile lui Dumnezeu, cît şi din a respecta legile societăţii în care ne desfăşurăm activitatea de toate zilele, că iată ce ne spune Mîntuitorul: „De mă iubeşte cineva pe Mine, cuvîntul Meu îl va păzi şi Tatăl Meu îl va iubi şi la el vom veni şi vom face lăcaş la el" (Ioan 14, 23). Ce cinste, ce binefacere, ce bucurie duhovnicească avem dacă ne silim să facem voia lui Dumnezeu, să împlinim poruncile. „Nimic nu este mai bun decît frica Domnului şi nimic nu este mai dulce decît a ţine poruncile lui", citim la Isus Sirah (23, 35).

Ţinînd poruncile, făcîndu-ne datoria de fii ai Bisericii străbune, împlinindu-ne obligaţiile în familie şi la locurile de muncă, ţesîndu-ne anii vieţii cu firul credinţei şi adăugînd la aceasta fapta cea bună, putem spune şi noi cu dreptul Simeon: „Acum slobozeşte, Stăpîne, pe robul Tău în pace...".

Sfîrşitul nu ştim cînd ne vine, însă mereu să fim pregătiţi, ca să fie aşa cum ne rugăm la Sf. Liturghie „creştinesc", să fim împăcaţi cu noi înşine, cu semenii şi cu Dumnezeu.

Să ne rugăm şi să muncim, să venim cît mai des la sf. biserică. Făcînd aşa ne vom transforma viaţa, vom deveni mai buni, mai iertători, mai paşnici; iar cu ochii noştri sufleteşti vom vedea binefacerile Tale, Doamne, ce le reverşi peste noi, că Ţie se cuvine cinstea şi mărirea în vecii vecilor.

Pr. *Zenovie Moşoiu*

DESPRE ÎNTREITA SLUJIRE A MÎNTUITORULUI

Sfînta Evanghelie ne spune că Mîntuitorul aflîndu-se în Cezareea lui Filip, le-a adresat Apostolilor următoarea întrebare: „Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: Unii Ioan Botezătorul, alţii Ilie, alţii Ieremia sau unul dintre prooroci. Zis-a lor Iisus: Dar voi cine ziceţi că sînt? Şi răspunzînd Simon Petru, a zis: Tu eşti Hristos, Fiul lui Dumnezeu celui viu" (Mt. 16, 13—16).

Pe acest adevăr, mărturisit de Petru în numele Apostolilor s-a întemeiat Biserica lui Hristos: „...pe această piatră voi zidi Biserica mea..." (Mt. 16, 18). Acest răspuns formulează şi rezumă temelia credinţei noastre şi anume că Iisus Hristos este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, care a venit să mîntuiască lumea.

Cuvîntul Iisus înseamnă Mîntuitor. Acest nume I s-a dat de îngerul Gavriil în momentul cînd i-a făcut Fecioarei Maria Buna Vestire a nașterii lui Iisus.

Cuvîntul Hristos înseamnă uns. În Vechiul Testament cei unși erau proorocii, arhiereii și împărații; dar Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Iisus Hristos, le-a unit pe toate aceste slujiri în persoana Sa, căci El este în același timp învățător sau prooroc, arhiereu și împărat, așa cum a fost prevestit de prooroci.

Toate cele trei slujiri ale Mîntuitorului se îndreaptă spre Dumnezeu, dar ele sînt îndeplinite pentru oameni, spre a-i mîntui din robia păcatului și a morții.

Să ne oprim puțin asupra acestei întreite slujiri a Mîntuitorului.

I. *Iisus Hristos ca Profet sau Învățător.*

Profeții Vechiului Testament erau oameni aleși și trimiși de Dumnezeu să facă cunoscute lumii adevărurile divine pe care Dumnezeu voia să le descopere oamenilor în scopul mîntuirii lor. Așadar, ei vesteau în lume voința lui Dumnezeu, pe care o propovăduiau prin cuvînt, prin scris și mai ales prin fapte. Spre deosebire de toți proorocii, Iisus Hristos nu primea descoperirea din cer, de la Dumnezeu, ci El Însuși Se descoperea pe Sine. Înșiși contemporanii Săi Îl numesc „Învățător venit de la Dumnezeu" (Ioan 3, 2), iar Luca și Cleopa în drum spre Emaus, spun despre El: „Care era prooroc puternic în faptă și în cuvînt înaintea lui Dumnezeu și a întregului popor" (Lc. 24, 19).

El nu este numai gura lui Dumnezeu ca ceilalți prooroci, care erau instrumente ale cuvîntului lui Dumnezeu către lume, ci El însuși era Cuvîntul lui Dumnezeu. El este împlinirea descoperirilor dumnezeiești, căci ne-a descoperit pe Dumnezeu Tatăl și lucrarea Sa mîntuitoare în lume, precum și lucrarea viitoare a Duhului Sfînt, prin Biserică, pînă la sfîrșitul veacurilor. El a propovăduit lumii Evanghelia Sa, care cuprinde adevărurile veșnice, mîntuitoare de suflet.

Iisus Hristos ne-a învățat care sînt faptele cele bune, pe care Dumnezeu le răsplătește cu fericirea veșnică, a înfierat și osîndit păcatul, arătînd cum îl pedepsește dreptatea dumnezeiască. Datorită Evangheliei Sale, cunoaștem mijloacele mîntuirii și ale înfierii divine, știm care e rostul și datoria noastră pe acest pămînt. Cunoaștem ce este trupul și sufletul, pămîntul și cerul, moartea și viața.

În calitatea Sa de profet, a făcut și proorocii: cu privire la Sine, referitoare la Apostoli și la urmașii lor; proorocii privitoare la soarta Ierusalimului și a poporului evreu. Ne-a făcut proorocii în legătură cu sfîrșitul lumii și judecata de obște. Unele dintre proorociile Sale s-au împlinit întocmai, altele urmează să se împlinească, dar se vor adeveri toate.

II. *Iisus Hristos ca Arhiereu.*

Dacă profetul este trimisul lui Dumnezeu către oameni pentru a le descoperi voia Sa, iar prin aceasta a naște în ei credința, preotul se îndreaptă de jos în sus, de la oameni către Dumnezeu, cu rugăciuni și jertfe pentru obținerea iertării și sfințirii lor, iar arhiereul, fiind cel mai mare dintre preoți, desăvîrșește lucrarea divină cea sfințitoare prin curățire și jertfe.

Prin preot, omul dă lui Dumnezeu răspunsul la apelul ce s-a făcut prin profet; numai prin conlucrarea amîndurora se împlinește raportul religios dintre om și Dumnezeu.

Prin Legea Vechiului Testament, dată de Dumnezeu prin Moisi, se vede limpede că rostul jertfelor este statornicit pentru iertarea păcatelor. Sufletul omenesc nu se simte împăcat cu Dumnezeu, fără să ispășească vinovățiile sale. În acest scop, Legea Vechiului Testament cerea anumite jertfe de animale, deși ca atare Dumnezeu dorea și cerea jertfă omului, un sacrificiu personal, inimă înfrîntă și smerită.

Rezumînd rostul jertfelor în Vechiul Testament, Sf. Apostol Pavel zice: „După Lege, aproape toate se curățesc cu sînge, și fără vărsare de sînge nu există iertare" (Evr. 9, 22).

Moartea Mîntuitorului Hristos are caracter de jertfă supremă pentru răscumpărarea neamului omenesc și pecetluirea prin sîngele Său a Noului Legămînt. De aceea, Sfîntul Apostol Petru zice: „Știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur ați fost răscumpărați din viața voastră deșartă, lăsată de la

părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos, ca al unui miel nevinovat și neprihănit" (I Petru 1, 18—19). „El a purtat păcatele noastre în trupul Său, pe lemn, pentru ca noi murind față de păcate, să viețuim dreptății; cu a cărui rană v-ați vindecat" (I Petru 2, 24). Iisus Hristos s-a făcut nouă mijlocitor. El s-a jertfit pentru noi: „Întru El avem răscumpărarea prin sîngele Lui și iertarea păcatelor" (Efes. 1, 7). Sfîntul Apostol Pavel face o sinteză a mîntuirii prin cuvintele: „Hristos a murit pentru păcatele noastre" (I Cor. 15, 3).

Deci Hristos ca Arhiereu a săvîrșit slujba împăcării între oameni și Dumnezeu; ca păstor a căutat oile cele pierdute, iar ca miel nevinovat s-a jertfit pe altarul crucii. El s-a făcut pîinea vieții celei veșnice, care ni se dăruiește în Taina Sfintei Cuminecături. Arătînd superioritatea arhieriei Noului Testament față de cea a Vechiului Testament, Sf. Apostol Pavel spune: „Asemenea Arhiereu ca acesta ne trebuie nouă... care nu are nevoie în fiecare zi să aducă jertfe ca arhiereii (Vechiului Testament) pentru păcatele sale, apoi pentru ale poporului, căci a făcut-o odată pentru totdeauna, aducîndu-Se pe Sine jertfă" (Evr. 7, 26—27).

III. *Iisus Hristos ca Împărat.*

Iisus ca învățător sau profet a descoperit oamenilor învățătura Sa cea dumnezeiască; ca arhiereu S-a adus pe Sine jertfă de bunăvoie pe altarul crucii. Ca împărat, El și-a dovedit puterea Sa dumnezeiască, ca suveran asupra vieții și morții, ca stăpîn asupra cerului și pămîntului, însăși natura ascultînd de El și supunîndu-I-se, prin minunile pe care le-a făcut.

La nașterea Sa, magii de la Răsărit au întrebat: „Unde este împăratul iudeilor cel ce s-a născut?" (Mt. 2, 2). La intrarea Sa plină de măreție și strălucire în Ierusalim, e întîmpinat cu strigăte și cîntece de bucurie: „Osana! Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel" (Ioan 12, 13). Pe cruce fiind răstignit, deasupra capului i s-a pus inscripția: „Iisus Nazarineanul Regele Iudeilor" (Mt. 27, 37). Sfîntul Ioan în Apocalipsă îl numește „Domnul domnilor și Împăratul împăraților" (Apoc. 17, 14).

Puterea Sa împărătească și-o dovedește Iisus prin deplina suveranitate asupra naturii, potolind numai cu cuvîntul valurile spumegînde ale mării. Și-a demonstrat puterea, înmulțind pîinile și peștii în pustie și săturînd mulțimile. Și-a adeverit puterea prin vindecarea feluritelor boli și neputințe și prin învierea celor trei morți: fiica lui Iair, tînărul din Nain și Lazăr din Betania. Dar în adevărata ei lumină, Iisus și-a confirmat deplina Sa putere asupra morții prin învierea Sa din morți. Atunci Iisus a biruit stăpînirea și întunericul iadului prin pogorîrea Sa în iad, sfărîmînd porțile iadului și slobozind pe drepții Vechiului Testament din robia lui. Nimeni pînă la El n-a putut birui moartea. Apoi El învie și se arată ucenicilor Săi în repetate rînduri. Însă pe acest Iisus Hristos Cel înviat nu-l mai pot prinde, spre a-L da chinurilor sau morții. După înviere se prezintă în trup material îndumnezeit, mîncînd împreună cu Apostolii, dar în același timp străbătînd prin ușile încuiate, făcîndu-se nevăzut.

Mîntuitorul Hristos și-a dovedit puterea Sa împărătească și prin înălțarea Sa la cer și șederea de-a dreapta Tatălui, de unde conduce Biserica Sa luptătoare de pe pămînt, spre a ajunge la Biserica biruitoare din cer, împreună cu toate cetele îngerilor și sfinților. El și-a mărturisit stăpînirea și puterea Sa împărătească înainte de înălțarea Sa la cer, zicînd Apostolilor: „Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt" (Mt. 28, 18). Și-și va mai dovedi această putere cînd va apărea pe norii cerului cu slavă și cu strălucire multă la a doua venire, înconjurat de cetele îngerilor, spre a judeca neamul omenesc.

Iisus Hristos este împăratul măririi, care împărățește în cer și pe pămînt, iar creștinii adevărați se fac slujitori și împreună-lucrători cu Dumnezeu, prin faptele lor cele bune.

Cele trei slujiri ale lui Iisus Hristos sînt permanent actualizate în Sfînta Biserică prin preoți, spre mîntuirea credincioșilor.

Biserica este „Stîlpul și temelia adevărului" (I Tim. 3, 15), iar prin Taina Sfintei Preoții ce s-a păstrat prin succesiune apostolică neîntreruptă, ea împărtășește credincioșilor toate celelalte Sfinte Taine. Preotul propovăduiește adevărurile descoperite de Mîntuitorul Hristos. Tot el sfințește pe credincioși prin Sfintele Taine, instituite de același Iisus Hristos, prin care se revarsă asupra acestora harul Duhului Sfînt.

Biserica, corabia mîntuirii, este farul călăuzitor spre ținta urmărită de adevărații creștini, care este mîntuirea sufletului din robia păcatului și dobîndirea fericirii veșnice. Ea continuă să desfășoare, prin slujitorii ei, întreita activitate a Mîntuitorului, pînă la sfîrșitul veacurilor. Amin.

Arhim. *Serafim Man*

DESPRE SFÎNTA SPOVEDANIE

„Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să te ierte pe tine, fiule...“

Mai presus de orice în această lume, omul este însetat după ușurarea de povara cumplită a păcatului. Căci păcatul este „jignire a măreției lui Dumnezeu“, „despărțire de Dumnezeu“, „vrăjmășie cu oamenii“, „robie“ (Ioan 8, 34). Păcatul răpește pacea sufletului, lumina lumii, binecuvîntarea pămîntului. De aceea omul vrea să se elibereze de acest mare rău.

În năzuința sa de eliberare însă, omul este, aproape întotdeauna, un mister pentru sine însuși. El nu se cunoaște cu adevărat în adîncul inimii sale. Dincolo de cuvinte, de fapte și acțiuni există, pe tărîmul lăuntric, o realitate unde aparenta bunătate și evlavie exterioară nu are o acoperire corespunzătoare. Pe această altă realitate, lăuntrică, o putem cunoaște cu ajutorul legilor dumnezeiești în marea Taină a Sfintei Spovedanii. Asupra ei încercăm să zăbovim, străduindu-ne să arătăm rostul curățitor al căinței, al mărturisirii și al rugăciunii Bisericii.

1. În așezămîntul dumnezeiesc al Spovedaniei, al Pocăinței sau al Mărturisirii, cum i se mai spune, credinciosul primește iertarea păcatelor săvîrșite după botez. Sfinții Părinți o numesc și „al doilea botez“, „ușă a milostivirii“, „judecată milostivă“.

Spovedania are un îndoit caracter: unul personal sau subiectiv, iar altul liturgic, sacramental sau obiectiv. Deci două elemente esențiale ale spovedaniei. Ele ne arată că Dumnezeu voiește ca darul mîntuirii Sale să fie și roada conștiinței, a voinței, a pocăinței și a mărturisirii noastre prin care devenim, din vrăjmași, prieteni ai Lui.

2. Potrivit voinței dumnezeiești și rînduielii Lui sfinte, Spovedania trebuie să înceapă prin chemarea, pe îndelete și în întregime, a faptelor trecute. Pe acestea le aducem în centrul conștiinței neadormite, sondîndu-ne inima pentru a o cunoaște și pentru a clarifica starea ei. Acolo, în adîncul sufletului, ne revizuim trecutul, ne întîlnim cu noi înșine și cu Dumnezeu. „Lui Dumnezeu îi sîntem bine cunoscuți și nădăjduiesc că sîntem cunoscuți și în sufletele noastre“, zice Sfîntul Apostol Pavel (cf. II Cor. 5, 11).

Chirurgi pentru noi înșine, ca într-o adevărată bătălie sufletească, ne examinăm avînd în minte icoana vie a ispășirii, a iertării și a dragostei Mîntuitorului, arătată în crucea de pe Golgota. În simțămîntul recunoștinței și în lacrima căinței, ne aducem aminte că cei ce L-au răstignit pe Domnul au lucrat și în numele nostru. La faptele săvîrșite de contemporanii lui Iisus adăugăm și păcatele noastre actuale.

3. Stînd de vorbă cu sfetnicul neîntunecat al conștiinței, străbatem întregul drum, de la ultima spovedanie completă, cuprinzătoare și curajoasă. Trecem, prin filtrul cugetului toate manifestările văzute și nevăzute ale sufletului trist. Cît de înlănțuit și ce înnegurat este sufletul nostru! Notăm, în taina inimii, toate supărările, invidia, ura, cuvintele grele, intriga, absența de la cultul divin, lipsa de preocupare pentru bunăstarea lăcașului sfînt. În totul și în toate ne examinăm nu după judecăți și prejudecăți omenești, ci în lumina Evangheliei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Pe aceasta o interpretăm potrivit Sfintei Tradiții și a experienței de viață a marilor trăitori în duhul autentic creștin. Poruncile Decalogului, poruncile bisericești, principiul iubirii de Dumnezeu și de oameni și, în general, normele credinței noastre, reprezintă jaloane de orientare în cercetarea eului nostru. Pregătiți, deci, prin confruntări și ciocniri interioare, recunoaștem odată cu Psalmistul: „Fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu este pururea înaintea mea“ (Ps. 50, 4).

4. Dar recunoaşterea păcatelor şi regretul pentru ele numai în faţa conştiinţei nu este destul. „Ziua şi noaptea mă apasă, mîna Ta, Doamne" (Ps. 31, 4), se tînguia iarăşi Psalmistul. Rezultă din această tînguire că nu este deajuns să ne plîngem numai nouă înşine. Un astfel de plîns nu linişteşte. De ce? Pentru că mîntuirea atîrnă şi de altceva şi de altcineva decît eul nostru. De aceea, în suspinul sufletului de a se îndrepta spre piscuri însorite de har, după autojudecata în faţa cugetului propriu ne cercetăm, în continuare, prin apelul la judecător exterior, adică Biserica văzută. Ea ne sfinţeşte în şir neîntrerupt prin preoţi, ucenicii văzuţi ai Mîntuitorului pînă la apostoli.

Fără Biserică şi fără Tainele săvîrşite de ea, nimeni nu se poate mîntui: nici înţelepţi, nici împăraţi, nici preoţi, nici episcopi. Chiar dacă cineva pretinde că este drept, mîntuit şi se numeşte pe sine pocăit, fără Taina Spovedaniei rămîne, totuşi, sub povara păcatului. Acest adevăr este cuprins şi în cuvintele de instituire a Tainei Spovedaniei rostite de Mîntuitorul în Duminica Învierii: „Luaţi Duh Sfînt; cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 22—23). Ţinute, adică nedezlegate, rămîn păcatele nemărturisite cu voia, iar răspunderea pentru aceasta o are credinciosul penitent care nu se spovedeşte deplin.

5. Pentru a ne salva, aşadar, de vina păcatului, venim cu inima verificată în faţa slujitorului Bisericii pentru a ne recunoaşte nevrednicia. Exteriorizarea şi prin cuvînt a nevredniciei este o manifestare indispensabilă a căinţei. Declararea păcatelor arde, în noi, părerea înaltă de sine. „Cu inimă înfrîntă şi smerită" hotărîm, deci, odată cu Psalmistul: „Mărturisi-voi Domnului păcatul şi greşeala mea" (Ps. 31, 6). Sfinţire şi mîntuire fără smerita mărturisire nu există.

În Taina Sfintei Spovedanii duhovnicul este purtător al prieteniei divine. Faţa lui arată, tainic, faţa nevăzută a lui Iisus Hristos. El este tălmaci al voii lui Dumnezeu şi chezaş al credinciosului către Dumnezeu. Preotul ne ajută să apreciem corect starea lăuntrică. El primeşte mărturisirea în numele Mîntuitorului. După mărturisirea păcatului înaintea Duhovnicului, sufletul se deschide pentru a primi iertarea care vine de la Dumnezeu. În acest sens Fericitul Augustin zice că „pentru a ni se deschide cerul, trebuie să ne deschidem, mai întîi, gura înaintea duhovnicului. Iar gura preotului duhovnic, în Taina Spovedaniei, este uşă spre paradis".

6. Prezenţa tainică a Mîntuitorului în Taina Spovedaniei este sugerată şi de faptul că preotul primeşte mărturisirea înaintea Sfintei Sale icoane. Realitatea prezenţei lui Iisus Hristos este accentuată de însăşi rînduiala slujbei care premerge mărturisirea propriu-zisă: „Iată, fiule, Hristos stă nevăzut primind mărturisirea ta cea cu umilinţă. Deci nu te ruşina nici te teme... ci mărturiseşte toate... fără sfială, ca să primeşti iertare de la Domnul nostru Iisus Hristos".

Este limpede că duhovnicul iartă nu cu putere de la sine, ci cu puterea harului Duhului Sfînt dată de Mîntuitorul. Şi chiar nevrednic fiind, preotul are, totuşi, acest dar pe care l-a primit la hirotonia în preot şi la hirotesia de duhovnic. Efectul mărturisirii nu depinde de bogăţia morală a preotului, ci depinde de felul în care se mărturiseşte credinciosul.

7. Iertarea o primim prin punerea mîinii duhovnicului pe epitrahirul aşezat pe cap, atunci cînd, acesta, citeşte cuvintele împăcării: „Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să te ierte, pe tine, fiule... iar eu nevrednicul preot şi duhovnic te iert şi te dezleg de toate păcatele tale". Această rugăciune reprezintă elementul obiectiv al Tainei Pocăinţei, dimensiunea ei esenţială şi capătul ei mîntuitor. Şi toate cele mărturisite de credincios sînt dezlegate, iar Dumnezeu consfinţeşte dezlegarea pe veci. Bucuria deplină, negrăită, a întregului suflu divin şi a efortului uman, se celebrează în Taina Sfintei Cuminecături, adică la masa Fiului lui Dumnezeu.

8. Fără şovăire, deci, să ne înscriem şi noi în întregul proces de transformare sufletească. Pururea să punem început nou vieţii şi să sorbim, în noi, bucuria mîntuitoare a Fiului lui Dumnezeu întrupat. „Nicicînd să nu obosim ci iară şi iară să ne ridicăm" (Petru Damaschin), actualizînd, astfel, harul Sfîntului Botez. Să slăvim, necontenit, pe Dumnezeu în Biserica Sa cea sfîntă, sobornicească şi apostolească pentru minunatul şi negrăitul dar şi har al Sfintei Spovedanii. Să ne mărturisim toate gîndurile, toate cuvintele şi faptele. Procedînd aşa, vom experimenta şi noi strigătul de bucurie al Psalmistului: „Ferice de cel căruia i s-au iertat păcatele şi i s-au acoperit fărădelegile". Amin.

Pr. *Gheorghe Răţulea*

PREDICĂ LA ÎNMORMÎNTARE

„Chipul măririi Tale celei negrăite sînt, cu toate că port rănile păcatelor".

Cît de mîhnitor lucru este să vezi cum pier toate în jurul tău. Natura face și desface, cu mohorîtă nepăsare, frumusețile acestei lumi. Și cîtă tristețe ne strecoară în suflete cînd vedem cu cîtă lăcomie se grăbește să-și ia înapoi părticica de materie pe care a împrumutat-o dumnezeiescului Creator, acum cînd conducem spre veșnicile sălașuri pe (N), care și-a oprit zbuciumul și osteneala, și-a stins opaițul trupului și se duce în locașul de noapte și liniște al mormîntului. În aceste clipe ne încearcă chinuitoarele întrebări: Oare viața lui s-a sfîrșit odată cu sicriul și cu mormîntul? Oare și viața noastră tot aci se va încheia?

Dacă cercetăm Sf. Scriptură și scrierile Sf. Părinți ne vom lămuri deplin asupra rostului vieții și al morții. Vom înțelege că omul nu-și are viața de la sine și prin sine, ci a primit-o în dar și toată viața lui poartă pecetea dăruitorului, adică a lui Dumnezeu. Care este pecetea lui Dumnezeu? Este Chipul și asemănarea Sa, pe care le-a sădit în om. Moisi, în Cartea Facerii, zice că Dumnezeu a făcut trupul omului din pămînt, ca un „cort pămîntesc", iar sufletul este de sus, insuflat de Dumnezeu. În suflet a pus Dumnezeu partea conducătoare, căci de aceea l-a creat după asemănarea Sa. (Cf. Clem. Alex. *Strom.* V, 94, 3—5, p. 364).

Chipul lui Dumnezeu din om este sufletul, Duhul lui Dumnezeu suflat în bulgărul de pămînt. Chipul lui Dumnezeu din om, sufletul, este împodobit cu o mare frumusețe, iar menirea lui este să ajungă la asemănarea cu Cel ce l-a creat. Scînteie din focul dumnezeirii fiind, sufletul este nemuritor. (Cf. Metodie de Olimp — *Banchetul, VI,* p. 78). De aceea zice Solomon că Dumnezeu „a creat pe om spre nestricăciune și după chipul veșniciei Sale l-a făcut" (Înț. Sol. 2, 23). Iar un cuvios părinte zice că: „Chipul lui Dumnezeu e sufletul înțelegător, mintea și rațiunea, firea cea una și neîmpărțită. Iar cele văzute pe lîngă chip sînt puterea stăpînitoare, puterea împărătească și libertatea. Chipul lui Dumnezeu care stă în suflet, minte și rațiune este subzistența de sine, neîmpătimirea și nedespărțirea sufletului" (Nichita Stith. *Fil. VI,* 8, p. 305).

Cînd Dumnezeu a zis: „Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră" (Fac. 1, 26), a zis „după chipul" (nostru) pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios și liber; și a mai zis „după asemănare", adică după virtute, căci zice: „Fiți milostivi, precum și Tatăl vostru este milostiv" (Lc. 6, 36), aceasta este după asemănare" (Ava Dorotei, *Fil. IX,* 10, p. 605). „Sîntem după chipul lui Dumnezeu prin mișcarea cugetătoare (mintală) a sufletului. Harul lui Dumnezeu ee împreună prin Sf. Botez cu trăsăturile chipului ca o arvună a asemănării" (Diadoh al Foticeii, *Fil. I,* 78, p. 369).

„Chipul este unitatea de natură și de substanță a două făpturi. Chipul lui Dumnezeu în om, sufletul, este o realitate dată. Ceea ce înseamnă că „omul a primit vrednicia chipului la prima creație, pe cînd desăvîrșirea asemănării a amînat-o (Dumnezeu). Această asemănare trebuie să și-o cîștige omul prin strădania activității sale, prin imitarea lui Dumnezeu. Adică posibilitatea acestei desăvîrșiri, care-i fusese dată de la început prin vrednicia chipului, omul trebuia s-o împlinească el însuși într-o asemănare perfectă prin săvîrșirea de fapte bune pînă la sfîrșit" (Origen — *Despre principii,* I, p. 252).

Toți „sîntem cei care purtăm chipul lui Dumnezeu în această statuie vie și mișcătoare, care este omul; chip al lui Dumnezeu care locuiește împreună cu noi, care ne sfătuiește, care ne grijește, care stă în casă cu noi, care ia parte la simțămintele noastre, care le simte mai mult decît noi" (Clem. Alex. *Cuv. c. elini,* 59. 2, p. 119). „Omul a fost făcut de Dumnezeu, din bunătatea Lui, din suflet și trup, pentru ca sufletul rațional și mintal dat lui să tindă cu tărie și din toată puterea spre Dumnezeu și spre cunoașterea Lui și să se îndumnezeiască prin asemănare" (Sf. Max. Mărt. *Ambig.* 71, p. 93). Iar „păstrarea neschimbată a asemănării cu Dumnezeu nu o poate face decît tinderea neîncetată a minții atotvăzătoare spre Dumnezeu" (Cuv. Nichita Stith. *Fil. VI,* 35, p. 319). Ne asemănăm cu Dumnezeu prin „virtute și înțelepciune", căci „Dumnezeu este înțelepciune și

pe cei ce umblă în cuvînt şi în înţelepciune îi uneşte cu Sine prin lumină şi-i face dumnezei prin lucrare" (Id. ib. VI, 47, p. 325). Ca să înnoiască în noi chipul icoanei Sale, Domnul Iisus Hristos a pătimit şi prin coborîre ne-a dat harul Său. Cu suferinţa a înviorat pe cei ce s-au ostenit spre asemănare, prin porunci. (Cf. Sf. Isaac Sir. *Fil.* X, 35—36). „Poruncile lui Dumnezeu sînt mai presus de toate comorile lumii. Cel ce le-a dobîndit pe acestea în lăuntrul său îl află pe Dumnezeu" (Id. ib. X, 45).

„Legea numeşte asemănarea (cu Dumnezeu) urmare, iar o urmare ca aceasta te face asemenea (cu Dumnezeu) atît cît este cu putinţă" (Clem. Alex. *Strom.* VII, 64, 4, p. 516). Numai un suflet curat, „icoană pămîntească a puterii dumnezeieşti ajunge „templu al Duhului Sfînt" (1 Cor. 6, 19), dacă are în toată viaţa o stare sufletească potrivită Evangheliei" (Id. *Strom.* VII, 64. 7, p. 516). Şi „Dumnezeu se bucură cînd vede pe cineva că odihneşte chipul Lui şi-L cinsteşte pe acesta pentru El" (Sf. Isaac, *Fil. X*, p. 49).

„Omul este chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, lucru care înseamnă că fiinţa are trei angajări: întruparea realului, animarea realului şi transcederea realului" (C. Noica, la G. Liiceanu — *Jurnalul de la Păltiniş*, p. 119).

Acesta este omul „după chip şi asemănare", omul care imită pe Dumnezeu, atît cît îi este cu putinţă şi nu lasă nimic din cele care îl pot duce la această asemănare; este înfrînat şi răbdător, trăieşte drept, îşi stăpîneşte patimile, făcînd bine şi cu cuvîntul şi cu fapta" (Clem. Alex. *Strom. II*, 97.1, p. 161).

Aşa a fost şi regretatul nostru consătean (N), care ştiind că este chip al lui Dumnezeu s-a străduit, toată viaţa, să păstreze această comoară. Sufletul blînd şi nobil şi l-a înmiresmat cu miresmele credinţei şi ale Sf. Taine. S-a străduit să-şi păstreze nealterată asemănarea cu Dumnezeu trăind în curăţia vieţii, în virtuţi şi mai cu seamă în dragoste, faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni. Şi-a împlinit, în dreptate, lucrarea sa şi dornic de odihnă, îi ducem trupul să-şi doarmă somnul cel fără de vise sub umbra înmiresmată a măceşilor înnobilaţi, iar sufletul său se duce să ia răsplata dumnezeiescului creator.

Preot *Ioan Mihu*

Viaţa bisericească

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA SIBIULUI

Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului, sesiunea de constituire şi de lucru 1986

După cum se ştie, în anul 1986 au expirat mandatele membrilor vechilor Adunări eparhiale, din care motiv, potrivit legislaţiei Bisericii noastre şi hotărîrii Sf. Sinod, în 9 octombrie 1986 au avut loc alegeri în întreaga Patriarhie Română pentru o nouă perioadă de patru ani, în Arhiepiscopia Sibiului fiind aleşi următorii deputaţi eparhiali: Circumscripţia electorală I — Sibiu: Prot. onor. Belaşcu Traian, Dr. Vinereanu Eugen şi Dr. Ciuceanu Iacob; Circumscripţia electorală II — Avrig: Prot. Luca Dănilă, Hălmagiu Mihai şi Morariu Ioan; Circumscripţia electorală III — Mediaş: Prot. Cernea Grigorie, Dr. Georgescu Iuliu şi Dr. Dăncilă Ştefan; Circumscripţia electorală IV — Agnita: Prot. Găban Ioan, Andrei Laurenţiu şi Avram Valeriu; Circumscripţia electorală V — Făgăraş: Prot. Prodea Vasile, Hampu Aurel şi Pop Moise; Circumscripţia electorală VI — Or. Victoria: Prot. Romul Zaharia, Gherasim Ioan şi Dascălu Silvestru; Circumscripţia electorală VII — Braşov: Arhid. Constantin Voicu, Dr. Garbiş Ioan şi Dumitru Emil; Circumscripţia electorală VIII — Rupea: Prot. Suciu Aurel, Matei Nicolae şi Borcoman Vasile; Circumscripţia electorală IX — Codlea: Prot. onor. Moşoiu Zenovie, Vigheci Ieremia şi Botea Candet; şi Circumscripţia electorală X — Sf. Gheorghe: Prot. Opriş Gheorghe, Olteanu Ioan şi Niculici Oliviu.

Potrivit deciziei Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, nr. 823/1986, Duminică, 30 noiembrie 1986, a avut loc şedinţa de constituire şi de lucru a noii Adunări eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului.

Şedinţa a fost precedată de Sf. Liturghie, săvîrşită în capela Institutului Teologic Universitar din Sibiu, după care s-a oficiat îndătinatul Te-Deum, cu participarea Î. P. S. Sale, a deputaţilor eparhiali şi a altor invitaţi.

În continuare, în aula Institutului Teologic din Sibiu a avut loc procedura de constituire prin depunerea mandatelor, verificarea lor, validarea alegerilor, alegerea celor trei comisii, a Consiliului eparhial, a consistoriului eparhial disciplinar etc.

După ce a declarat constituită Adunarea eparhială, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului a rostit o amplă cuvîntare de deschidere a lucrărilor, axată pe ideea de *continuitate şi reînnoire.**

Plecînd de la un text din rugăciunea de invocare a Duhului Sfînt, care se rosteşte la Te-Deum, Î. P. S. Sa a spus printre altele: „Vedeţi ce conţinut bogat, legat de viaţa noastră, a reuşit să prindă în cuvinte autorul acestei rugăciuni, care cere Părintelui ceresc ca noii aleşi în Adunarea eparhială să se situeze pe linia tradiţiilor lăsate poporului românesc de Dumnezeu, care a rînduit pe strămoşii noştri şi ne-a rînduit şi pe noi să trăim pe acest pămînt, nouă revenindu-ne sarcina de a prelua de la ei dragostea cu care l-au iubit şi dragostea cu care şi-au slujit credinţa lor cea adevărată, ortodoxă... De aceea, cel dintîi gînd care mi-a

---

* Cuvîntarea a fost publicată integral în *Îndrumătorul bisericesc, misionar şi patriotic*, editat de Arhiepiscopia Sibiului pe anul 1987.

venit... a fost acela că noi avem în primul rînd datoria să stăm ferm pe linia de continuitate față de toți cei care au trăit înaintea noastră și care, prin tot ceea ce au făcut, ne-au dat nouă celor de astăzi posibilitatea să le preluăm moștenirea, moștenire care trebuie să se concentreze pe aceste două coordonate: pe slujirea lui Dumnezeu, pe slujirea intereselor credincioșilor noștri și, în același timp, pe slujirea poporului nostru, pe apărarea pămîntului pe care cu voia lui Dumnezeu sîntem, pe apărarea și continuarea tradițiilor și a credinței pe care ni le-au lăsat... Așadar, datoria noastră a celor care ocupăm aici aceste locuri, dincolo de admirația și recunoștința pe care o purtăm înaintașilor noștri, trebuie să fie și o hotărîre de păstrare, de dezvoltare și de înmulțire a talanților pe care i-am primit... Imaginați-vă ce s-ar întîmpla dacă cel care s-ar muta într-o casă n-ar încerca o reînnoire, o curățire, o reîmprospătare care să dea casei o viață nouă. Cam aceleași lucruri se impun și atunci cînd moștenești o instituție, o tradiție, cum este cazul și în viața noastră bisericească de aici din Eparhie, în momentul începutului muncii unui nou Congres, a unei noi Adunări eparhiale..."

În continuare, Î. P. S. Sa s-a ocupat de decesul și personalitatea fostului patriarh Iustin Moisescu, al fostului mitropolit al Ardealului Nicolae Mladin, insistînd totodată asupra personalității noului patriarh al Bisericii noastre, P. F. Părinte Teoctist Arapașu, precum și asupra festivităților prilejuite de instalarea P. F. Sale.

Î. P. S. Sa a făcut apoi o prezentare a coordonatelor pe care și în anul 1986 Arhiepiscopia Sibiului și-a desfășurat activitatea, oprindu-se pe scurt asupra celor trei sectoare: bisericesc, cultural și economic. A insistat apoi asupra inițiativelor recente pentru pace ale țării noastre, ale Președintelui ei, în partea finală a cuvîntării spunînd între altele:

„Onorată Adunare eparhială, aș vrea să-mi închei cuvîntul și să vă felicit pe toți cei care ați fost aleși să faceți parte din acest important for al Arhiepiscopiei noastre, for care continuă pe acela întemeiat de marele nostru înaintaș Șaguna și, așa cum vă spuneam, fiecare din Dvs. să se simtă responsabil de locul pe care-l ocupă. Aș vrea să vă simțiți responsabili și lucrători nu numai o dată pe an, la această Adunare a noastră, ci în fiecare zi, în circumscripțiile din care sînteți. Să fiți oameni de ajutor preoților și credincioșilor, să fiți buni sfătuitori, să fiți expresia dorinței noastre de continuitate și înnoire".

A urmat apoi prezentarea rezumativă a rapoartelor de către referenții celor trei comisii ale Adunării eparhiale și anume:

P. C. prot. Grigorie Cernea (Agnita) care a prezentat raportul anual al sectorului bisericesc, întocmit de P. C. cons. M. Sămărghițan, raport care a cuprins activitatea misionar-pastorală a Î. P. S. Mitropolit Antonie, constînd cu deosebire în cercetarea unor parohii din Arhiepiscopie, în sfințiri de biserici, în grija de a se completa parohiile vacante, în hirotonirile săvîrșite în anul 1986, precum și în participarea Î. P. S. Sale la lucrările forurilor de conducere ale Bisericii noastre; raportul a amintit și de activitatea deosebit de bogată desfășurată de Î. P. S. Sa și în acest an peste hotarele țării cu prilejul celor șase ieșiri în Zair, U. S. A. și Canada, Anglia, Elveția, Italia, R. F. G. etc.

Raportul s-a ocupat de asemenea de activitatea pastoral-misionară în parohiile din Arhiepiscopie, de cercetarea parohiilor de către organele de conducere de la Centrul arhiepiscopesc și de către părinții protopopi, care au urmărit lucrarea din parohii pe toate planurile, raportul aducînd în atenție totodată situația așezămintelor monahale, colecta F. C. M. din Duminica Ortodoxiei, mai bogată decît cea din 1985, contribuția din F. C. M. pentru parohiile deficitare sub raport financiar, mișcările de personal din Arhiepiscopie: opt numiri de preoți, nouă hirotoniri, 25 transferări, 14 pensionări, distincții acordate, sancțiuni aplicate etc.

P. C. prot. I. Găban (Mediaș), care a prezentat raportul anual al Sectorului cultural întocmit de P. C. cons. Gh. Papuc, raport care s-a ocupat în principal de Institutul Teologic Universitar din Sibiu, de activitatea depusă de acest venerabil așezămînt de formare religios-morală și patriotică a studenților teologi spre a deveni buni slujitori ai Bisericii, de activitatea multiplă a corpului profesoral, de contribuția bănească a eparhiilor pentru susținerea acestui Institut, de Seminarul Teologic din Cluj-Napoca; de cursurile de îndrumare, de cele de scurtă durată și de conferințele preoțești din anul 1986.

Raportul a reliefat de asemenea activitatea editorială din anul 1986; rev. „Mitropolia Ardealului", „Telegraful Român", „Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic", cele cinci cărți tipărite în 1986 la Centrul mitropolitan din Sibiu, dintre care trei semnate de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului: „Lazăr-Leon Asachi în cultura română", „Biserica slujitoare", „Lupta împotriva deznaționalizării românilor din Transilvania în timpul dualismului austro-ungar în vremea lui Miron Romanul", mult cerută fiind cartea de predici: „Lumină din lumină" etc.

Raportul a consemnat de asemenea activitatea predicatorială a preoților din Arhiepiscopie, cu eforturile care s-au depus și se depun mereu pentru îmbunătățirea ei, relatări privitoare la lucrarea social-obștească și patriotică, la lucrarea de conservare a obiectelor de P. C. N., la vizitele străine la Centrul mitropolitan din Sibiu, cît și alte activități cu caracter cultural din Arhiepiscopie.

Dl. Dr. Iuliu Georgescu (Mediaș), care a prezentat raportul anual al Sectorului economic întocmit de P. C. cons. C. Mitea, din care s-a desprins activitatea economică-financiară pe anul 1986 încheiată cu un frumos excedent, precum și activitatea economică-financiară pe primele trei trimestre ale anului 1986, încheiată și ea cu un bilanț pozitiv, reliefîndu-se sursele de venituri, ca de exemplu: atelierul de luminări, tipografia eparhială, magazinul de obiecte bisericești și, desigur, contribuția benevolă a credincioșilor.

Raportul a arătat de asemenea dotațiile acordate în anul 1985 pentru reparații de biserici — monumente istorice și alte obiective bisericești, în sumă de peste două milioane și jumătate lei, precum și în primele trei trimestre din anul 1986, în sumă totală de peste trei milioane și jumătate lei.

S-au menționat totodată lucrările de împrejmuire de la via Sărăcsău și de la Schitul Păltiniș, lucrările de înnoire de la atelierul de lumînări, ca și lucrările de reparații de la clădirile Arhiepiscopiei, parcul auto, controlul financiar intern, mult impulsionat prin grija Î. P. S. Mitropolit Antonie, spre a-și împlini cît mai corespunzător îndatoririle de control și îndrumare pe care le are, oficiul juridic al Arhiepiscopiei, raportul reflectînd de asemenea activitatea Serviciului tehnic de la Centrul arhiepiscopesc, foarte bogată și în acest an, menționîndu-se desigur ampla lucrare de restaurare a așezămîntului brîncovenesc de la Sîmbăta de Sus.

S-au supus aprobării bugetul Centrului arhiepiscopesc pe anul 1987 și al Institutului Teologic Universitar din Sibiu.

Pe marginea rapoartelor au luat cuvîntul următorii deputați eparhiali: P. C. arhid. prof. C. Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, P. C. prot. R. Zaharie (Făgăraș) și P. C. vicar onor. Tr. Belașcu, care au punctat unele din realizările mai importante înfăptuite în anul 1986 în Arhiepiscopia Sibiului, au subliniat aportul unor preoți și al bunilor noștri credincioși la aceste realizări, au exprimat unele sugestii, apreciind totodată întreaga activitate depusă în Arhiepiscopie și cu deosebire eforturile susținute de Î. P. S. Mitropolit Antonie pentru îndrumarea vieții bisericești din Mitropolia Ardealului, pentru cărțile valoroase pe care le tipărește, pentru munca depusă în atîtea organisme internaționale, exprimîndu-i ani mulți, cu sănătate și noi roade, acum la împlinirea a 60 de ani de viață.

Supuse Adunării eparhiale, rapoartele au fost aprobate în unanimitate.

Din plenul Adunării eparhiale s-au trimis telegrame omagiale:

Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România;

P. F. Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române;

Domnului Constantin Dăscălescu, prim-ministru al Guvernului R. S. România;

Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. S. România;

Președinților Comitetelor executive ale județelor Sibiu — Elena Nae; Brașov — Ioan Radu și Covasna — Ștefan Rab.

În continuare, Î. P. S. Mitropolit Antonie a rostit un cuvînt de încheiere,* în care a spus între altele:

„Sîntem la sfîrșitul lucrărilor noastre. Am ascultat rapoartele, comentariile la ele și le-am aprobat. Să-mi dați voie să mulțumesc tuturor ostenitorilor care ne-au făcut să luăm cunoștință astăzi de lucruri pozitive în legătură cu munca

* Cuvîntul s-a publicat integral în *Îndrumătorul bisericesc, misionar și patriotic*, editat de Arhiepiscopia Sibiului pe anul 1987.

depusă la Arhiepiscopia noastră în toate sectoarele de activitate. Toate au fost posibile datorită faptului că am avut parte de pace, de libertate de organizare și de lucrare, de o largă și permanentă înțelegere în rezolvarea tuturor problemelor care au necesitat aprobări și sprijin, pentru care sîntem recunoscători Conducerii noastre de stat, căreia îi aducem mulțumiri cordiale...

Aș vrea să mulțumesc tuturor celor care au luat cuvîntul și care mi-au adresat și personal cuvinte de îmbărbătare, de încurajare și apreciere... Meritele pe care mi le-ați atribuit în bună parte mie, vă rog să le atribuiți în aceeași măsură tuturor colaboratorilor mei...

Vă mulțumesc tuturor participanților, tuturor celor care v-ați reînnoit mandatul ca deputați eparhiali, tuturor celor care ați fost realeși sau ați fost aleși acum pentru prima dată în Adunarea eparhială, fiind noi acum la început de legislație pe un termen de patru ani. Am nădejdi mari că vă veți îndeplini în legislatura care urmează, cu răspundere, cu demnitate, cu interes, cu iubire față de Biserica strămoșească, față de poporul nostru din Transilvania, față de întregul nostru popor, mandatul care vi s-a încredințat..."

Cu acestea, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului, sesiunea 1986, au fost declarate închise.

Nașterea Domnului, Anul Nou și Boboteaza la Centrul mitropolitan din Sibiu

Marile noastre praznice creștinești din miez de iarnă au avut și la Centrul mitropolitan din Sibiu, la cumpăna anilor 1986/1987, toată încărcătura de daruri hrănitoare și înălțătoare de suflet.

Astfel, în cadrul vecerniei de vineri, 19 decembrie 1986, corul studenților teologi de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, condus de P. C. prof. I. Popescu, a susținut în catedrala mitropolitană un foarte reușit concert de colinde. „O, ce veste minunată"; „În seara de Moș Ajun"; „Bună veste"; „Leru-i ler"; „La Vifleem colo-n jos"; „Asta-i seara, seară mare"; „Mărire-ntru cele-nalte"; „Fluierul cel păstoresc" și încă alte multe colinde au transpus pe ascultători nu numai în atmosfera satelor noastre, înmiresmate de atîtea vechi, sănătoase și minunate tradiții, ci și în inima marelui și unicului eveniment din istoria omenirii, petrecut în urmă cu aproape 2000 de ani: întruparea Fiului lui Dumnezeu, cînd „Cuvîntul trup s-a făcut", după expresia Sf. Apostol Ioan (Ioan 1, 14).

La sfîrșitul programului, un bogat cuvînt de învățătură a rostit Î. P. S. Mitropolit Antonie al Transilvaniei, care a zăbovit asupra influenței înnoitoare pe care colindele o au în sufletele noastre, colinde care vin din străfunduri de istorie și care oglindesc cît se poate de fidel „Taina cea din veac ascunsă". Întruparea Fiului lui Dumnezeu, a spus vorbitorul, este cel mai mare eveniment la care s-a putut aștepta omenirea vreodată, prin el noi primind răspunsul la marile întrebări pe care ni le punem: Cine sîntem? De unde venim? Unde mergem?

În continuare, adresîndu-se în chip special studenților teologi, Î. P. S. Sa le-a dat o seamă de sfaturi și îndrumări privitoare la modul în care să-și petreacă vacanța de Crăciun, atrăgîndu-le în chip special atenția asupra comportamentului moral, subliniind că „în studentul teolog de astăzi trebuie să se vadă preotul de mîine". Din acest motiv, a arătat Î. P. S. Sa, studenții noștri teologi trebuie să fie modele pozitive, adevărați luminători în mijlocul credincioșilor și numai cu astfel de gînduri să plece în vacanță.

Duminică, 21 decembrie 1986, tot în cadrul vecerniei, a avut loc concertul de colinde susținut de corul mixt al catedralei mitropolitane din Sibiu, urmărit și el cu mult folos sufletesc de credincioșii prezenți în număr mare.

După prima parte a concertului, a predicat P. C. pr. prof. onor. T. Bodogae, care a zăbovit cu deosebire asupra felului cum poporul român a înțeles marea taină a înomenirii lui Dumnezeu. Creștinismul românesc, a spus P. C. Sa, poate fi numit drept un „creștinism al bunătății", exemplificînd această definiție cu texte din colinde.

La sfîrşitul concertului, un ziditor cuvînt de învăţătură a rostit Î. P. S. Mitropolit Antonie, care a scos în lumină faptul că colindele noastre străbune vin în întîmpinarea setei de absolut care stăpîneşte fiinţa omenească. Ascultînd deci colindele, noi ne potolim această sete interioară, prin ascultarea melodiilor şi cuvintelor lor un anumit resort al sufletului nostru odihnindu-se, ceea ce ne ajută să ne deschidem spre mai bine şi spre mai frumos, cum atît de potrivit a subliniat vorbitorul.

Î. P. S. Sa a reliefat de asemenea faptul că colindele reprezintă prima noastră carte de religie, ele oglindind fidel adevărurile cuprinse în Sfintele Evanghelii, fiind îndatoraţi cu toţii ca şi din acest motiv să le păstrăm nealterate şi să le transmitem mai departe urmaşilor noştri.

În seara de Crăciun, Arhipăstorul nostru a fost colindat, la reşedinţa mitropolitană din Sibiu, de un mare număr de colindători, de toate vîrstele.

Joi, 25 decembrie 1986, la catedrala mitropolitană din Sibiu s-a săvîrşit Sf. Liturghie arhierească de către Î. P. S. Mitropolit Antonie, care a fost înconjurat de un mare sobor de preoţi şi diaconi.

La momentele cuvenite, tînărul teolog Adrian Cocârţă a fost hirotonit diacon, iar C. diacon Liviu Moisiu a fost hirotonit preot.

La priceasnă, Î. P. S. Sa a prezentat credincioşilor, mult îmbogăţită, Pastorala de Crăciun 1986 trimisă slujitorilor bisericeşti şi credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului.

După Sf. Liturghie, la reşedinţa mitropolitană a avut loc o mică recepţie, la care au participat tot soborul slujitor, profesori de Teologie, activi şi onorari, şi alte persoane.

Joi, 1 ianuarie 1987, Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului a săvîrşit Sf. Liturghie în catedrala mitropolitană din Sibiu, în cadrul căreia a hirotonit pe C. diacon Adrian Cocârţă întru preot, pentru parohia Ariujd, prot. Sf. Gheorghe.

La priceasnă, Î. P. S. Sa a predicat despre semnificaţia celor trei evenimente sărbătorite şi anume: Tăierea împrejur, Sf. Vasile cel Mare şi Anul Nou, insistînd cu deosebire asupra relativităţii vieţii omeneşti, asupra adevărului că „străini, călători şi oaspeţi" sîntem pe acest pămînt, după cuvîntul Psalmistului, că sîntem trecători în această viaţă, din care motiv cumpăna dintre ani ne prilejuieşte efectuarea unor bilanţuri şi pe plan spiritual, începutul unui nou an îmboldindu-ne la trăirea responsabilă a vieţii, prin muncă, lucrarea binelui, rugăciune, meditaţie etc.

În acest sens, Î. P. S. Sa a adus în atenţie fragmente din viaţa Sf. Vasile cel Mare, care a fost un om de echilibru între contemplaţie şi activitate practică, dovedindu-se un mare filantrop, imitînd astfel pe Dumnezeu, care este „bun şi iubitor de oameni".

În încheiere a făcut credincioşilor urări de sănătate şi reuşite „în tot lucrul cel bun".

După Sf. Liturghie, în sala din aripa nouă a reşedinţei mitropolitane din Sibiu a avut loc o recepţie, la care au participat: Consiliul arhiepiscopesc, profesorii titulari şi onorifici de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, deputaţi eparhiali, preoţi din Sibiu, corul catedralei mitropolitane etc. În numele celor prezenţi, P. Cuv. arhim. D. Dan, vicarul ad-tiv, a făcut Î. P. S. Sale urări de sănătate, bucurii alese şi alt mult bine pentru anul 1987.

Răspunzînd, Î. P. S. Mitropolit Antonie a mulţumit pentru urările care i s-au exprimat. A făcut apoi o scurtă retrospectivă asupra anului ce s-a încheiat, scrutînd totodată anul pe care îl începem şi pe care l-a caracterizat „un an al speranţei", al speranţei în biruinţa binelui, a păcii, un an al înfrăţirii şi dragostei între oameni şi popoare, singurele valori care asigură mersul înainte al omenirii.

În seara aceleiaşi zile, la invitaţia Î. P. S. Sale, la reşedinţa mitropolitană a avut loc o cină la care au luat parte: Consiliul arhiepiscopesc, conducerea Institutului Teologic Universitar din Sibiu, alţi oaspeţi. Cei căsătoriţi au participat cu soţiile.

Marţi, 6 ianuarie 1987, Botezul Domnului, Î. P. S. Mitropolit Antonie a săvîrşit Sf. Liturghie arhierească în catedrala mitropolitană din Sibiu, ajutat fiind de un mare sobor de preoţi şi diaconi.

La momentele cuvenite, licenţiatul în Teologie Cornel Irom a fost hirotonit întru diacon, iar C. diacon Ioan Drăgoi a fost hirotonit ca preot misionar.

La priceasnă, Î. P. S. Sa a rostit un ziditor cuvînt de învățătură, în care, după ce a zugrăvit timpul, locul și modul de desfășurare a botezului lui Ioan, la care s-a supus și Mîntuitorul Iisus Hristos, a răspuns la cîteva întrebări pe care le ridică în chip special botezul Sf. Ioan Botezătorul.

Acum, cu acest prilej, a spus între altele Î. P. S. Sa, Sf. Ioan dă prima mărturie publică, cu personalitatea sa recunoscută, despre divinitatea Mîntuitorului, înainte de ieșirea Sa la propovăduire.

Tot cu acest prilej are loc prima descoperire explicită a Sf. Treimi.

Î. P. S. Sa a explicat de asemenea ce se înțelege prin botezul „cu Duh Sfînt și cu foc", despre care a vorbit Sf. Ioan Botezătorul, ca și înțelesul trimiterii de către Sf. Ioan a unora din ucenicii săi, cînd se afla în închisoare, ca să întrebe pe Iisus: „Tu ești cel ce trebuie să vină?" moment în care lucrarea Sf. Ioan se încheie, ca și V. Testament de altfel.

Î. P. S. Mitropolit Antonie a vorbit apoi despre botezul creștin, care este „momentul intrării noastre în familia lui Dumnezeu", prin el deschizîndu-ni-se o poartă de pășire într-o viață cu totul nouă, din care motiv se mai numește și baia nașterii de a doua, accentuînd în acest sens rolul de mare răspundere pe care îl au nașii de botez și de cununie. Din acest motiv, praznicul Botezului ne amintește de fiecare dată îndatorirea pe care o avem de a ne curăța mereu viața noastră sufletească, ființa noastră spirituală.

După Sf. Liturghie, s-a oficiat sfințirea apei mari, cu ziditoarele rugăciuni pe care le cuprinde această rînduială, din care înaintea minții noastre se cuvine parcă să avem mereu cuvintele: „Mare ești, Doamne, și minunate sînt lucrurile Tale și nici un cuvînt nu este de ajuns spre lauda minunilor Tale".

Arhid. *Gh. Papuc*

Pomenirea Sfinților Trei Ierarhi la Institutul Teologic Universitar din Sibiu

Au trecut 50 de ani de cînd învățămîntul teologic ortodox de toate gradele — potrivit recomandărilor făcute de reprezentanții Bisericilor Ortodoxe naționale la primul Congres al profesorilor de teologie ortodoxă, ținut la Atena — a luat ca patroni și îndrumători spirituali pe cei trei Sfinți „mari Dascăli ai lumii și Ierarhi": Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur. Sfinții Trei Ierarhi au fost rînduiți ocrotitori ai școlilor teologice ortodoxe de pretutindeni deoarece ei sînt, prin excelență, modele pilduitoare pentru toți cei care, simțind chemarea dumnezeiască, dau curs autenticei opțiuni vocaționale și se pregătesc pentru sfînta preoție. Datorită acestui fapt, ziua prăznuirii Sf. Trei Ierarhi (30 ianuarie) se serbează în fiecare an, în chip deosebit, în toate școlile de teologie ortodoxă, reprezentînd un oportun prilej de înălțare duhovnicească, mulțumind lui Dumnezeu pentru ajutorul dat, rugîndu-L să-și reverse și în continuare ajutorul Său. Tot cu această ocazie se rememorează aspecte din viața și activitatea Sf. Trei Ierarhi, modele desăvîrșite în studiu și rugăciune pentru cei care se află în perioada pregătirii și acumulării zestrei duhovnicești și intelectuale atît de necesară sublimei slujiri preoțești.

Pentru aceste motive Sf. Trei Ierarhi au fost prăznuiți și în acest an, la Institutul Teologic Universitar — Sibiu, în mod festiv. Praznicul hramului Institutului nostru a început prin săvîrșirea slujbei Vecerniei cu litie, în catedrala mitropolitană. În ziua praznicului (vineri, 30 ianuarie) profesori, doctoranzi, studenți și ostenitori ai Institutului au participat la oficierea Sfintei Liturghii arhierești în catedrală. Din încredințarea *Înalt Prea Sfințitului nostru Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului,* Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de: Prea Sfințitul *Gherasim Cristea,* Episcopul Rîmnicului și Argeșului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi: profesori ai Institutului nostru, angajați ai Centrului arhiepiscopesc și slujitori ai catedralei.

La momentele rînduite, în cadrul Sf. Liturghii, Prea Sfințitul Episcop Gherasim a hirotonit întru preot pe *P. C. Diac. Ioan Bunea* și întru diacon pe tînărul *Nicolae Orzea,* care sînt angajați la Centrul arhiepiscopesc.

Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date, în armonii captivante, de către corul studenților teologi, sub conducerea *P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu.*

Predica zilei a fost rostită de *P. C. Pr. Prof. Dumitru Abrudan*, prorectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu. P. C. Sa a făcut mai întîi o descriere a timpului în care au trăit şi activat Sfinţii Trei Ierarhi. Faptul că secolul IV al erei creştine, cînd au vieţuit şi Sfinţii mari Dascăli ai lumii şi Ierarhi: Vasile, Grigorie şi Ioan, a fost numit „veacul de aur" al creştinismului, nu trebuie să ne facă să înţelegem că ei ar fi fost favorizaţi de această atmosferă, trăind în această perioadă de aur a Bisericii. Nu a fost un privilegiu pentru aceşti bărbaţi de seamă ai Bisericii noastre că au trăit în acel timp, deoarece acest fapt nu i-a favorizat în vreun fel. Acest veac a fost de aur căci în el a trăit Sf. Constantin cel Mare, cel care a acordat libertate de manifestare creştinismului, dar tot acelaşi timp a fost şi un secol zbuciumat pentru Biserică. În acest veac Biserica a fost zdruncinată din temelii de două mari şi grave erezii: arianismul şi macedonismul. În acelaşi secol a trăit şi împăratul Iulian Apostatul, care a încercat reînvierea păgînismului prin asuprirea creştinismului. Nu se poate considera că timpul în care au trăit i-ar fi favorizat pe Sf. Trei Ierarhi să se împodobească cu nimbul sfinţeniei, căci toţi trei au avut multe de pătimit în acel veac de lumină şi întuneric, de glorie şi mari scăderi, de împliniri şi eşecuri. Aceşti trei sfinţi au avut, dimpotrivă, de înfruntat mari neajunsuri şi necazuri, dar au avut tăria şi puterea morală să depăşească toate acestea, devenind în sens plenar împlinitorii voii lui Dumnezeu şi slujitori ai oamenilor.

În continuare, P. C. Părinte Prorector a înfăţişat admirabila slujire arhierească a sfinţilor prăznuiţi, îmbinînd armonios slujirea lui Dumnezeu cu slujirea semenilor. Ei au fost şi rămîn, de-a pururi modele de vieţuire creştină şi în chip special sînt pilde vrednice de urmat de către cei care se pregătesc pentru sfînta preoţie.

La sfîrşitul Sf. Liturghii P. S. Episcop Gherasim a citit o rugăciune de mulţumire către Părintele luminilor, pentru ajutorul revărsat asupra profesorilor, doctoranzilor, studenţilor şi ostenitorilor Institutului nostru Teologic şi de invocare a harului divin pentru rodirea îmbelşugată a strădaniilor ce le vor depune în continuare dascălii acestei prestigioase instituţii de învăţămînt teologic universitar.

După Sf. Liturghie, în Aula Institutului, s-a desfăşurat programul festiv în cinstea Sf. Trei Ierarhi, patronii Institutului Teologic. Au fost de faţă: *Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală*, Mitropolitul Ardealului, *Prea Sfinţitul Gherasim Cristea*, Episcopul Rîmnicului şi Argeşului, *Prea Cuviosul Arhim. Dionisie Dan*, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Sibiului, membrii consiliului profesoral, profesori onorari, consilieri mitropolitani, preoţi din oraş, invitaţi, doctoranzi şi studenţi.

Corul studenţilor, dirijat de P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu, a cîntat frumoasa piesă muzicală: „Rugăciune", versuri M. Eminescu, muzica Gh. Şoima.

Prea Cucernicul Părinte Prof. Dr. Constantin Voicu, Rectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu a rostit un amplu şi frumos cuvînt de deschidere. P. C. Sa a spus printre altele că: „Institutul Teologic Universitar Sibiu este un aşezămînt bisericesc cu o *vechime* respectabilă şi cu o *menire* aparte. Vechimea sa a fost marcată în mod festiv în decembrie trecut, cînd am aniversat împlinirea a 200 de ani de învăţămînt teologic la Sibiu. Menirea Institutului este aceea de a pregăti slujitori devotaţi ai altarelor străbune şi cetăţeni loiali ai patriei noastre dragi. Idealul acesta nobil şi l-a îndeplinit cu prisosinţă pe tot parcursul perioadei sale de existenţă, ocrotit de pronia divină şi călăuzit cu înţelepciune de oameni, care şi ei s-au aflat sub purtarea de grijă şi tainica povăţuire a lui Dumnezeu".

În continuare, P. C. Sa a evocat personalităţile de excepţie ale Sf. Trei Ierarhi: „Ca teologi au ajuns modele pentru studenţii creştini, pildă peste veacuri. Toţi trei au fost primii la învăţătură. Vasile era socotit profesor pe cînd era student; Grigorie a fost rugat să rămînă la Atena, în locul dascălului său; iar despre Ioan, Libaniu, celebrul retor, întrebat pe cine socoteşte vrednic să-i urmeze la catedră, a răspuns: „Pe Ioan". Ca ierarhi au avut două căi: Biserica şi viaţa. S-au uitat bine la tot ceea ce se petrecea în jurul lor, în Biserică şi în viaţă şi au dat răspuns la întrebările puse de Biserică şi viaţă în epoca lor. Viaţa şi activitatea Sf. Trei Ierarhi sînt exemplu viu de slujire a omului. Toţi trei au proclamat valoarea supremă a omului şi slujirea lui ca datorie primordială creştină... Sîn-

tem apropiaţi de Sf. Vasile cel Mare, care se interesa de martirii din Sciţia noastră, cerînd ca sfintele lor moaşte să-i fie trimise în părţile Capadochiei. Desigur şi Sf. Ioan Gură de Aur este aproape de inimile noastre, fiindcă el s-a îngrijit de promovarea vieţii creştine în părţile Dunării, în părţile noastre. Iar de Sf. Grigorie de Nazianz sîntem aproape fiindcă teologia noastră ortodoxă năzuieşte să se ridice la înălţimi şi să coboare în adîncimi, pentru a-şi crea specificul ei, specificul vieţii noastre bisericeşti, specificul teologiei noastre ortodoxe, al teologiei noastre româneşti".

Sfinţii Trei Ierarhi s-au străduit, prin bogata lor slujire de ierarhi şi teologi, să statornicească legături strînse între Biserică şi societatea vremii lor. Ei au izbutit să pună temeliile acelei celebre „simfonii bizantine", cum se numea armonia care exista între Biserică şi Stat în vremea aceea. Păstrarea bunelor relaţii între Biserică şi Stat, de atunci a pătruns şi în părţile noastre şi s-a dezvoltat, ajungînd în forma pe care o are astăzi legătura aceasta strînsă între poporul nostru şi Biserică, între credincioşi şi societatea noastră românească actuală".

„Sărbătorirea Sfinţilor Trei Ierarhi în acest an, a spus P. C. Părinte Rector, dobîndeşte un caracter deosebit, cel puţin pentru noi, pentru Întîistătătorul Bisericii noastre transilvănene, deoarece în viaţa Înalt Prea Sfinţitului nostru Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului s-au petrecut trei evenimente: împlinirea vîrstei de 60 de ani, ziua numelui şi cinci ani de păstorire în fruntea Mitropoliei şi Institutului nostru".

„Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, *ca ierarh şi organizator* al vieţii bisericeşti ne apare ca un ctitor înnoind lucrarea de îndrumare a centrului eparhial, a Institutului Teologic, a profesorilor, a studenţilor, înnoind spiritul literaturii teologice pus în slujba catehizării credincioşilor, înnoind metoda de păstorire a acestora, înnoind construcţiile edilitare; ca teolog reprezintă glasul ortodoxiei străbune rămînînd într-o lume nouă şi scrutînd temeiurile raţionale ale adevărurilor veşnice; ca un *devotat al scrisului* se afirmă drept un autentic „dascăl de cuget şi simţire românească"; iar pe tărîmul *ecumenismului* se arată ca un apostol. Pentru toate acestea aducem Î. P. S. Sale profundul nostru omagiu şi urările de mulţi şi fericiţi ani în slujba Bisericii noastre strămoşeşti şi a Patriei noastre dragi".

În încheierea acestui cuvînt P. C. Părinte Rector Constantin Voicu a îndemnat: „Urmînd exemplul pilduitor al Sf. Trei Ierarhi în dragostea lor neţărmurită faţă de teologie şi Biserică, în slujirea lui Dumnezeu şi a poporului, să ne străduim să fim cu toţii: profesori şi studenţi, la înălţimea chemării ce ne-o adresează, peste veacuri — şi în vremurile noi pe care le trăim astăzi în ţara noastră — teologi luminaţi şi slujitori ai Bisericii şi ai patriei noastre, ai creştinătăţii întregi şi ai omenirii contemporane".

Corul a intonat o frumoasă compoziţie a lui Petru Gherman, fost profesor la Institutul nostru, intitulată: „Troiţă de arhierei".

În continuare *Prea Cuviosul Protos. Dr. Casian Crăciun*, asistent-spiritual la Institutul Teologic Universitar Sibiu a prezentat o prelegere festivă despre *„Sfinţii Trei Ierarhi şi învăţămîntul teologic"*. „În primul rînd, a spus P. C. Sa, familiile Sfinţilor Vasile, Grigorie şi Ioan au fost şcoli de sfinţenie creştină. Sfinţii noştri patroni au realizat din tinereţea lor acea ordine interioară, căci numai aşa putem înţelege cum au urcat concomitent pe treptele gîndirii creştine şi ale cugetării filozofice. Sf. Vasile era desăvîrşit model de student la şcoala retorică din Cezareea: pe profesori îi egala, pe studenţi îi depăşea; între retori era retor înainte de a ajunge la tribuna de conferenţiar; între creştini era preot înainte de a fi hirotonit. La Atena el se considera ca un trimis al lui Dumnezeu şi se comporta ca atare". În continuare, cu bogate şi semnificative texte din operele sfinţilor capadocieni, a fost evocată icoana adevăratei prietenii creştine care a fost realizată la nivelul desăvîrşirii de Sf. Vasile şi Sf. Grigorie. Această prietenie urmăreşte două deziderate: realizarea virtuţii şi dobîndirea vieţii eterne. Apoi este înfăţişat chipul Sf. Ioan Gură de Aur ca mare model de pregătire şi formare pentru preoţie, dar şi de trăire cu adevărat preoţească.

„Sîntem impresionaţi de profunda seriozitate pe care toţi trei au dovedit-o în studiu. Ei s-au orientat spre firul vocaţiei pe care o simţeau. Ei au ţinut cumpăna dreaptă a echilibrului între intelect şi studiu, între muncă şi rugăciune.

Acum, în etapa hotărîtoare a devenirii noastre tinereşti să luăm din pilda vieţii şi a învăţăturii Sf. Trei Ierarhi, putere şi rîvnă pentru studiu şi pentru realizarea virtuţilor în viaţa noastră".

Corul studenţilor a interpretat *„Polieleu la Sfinţii Trei Ierarhi"* — „Veniţi toţi...", cîntare psaltică pe glasul I, armonizată de Prof. Nicolae Lungu.

Un cuvînt ecumenist a fost rostit de *Prof. Dr. Hans Klein*, din partea Institutului Teologic Protestant, ramura luterană Sibiu. Vorbitorul a dat expresie bucuriei de a participa la această zi festivă şi a felicitat profesorii şi studenţii Institutului nostru, urîndu-le multă bucurie, progres în teologie, în studiu şi rugăciune.

În continuare studenţii: Bonchiş Aurel, anul IV, Luca Simion, anul III şi Nechita Lazăr, anul I au dat citire unor fragmente din operele Sf. Trei Ierarhi. Iar corul a cîntat în alternanţă cu aceste lecturi piesele: *„Ce vă vom numi pe voi, sfinţilor?"*, armonizată de Arhid. I. Brie; *„Cămara Ta, Mîntuitorule..."* şi *„Stihira a III-a"* glasul IV, cor de N. Lungu.

După acest program a luat cuvîntul Prea Sfinţitul *Gherasim Cristea*, Episcopul Rîmnicului şi Argeşului, care a exprimat bucuria de a participa la această sfîntă prăznuire a hramului Institutului Teologic din Sibiu. A evocat, apoi, legăturile permanente pe care le-au avut românii din sudul şi nordul Carpaţilor. Sînt accentuate relaţiile dintre Sf. Calinic, episcopul Rîmnicului, şi Mitropolitul Andrei Şaguna; acesta a trimis la Rîmnic o tipografie, iar Sf. Calinic acordă ajutoare preoţilor români din Ardeal. „Carpaţii, a zis P. S. Sa, n-au despărţit niciodată, ci ei au fost tăria care ne-a unit. Aici am fost dintotdeauna şi avem două mîini: cu una am ţinut coarnele plugului, ca să ne scoatem pîinea noastră cea de toate zilele, iar cu cealaltă mînă am ţinut paloşul să ne apărăm nevoile şi neamul".

După cîteva povăţuiri extrase din operele Sf. Trei Ierarhi, P. S. Sa îndeamnă: „Grija noastră cea dintîi să fie dobîndirea Sfîntului Duh", precum scria Sf. Grigorie de Nazianz".

Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, a rostit o înălţătoare şi preafrumoasă cuvîntare festivă în care a evidenţiat caracterul Sf. Trei Ierarhi de modele pentru cei care se pregătesc pentru preoţie. Troiţa de arhierei pe care îi prăznuim azi exprimă o unitate. Sf. Grigorie ne îndeamnă să fim mari teologi. Sf. Vasile ne învaţă să slujim lui Dumnezeu şi oamenilor prin diaconia faptei. Sf. Ioan este, prin excelenţă, un slujitor al cuvîntului Evangheliei. Aceste daruri ale Sf. Trei Ierarhi n-au fost exclusive. Au avut, poate, un talant preponderent, dar au făcut din ei nişte oameni întregi, personalităţi plenare, constituind un model unitar pentru preot. Căci preotul trebuie să fie teolog, conducător al credincioşilor şi îndrumător prin cuvîntul Evangheliei.

Sf. Trei Ierarhi sînt modele pentru perioada de acumulare şi studenţii sînt aici în perioada de acumulare. Dar ei sînt modele şi pentru preoţi, căci sînt modele de împlinire preoţească. Sîntem într-o şcoală unde modelăm. Vasul depinde, în primul rînd, de olar, dar şi de materialul din care se modelează. Trebuie să ne convingem că timpul este foarte scurt. După perioada de formare, cel pregătit pentru preoţie trebuie să fie desăvîrşit format pentru a face singur ceea ce pînă acum făcea prin îndrumare. Devine din învăţăcel, învăţător şi aceasta este o mare răspundere. Numai pentru un inconştient această trecere poate să nu fie o mare răspundere.

„Institutul nostru, a spus apoi Înalt Prea Sfinţitul nostru Părinte Mitropolit Antonie, *are două meniri: de a împărtăşi studenţilor cît mai multe cunoştinţe şi de a-i prelucra duhovniceşte*, a le subţia spiritul, capacitatea de judecată, capacitatea de a deveni îndrumători, sfătuitori şi învăţători. Aceste două meniri trebuie să meargă paralel".

Î. P. S. Sa a adresat, şi de astă dată, o chemare atît consiliului profesoral, cît şi studenţilor, ca să nu uite nici o clipă de cele *două acumulări: de cunoştinţe şi de Duhul Sfînt în devenirea preoţească*. Dacă nu accentuăm cele două aspecte riscăm să trimitem în lume oameni infirmi, adică oameni cărora le lipseşte ceva, oameni care nu sînt în echilibru. Riscăm să trimitem oameni plini de cunoştinţe, dar lipsiţi de Duhul Sfînt. Numai cu cunoştinţe nu faci nimic. Unul ca acesta poate fi un bun vorbitor, dar nu va iradia Duh în parohia sa. Va fi surprins că e om pe jumătate: are cunoştinţe, dar n-are trăire. Dacă nu are suficiente cunoştinţe cade uşor în dezechilibru, în *„rîvnă fără pricepere"*, cum zice Sf. Pavel;

această rîvnă poate duce la superstiţii, la sectarism, la îngustime de vederi. Chiar fenomenul sectar e o expresie a unei „rîvne fără pricepere".

„Trebuie să punem accent pe această dublă formare a preotului. Să fim oameni cu picioarele pe pămînt, dar cu perspectiva spre înălţimi, să fim realişti. dar şi idealişti. Să fim cu picioare şi cu aripi. Aripile omului trebuie să fie aripile duhului.

Preotul, în viaţa lui, în desfăşurarea vocaţiei lui este confruntat cu toţi oamenii, cu foarte multe necunoscute: despre om, materie, spirit, dar preotul trebuie să fie ca unul care ştie, ca unul pentru care necunoscutele sînt cunoscute, ca unul care are răspunsuri şi soluţii la întrebări. Preotul trebuie să dea răspuns la întrebările capitale pe care credincioşii le pun şi poate face aceasta numai dacă şi-a conjugat cunoştinţele cu o creştere duhovnicească".

În continuare, Î. P. S. Sa a evidenţiat actualitatea îndemnului Sf. Trei Ierarhi, mai ales al Sf. Vasile cel Mare, ca tinerii creştini să cunoască şi cultura profană. Cu atît mai mult cei care se pregătesc pentru preoţie, ca şi preoţii în general. Este imposibil ca cineva să ştie astăzi totul, trăim în epoca perfecţionărilor. Dar e posibil să ne punem la curent cu rezultatele cercetărilor din mai multe domenii. *Cunoştinţele să ducă la creşterea noastră spirituală şi intelectuală.*

„Avem nevoie de preoţi compleţi, care să fie din toate punctele de vedere bine pregătiţi, să poată deveni învăţători, părinţi spirituali şi dătători de soluţii. Profesorii modelează tineri cu vocaţie preoţească, apoi îi încredinţează episcopului pentru hirotonie. Spectacolul luptei cu preoţi infirmi este degradant pentru ei şi pentru Biserică. Unii ca aceştia se cred preoţi, dar nu sînt; totul gîndesc economic, nu spiritual.

Să trimitem în lume paznici ai Duhului, nu oameni care să compromită misiunea preoţească. Să trimitem preoţi după modelul Sfinţilor Trei Ierarhi. Dacă cineva nu-şi poate coordona viaţa şi gîndirea prin Hristos, atunci el trebuie să-şi găsească adevărata sa vocaţie. Avem o singură viaţă pămîntească şi dacă nu ne orientăm spre realizarea vocaţiei autentice, nu ne putem realiza în această viaţă".

În finalul acestei cuvîntări Înalt Prea Sfinţia Sa îndeamnă stăruitor: *„Să fie o zi ca aceasta, o zi de examinare, de autocontrol pentru cei care se pregătesc pentru preoţie, cu vocaţie reală, iar cei care n-o au, să fie cinstiţi cu ei înşişi, să nu lucreze cu bani falşi.*

Sfinţii Trei Ierarhi au fost oameni ai vremii lor şi noi avem nevoie ca preoţii de azi să fie oameni care corespund comandamentelor vremii, să poată da răspuns întrebărilor şi nevoilor oamenilor de azi.

Fac apel călduros la corpul profesoral să-şi continue cu aceeaşi rîvnă misiunea de părinţi duhovniceşti, de părinţi de preoţi, să-şi desfăşoare activitatea cu conştiinţa că sînt formatori ai preoţilor.

Fac apel studenţilor să-şi deschidă minţile pentru învăţătură, dar şi inimile şi sufletele pentru formarea lor duhovnicească".

În încheierea programului festiv în cinstea Sf. Trei Ierarhi, *Prea Cucernicul Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan,* Prorectorul Institutului a exprimat alese şi respectuoase cuvinte de mulţumire Înalt Prea Sfinţitului nostru Părinte Mitropolit Antonie pentru înălţătorul şi bogatul cuvînt de învăţătură care va rămîne cu noi şi în noi pentru o tot mai multă sporire în activitatea noastră, a dascălilor şi a ucenicilor.

Pr. asist. *Nicolae Dura*

DIN VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN ARHIEPISCOPIA CLUJULUI

ADUNAREA EPARHIALĂ

Duminică, 30 noiembrie 1986, la Centrul arhiepiscopesc din municipiul Cluj-Napoca, a avut loc şedinţa de constituire şi de lucru a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului şi Clujului, convocată de I. P. S. Sa Arhiepiscopul Teofil Herineanu.

La orele 9, în prezenţa I. P. S. Sale, a P. S. Episcop-vicar Iustinian Maramureşanul şi a membrilor Adunării eparhiale, în Paraclisul nou al Seminarului Teologic s-a săvîrşit Sf. Liturghie şi slujba invocării Sf. Duh de către un sobor de preoţi şi diaconi, în frunte cu P. C. Sa Păr. Liviu Ştefan — vicar administrativ.

că pot afirma, că aşa cum a înflorit acest paraclis în incinta Arhiepiscopiei, a înflorit întreaga Biserică din eparhia noastră", a spus P. S. Sa.

În încheierea cuvîntului, P. S. Iustinian a adus cuvînt de mulţumire I. P. S. Arhiepiscop Teofil pentru osteneala şi permanenta purtare de grijă ce o are pentru Biserica străbună şi în numele membrilor Adunării Eparhiale îl asigură că va fi pomenit în rugăciunile noastre, rugînd pe Atotputernicul Dumnezeu să-i hărăzească zile îndelungate, cu sănătate deplină şi putere de muncă, spre binele Bisericii noastre şi al fiilor ei dreptcredincioşi.

La propunerea prezidiului, din plenul lucrărilor Adunării Eparhiale, s-au trimis următoarele telegrame:

— Excelenţei Sale Domnului Nicolae Ceauşescu — Preşedintele Republicii Socialiste România, Preşedintele Frontului Democraţiei şi Unităţii Socialiste;

— Prea Fericitului Părinte Teoctist Arăpaşu — Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române;

— Înalt Prea Sfinţitului Dr. Antonie Plămădeală — Mitropolitul Ardealului;

— Domnului Nicolae Buşui — Preşedintele Comitetului executiv al Consiliului Popular Judeţean Bistriţa-Năsăud;

— Domnului Ioachim Moga — Preşedintele Comitetului executiv al Consiliului Popular judeţean Cluj;

— Domnului Vasile Bărbuleţ — Preşedintele Comitetului executiv al Consiliului Popular judeţean Maramureş.

Prin aplauze Adunarea aprobă trimiterea telegramelor.

I. P. S. Arhiepiscop Teofil adresînd mulţumiri tuturor participanţilor la lucrările desfăşurate, face urări de sănătate, pace şi bucurie precum şi mulţi ani fericiţi, declarînd încheiate lucrările Adunării Eparhiale din anul 1986.

Arhid. *Iustin Tira*

ADUNAREA EPARHIALĂ A EPISCOPIEI DE ALBA IULIA

Duminică, 30 decembrie 1986, la Centrul Eparhial Alba Iulia a avut loc şedinţa de constituire şi de lucru în plen a Adunării Eparhiale.

În dimineaţa zilei respective, în prezenţa P. S. Episcop Emilian al Alba Iuliei, reprezentanţii celor zece circumscripţii electorale, clerici şi mireni, au participat în Catedrala episcopală la slujba Te-Deum-ului oficiată de P. C. consilier Petru Pleşa înconjurat de un sobor de protopopi şi diaconi, invocîndu-se Sf. Duh pentru buna desfăşurare a lucrărilor Adunării Eparhiale.

După oficierea Te-Deum-ului, s-au desfăşurat lucrările în sala festivă a Eparhiei sub preşedinţia P. S. Episcop Emilian.

În cuvîntul de deschidere, P. S. Episcop Emilian a subliniat importanţa încheierii unui nou bilanţ, al X-lea de la reînfiinţarea istoricului scaun vlădicesc al Bălgradului, cu o veche şi semnificativă tradiţie pastorală, naţională şi culturală, evidenţiind totodată marile realizări ale poporului nostru sub conducerea înţeleaptă a Domului Preşedinte Nicolae Ceauşescu.

După ce a evocat evenimentele istorice sărbătorite cu însufleţire de întregul popor în anul 1986, P. S. Sa a spus: „Sîntem cu toţii integraţi în efortul comun prin largul forum F. D. U. S. pentru sprijinirea prin cuvînt şi faptă a noilor zidiri din ţara noastră în climatul de linişte şi pace asigurat de ocîrmuirea patriei noastre în frunte cu Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu, care se străduieşte să imprime un curs nou istoriei, ca mesager al păcii prin noile iniţiative dedicate dezarmării, păcii, vieţii pe pămînt aşa cum atît de strălucit s-a exprimat prin Referendumul organizat la 23 noiembrie a. c., manifestare a vocaţiei şi voinţei de pace a poporului nostru. Conştienţi de responsabilitatea misiunii preoţeşti, a slujirii vieţii ca dar al lui Dumnezeu, clerul nostru, împreună cu toţi fiii Eparhiei au subscris acestei chemări cu încredinţarea că slujim cauza păcii, slujim viaţa şi munca paşnică, care să dea roade binecuvîntate pentru bunăstare şi fericire".

În continuare P. S. Sa a evocat evenimentele bisericeşti din anul 1986, la loc de frunte fiind alegerea în 9 nov. şi întronizarea în 16 nov. a Î. P. S. Teoctist, Mitropolitul Moldovei şi Sucevei, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, după

ce în 13 nov. i-a fost înmînat înaltul Decret Prezidențial de recunoaștere la Marea Adunare Națională, în prezența membrilor Sf. Sinod, iar în 14 nov. P. F. Părinte Patriarh Teoctist, însoțit de ÎÎ. PP. SS. Mitropoliți membrii ai Sinodului Permanent, a fost primit de Domnul Președinte NICOLAE CEAUȘESCU, dovadă a bunelor relații dintre Biserică și Stat.

După validarea alegerilor membrilor Adunării Eparhiale pentru legislatura 1987—1990, a Consiliului și a Consistoriului Eparhial, s-a distribuit comisiilor constituite rapoartele de activitate ale sectoarelor bisericesc, cultural și economic spre studiere și referire, suspendîndu-se ședința pentru a se da posibilitate comisiilor sa-și întocmească referatele.

a) La redeschiderea ședinței P. C. Prot. Ilarie Benchea — Aiud, a prezentat referatul Comisiei administrativ-bisericești pe anul 1986, făcînd o succintă prezentare a numărului și mișcărilor personalului clerical și administrativ din Eparhie, scoțînd în evidență activitatea predicatorială și drumurile misionare ale chiriarhului, sfințiri de biserici, vizitații canonice, hirotoniri de preoți, distincții acordate preoților cu merite deosebite, activitatea preoților pe linie pastoral-misionară, fondul misionar, evenimentele mai importante la Centrul eparhial, așezămintele mănăstirești, etc.

b) P. C. Prot. Ioan Galață — Cut, a prezentat în continuare referatul Comisiei culturale, care a oglindit evenimente deosebite din viața Bisericii Ortodoxe Române: trecerea la cele veșnice a Patriarhului Iustin Moisescu, alegerea și întronizarea celui de al 5-lea patriarh în persoana Î. P. S. Teoctist Arapașu. De asemenea trecerea la cele veșnice a mitropolitului pensionar Nicolae Mladin.

S-a arătat apoi activitatea obștească, conferințele preoțești, grija pentru elevii și studenții teologi aparținători Eparhiei, organizarea bibliotecii eparhiale și a depozitelor de obiecte ce fac parte din Patrimoniul Cultural Național, activitatea ecumenistă. S-au menționat publicațiile Centrului eparhial realizate sub îndrumarea P. S. Episcop Emilian în acest an cît și cele în curs de realizare, fiind sub tipar: o ediție critică a Noului Testament de la Bălgrad 1648, Bucoavna de la Bălgrad 1699, Îndreptarul ortodox, Biserici de lemn monumente de arhitectură din Eparhia Alba Iuliei, diferite pliante și ilustrate cu biserici monumente istorice.

c) Referatul Comisiei economice avînd ca raportor pe P. C. Pr. Aroneasa Aron — Albești, a evidențiat următoarele probleme: atenția deosebită ce s-a acordat restaurărilor bisericilor monumente istorice, construcții și reparații la locașurile de cult, ajutoare F. C. M., ajutoare primite de la Sf. Patriarhie, bunurile mobile, inventar, colportaj, fonduri de școlarizare, activitățile contabile, planul financiar pe anul 1986 și planul de măsuri pe anul 1987.

După lecturarea referatelor s-a trecut la luări de cuvînt pe marginea materialelor prezentate.

Dl. Hațegan Pavel — Tîrnăveni, a insistat asupra interesului arătat de Centrul Eparhial, personal de P. S. Episcop Emilian, pentru sprijinirea parohiilor cu posibilități mai modeste, cît și asupra contribuției credincioșilor în realizările economice ale Eparhiei.

Dl. Galaftion Alexandru — Tg. Mureș, a apreciat grija Centrului eparhial pentru realizarea în Tg. Mureș a unui depozit de concentrare a obiectelor ce fac parte din P. C. N. de pe raza județului Mureș, a unui nou sediu protopopesc și ridicarea bisericii monument istoric de lemn din oraș, rod al purtării de grijă a P. S. Episcop Emilian, cît și pentru lucrările importante de pictură de la catedrala din același oraș.

P. C. Prof. N. Neaga s-a referit în continuare la vizitațiunile canonice în parohiile Eparhiei, la contactul permanent al P. S. Episcop Emilian cu preoții și credincioșii, cît și la realizările culturale, la loc de cinste situîndu-se reeditarea Noului Testament apărut la Alba Iulia în 1648.

P. S. Episcop Emilian după ce a evocat sărbătorirea Proclamării Republicii și a 68 de ani de la marea Unire din 1918, înfăptuită la Alba Iulia la 1 Decembrie, a spus: „Avem climat propice pentru desfășurarea activității noastre pastorale, dar în același timp și rezultate, însă nu putem spune nici unul că am realizat tot ce se cuvine, ci avem în continuare de lucrat pentru desăvîrșirea noastră. Desăvîrșirea se cuvine să o realizăm noi preoții pe linia trăirii creștine, pe linie patriotică, românească, sporindu-ne eforturile în slujirea Bisericii strămoșești și a Patriei".

Din plenul Adunării Eparhiale s-a trimis o telegramă omagială Excelenței Sale, Domnului NICOLAE CEAUŞESCU, Preşedintele R. S. România, în care se spune:

„Din străvechea vatră de istorie şi cultură în care s-a plămădit unitatea de cuget şi simţire românească şi s-a înfăptuit Unirea lui Mihai Viteazul la 1600,

În ajunul aniversării a 68 ani de la Unirea Transilvaniei cu România, consfinţită tot aici la Alba Iulia,

Noi şi membrii Adunării Eparhiale a Episcopiei Ortodoxe de Alba Iulia, întruniţi azi, 30 noiembrie 1986, pentru a face bilanţul activităţii pe anul 1986 şi adoptarea unui nou plan de muncă pentru anul care vine, ne îndreptăm gîndurile de înaltă preţuire şi cinstire către Domnia Voastră şi vă exprimăm adînca recunoştinţă pentru dăruirea cu toată fiinţa în slujirea năzuinţelor de mai bine ale poporului român, pentru apărarea păcii, a vieţii pe pămînt, pentru climatul de largă libertate religioasă, de care ne bucurăm.

Dînd răspuns vibrantei chemări exprimate de Domnia Voastră prin Referendumul organizat la 23 nov. a. c., am subscris şi noi, ierarh, cler şi credincioşi, pentru pace, viaţă şi bunăstare, dar în acelaşi timp şi pentru zidirile prezente care dau frumuseţe chipului României de azi şi de mîine".

De asemenea s-au mai trimis telegrame omagiale P. F. Părinte Patriarh Teoctist, Î. P. S. Antonie, Mitropolitul Ardealului, şi scrisori de felicitare cu prilejul încheierii anului 1986 şi în prag de an nou Preşedinţilor Consiliilor Populare Judeţene Alba, Mureş şi Harghita şi altor colaboratori.

P. S. Episcop Emilian a mulţumit în încheiere membrilor Adunării Eparhiale pentru activitatea depusă şi a urat tuturor celor prezenţi realizări bogate în domeniul de muncă al fiecăruia, încheind şedinţa de lucru a Adunării Eparhiale.

Diac. *Horea Bordean*

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE A EPISCOPIEI ORADIEI

Duminică, 30 noiembrie 1986, s-au desfăşurat lucrările sesiunii Adunării Eparhiale din acest an, precedate de Sfînta Liturghie şi Te-Deum-ul îndătinat, săvîrşite de Prea Sfinţitul Episcop Vasile, cu un sobor de preoţi şi diaconi, prezenţi fiind membrii Adunării şi salariaţii Centrului eparhial.

Lucrările Adunării Eparhiale au început la ora 10, sub preşedinţia Prea Sfinţitului Episcop Vasile.

Într-un amplu cuvînt de deschidere a lucrărilor, Chiriarhul a subliniat rolul, importanţa şi responsabilitatea Adunării Eparhiale, precum şi a tuturor slujitorilor bisericeşti în împlinirea misiunii pe care o are Biserica noastră de slujire a binelui şi fericirii vremelnice şi veşnice a credincioşilor, pentru pace şi buna învoire între toţi oamenii de pretutindeni. „Caracterul de responsabilitate în Biserică, a spus P. S. Sa, are două temeiuri: unul divin şi altul uman. Temeiul divin porneşte de la porunca lui Dumnezeu de a da seama despre felul în care am împlinit voia Lui în slujirea noastră, iar al doilea temei este în legătură cu datoria de a da seama în faţa oamenilor despre activitatea depusă în slujirea Bisericii.

O altă trăsătură a Bisericii ortodoxe, care iese în evidenţă mai ales în şedinţele Adunării Eparhiale, dar şi în şedinţele Consiliilor şi Comitetelor parohiale, este caracterul democratic, manifestat prin participarea laicilor în administrarea şi conducerea unor activităţi bisericeşti.

Anul pe care îl încheiem este un an binecuvîntat de Dumnezeu cu roade bogate, prin munca harnicului nostru popor pe ogoare, în întreprinderi şi fabrici. El a reprezentat în istoria Patriei un pas însemnat spre înnoirea şi înfrumuseţarea ei.

În cadrul acţiunilor pentru pace din acest an, constatăm cu bucurie că poporul nostru se află în rîndurile cele dintîi între cei care nu numai că doresc pacea, dar sînt şi făcători de pace. La recenta şedinţă a Marii Adunări Naţionale, Domnul Preşedinte Nicolae Ceauşescu a afirmat că pacea nu se poate instaura şi apăra prin vorbe, ci sînt necesare faptele, acţiunile concrete. Ca urmare, Domnia Sa a propus ca ţara noastră să-şi reducă în mod unilateral armamentele, efecti-

vele şi cheltuielile militare cu 5 la sută, propunere care a fost supusă unui referendum naţional. Răspunzînd cu însufleţire acestei chemări, într-o hotărîre unanimă, poporul nostru şi-a manifestat adeziunea sa la această acţiune menită să deschidă noi perspective mondiale în instaurarea unei păci trainice între toate popoarele lumii. S-a confirmat încă o dată vocaţia de pace şi prietenie ce caracterizează poporul nostru".

În continuare Chiriarhul a făcut aprecieri pozitive asupra activităţii desfăşurate în cadrul Eparhiei, în toate sectoarele.

Marcînd evenimentele de însemnătate deosebită din viaţa Bisericii noastre în cursul acestui an, Prea Sfinţia Sa a arătat că la 31 iulie, Domnul Dumnezeu a chemat la sine sufletul fericitului întru pomenire, patriarhul Dr. Iustin Moisescu, în memoria căruia Adunarea a păstrat un moment de reculegere. După păstrarea doliului cuvenit cinstirii sale, Colegiul electoral bisericesc a ales la 9 noiembrie în unanimitate ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române pe Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Teoctist Arapaşu, a cărui întronizare a avut loc în ziua de 16 noiembrie. „Prea Fericirea Sa este cunoscut pentru evlavia Sa şi rîvna pe care a depus-o în slujba Bisericii şi a neamului timp de mai bine de cincizeci de ani de activitate rodnică. Clerul şi credincioşii Eparhiei Oradiei cunosc îndeaproape dragostea întru slujire a Prea Fericirii Sale, care a condus destinele acestei eparhii mai bine de un an, între 1969—1970. Rugăm pe Dumnezeu să-i dăruiască ani mulţi, cu sănătate şi cu roade bogate în slujba Bisericii şi a Patriei".

Prea Sfinţia Sa a anunţat că în conformitate cu prevederile Statutului de organizare şi funcţionare al B. O. R., împlinindu-se patru ani de la alegerile pentru Adunarea Eparhială, vor fi aleşi noi membri ai acestui organism bisericesc.

S-a dat apoi citire unei telegrame adresate Domnului Nicolae Ceauşescu, Preşedintele Republicii Socialiste România, prin care s-a dat expresie sentimentelor de adîncă gratitudine, recunoştinţă şi admiraţie pentru neobosita activitate şi clarviziunea cu care conduce destinele Patriei şi ale poporului nostru, pentru strădaniile şi acţiunile de larg răsunet internaţional în vederea instaurării unui climat de pace şi prietenie între toate popoarele şi ţările lumii.

De asemenea s-au trimis telegrame Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist şi altor autorităţi de stat şi bisericeşti.

Respectîndu-se prevederile statutare, s-a procedat apoi la alegerea membrilor Adunării Eparhiale şi corporaţiilor aferente.

Trecîndu-se la partea a doua a lucrărilor, s-au prezentat referatele asupra activităţii administrativ-bisericeşti, culturale şi economice din eparhie.

A) — *P. C. Prot. Ioan Ţolescu* (Satu Mare) a prezentat raportul de activitate al *secţiei administrativ-bisericeşti*, întocmit de P. C. consilier eparhial Nicolae Mara. În cadrul referatului se ia act cu multă satisfacţie de bogata şi rodnica activitate duhovnicească, misionară şi social-patriotică a Chiriarhului, precum şi cea de promovare a armoniei şi bunei înţelegeri între credincioşii şi clerul Bisericii noastre şi cei ai celorlalte Biserici din ţară, ca şi în cadrul delegaţiilor la diferite reuniuni teologice interconfesionale în ţară şi peste hotare, în larg spirit ecumenist.

De asemenea se ia act de activitatea bisericească şi social-patriotică a protopopilor, preoţilor şi cîntăreţilor bisericeşti, ca şi a Consiliilor şi Comitetelor parohiale. Se aduce la cunoştinţă statisticile administrative şi sînt apreciate măsurile luate de Centrul eparhiei, sub îndrumarea directă a Ierarhului, privind dinamizarea activităţii pastoral-misionare a preoţimii noastre, întărirea disciplinei clerului şi contracararea prozelitismului neoprotestant.

B) — *P. C. Prot. Marcel Andreescu* (Zalău) a citit raportul *secţiei culturale*, întocmit de P. C. vicar administrativ Augustin Lucian şi P. C. ispector eparhial Dorel Rusu. Referatul are în vedere aportul substanţial al Chiriarhului la îmbogăţirea vieţii religios-morale în cadrul parohiilor din eparhie, prin vizitele pastorale, sfinţirile şi binecuvîntările de biserici şi case parohiale făcute de Prea Sfinţia Sa şi în acest an, zidind sufleteşte şi insuflîndu-le credincioşilor ataşamentul şi dragostea faţă de Biserica dreptmăritoare şi Patria străbună.

Se consemnează atenţia deosebită care se acordă pregătirii viitorilor slujitori ai sfintelor altare în şcolile noastre teologice, Prea Sfinţitul Episcop Vasile interesîndu-se îndeaproape de buna pregătire teologică şi educarea elevilor seminarişti

şi studenţilor teologi din eparhia noastră într-un înalt spirit civic, de dragoste şi sprijinire a marilor realizări ce se înfăptuiesc în Patria noastră.

Referatul consemnează participarea şi în acest an, cu bune rezultate, a unor preoţi la cursurile de îndrumare misionară şi pastorală. De asemenea conferinţele preoţeşti şi activitatea misionară mai susţinută au contribuit în mare măsură la intensificarea trăirii religios-morale şi a conştiinţei cetăţeneşti la preoţimea şi credincioşii din eparhie.

S-au trecut apoi în revistă publicaţiile şi lucrările editate de Episcopia Oradiei în anul 1986, planul editorial pe anul viitor, precum şi situaţia bibliotecii şi arhivei eparhiale, a colecţiilor muzeale şi depozitelor patrimoniale.

C) — *P. C. Prot. Costache Mirea* (Carei) a dat citire referatului asupra *secţiei economice*, întocmit de P. C. consilier Ioan Negroiu. În referat se ia act de starea bunurilor mobile şi imobile ale Episcopiei şi despre realizările gospodăreşti de la Centrul eparhial, protopopiate şi parohii şi anume: biserici reconstruite ori renovate, reparaţii, picturi, biserici monumente istorice restaurate, construcţii şi reparaţii de case parohiale, împrejmuiri de biserici, case parohiale şi cimitire, procurări de obiecte de inventar, investiţii. S-a luat act totodată şi de bugetul Episcopiei pe anul în curs, venituri, cheltuieli şi sold, precum şi de planul financiar pe anul 1987.

Pe marginea referatelor prezentate au luat cuvîntul: P. C. Prot. Aurel Puşcaş (Oradea), P. C. Prot. Teodor Cios (Beiuş), P. C. Prot. Victor Tăut (Şimleul Silvaniei), Dl. Pop Alexandru (Oradea) şi Dl. Lipai Gheorghe (Beiuş), care au făcut aprecieri asupra activităţii bisericeşti din acest an, în toate laturile sale, şi-au exprimat satisfacţia pentru cursul ascendent al acestei activităţi şi au venit cu unele propuneri şi sugestii pentru îmbunătăţiri viitoare.

În încheierea lucrărilor Adunării Eparhiale a vorbit Prea Sfinţitul Episcop Vasile, care a relevat concluziile generale ce s-au desprins în urma tuturor celor prezentate, a făcut aprecieri asupra întregii activităţi desfăşurate în acest an şi a dat îndrumări privind intensificarea slujirii noastre, în contextul epocii dinamice, înnoitoare pe care o trăim.

Pr. *Dorel Rus*

UN IMPORTANT MEMORIU DIN VARA ANULUI 1848 AL LOCUITORILOR DIN SĂCELE

În protocolul ședinței ținute în 3/15 mai 1848 pe Cîmpia Libertății de la Blaj, unde „Națiunea română s-a proclamat de națiune de sine stătătoare“, s-au cerut, între altele, următoarele: „Națiunea română poftește ca darea ce s-a pus de la un timp încoace asupra vitelor, care din cauza strîmtorii hotarelor gremiale se țin și se pasc în țările vecine cu mari cheltuieli, cu nespusă greutate și însuși cu pericolul vieții, ca o adevărată piedică a industriei și a comerțului activ, să se șteargă cu totul, iar tratativele care s-au încheiat între Prea Înalta Casă austriacă, Poarta otomană și Principatele Române pentru economia vielor, să să păzească cu toată scumpătatea“.

În mersul ei ascendent, emanciparea industriei și a comerțului contribuia la formarea unității economice a țărilor române. În această privință, adevărate pietre de hotar s-au dovedit cele două tratate: cel din Siștov din 1791 și cel de la Adrianopol din 1829, prin care, cu toate măsurile monopoliste ale autorităților otomane, s-au creat condiții de creștere într-adevăr spectaculoasă îndeosebi a exportului de vite atît înspre sudul Dunării, cît și spre centrul Europei, unde piețele austriece s-au dovedit și ele foarte interesate în a absorbi pentru trebuințele unei monarhii în creștere uneori cirezi zilnice de 4—5000 de vite, de cai sau mai ales de oi. Firma comercială și bancară a lui Hagi Constantin Pop din Sibiu (ctitorul bisericii „de pe groapă“) a dominat mai bine de o jumătate de veac întreg comerțul Țării Românești (1768—1821) îndeosebi în ce privește lîna, pieile tăbăcite și ceara. Începînd de prin anii 1830 locul ocupat de firma sibiană e luat de puternicele închegări comerciale din Țara Bîrsei în frunte cu Brașovul, cea mai puternică piață de comerț exterior din întreg Imperiul Habsburgic. Un capitol special este legat de comercianții de vite din părțile Săcelelor. Încă înainte de anul 1800 oierii din Mărginimea Sibiului și Mocanii sau Bîrsanii din Țara Bîrsei țineau la iernat peste munți 1½ milioane de oi și 80.000 de bovine și cai. Păcat că circulația mărfurilor era supusă multor discriminări și vămuiri nedrepte.

Documentul pe care-l publicăm descrie întreg acest registru al nedreptăților prin care treceau acești harnici și destoinici negustori săceleni. În lăcomia lor fără margini, atît autoritățile vamale austriece, cît și cele turcești și slujbașii vămilor, cu toții trăgeau cît puteau de pe spinarea bieților negustori români care nu mai erau protejați de nici o autoritate. În plus, negustorii străini („sudiții“) erau scutiți de dări și se bucurau de protecții de tot felul. Răsturnările revoluționare din 1848 au trezit multe nădejdi și în inimile acestor vrednici negustori. Așa se face că în august 1848, pe cînd episcopul Andrei Șaguna se afla la ședințele guvernului la Pesta, a fost asaltat de o serie de plîngeri împotriva acestor nesfîrșite încălcări ale legilor publice, între ele și memoriul săcelenilor. El are numărul 49/1848 și se găsește azi în Arhiva Mitropolitană din Sibiu.

În acest memoriu, redactat pe cît se pare de preotul Ieremia Verzea (delegat și el între cei care au dus doleanțele românilor la Viena) și semnat de alți preoți și fruntași ai comunelor din jur (numele multora dintre ei le întîlnim fie în „Istoria școalelor centrale române“ de la Brașov a lui A. Bârsan, fie în listele „Casinei Române“ din Brașov sau în alte publicații ale lui D. Furnică etc.), se cer două lucruri:

1. respectarea clauzelor contractuale privitoare la libertatea comerțului.
2. acordarea dreptului de „oraș“ liber, cu administrație autonomă, Săcelelor, a cărui populație depășea încă pe atunci numărul de 26000 de locuitori.

Despre împlinirea primului deziderat G. Barițiu declara în „Istoria Transilvaniei" vol. II, pag. 75: „economii de vite își vor cîștiga procesul lor de pascuațiune, care în 20 de ani îi costase peste 10.000 și o turmă de 200 de oi dăruită unui consilier de curte".

Cel de al doilea deziderat știm că s-a îndeplinit întru toate în zilele noastre, cînd Săcelele au întreprinderi proprii și fabrici de mare pondere în Statul nostru.

Întrucît memoriul a fost tradus tot atunci și în ungurește și este urmat și de un alt memoriu mai scurt, dar care cuprinde mai multe semnături, am crezut de bine să anexăm această listă a semnăturilor. Dintre acestea remarcăm 5 membri dintre rudele lui Nicolae Popea, viitorul colaborator al mitropolitului Andrei Șaguna și viitor episcop al Caransebeșului, dar în același timp remarcăm și profesori ca Procopiu Deac, învățători ca George Manole, 3 preoți cu numele Odor, Radu Moroianu etc.

Publicăm textul cu ortografia lui originală.

Către Măria Sa Prea Sfințitul Episcop al clerului neunit din Transilvania
și către cei alăturați deputați Români noao milostivi Patroni!

Noi cei mai jos iscăliți și în numele celor (ce) din cuviincioasă întîmplări ce nau fost acasă lăcuitori români din Săcele, ne rugăm ca să binevoiți mai încolo jalbă la Înalta Adunare Obștească ce este adunată în Budapeșta pe lîngă cuviincioasa Informație a o așterne, că adecă:

Noi lăcuitorii din Săcele, ce din vechime ne hrănim cu economia dobitoacelor în țările Principatului România și Turciia la Dobrești,[1] de la care producturi toate acelia în Transilvania le aducemu, din care nu numai că să îndestuliază țivilizația[2] și întriagă partea cătănească din corpuralia acelor vite, ba și toate țehiurile[3] capătă marfă: (rohe Waare) ne curată și o lucrează de-și pot ținea casăle și povările fameliilor sale. Și ce-i mai mult, ca mare folos aduce acea marfă lucrată, petrecîndu-o și în vecinatele Prințipate cu vama ce să înoasează dela (a)numite vămi adecă: Ojtoz (Oituz) Bodzău (Buzău, alt Römer Schanz), Tömoș (=Timiș), Törzburg (=Bran) care să poate dovedi din protocoalele acelor vămi. Și afară de producturile care să trimete de aiciu prin tot Ardealu prin Ungaria la cele mai de frunte orașe: Peșta, Viena și prin toată Germania de îndestulează multe fabrici împărătești și crăiești această mare și folositoare faptă care să face numai chiar din osteneale (! cu „periculum"!) a celor mulți la număr de nația română economi de dobitoace, ce din vechime au fost protectorată din mila înălțimii sale a K.K.[4] Sfințitului Tron Austrii prin milostivele legături de pace ce s-au făcut la annu 1791 în orașul Sviștov cu strălucitoarea Poartă Otomanică.

Acești mulți economi de dobitoace din vreme în vreme atît în Principatele România și Turcia au fost cu felurimi de vicleșuguri păgubiți și jefuiți, precum și aicia întru aciastă țară, măcar că să plătește pe aceste vite ce să țin aicia dăjdie și alte povări, asiamenia cu conlăcuitorii Săcuii sau (Maghiari), dar mai plătim și în țările străine toate povările ce ni să cer, adecă pe oi — oieritul, iar pă cai, boi — ierbăritul, — și acum să numește (cornărit!), dar încă ce este mai mult că și aicea fără nice o dietă sau obștească adunare a Țări și fără de nice o dreptate în sîlnicie ne-am pomenit la anul 1837 cu execuție militărească și cu oprirea pașușurilor[5] a ne sîli de am plătit și plătim contribuție pe mai sus numitele vite ce niciodată aicia întru această țară nu pasc și măcar că în mai multe rînduri pe la acest de aicea cinstit magistrat, până la crăiescul Guberniu al acestui țări am protestăluit, de unde nici o mîngăiere nu am putut cîștiga și am fost siliți prin dichilii[6] noștri chiar la milostivul și prea Sfîntul Tron Aulic a alerga cu jalbă la anu 1840, de unde până astăzi nici o rezoluție n-am putut căpăta. Pentru această gria și sîlnicită povară de plată pusă asupra noastră din

1 probabil localitate argeșană sau mai probabil dîmbovițeană.
2 pătură cultă.
3 bresle.
4 Kaiser-Königl.=împărătesc și regesc.
5 pașapoartelor.
6 agenți.

zi în zi ne sărăceşte şi strigăm răsplătire în ceriu, precum şi despre jafurile ce am pătimit şi tot mereu pătimim în Prinţipatul României, cu plecăciune ne rugăm să ne daţi jalbă către Minunata Obştească Adunare de acolo, ca să să milostivească un Domnu Credinciosu întărit de Înălţimia sa Împărătiască Mărire, cu assistenţie, ca să fie protector aşezat în capitala Bucureştilor, care să privegheze şi să caute din vreme cu amăruntu nevoile şi ponosile ce ne pricinuiesc în Prinţipatul României, care să poată corespendălui (corespondiren) şi la Străluci-toaria Poartă în Ţaligrad prin străduitul credinciosu al Nălţimii sale general-Consul Domnul Baron de Geringer, iară împotriva Domnului agent Timoni [7] din Bucarest protestăluim ca în trebile noastre mai încolo să nu să mai amestece, căci de cînd este acolo nimic ajutoriu dela dînsul n-am cunoscut.

Şi iarăşi cu plecăciune ne rugăm credincioşilor noştri Domni deputaţii ca să mijlociţi de a ni să face noaă aicia la Săcele (!Stadt!) adecă *magistrat în sînul şi din sînul nostru,*[8] întru care să avem deregători locali atît între Români precum şi între maghiari a proporţia,[9] să nu fim noi citileni [10] cu mare pagubă, strîgările şi altele pe care avem a alerga pe la alte locuri mai ales de aceea, căci răposatul împărat Franciscus [11] revedeluind lucrul nostru la anul 1827 Aulico no 677 şi al Crăescului Gubernium la 9-lia December annul 1828 no 11304 s-au fost milostivit cu „Rescript" a porunci ca toate trebile noastre să ni să mijlocească aici în Săcele, şi iarăş pentru căci şi în Articului Legilor ce s-au făcut cu sfat de obşte în Pojun-Presburg [12] la annu 1847 şi s-au sancţionirt de Prea Sfinţitul Împărat la art. 33 § 4 arată că unde să va afla mai mult ca 12.000 sau mai puţin ca 30.000 de lăcuitori să să numiască „cetate" de mare;[13] aşa noi afară de Tratner (=Tîrlungeni), Zaizon (=Zizin) şi Purcăreni laolaltă, fiind aceste 4 sate Baczfalu (=Baciu), Türkos (=Turcheş), Csernat (=Cernat) şi Hossufalo (=Satulung) ne aflăm peste 25.000 de lăcuitori care sînt 2 părţi Români şi a treia parte Maghiari. Noi ştiind până acum cum am trăit supt stăpînirea Saşilor sîntem cu toţi atît noi, cît şi Maghiari nemulţămiţi de acia dregătorie ce am avut şi nici de cum nu mai vrem să fim nici sub Braşov nici sub Szt. Gyorgy, ci ne rugăm pe cum mai sus zicem, ci cerem de a ni să face întru aceste Săcele (!Stadt!) Magistrat, care să fie supus tot acolo direct unde va fi Braşovienii şi noi, avînd toată înlesnirea care să cuvine să avem, de vreme ce acuma iobagi nu mai sîntem, ci sîntem Polgar tars [14] sau Bürger, sîntem liberi ca şi oricare Bürger. Aşa ne rugăm ca să să milostivească Stăpînirea a ne face o rînduială, ca să putem în linişte a cîştiga hrana fameliilor noastre precum a putia purta toate greutăţile ţării de o potrivă cu orice Bürger.

Iară încît pentru *plata Contribuţii* pusă pe spatele nostru fără de nice o lege, ne rugăm ca să mijlociţi cît mai în grabă să să scoboare o poruncă în jos de *a să popri* sau tăia această plată, care nu mai suntem în stare a o plăti mai ales şi de aceia căci acuma cu totu s-au stricat comertzu de negustorie şi lîna care o avem a o dărăci mai toată era vîndută, iară acuma stă mai toată nevîn-

7 Nume cunoscute încă din anii de după Revoluţia din 1821 (Oţetea).
8 subliniere proprie.
9 după proporţia numerică.
10 Hărţuiţi (?).
11 mort în a. 1848.
12 Bratislava.
13 municipiu.
14 tovarăşi cetăţeni.

dută, cu aceasta adăogare trimitem şi ne rugăm ca cu toţi să Vă milostiviţi ca aciastă rugăciune a o lua la cercetare şi de vă va lumina Duhul Sfînt ca să mai adăogaţi cevaş, toată voia decătră noi să aveţi, rămînînd şi mai încolo cu toţi al

Domniilor Voastre şi Măririi Sale
prea plecaţi şerbi,

Preotul Ieremia Verzea

Satuluing în 21-lea August 1848

Gheorghe Sasu
Zaharie Pîrvu
Manole Popea
Ion Stanpopa
Bucur Gaitan
Ion Ioan Popia
Stoica Şeitan
Stan sin. Steph. Găitan
Gheorghe Zsalea
Vasilie Sîrbu
Juon Păltănia
Bucur Sulu
Radu Tiţei

Preotul Oprea Odor
Nicolai Odor paroh
Ioan Coman paroh
Radu Dsuglea
Radu Boroş
Radu Popovici
Neculai K. M. Popa
Nica Pop
Oprea Ţincu
Dumitru Beloiu
Şărban Şerban
Neculai Petcu
Procopius Deak profesor
Radu Moroianu
Ioan Nicolae Pană
Ioan Manea Pîrvu
Stan Blebea
Ioan Stoian
Petruţ Petcu

Pr. prof. *T. Bodogae*

PARTENIE COSMA, SLUJITOR AL BISERICII (1837—1923)

La 12 februarie 1987 s-au împlinit 150 de ani de la naşterea ilustrului patriot Partenie Cosma, care aproape o jumătate de secol a militat pentru propăşirea românilor de dincoace de Carpaţi, lăsînd urme adînci pe multiple planuri (economic, politic, bisericesc, cultural, social). Deşi în articolul de faţă ne-am propus să elogiem strădaniile depuse în cadrul bisericii strămoşeşti, îndeosebi în calitate de deputat mirean în congresele şi sinoadele bisericeşti greco-ortodoxe, totuşi pentru a ne putea face o idee asupra personalităţii sale ne-am propus să relatăm cîteva date biografice.

Partenie Cosma s-a născut la 12 februarie 1837, la Beiuş, în familia unui cojocar. După absolvirea gimnaziului la Beiuş urmează trei semestre la Teologia din Arad. Intuind că adevărata sa vocaţie este aceea de a apăra poporul său cu arma legii, se înscrie în 1857 la Facultatea de drept din Pesta pe care a absolvit-o la 1861. În această perioadă a fost cîntăreţ la biserica greco-ortodoxă română şi secretar particular al avocatului Em. Gojdu, marele mecenat de mai tîrziu.

La 1862 îşi deschide un birou avocaţial la Beiuş, iar datorită calităţilor sale, episcopul greco-catolic din Oradea l-a angajat jurisconsult al domeniilor episcopeşti, funcţie ce-a exercitat-o nouă ani.

Între 1872—1881 este deputatul Partidului Naţional Român pentru cercul Beiuşului, apărînd cauza românească în parlamentul de la Budapesta, în peste 50 de discursuri. În camera deputaţilor a elogiat tînărul stat independent de la Dunăre — România — şi a condamnat anexarea Bosniei şi Herţegovinei de Austro-Ungaria la 1878. Se retrage din politică la 1884, fiind ales între timp preşedinte al Partidului Naţional Român.

Odată cu strămutarea sa la Sibiu, la 1876, începe o nouă etapă în viaţa sa, prin diversificarea activităţilor sale, devenind membru în comitetul central al Astrei şi director al băncii Albina din 1886, funcţie ce-a deţinut-o pînă la 1 ianuarie 1916, cînd se pensionează. Se stinge la 22 septembrie 1923, la vila sa din Călimăneşti, după ce văzuse realizarea visului secular: desăvîrşirea statului naţional unitar, la 1 Decembrie 1918.

Cu prilejul sărbătoririi a o sută de ani de la naşterea lui P. Cosma a avut loc în aula Academiei Teologice o sesiune de comunicări; ne oprim asupra unui fragment din discursul omagial rostit de mitropolitul Nicolae Bălan: „...Mare român şi bun ortodox, el slujea acestor idealuri în chip concret, prin soluţii înţelepte, încadrate în planuri clare şi prin ajutorul material eficace pe care prin el neamul nostru din Ardeal, ce trăia sub o stăpînire vitregă, şi l-a aflat în sine însuşi.

El a fost astfel o perfectă întruchipare a acelor virtuţi de cuminţenie realistă şi de inimă nobilă, pe care le întîlnim aşa de frecvent la bătrînii noştri.

Organizînd şi consolidînd puternic Albina şi prin ea şi celelalte instituţii financiare, ca suport realist al unei vieţi culturale şi al unei bunăstări economice, Partenie Cosma nu a socotit economicul ca un scop în sine, ci ca un mijloc pentru ţintele superioare ale vieţii.

O dovedeşte aceasta devotamentul cu care a lucrat o jumătate de veac în slujba Bisericii, fiind unul din membrii de frunte în corporaţiunile ei, încă din

1868 cînd îl întîlnim ca deputat în congresul național-bisericesc și ca notar al comisiunii, care avea să redacteze în forma definitivă marea operă a nemuritorului Șaguna: Statutul organic".

*

Dacă celelalte laturi ale activităților sale au fost tratate pe larg, fie în lucrări speciale, fie în cele generale, nu în aceeași situație se găsesc strădaniile sale pe tărîm bisericesc, acestea rezumîndu-se cu ocazia festivităților doar la cîteva generalități. De data aceasta ne-am propus ca pe baza protocoalelor congreselor și sinoadelor să sintetizăm contribuția sa, în mod concret, pe linie ecleziastică.

La primul congres național-bisericesc din 1868, Partenie Cosma a fost notarul comisiei pentru redactarea Statutului organic, semnînd în final alături de mitropolitul Andrei Șaguna. Pentru modul exemplar în care s-a achitat de această sarcină dificilă, arhiereul Andrei i-a dăruit un inel de aur, dar ce l-a păstrat ca un odor de preț toată viața. Tot în timpul dezbaterilor P. Cosma a propus să nu se desființeze consistoriul din Oradea, hotărîndu-se următoarele: „Consistoriul din Oradea rămîne și mai departe în activitate și are a se acomoda întru toate dispozițiunilor acestui Statut organic". (Protocolul Congresului național-bisericesc român de religiune greco-răsăriteană, Sibiu, 1868, p. 98).

Datorită caracterului său integru și bucurîndu-se de încrederea deputaților este desemnat să facă parte din comisiile de scrutin, atunci cînd sînt aleși mitropoliții Procopiu Ivacicoviciu, Ioan Popasu (neaprobat de autorități) și Miron Romanul. În aceste comisii au mai fost: episcopul Ioan Mețianu, Antoniu Mocioni și Ioan Rațiu.

La congresele naționale, în calitate de purtător de cuvînt al comisiei de organizare, prezenta proiecte de regulamente sau propuneri, în vederea îmbunătățirii activităților administrative, din care redăm cîteva: proiect normativ care să conțină toate cauzele neapelabile de la consistoriul eparhial; proiect de regulament pentru afacerile epitropești în întreaga mitropolie de jos pînă sus; proiect de arondare a protopresbiteriatelor din arhidieceză; revederea edițiilor tipărite ale Statutului organic; referat pe marginea „raportului consistoriului metropolitan nr. 373 privitor la înființarea episcopiilor celor nouă" (Timișoara, Oradea, Cluj); proiect de regulament pentru procedura la alegerea de protopresbiter; proiect de regulament pentru procedura la alegerea deputaților pentru congresul național-bisericesc și altele.

Comisia organizatoare din cadrul congreselor a jucat un rol constructiv, rezolvînd pe parcurs unele contradicții ce se iveau, diferendele se discutau deschis, democratic, pînă se găsea soluția cea mai bună. Comisia organizatoare n-a avut aceeași componență în toate congresele, însă Partenie Cosma a fost desemnat în majoritatea, contribuind alături de celelalte personalități la bunul mers al treburilor bisericești. Ca exemplificare, ne oprim asupra comisiei organizatoare la 1891: dr. Ilarion Pușcariu, Augustin Hamsea, Filaret Musta, Ioan cav. de Pușcariu, Partenie Cosma, Vincențiu Babeș, Nicolau Zigre, dr. Alex. Mocsonyi, Constantin Rădulescu.

O altă propunere de o covîrșitoare însemnătate pentru unitatea noastră culturală cu românii de dincolo de Carpați a prezentat-o deputatul Partenie Cosma la Congresul din 1881. „Este sciut că sîntul Sinod din România a decis revederea și editarea cărților bisericești, care se vor tipări atît cu litere latine cît și cu chirilice. Să se ia legătura cu cei de dincolo, întrucît o asemenea hotărîre se luase în Ardeal la 1878, iar retipărirea cărților bisericești cu litere latine pentru bisericile din provincia noastră metropolitană să se înfăptuiască în textul astfel staverit și cu ortografia adoptată acolo".

Partenie Cosma s-a comportat activ în timpul dezbaterilor și-n domeniul învățămîntului. A propus și s-a aprobat alcătuirea unei comisii, în vederea studierii căilor și mijloacelor de dezvoltare ale fundațiunii Gojdu. Ba și mai mult, Congresul din 1891 îl alege în reprezentanța fundațiunii Gojdu, prin mijlocirea căreia mii de tineri au avut posibilitatea să se instruiască, iar mulți dintre ei au ajuns personalități de frunte ale culturii românești.

Partenie Cosma a fost membru în comisia care a redactat memoriul de protest în legătură cu introducerea limbii maghiare ca studiu obligatoriu în școlile

poporale (12 februarie 1879 — Legea Trefort —), semnînd alături de mitropolit, episcopi, protopopi şi avocaţi, apărînd cu intransigenţă dreptul românilor la o dezvoltare proprie, în spirit naţional.

De acelaşi zel a dat dovadă în sinoadele arhidiecezane, fiind ales deputat cu regularitate din 1877 (în 1876 se stabilise la Sibiu).

În cadrul lor a făcut parte tot din comisia de organizare (o singură dată în cea financiară), prezentînd în numele comisiei sau al său propuneri constructive, culminînd cu aceea privitoare la zidirea unei catedrale. „Se îndrumează consistoriul ca să studieze cestiunea edificării unei biserici catedrale cu toate cele ce după ritul nostru aparţin ei, să se îngrijească după referinţele locale de un teritoriu acomodat, să procure un plan detaiat de edificare cu preliminarul speselor şi încît acel preliminar ar trece preste capitalul bisericii catedrale, să se facă un proiect de cîştigarea restului speselor edificării şi toate acestea să le subştearnă procsimului sinod...". (Protocolul sinodului... din 1880, p. 16).

Iar la 21 aprilie/3 mai 1897, relua în plen: „Considerînd că Ven. Consistoriu nici pînă astăzi n-a executat concluzul sinodal nr. 111 din 1880, prin care se însărcinase ca pînă la proxima sesiune să procure un plan detaiat de edificare şi preliminariul speselor pentru biserica catedrală;

considerînd că este prea umilitor pentru o biserică autonomă ca a noastră, ca nici la 50 de ani de la proclamarea egalei îndreptăţiri confesionale să nu aibă catedrală chiar în centrul mitropoliei;

considerînd că prestigiul mitropoliei noastre şi interese înalte de religiozitate reclamă ca în capitala mitropoliei să avem o biserică, în care înălţătoriul nostru rit să se poată manifesta în deplina sa splendoare;

considerînd că arhidieceza dispune de mai multe locuri în centru, pe care să se poată edifica catedrala;

considerînd că fondul bisericii catedrale trecut deja peste cifra de fl. 200.000 este suficient că ţinînd cont şi de dărnicia credincioşilor noştri spre scopuri sfinte, să garanteze ridicarea unei catedrale corespunzătoare în dimensiuni recerinţelor locale, dar monumentale, propun, ca sinodul să enuncie următorul

Conclus:

Sinodul decide ca biserica catedrală să se edifice în timpul posibil cel mai scurt.

În acest scop însărcinează pe consistoriu, ca fără amînare să designeze locul, pe care să se ridice biserica, să stabilească dimensiunile şi stilul edificiului, şi să se publice concurs pentru procurarea planului de edificare astfel ca reflectanţii să poată lucra la el în lunile de iarnă.

Planul acceptat de consistoriu dimpreună cu preliminarul de spese şi cu propunerea consistoriului în merit are a se prezenta la proxima sesiune sinodală spre aprobare.

Dacă capitalul fondului n-ar fi suficient pentru acoperirea tuturor speselor de edificare şi de adjustare a catedralei, să se întreprindă o colectă în şi afară de metropolie, şi fiind catedrala arhidiecezei totodată şi catedrala metropoliei în acest scop, la proxima întrunire să se ceară şi sprijinul congresului naţional-bisericesc" (Protocolul sinodului 1897..., p. 18—19).

În monografia Catedralei, redactată de dr. Ilarion Puşcariu, dr. E. Miron Cristea, Matei Voileanu, se recunosc meritele lui Partenie Cosma, atît ca iniţiatorul acţiunii cît şi contribuţia sa financiară.

Ca membru sinodal a făcut numeroase propuneri îndeosebi în sfera învăţămîntului, fiind preocupat de pregătirea tinerilor şi a educaţiei morale. „Considerînd că la şcoalele străine din Sibiu sunt sute de studenţi de confesiunea noastră;

considerînd, că modul cum li se propune astăzi studiul religiunei nu este apt nici a da tinerilor instrucţiunea recerută din acest obiect foarte ponderos din toate punctele de vedere, nici a ridica prestigiul bisericii noastre nici înaintea tinerilor, nici înaintea străinilor; Propun ca sinodul să sistematizeze pentru Sibiu un post de catehet cu dotaţiune egală cu posturile de profesori la seminarul Andreian, autorizînd pe consistoriu ca pînă la începutul anului şcolar 1897/8 să-l îndeplinească pe calea congresului".

Pătruns de importanţa muzicii în cadrul seminarului propune modificarea regulamentului. „1) Studiul de muzică vocală şi instrumentală se va propune în

viitor şi în secţiunea teologică, asemenea se vor propune cîntările bisericeşti şi tipicul şi în secţia pedagogică. 2) Datorinţa de a instrui în cîntările bisericeşti este a spiritualului. ...4) Considerînd că corul seminarului contribuie mult la splendoarea servitiului divin în biserica catedrală, fondul catedralei dotează fondul seminarial cu cîte 500 fl. pe an". (Protocolul sinodului..., 1883, p. 66)

Referitor tot la seminarul Andreian în legătură cu construirea noului local, iată ce se consemna în procesul verbal sinodal din 1913: „La ordinea zilei urmează comisiunea organizatoare, care prin raportorul ei Partenie Cosma, referează raportul consistoriului arhidiecezan în chestiunea colectei pentru crearea fondului de zidire a noului seminar. *La colecta pusă la cale de Partenie Cosma* au subscris Vasile Stroescu 100.000 cor., diferiţi oaspeţi la Călimăneşti 1050, institutul Albina 50.000 cor., membrii direcţiunii, directorul executiv şi comitetul de supraveghere al institutului Albina, 50.000, funcţionarii Albinei 16.050, ar fi deci oferte pînă astăzi cor. 229.249. Partenie Cosma mai are ştiri pozitive că în cursul anului curent va mai primi cel puţin 100.000 cor.".

Din cele relatate reiese că Partenie Cosma are mari merite atît în ce priveşte iniţiativa zidirii Catedralei mitropolitane, cît şi strîngerea de fonduri pentru construirea noii clădiri a seminarului Andreian.

Pătruns de însemnătatea trecutului istoric şi bisericesc, P. Cosma vine la sinodul din 1885 cu o altă propunere meritorie, în vederea conservării mărturiilor vechi scrise într-un loc cît mai sigur. „Fiind un mare interes bisericesc ca documentele vechi şi unele cărţi bisericeşti în ediţiuni vechi, de interes istoric, să se păstreze la loc sigur: se îndrumă consistoriul ca asemenea documente să le adune din întreaga arhidieceză şi să le păstreze la loc sigur, spre care scop se autorizează a-şi procura o casă de fier sigură contra focului". Sugestia se acceptă.

Cînd la sinodul arhidiecezan din 1909 se discută necesitatea înfiinţării Fondului cultural arhidiecezan, Partenie Cosma expert în probleme financiare vine cu o propunere concretă: „Totodată se decide ca după putinţă şi averile bisericeşti administrate de consistor să contribuie la augumentarea acestui fond în modul următor: acei bani care astăzi se depun şi care în viitor se vor depune spre fructificare la institute financiare să se fructifice cu 6%. Din dobînda de 6% minus darea de interese datorată statului — astăzi cu 10%—4% să se conteze în favorul fondului sau fundaţiunii, căreia aparţine capitalul, iar restul — astăzi de K 1'40 de la sută să se conteze în percepţiile fondului cultural". (Protocol... 1909, p. 40—41).

Partenie Cosma în calitate de deputat sinodal a avut numeroase intervenţii, îndeosebi pe linie şcolară, aşa cum s-a întîmplat la 1900 pe marginea diferendului între ministerul unguresc de culte şi instrucţiune publică şi Şcoala de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Braşovului cu privire la suma anuală ce o primea din partea statului român. Arhiereul Ioan Meţianu a dat un răspuns evaziv, „diplomatic", spunînd că n-are „cunoştinţă nici despre rezolvarea finală, nici despre modul cum s-ar fi rezolvat acea afacere". De fapt la sfîrşitul secolului al XIX-lea, guvernul ungar ia măsuri concrete împotriva solidarităţii româneşti, prin sistarea sumelor trimise de societatea „Transilvania" Astrei, în vederea sprijinirii tinerilor ce învăţau meserii, la fel procedînd şi cu Şcoala de la biserica Sf. Nicolae din Braşov.

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la naşterea lui Partenie Cosma ne-am străduit să schiţăm activitatea sa pe tărîm bisericesc, rămînînd un exemplu de dăruire în lupta desfăşurată pentru propăşirea românească.

Mihai Sofronie

Ecumenismul local și pacea lumii

A 48-A CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ SIBIU, 2—3 DECEMBRIE 1986

Reprezentanți ai Bisericilor creștine din țara noastră se întrunesc în comunitatea de dragoste și înfrățire ecumenică în cadrul ecumenismului local de la noi, în tradiționalele Conferințe teologice interconfesionale. Aceste dialoguri teologice interconfesionale — care se desfășoară în mod regulat și organizat la Institutele teologice ortodoxe din București și Sibiu, precum și la cel protestant din Cluj-Napoca, începînd din anul 1964 — s-au dovedit a fi o formă majoră a ecumenismului local din România. Cele 48 de Conferințe teologice interconfesionale de la noi au însemnat tot atîția pași reali pe drumul strădaniilor de cunoaștere și înțelegere reciprocă în vederea realizării unității creștine.

Lucrările celei de a 48-a Conferințe teologice interconfesionale s-au desfășurat la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, în zilele de 2 și 3 decembrie 1986. Această Conferință a reunit conducători de culte din țara noastră, membri ai Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cadre didactice din învățămîntul teologic universitar (ortodox, protestant și romano-catolic), directorii Seminariilor teologice din Patriarhia Română, cadre superioare administrative din cele trei confesiuni creștine, redactori ai presei bisericești, doctoranzi și studenți teologi de la Sibiu.

Participanții la această Conferință teologică interconfesională au avut marea bucurie de a primi următorul mesaj de salut și de îndemn adresat de *Prea Fericitul Părinte Teoctist Arapașu, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române:*

„Este o bucurie deosebită pentru mine să întîmpin teologii și reprezentanții cultelor din România, întruniți în cea de a 48-a Conferință Teologică Interconfesională și să le transmit cele mai alese doriri de bine și succes în desfășurarea lucrărilor acestei întruniri în spiritul autenticei înfrățiri ecumenice de la noi.

Folosesc acest prilej după instalarea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române pentru a adresa tuturor participanților cuvînt de îndemn în lucrarea fără preget de adîncire a bunelor relații de colaborare și respect reciproc care s-au statornicit și se dezvoltă necontenit între cultele din țara noastră.

În dorința de a continua și promova această lucrare în slujba idealului de unitate creștină și de unitate în muncă a tuturor fiilor patriei noastre, rog pe Atotputernicul Dumnezeu să binecuvinteze toate strădaniile noastre comune și ale harnicului popor român pe calea slujirii și apărării păcii dorite de toată lumea.

Socot că sînt în asentimentul tuturor celorlalți conducători de culte din țara noastră pentru a Vă asigura pe toți participanții la cea de a 48-a Conferință Teologică Interconfesională că împreună nu vom precupeți nici un efort pentru a sprijini inițiativele înaltei autorități de stat menite colaborării și înfrățirii dintre oameni și popoare".

Mesajul adresat de Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a fost citit de *Înalt Prea Sfințitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului* și a fost primit cu vie satisfacție și îndelungi aplauze de către toți cei prezenți.

Conferința și-a început lucrările marți, 2 decembrie, ora 10, în Aula Institutului Teologic Universitar Sibiu, prin ampla și captivanta cuvîntare a Înalt Prea Sfințitului nostru Părinte Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală. După ce Î. P. S. Sa a dat glas sentimentelor de bucurie că această Conferință teologică interconfesională este găzduită de Institutul nostru teologic a spus: „Ne întrunim de data

aceasta încă sub impresia evenimentelor care au încercat în ultima vreme Biserica Ortodoxă Română. Mă refer la trecerea la cele veşnice a fostului nostru patriarh, conducător al B. O. R., Dr. Iustin Moisescu, care după o scurtă boală a trecut la Domnul, la 31 iulie 1986". După ce a fost evocată viaţa şi activitatea fostului patriarh Iustin, Î. P. S. Sa s-a referit şi la fostul Mitropolit al Ardealului, Dr. Nicolae Mladin, propunînd celor prezenţi păstrarea unui moment de reculegere pentru cei doi ierarhi săvîrşiţi întru Domnul.

În urma trecerii patriarhului Iustin Moisescu la cele veşnice Biserica Ortodoxă Română „a fost pusă în această situaţie de a asigura continuitatea şi a făcut-o potrivit cu tradiţiile ei, potrivit cu Statutul B. O. R., Statut inspirat în cea mai mare parte, dacă nu aproape în totalitate, de Statutul organic şagunian de organizare a B. O. R. şi în ziua de 9 noiembrie şi-a ales noul patriarh, pe succesorul patriarhului Dr. Iustin Moisescu, în persoana Mitropolitului Moldovei şi Sucevei, Înalt Prea Sfinţitul Teoctist Arapaşu.

A fost o alegere care, încă o dată, a demonstrat unitatea corpului care se cheamă Biserica Ortodoxă Română, unitate de gîndire, unitate de simţire, unitate de perspectivă, fiindcă această alegere, deşi secretă (cu vot secret), a demonstrat unitatea tuturor celor prezenţi, a întregului Colegiu electoral, încît alegerea s-a făcut în unanimitate, aşa încît în ziua de 9 noiembrie a putut fi proclamat ales cel de-al cincilea Patriarh al B. O. R., Patriarhul Teoctist".

Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Antonie a înfăţişat viaţa şi activitatea bogată a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist în cei 36 de ani de slujire arhierească. Prea Fericitul Patriarh Teoctist a fost chemat la demnitatea de episcop-vicar patriarhal de către patriarhul Justinian şi hirotonit arhiereu în 5 martie 1950. În această ascultare Prea Fericirea Sa „vreme îndelungată a condus treburile fie ale Administraţiei Patriarhale, fie ale Arhiepiscopiei Bucureştilor. După o activitate meritorie a fost trecut în scaunul de episcop al Aradului, unde a păstorit eparhia pe care a reînnoit-o. După alţi zece ani de păstorire a fost chemat la conducerea Mitropoliei Olteniei, iar în 1977 cum spune Scriptura să revină întru ale sale, să treacă în scaunul de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Prea Fericitul Patriarh Teoctist a ilustrat înaltele slujiri arhiereşti şi la Iaşi a continuat opera înaintaşului său Iustin Moisescu, opera de restaurare, opera spirituală şi opera ecumenică. Prea Fericirea Sa a fost ales membru în Comitetul consultativ al Conferinţei Bisericilor Europene, acum 7 ani, a condus multe delegaţii ale B. O. R. în multe părţi ale lumii, pînă şi în India, peste tot reprezentînd cu demnitate şi cinste Biserica noastră".

Î. P. S. Mitropolit Antonie a exprimat încrederea că P. F. Patriarh Teoctist „va acorda ecumenismului un loc important în activitatea sa de patriarh, preocupat şi de ecumenismul local în mod cu totul şi cu totul deosebit". A adus la cunoştinţa participanţilor la Conferinţă dorinţa Prea Fericitului de a fi prezent personal la această întrunire, dacă nu ar fi fost reţinut la Bucureşti şi Iaşi pentru alte interese superioare bisericeşti. Astfel, P. F. Sa a adresat celor prezenţi mesajul sus menţionat.

În continuare Î. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, a subliniat că „ne deschidem lucrările acestei Conferinţe şi sub imperiul ultimelor evenimente din Patria noastră şi anume, originala şi importanta iniţiativă a Preşedintelui ţării noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, aş zice chiar curajoasă iniţiativă, de a reduce unilateral cu 5 la sută cheltuielile şi efectivele militare ale ţării noastre, ca un semn practic, ca un exemplu practic şi pentru alte ţări, de ceea ce trebuie făcut pentru ca să se schimbe cursul evenimentelor şi *de la cursa înarmărilor să se treacă la cursa dezarmărilor*. Chiar acestei iniţiative, de altfel, îi vom consacra această Conferinţă teologică interconfesională".

P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, a exprimat mulţumiri Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală pentru cuvîntul de deschidere. Apoi, arătînd semnificaţia acestor dialoguri care contribuie la apropierea tot mai mare a Bisericilor creştine din ţara noastră, a subliniat: „Conferinţa noastră de astăzi se desfăşoară în contextul unui eveniment de înaltă talie evocatoare şi amplă vibraţie naţională, la care s-au asociat cu totală adeziune şi hotărîre Bisericile din ţara noastră. Este vorba de Referendumul din 23 noiembrie, în cadrul căruia a fost chemat să-şi exprime opţiunea întregul popor

român asupra reducerii cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare de către țara noastră... Cultele din țara noastră în unitatea deplină a conducătorilor, slujitorilor și credincioșilor lor au sprijinit cu fermitate această nouă și strălucită inițiativă de pace a României, a Președintelui Nicolae Ceaușescu și au rostit răspicat și într-un glas cu întregul popor acel „DA" care a dus la transpunerea în realitate a inspiratei hotărîri de a se depăși stadiul declarațiilor teoretice și de a se face pași concreți în direcția dezarmării".

După ce a anunțat tema Conferinței „Pacea — act de dreptate și slujire" și programul, P. C. Părinte Rector Constantin Voicu a adresat un „cald salut de bun venit" participanților și a spus: „Salutăm mai întîi, cu respectul cuvenit, pe Î. P. S. Sa Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, căruia, profitînd de prilejul împlinirii de curînd a vîrstei de 60 de ani, îi exprimăm cele mai calde urări de sănătate, viață îndelungată și roade bogate în activitatea ce o desfășoară". S-a oferit un frumos coș cu garoafe, iar toți cei prezenți au cîntat „Mulți ani!"

La propunerea P. C. Părinte Rector C. Voicu s-a ales prezidiul format din: Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, P. S. Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Tîrgovișteanul, rectorul Institutului Teologic Universitar București, P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu, D-l Prof. Dr. Péntek Árpád, rectorul Institutului Teologic Protestant Unic de grad Universitar Cluj-Napoca, P. C. Pr. Canonic Conf. Hajdu Iuliu, rectorul Institutului Teologic romano-catolic din Alba-Iulia, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, prorectorul Institutului Teologic Universitar București, P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu, Dl. Prof. Dr. Hermann Pitters, prorectorul Institutului Teologic Protestant — ramura Sibiu, P. C. Pr. Prof. Dr. Feket Alois, prorectorul Institutului Teologic romano-catolic — Secția română Iași. În secretariatul Conferinței au fost aleși P. C. Diac. Asist. Ioan Vasile Leb și Pr. Asist. Nicolae Dura.

P. C. Părinte Rector a declarat deschise lucrările celei de a 48-a Conferințe teologice interconfesionale.

Prima parte a lucrărilor s-a desfășurat sub președinția *P. S. Episcop-vicar patriarhal Dr. Vasile Tîrgovișteanul*, rectorul Institutului Teologic Universitar București. P. S. Sa a invitat pe *P. C. Pr. Asist. Dr. Liviu Streza* de la Institutul Teologic Universitar Sibiu să-și susțină referatul elaborat pe marginea temei: *„Pacea — act de dreptate și slujire"*.

În considerațiile introductive referentul a motivat, în mod temeinic și convingător, actualitatea temei tratate, ca și universalitatea problemei analizate: „omenirea este deplin conștientă de situația precară a păcii mondiale și nevoia de pace adevărată este adînc resimțită de toate popoarele lumii" sau „pacea se cere zidită de către toți". De aceea „statornicirea unei păci durabile în lume reprezintă problema cardinală a epocii noastre". P. C. Pr. Asist. Dr. Liviu Streza a evidențiat interdependența strînsă ce există între pace, dezarmare și dezvoltare, aducînd în sprijinul ideilor subliniate numeroase citate semnificative și deosebit de elocvente.

Biserica deși are ca menire fundamentală mîntuirea credincioșilor, ea nu poate ignora problemele lumii, ea trebuie să înțeleagă pe credincios și în condițiile sale materiale de existență. Bisericile au înțeles azi, mai mult ca oricînd, că au vocația imperioasă de a conlucra cu toți factorii de bună credință de pretutindeni pentru promovarea binelui și progresului uman, că iubirea creștină, pentru a fi autentică, trebuie să fie transformată în diaconie, în slujirea nobilelor aspirații ale umanității. Creștinul autentic are certitudinea că toți cei care săvîrșesc binele în lume sînt slujitori ai lui Dumnezeu, fiindcă „tot lucrul bun vine de la Dumnezeu" (Marcu Ascetul).

În continuare, în amplul și documentatul referat, conferențiarul a structurat materialul în trei secțiuni. Mai întîi insistă asupra păcii ca *„act de dreptate"*, subliniind cele două sensuri sau dimensiuni esențiale care reies din formularea titlului acestui capitol: a) pacea reprezintă un act de dreptate făcut oamenilor și popoarelor, că dreptul la pace este un drept fundamental al oamenilor și al popoarelor, care se plasează imediat și în interdependență cu dreptul la viață și b) pacea reală și plenară este cea care se sprijină pe dreptate potrivit profeției lui Isaia: *„Pacea va fi lucrul dreptății"* (32, 17).

Secțiunea a doua a referatului tratează despre pace ca *„act de slujire"*. Referentul accentuează și sprijină vocația de slujire a Bisericii și a creștinului pe adevărul că „însuși Dumnezeu lucrează în istorie și deci, misiunea Bisericii este de a colabora cu Dumnezeu în istorie". Pacea nu este suficient să fie doar dorită sau nădăjduită, ci ea trebuie căutată și realizată prin acțiuni stăruitoare, căci Domnul însuși fericește *„pe făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema"* (Mt. 5, 9). Pacea ne apare, deci și ca misiune permanentă a noastră. Referentul redă în acest sens citate din teza de doctorat a Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală: „Biserica nu are altă rațiune de a fi în lume decît slujirea". Astfel, Bisericile sînt chemate „să se angajeze plenar în eforturile de înnoire a lumii, căci ele nu pot să-și limiteze preocupările doar la problemele lor".

P. C. Asist. Dr. Liviu Streza întemeiază afirmațiile făcute pe numeroase cuvinte revelate, rostite de Mîntuitorul (In. 14, 27; 16, 33; Lc. 11, 20; 17, 20 u.), sau de Sf. Apostoli (Rom. 1, 7; 11, 15; 14, 17; Iac. 3, 18).

Partea a treia a referatului vine ca o necesară și foarte oportună aplicare a celor expuse anterior. Aici au fost înfățișate: *„Forme concrete de slujire creștină a păcii"*. S-a accentuat că Bisericile contemporane prin pașii concreți spre realizarea unității creștine pot contribui la realizarea unității lumii. Biserica se roagă pentru pace, propovăduiește pacea. Î. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, a propus la „Conciliul Păcii", ținut în oct. 1986 la Kirchberg (R. F. Germania) ca *„Bisericile să ceară urgent, printr-un pronunciamento universal, măsuri concrete, practice în vederea reducerii progresive a cursei înarmărilor"* (p. 11). Apoi s-a arătat că: „Bisericile noastre își desfășoară activitatea în sînul unui popor profund iubitor de pace, cunoscut în lumea întreagă prin fermitatea și unanimitatea cu care-și afirmă dorința de pace. Trăim într-o țară în care promovarea păcii a devenit o politică de stat... Profund semnificativ în ce privește hotărîrea poporului nostru de a face totul pentru salvgardarea păcii este *Referendumul din 23 noiembrie a. c.* pentru reducerea cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor și cheltuielilor militare... Avînd la bază strălucita inițiativă a Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, mare erou al păcii, campion al luptei pentru dezarmare, referendumul din 23 noiembrie a dovedit o dată mai mult democratismul orînduirii noastre socialiste" (p. 12).

Bisericile și Cultele din țara noastră au susținut și sprijină cu toată hotărîrea nobilele inițiative și acțiuni în slujba păcii din Patria noastră. Conducătorii, slujitorii și credincioșii cultelor din țara noastră și-au exprimat adeziunea prin acel „DA" rostit împreună cu întregul nostru popor la Referendumul din 23 noiembrie.

După citirea referatului „Pacea, act de dreptate și slujire" întocmit și susținut de P. C. Pr. Asist. Dr. Liviu Streza au urmat înscrieri la cuvînt pe marginea temei tratate. Completările și discuțiile pe marginea referatului s-au desfășurat sub conducerea D-lui Prof. Dr. Péntek Árpád, rectorul Institutului Teologic Protestant Unic din Cluj-Napoca și sub conducerea D-lui Prof. Dr. Hermann Pitters, prorectorul Institutului Teologic Protestant Unic — ramura Sibiu. Vorbitorii au făcut următoarele precizări în legătură cu tema în discuție:

Î. P. S. Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, pornind de la textul liturgic: „Doamne mîntuiește pe cei binecredincioși", rostit de trei ori la Liturghia arhierească, arată prin cuvintele psalmistului (Ps. 118) că cei binecredincioși vor avea multă pace.

Ecumenismul contemporan a cunoscut o etapă avansată. Biserica răsăriteană și apuseană se apreciază reciproc: un pas însemnat l-a reprezentat ridicarea în 1965 a celor două anateme dictate în secolul XI. Astăzi cele două Biserici se comportă și se tratează ca două surori. Marele teolog francez Congar I. M. J. scria în introducerea Enciclicei Papei Ioan Paul al II-lea că „Biserica respiră cu cei doi plămîni: Biserica orientală și apuseană". Deci aceste două Biserici sînt puse pe picior de egalitate.

Referendumul național din 23 noiembrie a. c. este un eveniment remarcabil pe plan internațional. Inițiativa domnului Președinte Nicolae Ceaușescu a fost originală. Ne bucură mult inițiativa aceasta a Președintelui înțelept al Patriei. Acest fapt dă o nouă autoritate și prestigiu atitudinilor și acțiunilor Domniei sale".

În încheierea intervenţiei, Î. P. S. Teofil felicită pe Părintele Asist. Liviu Streza pentru modul în care a elaborat referatul său.

Eminenţa Sa Dr. Albert Klein, Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. din România a evidenţiat că „pacea ca dar din mîinile Mîntuitorului (Ioan 14, 27) nu este un dar numai în folosul nostru, ci un dar pe care trebuie să-l dăm mai departe". Mîntuitorul nostru a învrednicit pe Sfinţii Săi Ucenici să fie „iconomi ai păcii (Matei 10), căci pacea lui Dumnezeu este una din tainele care se încredinţează iconomilor fideli ca să o dea mai departe... Noi slujitorii Bisericii să acceptăm din inimă misiunea de a fi soli ai păcii lui Dumnezeu. Iniţiativa nu este a noastră ci a Domnului, iar Domnul este biruitorul; biruitor şi asupra tendinţelor războinice din lumea de astăzi. Iar ucenicul care slujeşte pe Domnul Său şi propovăduieşte pacea, devine un făcător al păcii".

P. S. Dr. Vasile Coman — Episcopul Oradiei — a precizat că hotărîrea ţării noastre, a preşedintelui ei de a reduce cu 5 la sută armamentele, efectivele şi cheltuielile militare „se constituie pe de o parte ca o mărturie a dorinţei de pace a poporului nostru, a vocaţiei lui neîntrerupte pentru pace, pe de altă parte, ea este şi un exemplu, o chemare către celelalte state de a urma această pildă, de a dovedi prin fapte, în concret, voinţa lor sinceră de pace. În sfîrşit, această hotărîre epocală a poporului nostru este o fereastră deschisă spre viitor. Se ştie doar că tot Preşedintele ţării noastre a propus forurilor internaţionale şi statelor producătoare de arme să reducă cheltuielile de înarmare pînă în anul 1990 cu 25 la sută şi cu 50 la sută pînă în anul 2000. Acesta şi numai acesta este drumul adevărat care poate duce la linişte, armonie, dreptate şi pace în lume... Pacea este elementul fundamental al vieţii, ea este condiţia sine qua non a supravieţuirii pe pămînt, mai ales astăzi cînd armele atomice pot distruge de mai multe ori viaţa de pe planeta noastră.

Pacea nu este ceva static. Nicolae Titulescu spunea că pacea este ceva dinamic, ceva ce se cucereşte prin muncă, prin iubire de adevăr şi dreptate. Ea este un edificiu la care sînt chemate să contribuie toate popoarele. În contextul istoriei contemporane, glasul României este glasul păcii.

Conferinţa interconfesională de azi a tratat o problemă principală, o problemă a problemelor, o problemă a tuturor oamenilor".

În finalul acestei alocuţiuni, P. S. Sa îndeamnă: „Toţi trebuie să dovedim prin viaţa şi activitatea noastră că sîntem slujitori ai vieţii şi ai păcii... Noi ştim şi mărturisim că pacea este un dar divin, dar ştim că avem datoria sfîntă de a o apăra".

Pr. Dumitru Soare — Directorul Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române a arătat, printre altele, că nu este suficient să stopăm cursa înarmărilor ci trebuie să facem cursul invers. P. C. Sa invită pe cei prezenţi să mediteze cu toată atenţia la concluzia prezentată de Î. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului, în finalul cuvîntării de deschidere la această Conferinţă: „Trebuie să se treacă de la cursa înarmărilor la cursa dezarmărilor". Nu este suficient să se rămînă la formule — cum arăta la începutul acestui an domnul Nicolae Ceauşescu, Preşedintele României — ci trebuie să se treacă direct şi neîntîrziat la fapte. Acest pas este absolut necesar şi se impune ca o necesitate stringentă fiindcă: înarmările sînt opere distructive, iar dezarmarea este o lucrare constructivă; înarmarea este un mijloc de întreţinere a neliniştii şi groazei, iar dezarmarea este un mijloc de dobîndire a liniştii şi fericirii; înarmarea este o neîncetată competiţie spre moarte, iar dezarmarea este o competiţie spre viaţă şi pace.

Poporul nostru a ales — în decursul istoriei sale şi mai ales în aceste vremi de încordare — pacea, a ales viaţa, căci viaţa este darul lui Dumnezeu.

Aş propune — a zis P. C. Sa — ca această Conferinţă interconfesională să fie închinată cinstirii marelui eveniment petrecut în istoria Patriei noastre, să fie un ecou al Referendumului din 23 noiembrie 1986..."

Dr. Csuták Csaba, vicarul Episcopiei reformate din Cluj-Napoca, a adus în atenţia participanţilor la Conferinţă că „voinţa de pace a omenirii este cel mai puternic sentiment comun, netăgăduit de nimeni" ... Vorbitorul a subliniat apoi interdependenţa ce există între pace, dreptate şi slujire.

În situaţia complexă în care trăieşte omenirea „glasul lucid al Preşedintelui Nicolae Ceauşescu, al României socialiste răsună hotărît, ca un exemplu de răspundere pentru toate popoarele lumii, care privesc de multă vreme cu stimă şi

admirație spre Patria noastră, rostind numele președintelui nostru ca un simbol la păcii și al dreptății". Prin Referendumul din această toamnă „s-a dat o lecție adevărată și o pildă de urmat tuturor națiunilor". Slujirea noastră creștină necesită pace, iar pacea creează condițiile necesare slujirii în care sîntem angajați cu toții, avînd, poate, sarcini sau metode diferite, dar un singur gînd, o singură voința".

Prof. Dr. Hermann Pitters — prorectorul Institutului Teologic Protestant — ramura Sibiu, a arătat că a 48-a Conferință interconfesională tratează o „temă actuală și arzătoare, care ocupă nu numai întreaga creștinătate, ci toată omenirea — problema păcii".

A insistat apoi asupra caracterului de acțiune pe care-l are pacea; ca act social pacea se îndreaptă spre viața socială. Astăzi omenirea este chemată să realizeze o pace dreaptă. Teoria unui așa-zis „război drept" trebuie înlocuită cu doctrina unei păci drepte și reale în lumea noastră. În cadrul Federației Mondiale Luterane — a spus vorbitorul — mai ales după 1984 s-a dezvoltat o nouă teologie a păcii, chiar sub aspectul dreptății și slujirii. Prin plebiscitul din 23 noiembrie 1986, toți cetățenii României s-au pronunțat cu un DA unanim pentru o politică de pace și dezarmare".

P. S. Emilian Birdaș — Episcopul Alba Iuliei, după ce anunță două evenimente de seamă din viața noastră: aniversarea a 68 de ani de la Unirea Transilvaniei cu Țara Mamă și alegerea și întronizarea celui de al cincilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române în persoana P. F. Patriarh Teoctist, insistă, pe marginea referatului susținut, pe două dimensiuni fundamentale ale păcii: pacea ca act de dreptate și pacea ca acest de slujire. „Pacea nu poate fi despărțită de dreptate, că o pace statornică trebuie să aibă la temelie dreptatea, pentru că o pace care se sprijină pe nedreptate este șubredă... În zilele care au trecut, am trăit cu toții marea bucurie în care poporul român, urmînd îndemnul conducătorului său, distinsul nostru președinte Domnul Nicolae Ceaușescu, a făcut un pas înainte de la vorbirea despre pace, la acțiuni concrete puse în slujba acestui mare deziderat al omenirii contemporane. Adeziunea noastră la Referendum este un vot, dar și un angajament de a fi pe mai departe, cu tot mai multă dăruire în slujba nobilelor idealuri, comune Bisericii străbune și Patriei noastre scumpe". P. S. Sa a felicitat pe Părintele Asistent Liviu Streza pentru referatul plăcut prezentat și bine documentat.

Prof. Dr. Péntek Árpád — rectorul Institutului Teologic Protestant din Cluj-Napoca, evidențiind gravul pericol care există în lume și atitudinea fermă a țării noastre de reducere a cheltuielilor militare, a subliniat că: „datoria noastră a Bisericilor și a credincioșilor este să găsim modalitățile care pot aduce un aport concret din partea noastră, a Bisericilor și a oamenilor de bună credință, pentru a stopa înarmarea și a împiedica ieșirea ei în spațiul cosmic... a sosit timpul pentru angajarea noastră totală". Vorbitorul încheie cu exprimarea convingerii că „activitatea aceasta a noastră va fi binecuvîntată de Dumnezeu pentru că mesajul profetic ne poruncește „Arați-vă ogoare noi și nu mai semănați prin spini" (Ier. 4, 3).

P. C. Prof. Dr. Dumitru Abrudan — prorectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu, a evidențiat actualitatea temei tratate la Conferința aceasta interconfesională, subiect care a amplasat cultele din țara noastră în contextul mai larg al preocupărilor poporului nostru dedicate Anului internațional al păcii. Războiul, potrivit gîndirii oamenilor responsabili, apare în actualele condiții ale superînarmărilor nucleare ca o imposibilitate precum accentua cu deplină luciditate Domnul președinte Nicolae Ceaușescu la Adunarea populară ce a avut loc la București în preziua Referendumului. Pacea este un act de dreptate pentru toate popoarele. Prin dezarmare, o parte din fondurile obținute și oferite țărilor subdezvoltate, li s-ar face un act de dreptate și slujire milioanelor de oameni care se zbat în sărăcie cruntă, murind de foame și de sete. P. C. Sa încheie această intervenție cu evocarea celebrei viziuni din cartea proorocului Isaia, după care toate neamurile trebuie să se decidă pentru a transforma săbiile în fiare de pluguri și lăncile în seceri, iar omenirea să transforme meșteșugul războiului într-o artă a păcii și a bunei înțelegeri între toți oamenii.

P. S. Timotei Seviciu — Episcopul Aradului, după ce reafirmă responsabilitatea creștinilor pentru pacea omenirii, subliniază materializarea vocației de pace a poporului nostru prin Referendumul din această toamnă. Cu această ocazie s-a

evidenţiat „aprobarea unanimă şi entuziastă a valoroaselor iniţiative de pace ale Domnului Nicolae Ceauşescu, Preşedintele României". Acest act a reprezentat „prin sine imbold pilduitor care ne face cu osebire ca oameni ai credinţei, alături de toţi fiii ţării, să întărim votul nostru, acel DA al opţiunii pentru viaţă şi progres, cu o contribuţie sporită mereu la tot ce înseamnă responsabilitate pentru lume şi viitor".

P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu — prorectorul Institutului Teologic Universitar din Bucureşti, stăruie asupra înţelesului noţiunilor de pace şi dreptate. Pacea apare ca un act de dreptate, dar pacea este şi o consecinţă a dreptului tuturor oamenilor la viaţă. „Dreptatea — arată P. C. Sa — este şi o componentă a mîntuirii, aşa precum am auzit din referatul bine susţinut de colegul nostru, de la Sibiu". Pacea are un caracter universal; ea priveşte nu numai pe unii inşi, ci pe toate popoarele şi la realizarea ei trebuie să participe toţi.

Prof. Dr. Paul Philippi — de la Institutul Teologic Protestant — ramura Sibiu, a dat expresie ecoului favorabil pe care l-au avut în străinătate strădaniile de pace ale României, iniţiativele Preşedintelui ţării noastre. Vorbitorul subliniază apoi interdependenţa care există între slujire şi pace, arătînd că referentul a prezentat ambele componente ale păcii: dreptatea şi slujirea. Sînt necesare şi urgente insistente apeluri „pentru salvgardarea întregii creaţii, apeluri cărora ne-am ataşat şi ne vom ataşa şi în viitor — ca slujitori ai Bisericii — din toată inima".

Asist. Elek Rezi — Institutul Teologic Universitar Protestant Cluj-Napoca şi reprezentant al Bisericii Unitariene din România, exprimă stima profundă faţă de Bisericile şi ţara noastră, stimă manifestată de participanţii la Conferinţa Creştină de Pace de la Londra din 3—4 mai 1985, cînd vorbitorul a spus că problema păcii este discutată în ţara noastră şi la Conferinţele interconfesionale. „Pacea este un act de dragoste şi slujire, este o cauză universală a omului".

P. C. Pr. Prof. Ioan Ică — Institutul Teologic Universitar Sibiu, readuce în atenţia auditoriului strălucita şi ferma iniţiativă de pace a României exprimată prin Referendumul din 23 noiembrie. Acest act a fost şi o chemare şi un îndemn către toate popoarele şi statele lumii de a întreprinde ceva în direcţia dezarmării.

Tema acestei Conferinţe a fost deosebit de grea, dar referentul a prezentat învăţătura noastră creştină comună despre pace, dreptate şi slujire în contemporaneitate destul de clar şi explicit, ceea ce este de bun augur pentru un tînăr în ale Teologiei care se integrează în tradiţia bogată a ecumenismului local din patria noastră. P. C. Sa a evidenţiat că pacea este indisolubil legată de dreptate, fiind o roadă a dreptăţii. Pacea este una şi indivizibilă şi se realizează prin împreuna lucrare a tuturor creştinilor şi cu toate forţele iubitoare de pace de pe Terra şi nu prin acţiuni separate. Dezideratul major al lumii contemporane este astăzi pacea prin dezarmare, pentru dezvoltarea rapidă şi echitabilă a tuturor popoarelor. Toate eforturile de apărare a păcii, de dezarmare şi dezvoltare, ori din ce parte ar veni sînt conforme cu voia lui Dumnezeu şi se fac cu puterea lui Dumnezeu. În finalul intervenţiei, P. C. Sa a exprimat hotărîrea fermă a României de a continua acţiunea de dezarmare pînă în anul 2000 cu cel puţin 50 la sută.

A luat apoi cuvîntul *Înalt Prea Sfinţitul Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, care, după ce a evidenţiat importanţa deosebită a problemei păcii pentru noi, pentru ţara noastră şi pentru lumea întreagă a spus printre altele că pentru sprijinirea şi lucrarea păcii ne aflăm temeiuri categorice: „Pentru toate acestea ne găsim argumentele în Cartea care ne este comună tuturor şi care este Sfînta Scriptură, în care pacea este un element atotprezent, un element constitutiv al doctrinei noastre a tuturor. E ceea ce, de fapt, ne uneşte pe toţi şi e ceea ce, de fapt, stă la baza a ceea ce numim noi ecumenism practic. E ceea ce ne poate face să spunem că am realizat un anumit stadiu al unităţii".

Pacea — potrivit cuvintelor Mîntuitorului nostru Iisus Hristos: *„Pacea Mea dau vouă"* — este un dar al lui Dumnezeu, ca fiind o invitaţie la pacea interioară, dar aceasta trebuie înţeleasă şi ca o reflectare în afară a acestei păci interioare, ca o materializare a păcii lăuntrice. Înalt Prea Sfinţitul nostru Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală a subliniat acest aspect şi la *„A treia Conferinţă panortodoxă pentru pregătirea Sfîntului şi Marelui Sinod Ortodox"* unde comisia a patra — ca urmare a intervenţiei Înalt Prea Sfinţiei Sale — a operat o modificare chiar în formularea temei, în loc de „Pacea şi discriminările rasiale" fixîndu-se limpede

şi nuanţat ca temă: *„Pacea şi justiţia socială"*. Aceasta pentru că „la baza păcii trebuie să stea dreptatea, că fără dreptate pacea este imposibilă, că poţi realiza o pace provizorie fără dreptate, dar nu poţi realiza o pace de durată". Cuvintele Mîntuitorului din Evanghelia după Sf. Ioan: *„Pacea Mea las vouă"* coroborate cu fericirea a şaptea: *„Fericiţi sînt făcătorii de pace"* ne fundamentează afirmaţiile anterioare. Deoarece „pe lîngă *pacea Sa*, pe care ne-o lasă nouă, vrea şi de la noi ceva, vrea ca şi noi să fim făcători de pace, cere ca şi noi să răspîndim în jurul nostru pacea noastră. *Pacea Lui* trebuie să fie o pace a lucrării noastre printre oameni".

La „Consiliul Păcii" de la Kirchberg s-a spus că ne trebuie o *„teologie a păcii"* pentru ca toţi să înţeleagă corect, deci la fel, cuvintele Mîntuitorului şi în general Revelaţia Scripturii despre pace, dar s-a accentuat că „pentru a ajunge la o teologie a păcii, trebuie să ajungem la o *pace a teologiei*, adică la o unitate de vederi a tuturor teologiilor, a tuturor denominaţiunilor creştine, în ceea ce priveşte pacea".

În continuare Înalt Prea Sfinţia Sa a evidenţiat importanţa extraordinară a acţiunii României de a trece de la stadiul discuţiilor la fapte concrete: „La pacea prin justiţia socială nu se va putea ajunge realmente decît în momentul în care vom ajunge din nou la punctul zero. Atîta vreme cît lumea rămîne la competiţia suitoare, justiţia socială nu va fi posibilă. O nouă ordine economică nu va fi posibilă, atîta vreme cît vom sta sub regimul competiţiei dintre marile puteri. Atîta vreme cît oamenii vor trăi sub acest regim nu se va putea realiza cu adevărat o comunicare între oameni, ci vor fi mereu sub regimul de excomunicare, adică de teamă şi de condamnare a unora de către alţii. Şi omenirea va rămîne mereu în stadiul de tensiune, în stadiul de război rece, în stadiul de război al nervilor, în stadiul de frică, în stare de nesiguranţă. De aceea propunerile României sînt cu atît mai binevenite, pentru că numai pe această cale este posibilă schimbarea direcţiei".

În finalul acestei intervenţii, Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Dr. Antonie a spus: „Trebuie să plecăm de aici, toţi cu un angajament ferm că nu vom face nimic împotriva conştiinţei noastre, că nu vom face nimic împotriva învăţăturilor noastre, atunci cînd ne vom răspîndi peste tot, în posturile noastre de conducere a Bisericilor, în posturile noastre de dascăli ai viitorilor preoţi. *Să proclamăm o mobilizare generală în slujba păcii!*"

La secretariatul Conferinţei au mai fost depuse intervenţii scrise din cuprinsul cărora redăm următoarele spicuiri:

P. S. Pimen Suceveanul — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, a subliniat vocaţia noastră de slujitori ai Bisericii de a deveni „făcători de pace", căci avem datoria de conştiinţă *„de a lucra cele ale păcii"* (Rom. 14, 19) pentru ca *„Însuşi Dumnezeul păcii să ne dăruiască pace totdeauna şi în tot timpul"* (II Tes. 3, 16). Minunatele capodopere ale Bisericii şi ale neamului nostru — mănăstirile moldovene — sînt şi mărturii ale vocaţiei de pace a poporului nostru, cum arăta P. F. Părinte Patriarh Teoctist „... ele constituie cel mai înălţător, cel mai autentic imn adus păcii şi vieţii de către harnicii fii ai tuturor plaiurilor noastre româneşti".

P. S. Damaschin Coravu-Severineanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, a relevat că adevăraţii creştini nu se pot afla decît în rîndurile „făcătorilor de pace". P. S. Sa a insistat apoi asupra interdependenţei fireşti ce există între pace şi dreptate, căci ambele sînt componente ale Împărăţiei lui Dumnezeu, care este *„dreptate, pace şi bucurie în Duhul Sfînt"* (Rom. 14, 17).

P. S. Calinic Argeşanul — Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului, a evidenţiat necesitatea concordanţei între cuvînt şi faptă. În Patria noastră, prin Referendumul din 23 noiembrie a.c. s-a realizat o „faptă concretă de pace, un pas faptic făcut în ţara noastră, pas unic în lume, pentru dezarmare" şi pace. Această acţiune se justifică prin: iubirea şi respectul poporului român pentru viaţă, experienţă de veacuri a neamului nostru şi prin convingerea că pacea sinceră şi trainică este singura noastră dăinuire. În continuare, P. S. Sa aduce în atenţie cîteva texte semnificative despre pace şi dreptate din profeţiile celor cinci prooroci pomeniţi în cursul lunii decembrie: Daniil, Naum, Avacum, Agheu şi Sofonie.

P. S. Ioachim Vasluianul — Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului şi Huşilor, a precizat că „dreptatea şi pacea sînt virtuţi şi idealuri sfinte, care îşi au obîrşia

în Dumnezeu... Înainte de a fi o virtute morală, dreptatea este o problemă de renaştere şi mîntuire, o reformă a vieţii personale prin Harul şi Evanghelia Mîntuitorului, care a venit în lume să ne înveţe cum să trăim: „în sfinţenie şi dreptate" (Lc. 1, 75). Pacea şi dreptatea sînt probleme umanitare, sînt teme comune tuturor Bisericilor şi religiilor. În încheierea acestei intervenţii, P. S. Sa a mărturisit: „Acesta-i crez şi legămînt ca (într-un gînd şi o simţire) să slujim viaţa, dreptatea şi pacea pe pămînt".

P. S. Arhiereu-vicar Gherasim Hunedoreanul a evidenţiat că aşa cum Sf. Apostol Andrei a fost „întîiul chemat" la apostolie şi care a vestit Evanghelia Mîntuitorului şi-n părţile locuite de strămoşii noştri, tot astfel şi neamul nostru românesc a fost chemat de Dumnezeu ca să fie în lume „întîiul mesager al păcii", iar noi să fim „cei dintîi propovăduitori ai păcii în întreaga lume".

P. C. Diac. Conf. Dr. Petre I. David — Institutul Teologic Universitar Bucureşti a accentuat că: „Pacea este lucrarea dreptăţii şi fără dreptate nu poate fi menţinută pacea, precum spune profetul Isaia şi Psalmistul David. „Slujirea păcii şi dreptăţii sînt chemări de mare actualitate — arăta Prea Fericitul Teoctist cu prilejul instalării sale ca al V-lea Patriarh al B. O. R. — cărora Bisericile sînt îndatorate să le acorde întreaga lor atenţie". P. C. Sa a încheiat această alocuţiune prin cuvintele: „Şi dacă pacea este lucrarea dreptăţii drepţii sînt pururea vii în faţa lui Dumnezeu şi în cinstirea oamenilor".

Vorbitorii au făcut totodată referiri la impresionanta unitate de voinţă pentru pace a întregului nostru popor, manifestată cu prilejul Referendumului din 23 noiembrie 1986, care a avut loc din iniţiativa domnului Preşedinte Nicolae Ceauşescu. S-a exprimat adeziunea totală la nobilele idealuri de pace, la concretele iniţiative româneşti în acest sens.

După aprofundarea şi fundamentarea teologică a temei *„Pacea, act de dreptate şi slujire"*, pe baza referatului şi a intervenţiilor făcute în cea de a 48-a Conferinţă teologică interconfesională, Comisia rectorilor şi prorectorilor a formulat concluziile acestei întruniri. Concluziile au fost prezentate de către P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu — rectorul Institutului Teologic Universitar Sibiu:

1. Pacea, în lumina învăţăturii creştine, reprezintă un act de dreptate în relaţiile interumane, interstatale şi, în prezent, condiţie a existenţei vieţii pe planetă.

2. Bazată pe dreptate, pacea este componenta esenţială a Împărăţiei lui Dumnezeu pe pămînt care înseamnă o lume mai bună şi mai dreaptă.

3. Pacea lumii este una şi indivizibilă şi se realizează prin împreună lucrarea tuturor oamenilor şi popoarelor.

4. Dat fiind caracterul ei universal, pacea are o dimensiune spirituală şi comunitar-socială şi pretinde o angajare şi o responsabilitate general-umană.

5. Pericolul deosebit de grav pe care îl prezintă azi cursa înarmărilor nucleare ameninţă pacea lumii. Această pace trebuie să fie susţinută prin acţiuni concrete şi urgente de dezangajare militară şi dezarmare generală şi totală, în primul rînd de dezarmare nucleară.

6. Iniţiativa Preşedintelui României, Domnul Nicolae Ceauşescu, de reducere cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor şi cheltuielilor militare, aprobată în unanimitate de toţi cetăţenii patriei noastre, prin Referendumul de la 23 noiembrie 1986, reprezintă un pas concret şi un exemplu mobilizator, precum şi chemare şi un îndemn către toate popoarele lumii de a merge ferm pe calea dezarmării şi a statorniciei păcii în lumea întreagă, a unui climat de încredere şi înţelegere între popoare.

7. Acel DA unanim al întregului popor la Referendum constituie, în acelaşi timp, şi un DA hotărît pentru viaţă, dezvoltare materială şi spirituală şi pentru un viitor luminos al poporului nostru.

8. Bisericile noastre şi-au exprimat cu fermitate adeziunea lor totală la această strălucită acţiune a României, personal a Preşedintelui ţării, Domnul Nicolae Ceauşescu, în slujba păcii şi a vieţii.

9. Bisericile noastre sprijină toate aceste iniţiative şi acţiuni concrete de dezarmare prin mijloacele lor specifice: rugăciuni pentru pace, propovăduirea păcii, educarea creştinilor lor în spiritul păcii şi al dreptăţii, al bunei învoiri între oameni şi popoare, prin întruniri, apeluri, manifestări pentru pace; prin

participarea la congrese, conferințe și colocvii internaționale dedicate păcii, precum și prin sensibilizarea credincioșilor în sprijinul păcii și dreptății.

10. Pacea, astăzi, este singura alternativă pentru salvarea vieții pe pămînt, iar aceasta nu se poate înfăptui decît prin stoparea cursei înarmărilor nucleare, prin reducerea stocurilor de armament existente, prin reducerea cheltuielilor și efectivelor militare și trecerea urgentă la măsuri de dezarmare generală și, în primul rînd, nucleară.

*

În cea de a doua zi a lucrărilor Conferinței, miercuri 3 decembrie, Dl. Prof. Dr. Nicolae Stoicescu de la Institutul de istorie din București a prezentat o documentată și amplă expunere cu titlul: *„Mircea cel Mare, apărătorul gliei străbune, personalitate de seamă a istoriei poporului român"* (cu prilejul împlinirii a 600 de ani de la înscăunarea sa ca domn al Țării Românești).

După ce conferențiarul a conturat în chip magistral o epocă istorică în care se înscrie marele domn român Mircea cel Mare, a insistat asupra organizării sociale, economice și politice a Țării Românești și însemnătatea confruntărilor armate ale acestuia cu otomanii. Vorbitorul a relevat importanța deosebită pe care a avut-o lupta de lo Rovine și problema datării istorice, precum și a localizării geografice. Mircea a fost un întregitor al unității românești, un precursor al lui Mihai Viteazul, el este întîiul mare ctitor din istoria noastră medievală. Marele domn muntean a fost ctitorul a 11 biserici, dintre care la loc de frunte se înscriu cele de la Mănăstirile Cozia, Brădet, Cotmeana, Tismana ș. a.

În finalul conferinței Dl. Prof. N. Stoicescu s-a referit la schimbarea supranumelui — cu prilejul acestei aniversări — din Mircea cel Bătrîn în Mircea cel Mare. În acest sens vorbitorul a adus argumente istorice convingătoare în favoarea numelui de Mircea cel Mare: „Este necesar — a spus Domnia sa — și firesc să-i fie restituit voievodului sărbătorit numele său binemeritat, renunțîndu-se la „cel Bătrîn", care nu spune nimic, ci, din contră, estompează măreața figură a unuia dintre cei mai glorioși eroi ai istoriei noastre". M. Eminescu a folosit în Scrisoarea III o licență poetică atunci cînd l-a numit pe Mircea „un moșneag", căci el nu avea în 1394, la lupta de la Rovine, decît 25 de ani.

Expunerea aceasta a fost audiată cu mult interes de toți cei prezenți și pe marginea temei prezentate au luat cuvîntul:

P. C. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu care a spus, printre altele: „Mircea cel Mare, asemenea bazileilor bizantini, a fost și un mare protector al Bisericii și culturii românești. De sprijinul lui Mircea s-a bucurat și reorganizatorul vieții monahale de la noi, Sf. Nicodim de la Tismana. Tradiția locală susține că unele biserici și mănăstiri transilvănene au fost ctitorii ale lui Mircea, ca de exemplu: bisericile din Scorei, Rășinari și Mănăstirea Prislop. Datorită lui Mircea cel Mare a fost salvat pămîntul Țării Românești de a nu fi transformat în pașalîc, dar a fost apărată și civilizația europeană apuseană în fața expansiunii otomane.

Mircea cel Mare, precum l-a numit și I. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, este „Părinte al Patriei".

P. C. Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță a subliniat că această aniversare a adus o contribuție hotărîtoare pentru redescoperirea chipului acestui mare voievod. Mircea cel Mare, prin numirea de ierarhi români, a dat Bisericii românești o mai mare independență, o românizare a Bisericii noastre.

Aniversarea lui Mircea cel Mare, a arătat *Dl. Prof. Dr. Emilian Popescu*, este un prilej de omagiu pentru marele voievod, dar și o juruință să cercetăm mai bine această perioadă, să redăm mai pregnant figura acestui proeminent conducător.

P. C. Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, după ce a omagiat magistrala conferință a D-lui Prof. Stoicescu care a înscris pe Mircea cel Mare în orizont larg european, a spus că și înainte de Mircea domnitorii noștri au fost de nivel european.

P. C. Sa a numit pe Mircea cel Mare dătător de predanii, un precursor al marii Uniri. Cei de la 1918 sînt un fel de executori testamentari ai lui Mircea cel Mare și apoi ai lui Mihai Viteazul. S-a făcut referire la problema capitulațiilor și la tema datării aducerii moaștelor Sf. Filofteea la Argeș, în timpul domniei lui Mircea.

P. C. Arhid. Prof. Dr. P. I. David opiniază că titulatura lăsată de Mircea a fost „Io Mircea Voievod".

P. C. Arhid. Dr. Silviu Anuichi insistă asupra raportului dintre Mircea cel Mare și Serbia.

În încheierea luărilor de cuvînt *Î. P. S. Dr. Antonie, Mitropolitul Ardealului,* a mulțumit conferențiarului pentru competența și frumoasa prezentare a lui Mircea. Î. P. S. Sa a evidențiat că Mircea cel Mare este un simbol al luptei noastre pentru apărare, pentru pace. Rovine este un simbol al inteligenței. Ne-am apărat cu inteligență nu numai cu armele, altfel am fi fost transformați în pașalîc. Românii au știut bine să îmbine diplomația și arma.

D-l Prof. N. Stoicescu a răspuns cu amabilitate întrebărilor adresate de unii participanți, precizînd unele aspecte ale temei tratate.

În continuare, *P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu,* rectorul Institutului gazdă, a supus aprobării participanților proiectele unor telegrame de mulțumire.

Din plenul Conferinței s-a trimis o telegramă *Domnului Nicolae Ceaușescu,* Președintele R. S. R., Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Au mai fost trimise telegrame: *P. F. Părinte Teoctist,* Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *P. S. Sale Jakab Antal,* Episcopul romano-catolic din Alba Iulia și Excelențelor lor: *Albert Klein,* Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. (Sibiu), *Nagy Gyula* — Episcopul Bisericii Reformate (Cluj-Napoca), *Szedressy Páll* — Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. (Cluj-Napoca), *Kovács Lajos,* Episcopul Bisericii Unitariene (Cluj-Napoca) și Episcopului *László Papp* al Bisericii Reformate din Oradea.

Cuvîntul de închidere a Conferinței a fost rostit de *Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit Dr. Antonie* care a mulțumit tuturor celor care au contribuit la buna reușită a celei de-a 48-a Conferințe teologice interconfesionale.

Modul în care s-a tratat subiectul, ca și intervențiile și discuțiile pe marginea temei Conferinței teologice au dovedit o unitate deplină a tuturor cultelor din țara noastră cu privire la pace, la inițiativele Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu și cu privire la referendum. Toți credincioșii tuturor Bisericilor au exprimat opțiunea lor, alături de a întregii națiuni, pentru ca și noi să putem participa alături de toți cetățenii la dezvoltarea Patriei și la fericirea tuturor cetățenilor.

Înalt Prea Sfinția Sa a exprimat alese și calde mulțumiri Conducerii superioare de stat pentru înțelegerea și ajutorul acordat în permanență exprimînd și adeziunea totală a Cultelor din România în sprijinirea tuturor acțiunilor de pace întreprinse în Patria noastră.

Mulțumind, de asemenea, D-lui Prof. Dr. N. Stoicescu pentru conferința expusă, ca și tuturor participanților, Î. P. S. nostru Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, a declarat închise lucrările celei de a 48-a Conferințe teologice interconfesionale.

Pr. asist. *Nicolae Dura*

EVENIMENTE IMPORTANTE ÎN VIAȚA PATRIEI ȘI A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE*

Iată-ne adunați din nou la a 48-a din tradiționalele noastre conferințe teologice interconfesionale pe care, de data aceasta, avem bucuria să o găzduiască Institutul nostru Teologic Universitar ortodox din Sibiu. Ne întrunim de data aceasta încă sub impresia evenimentelor care au încercat în ultima vreme Biserica Ortodoxă Română. Mă refer la trecerea la cele veșnice a fostului nostru patriarh, conducător al B. O. R., Dr. Iustin Moisescu, care după o scurtă boală a trecut la Domnul, la 31 iulie 1986.

A fost un ilustru elev de seminar, dăruit de Dumnezeu cu calități și cu o capacitate de muncă deosebite, ceea ce l-a făcut pe primul patriarh al României,

* Cuvîntul Î. P. S. Mitropolit Antonie la deschiderea Conferinței teologice interconfesionale de la Sibiu.

Miron Cristea să-l trimită la studii superioare în Grecia, imediat după ce a luat diploma de Seminar, la Seminarul din Cîmpulung-Muscel.

A făcut studii superioare de teologie în Grecia, apoi a fost trimis pentru continuarea lor în Franța, la Strasbourg, a trecut o vreme și pe la Lyon, în care timp și-a elaborat teza de doctorat despre *Evagrie Ponticul*, după care s-a întors din nou în Grecia, unde și-a susținut-o.

Întorcîndu-se în țară în preajma celui de-al doilea război mondial, în anul 1938, a și fost numit, la cererea Bisericii surori a Poloniei, profesor la Facultatea de teologie din Varșovia. Nu era un lucru puțin obișnuit, și nu este nici din perspectiva de astăzi obișnuit, ca un tînăr doctor în teologie, abia sosit de la studii, să fie dintr-o dată chemat la o catedră universitară într-o țară străină, cum a fost chemat proaspătul doctor Iustin Moisescu. El a ocupat acolo *Catedra de Exegeză a Noului Testament*, unde a lăsat amintiri frumoase. După ce inevitabil trecuse prin limba greacă pe care și-o făcuse ca și limba sa — de altfel cei care l-au auzit pînă în preajma trecerii dincolo, ne-am dat seama că o vorbea și acum, după atîția ani, fără să poată fi deosebit dintre greci —, după ce și-a însușit limba franceză, pe care de asemenea o vorbea fluent, a trebuit să treacă dintr-o dată la o altă limbă, la o a treia limbă străină, cea poloneză, de data aceasta nu ca să învețe, ci să învețe el pe alții.

E greu de conceput cum de a fost în stare ca în cîteva luni de vacanță, înaintea începerii cursurilor, să și-o însușească în așa fel, încît să facă foarte bune cursuri de Exegeză a Noului Testament în limba polonă. Cursurile lui ca și dosarul de candidare ca profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți le-a descoperit prof. I. D. Lăudat în arhivele de la Iași și ni le-a pus la dispoziție. Am putut să văd deci și referatele comisiei de doctorat care, apoi, în 1939, l-a acreditat profesor plin de teologie la fosta Universitate din Cernăuți, cu sediul trecut apoi la Suceava, după care a fost apoi profesor la Facultatea de teologie a Universității din București. Am avut și eu cinstea de a-l apuca în anul doi ca profesor. Din Polonia s-a întors numai din cauza evenimentelor care se precipitau, după cum știți toți, în anul 1939, și anume începutul celui de-al doilea război mondial.

În foarte scurt timp a făcut și în țară dovada unei activități profesorale într-adevăr remarcabile, editînd o serie de cărți care l-au impus dintr-o dată ca excelent teolog, ca mare exeget, ceea ce a și rămas de altfel toată viața. Cei care am lucrat împreună cu el, profesori și ierarhi, știm cît de mult a rămas toată viața exeget, și cum totdeauna găsea, cînd era vorba de vreo controversă pe seama vreunui cuvînt, pe seama vreunei expresii biblice, fie în memorie, fie în volume și enciclopedii, explicația și dovada punctelor lui de vedere. Această carieră strălucitoare și rapidă în învățămîntul teologic a făcut ca, în 1956, să fie ales în locul lui Nicolae Bălan, trecut la Domnul în 1955, ca mitropolit al Ardealului. N-a stat prea mult la Sibiu, pentru că interese superioare bisericești au cerut trecerea lui înainte de împlinirea unui an la Mitropolia Moldovei și Sucevei.

Eu spun de obicei, și cred că afirmația nu sună deloc ciudat în urechile noastre de teologi și de oameni ai Bisericii, că Dumnezeu ne cheamă întotdeauna acolo unde are nevoie de noi, nu neapărat unde am vrea noi să mergem.

Trecerea mitropolitului Iustin Moisescu de aici de la Sibiu la Iași, fără îndoială a fost o chemare de la Dumnezeu, pentru ca să repună pe picioare marele număr de monumente bisericești, marele număr de mănăstiri istorice, voievodale, rămase de la strămoșii noștri și care, din cauza dintelui vremii care, și pe lucruri și pe oameni îi roade, ajunseseră în situația de a trebui să se intervină asupra lor. Ei bine, el a fost acela care, cu o energie nebănuită, cu o pricepere aproape nejustificată de pregătirea lui anterioară, fiindcă era doar teolog, a făcut dovada unei capacități extraordinare și de arhitect, și de inginer, și de conducător de șantier, și de inginer de rezistență, și de om priceput în estetica monumentelor și a fațadelor.

După o perioadă de aproape 20 de ani cît a păstorit în Moldova, a reușit să pună pe picior de nouă și durabilă existență toate mănăstirile, pentru încă o lungă perioadă, cînd Dumnezeu va ști să cheme pe un altul acolo, cînd va fi nevoie să repete această lucrare care, din vreme în vreme, trebuie repetată.

În afară de acestea, a fost, de fapt, în acelaşi timp şi arhitectul angajării Bisericii noastre Ortodoxe Române, atît în ecumenismul interior, pe care iată îl continuăm şi îl practicăm şi noi astăzi, dar şi al angajării Bisericii noastre Ortodoxe în ceea ce va fi probabil considerat în viitor miracolul, sau dacă nu miracolul, măcar marea virtute a secolului nostru al XX-lea, şi anume dorinţa de reunificare a Bisericilor, concretizată în Mişcarea ecumenică. Datorită lui am fost prezenţi de la început în ecumenism, în care ne-am angajat în mod oficial la New Delhi, în 1961. Cum spuneam, el a fost arhitectul acestor angajări care, pe urmă, s-au lărgit, fie în *Conferinţa Bisericilor Europene*, fie în *Conferinţa Creştină pentru Pace*, fie în relaţiile cu *Federaţia Mondială Lutherană*, fie cu *Alianţa Reformată Mondială*, deci cu marile familii creştine, continuînd cu angajarea în *Dialogul cu romano-catolicii* şi angajînd Biserica noastră în *pregătirea unui Sfînt şi Mare Sinod ortodox*, menit, dacă nu să fie chiar al optulea Sinod ecumenic, în orice caz să fie ceva de genul acesta. Patriarhul Iustin Moisescu a fost unul din militanţii de frunte pentru ideea unui Sinod panortodox, încă de la *Conferinţele de la Rodos*, şi apoi în *Conferinţele pregătitoare de la Chambesy* la care, încă de la început, am avut şi eu cinstea să fiu aproape de el, cum a fost mai apoi şi în *Consiliul Ecumenic* şi în *Conferinţa Bisericilor Europene* şi în unele activităţi ale *Conferinţei Creştine pentru Pace*. El a dus peste tot masivitatea unui prestigiu, care semăna cu masivitatea înfăţişării lui fizice. Se ştie că ideea unui Sinod panortodox a aparţinut încă din 1920 fostului patriarh Miron Cristea.

În calitate de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române apoi, silit de noua calitate să-şi restrîngă activităţile din afară, a condus destinele Bisericii pe aceeaşi linie începută de patriarhul Justinian, *patriarh pe care ar trebui să-l amintim mai des decît îl amintim*, pentru că sub acel patriarh mitropolitul Iustin al Moldovei şi-a desfăşurat întreaga activitate, cu consimţămîntul şi la sfatul fostului patriarh Justinian, arhitect încercat şi decis al modului de situare a Bisericii, în contextul nou, creat în Patria noastră după cel de-al doilea război mondial.

După trecerea la cele veşnice a fostului patriarh Justinian, cînd nici nu a putut fi vorba de un altul care să-i preia moştenirea, i-a preluat-o firesc mitropolitul de atunci al Moldovei, Iustin Moisescu, continuîndu-i opera, îndrumînd-o mai departe, îndrumînd toate dialogurile începute şi începînd şi altele, trimiţînd peste tot oameni responsabili şi competenţi care să reprezinte Biserica Ortodoxă Română. Continuînd o idee mai veche, şi anume traducerea în româneşte a Sfinţilor Părinţi, a avut desigur în vedere să pună la dispoziţia cercetării teologice, instrumente noi de lucru, necesare şi profesorilor, utile mai ales studenţilor, care pînă atunci, şi acum încă, în bună parte, în măsura în care traducerile în româneşte sînt în curs, trebuie să facă apel la surse străine, în limbi care nu întotdeauna le sînt accesibile. Sfinţii Părinţi, se ştie, constituie, mai ales pentru noi ortodocşii, izvorul gîndirii, al exactităţii teologice în gîndirea oricărei probleme cu care ne confruntăm în studiile şi în cercetarea noastră.

În al doilea rînd, patriarhul Iustin a continuat şi alte proiecte pe care le-a preluat de la fostul patriarh, şi anume un nou *Institut teologic* şi un *Centru ecumenic* care, probabil, într-o zi, va adăposti şi Conferinţele noastre interconfesionale şi care ne va aduce întotdeauna aminte de el.

Patriarhul Iustin a fost chemat la Domnul pe neaşteptate, în urma unei scurte suferinţe. A fost chemat în momentul în care Dumnezeu a socotit că trebuie chemat, chiar dacă după socoteala noastră putea să mai trăiască încă mult, chiar dacă după socoteala noastră a fost chemat prea repede.

Viaţa trebuie să-şi continue însă cursul ei mai departe. Toţi sîntem trecători. Tuturora într-o zi sau alta, cum spunem, ne va suna ceasul cel din urmă. Dar viaţa trebuie să-şi continuie cursul, sub toate aspectele, din toate punctele de vedere, în toate domeniile. Într-o familie în care moare cineva scump, unde durerea este întotdeauna copleşitoare, de fiecare dată este depăşită, cu ajutorul lui Dumnezeu şi oamenii îşi refac forţele sufleteşti, şi viaţa continuă mai departe, chiar în lipsa celor plecaţi. Tot aşa şi la nivele mai mari, la nivel bisericesc şi social, toate aceste treceri care lasă urme de durere în sufletele celor rămaşi, totuşi îi obligă să caute soluţii, soluţiile cele mai bune care să asigure continuitatea.

Biserica Ortodoxă Română a fost, iată, pusă în această situaţie de a asigura continuitatea, şi a făcut-o, potrivit cu tradiţiile ei, potrivit cu *Statutul Bisericii Ortodoxe Române*, Statut inspirat, după cum ştiţi, în cea mai mare parte, dacă nu aproape în totalitate, de *Statutul organic* şagunian de organizare a Bisericii Ortodoxe Române şi, în ziua de 9 noiembrie, şi-a ales noul patriarh, pe succesorul patriarhului Dr. Iustin Moisescu, în persoana Mitropolitului Moldovei şi Sucevei, Î. P. S. Teoctist Arapaşu.

A fost o alegere care, încă o dată, a demonstrat unitatea corpului care se cheamă *Biserica Ortodoxă Română*, unitatea de gîndire, unitatea de simţire, unitatea de perspectivă, fiindcă această alegere, deşi secretă, cu vot secret a demonstrat unitatea tuturor celor prezenţi, a întregului Colegiu electoral, încît alegerea s-a făcut în unanimitate, aşa încît în ziua de 9 noiembrie a putut fi proclamat ales cel de-al cincilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Teoctist. Unanimitatea aceasta are şi ea nişte explicaţii. Unanimitatea aceasta nu vine pur şi simplu din rutina unanimităţii, care ar caracteriza Ortodoxia. Unanimitatea aceasta vine dintr-o convingere a celor prezenţi, şi dintr-o apreciere a celor care au avut mandatul de alegător, din convingerea că fac cea mai bună alegere şi că scriu pe hîrtia de vot, cu responsabilitate, numele celui în care au socotit că îşi investesc încrederea şi că va fi al cincilea tot mare patriarh, bun patriarh, credincios misiunii sale de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

Patriarhul Teoctist vine în fruntea Bisericii Ortodoxe Române după o îndelungată experienţă în cîmpul Bisericii. Nu este un nou venit, nu este un necunoscut pentru nimeni, nici pentru cei care l-au ales, nici pentru membrii Sf. Sinod, împreună cu care a lucrat, dar nici pentru obştea credincioşilor din ţara noastră, fiindcă din fragedă copilărie şi-a închinat viaţa lui Dumnezeu, intrînd la cea mai apropiată mănăstire de zona unde se născuse, Stăuceni, Botoşani, în 1915, la mănăstirea Vorona, mănăstire existentă pînă astăzi şi frumos, bine populată cu o numeroasă obşte de maici şi căreia, P. F. Sa, ca Mitropolit al Moldovei, i-a dat o strălucire nouă, ceea ce era şi firesc fiindcă era ca şi cum şi-ar fi îngrijit propria casă părintească.

La Vorona a ucenicit potrivit regulilor monahale ale Sfîntului Vasile, ale Sfîntului Pahomie, ale Sfîntului Teodor Studitul. Eu însumi îmi aduc aminte că, înainte de a mă decide, în ziua în care mi-am luat licenţa în teologie, la Cluj, să plec la mănăstire, primul lucru la care m-am gîndit a fost ceea ce auzisem încă de cînd eram copil că, dacă te duci la mănăstire trebuie să te supui regulilor. Trebuie să începi de la ascultările cele mai de jos, să faci ascultare necondiţionată fără cîrteală, cum spune tradiţia veche monahală. Dacă stareţul te pune să sădeşti morcovul cu rădăcina în sus, chiar dacă e vorba de un hectar de morcovi, tu trebuie să-l sădeşti cu rădăcina în sus. Că aşa a zis stareţul. Dacă e din ascultare, o să se prindă el şi aşa, sădit cu rădăcina în sus. Ascultarea e mai mare decît logica. Actualul nostru patriarh, de la 14 ani, deci cu şcoala primară abia terminată în satul natal, a trecut prin toate rigorile acestei ascultări, pe care vechii noştri Părinţi şi unii dintre cei care mai trăiesc astăzi caută să o aplice ucenicilor cu stricteţe şi cu metodă, deci cu bună ştiinţă, în aşa fel încît să-i pregătească pentru viaţă, să-i pregătească pentru a deveni ei înşişi, la rîndul lor, părinţi duhovniceşti şi buni pedagogi, atunci cînd pe mîinile lor vor intra alţii ca ucenici. Viaţa monahală e viaţa de desăvîrşire creştină perpetuă, pînă la măsura îngerească. Se mai numeşte şi „îngerescul chip". Tînărul Teodor, cum îl chema, de acasă, a trecut prin toate ascultările pînă cînd, găsit ascultător, găsit vrednic de tagma în care voia să intre, mai marii mănăstirii au socotit că este printre cei care ar putea fi recomandat pentru intrarea într-o şcoală teologică, pentru o pregătire mai largă, pentru o folosire a lui pe o scară mai deosebită în viaţa monahală, în viaţa Bisericii şi a Patriei.

A fost ales — şi nu era lucru uşor să fii ales la aşa ceva — şi trimis la Seminarul monahal care funcţiona pe lîngă mănăstirea Cernica. Puţini au fost, puţini au avut privilegiul între monahii destul de mulţi din acea vreme, de a face dovada acelor calităţi care să aibă trecere în faţa consiliului bătrînilor, şi care să-şi ia responsabilitatea cheltuielilor pentru întreţinerea lor la Seminarul monahal. El a fost dintre aceia şi a terminat cu succes, ca foarte bun elev, Seminarul, după care, cu acelaşi succes, a terminat Facultatea de teologie a Universităţii din Bucureşti. Calităţile care i s-au bănuit de la început s-au dovedit a fi

lucrătoare, încît în anii de îndată după război a și fost dintr-o dată chemat la răspunderi deosebite, ca exarh la Iași, fiind unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai celui care va fi mai tîrziu patriarhul Justinian Marina, ajuns mai întîi vicar și apoi el însuși mitropolit al Moldovei și Sucevei.

Trebuie să bănuim acum, în perspectiva timpului, că tînărul Teoctist Arapașu, în vremea aceea abia licențiat în teologie, va fi avut o intuiție cu totul și cu totul deosebită să mizeze pe implicarea sa alături de un om care va deveni mai apoi patriarh și despre care la vremea sa nimeni nu putea ști ce viitor are, mai ales că venea ca fost preot de țară și director al Seminarului din Vîlcea. Trebuie să bănuim deci la tînărul Teoctist Arapașu o intuiție deosebită a omului pe lîngă care se implica, și implicarea aceasta s-a dovedit providențială pentru el și pentru Biserică pentru că, mai apoi, ajuns patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Justinian Marina l-a chemat ca vicar patriarhal unde, vreme îndelungată, a condus treburile fie ale Administrației Patriarhale, fie ale Arhiepiscopiei Bucureștilor, una din cele mai mari Arhiepiscopii și Mitropolii din cuprinsul Bisericii Ortodoxe Române după care, după o activitate îndelungată și meritorie a fost trecut în scaunul de episcop al Aradului, unde a păstorit eparhia pe care a reînnoit-o, în care a restaurat nenumărate biserici și în care a restaurat mai ales tradiția ortodoxă bizantină, fiindcă se ducea acolo după actul revenirii la Ortodoxie a celor care plecaseră din ea la anul 1700, și unde trebuia să reînvioreze vechi tradiții poate de mult uitate. S-a dovedit un bun arhitect al acestei reînviorări, al acestei restaurări, fapt pentru care, după zece ani de păstorire, a fost chemat să ia în primire Mitropolia Olteniei, după trecerea la Domnul a unuia dintre marii noștri ierarhi cărturari, a unuia din renumiții literați și stiliști sub raport literar ai Bisericii Ortodoxe Române, care a fost mitropolitul Firmilian. Nu era o moștenire ușoară să vii după Firmilian, mitropolit al Olteniei, Firmilian care avea un trecut de gazetar, de polemist, a cărui vervă și adjective erau temute de multă lume în vremea sa, al cărui cuvînt era întotdeauna nu numai înțelept, ci și ascuțit, adesea înțepător, o mare personalitate. Nu era deci ușor să fii în locul unui astfel de om, dar și în acest loc, episcopul Aradului, Teoctist, s-a dovedit a fi un bun continuator. A păstorit Mitropolia Olteniei, avînd și această capacitate extraordinară pe permanentă readaptare, din moldovean în muntean, din muntean în bănățean, din bănățean în oltean, pentru ca la un moment dat să se întîmple, cum spune Scriptura, *să revină întru ale sale*, să treacă, după trecerea mitropolitului Iustin ca patriarh, în scaunul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, scaun pe care l-a ilustrat și de pe care a continuat opera înaintașului său, opera de restaurare, opera spirituală, opera ecumenică. A fost ales membru în Comitetul consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, în Creta acum 7 ani, a condus multe delegații ale Bisericii Ortodoxe Române în multe părți ale lumii, pînă și în India, peste tot reprezentînd cu demnitate și cu cinste Biserica noastră.

Iată tot atîtea motive, din care am enumerat doar cîteva, care au făcut ca votul colegiului electoral din 9 noiembrie să se îndrepte spre persoana Mitropolitului Moldovei și Sucevei ca succesor la Patriarhie. A urmat, după cum știți că urmează întotdeauna, înmînarea *Decretului de recunoaștere* din partea *Președintelui Statului*, apoi o prezentare oficială, protocolară, chiar la Președintele Statului în persoană care, în felul acesta, a cinstit pe cel ales și cu care s-a întreținut îndelung asupra relațiilor bune dintre Biserica Ortodoxă, dintre cultele din țara noastră și Statul nostru.

La 16 noiembrie a avut loc instalarea oficială a noului Patriarh, instalare la care ne-am bucurat de o numeroasă prezență internațională și de prezența reprezentanților tuturor cultelor din țara noastră. Au fost prezenți Patriarhii Ierusalimului și Bulgariei, a fost prezent reprezentantul Patriarhiei Ecumenice în persoana Mitropolitului Hrisostom de Mira, personalitatea cea mai deosebită a Mitropoliei Ecumenice, aș zice al doilea în rang după Patriarhul Ecumenic, au fost apoi reprezentanți ai celorlalte Patriarhii și Biserici Ortodoxe surori, Biserica Sîrbă, Biserica Rusă, Biserica Ciprului, Biserica Greciei, Biserica Cehoslovaciei, Biserica Poloniei, Biserica Finlandei. A fost reprezentat *Vaticanul*, prin prezența Cardinalului Willebrands și a Mgr. Fortino, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor*

prin unul dintre preşedinţi şi anume Mitropolitul Gregorios de New Delhi, din India; a fost prezent şi Moderatorul Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor, ca reprezentînd Biserica sa, *Biserica Lutherană din R. F. G.*, Hans Joachim Held; a fost prezent secretarul general al *Conferinţei Bisericilor Europene Dr. Williams*, secretarul general al *Conferinţei Creştine pentru Pace* Dr. Mirejowsky, şi mulţi alţi delegaţi, prieteni care preţuiesc Biserica Ortodoxă Română şi care au văzut în alegerea mitropolitului Teoctist Arapaşu în funcţia de Patriarh, o speranţă că Biserica Ortodoxă Română îşi va continua şi dezvolta viaţa şi relaţiile atît cu celelalte Biserici Ortodoxe, ca şi pînă acum, cît şi cu celelalte Biserici creştine surori, în cadrul ecumenismului contemporan.

Avem încrederea că P. F. Sa va acorda ecumenismului un loc important în activitatea sa de patriarh, preocupat şi de ecumenismul local în mod cu totul şi cu totul deosebit. Dacă n-ar fi fost reţinut acum, în momentul trecerii de la Iaşi la Bucureşti, de necesitatea de a prezida Adunarea eparhială de la Iaşi, apoi de necesitatea de a prezida Adunarea eparhială de la Bucureşti, a Arhiepiscopiei, şi de a pregăti Adunarea Naţională Bisericească, a întregii Biserici Ortodoxe Române, care va avea loc la jumătatea lunii acesteia, ar fi dorit, mi-a spus-o personal, cu tot dinadinsul, să fie prezent personal la această întrunire interconfesională teologică, pentru a arăta prin aceasta interesul său deosebit pentru ecumenismul local, pentru promovarea şi pentru dezvoltarea lui. M-a însărcinat să Vă adresez în numele Prea Fericirii Sale cîteva cuvinte, trimiţînd un mesaj pe care vă rog să-mi daţi voie să-l citesc în faţa dv.:

Mesajul întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Teoctist, către participanţii la cea de a 48-a Conferinţă teologică interconfesională de la Sibiu:

„Este o bucurie deosebită pentru mine să întîmpin teologii şi reprezentanţii cultelor din România, întruniţi în cea de a 48-a Conferinţă Teologică Interconfesională şi să le transmit cele mai alese doriri de bine şi succese în desfăşurarea lucrărilor acestei întruniri în spiritul autenticei înfrăţiri ecumenice de la noi.

Folosesc acest prilej după instalarea ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, pentru a adresa tuturor participanţilor cuvînt de îndemn în lucrarea fără preget de adîncire a bunelor relaţii de colaborare şi respect reciproc care s-au statornicit şi se dezvoltă necontenit între cultele din ţara noastră.

În dorinţa de a continua şi promova această lucrare în slujba idealului de unitate creştină şi de unitate în muncă a tuturor fiilor patriei noastre, rog pe Atotputernicul Dumnezeu să binecuvînteze toate strădaniile noastre comune şi ale harnicului popor român pe calea slujirii şi apărării păcii dorită de toată lumea.

Socot că sînt în asentimentul tuturor celorlalţi conducători de culte din ţara noastră pentru a Vă asigura pe toţi participanţii la cea de a 48-a Conferinţă Teologică Interconfesională că împreună nu vom precupeţi nici un efort pentru a sprijini iniţiativele înaltei autorităţi de stat menite colaborării şi înfrăţirii dintre oameni şi popoare. Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române".

Onorată asistenţă, ne deschidem lucrările acestei Conferinţe şi sub imperiul ultimelor evenimente din Patria noastră, şi anume noua, originala şi importanta iniţiativă a Preşedintelui ţării noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, aş zice chiar curajoasa iniţiativă de a reduce unilateral cu 5 la sută cheltuielile şi efectivele militare ale ţării noastre, ca un semn practic, ca un exemplu practic şi pentru alte ţări, de ceea ce trebuie făcut pentru ca să se schimbe cursul evenimentelor şi, de la cursa înarmărilor să se treacă la cursa dezarmărilor.

Chiar acestei iniţiative de altfel, îi vom consacra această conferinţă teologică interconfesională. Iniţiativa este foarte importantă tocmai pentru că este originală, tocmai pentru că este îndrăzneaţă, tocmai pentru că este, în sfîrşit, dincolo de discuţii, de conversaţii, de dialogurile interminabile, *un pas în sfîrşit practic*. Fiindcă oricîte discuţii vor mai fi, şi e sigur că vor mai fi, dacă în tot timpul acestor discuţii arsenalele continuă să producă arme tot mai sofisticate, pericolul rămîne în picioare. Nu ajunge o armă să iasă de pe bandă că se şi învecheşte şi e aproape scoasă din uz şi pe aceeaşi bandă de producţie, la capătul celălalt, apare o alta şi mai sofisticată, şi mai ucigătoare. După ce s-au investit miliarde de dolari în cea care e aproape de ieşire de pe banda de producţie, se dovedeşte că s-au cheltuit degeaba şi că alte miliarde, şi mai multe trebuie investite în alta

nouă care vine şi care poate ucide şi de mai multe ori un om, ca şi cum n-ar fi de ajuns să-l ucidă numai o dată.

Ei bine, în toiul acestor invenţii, o propunere practică de dare înapoi, de schimbare a cursului, iată că vine din partea Preşedintelui ţării noastre şi întregul popor, de altfel pentru prima dată în istorie, a fost chemat să-şi spună şi el cuvîntul, să ia parte şi el la această decizie, printr-un Referendum care, la 23 noiembrie, a demonstrat că întregul popor e o singură voce, are aceeaşi dorinţă de a pune capăt cursei înarmărilor şi de a porni pe cursa inversă, pînă a ajunge din nou la zero.

Numai cînd vom ajunge pe cursa inversă din nou la zero, la punctul de start, numai atunci vom putea spune că am scăpat în sfîrşit de teama zilei de mîine, că nu mai plutesc asupra noastră norii ameninţători care ne pun în pericol destinele şi care ne pîndesc viaţa copiilor, viaţa ideilor şi care stau gata să anuleze capacitatea de creaţie a geniului uman, şi să împiedice realizarea normală şi în chip firesc a destinului oamenilor, aşa cum a fost rînduit de Dumnezeu, pe întregul ciclu, în chip paşnic, de la naştere pînă la moarte, moarte care trebuie să fie evenimentul firesc, aproape ca un sfîrşit dorit, şi nu ca unul violentat, produs înainte de vreme.

Cu acestea, fiindcă mi s-a dat privilegiul de a rosti cuvîntul de deschidere a Conferinţei noastre şi de a vă prezenta Mesajul noului nostru patriarh Teoctist, declar deschise lucrările celei de a 48-a Conferinţe teologice interconfesionale.

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

„PACEA LUI HRISTOS" ŞI PACEA DIN LUME *

Aş încerca, pe marginea referatelor pe care le-am ascultat şi pe marginea discuţiilor ce au urmat, cîteva reflecţii personale în legătură cu tema „Pacea — act de dreptate şi slujire" şi dacă n-aş îndrăzni prea mult, cel puţin în unul sau două cazuri, aş dori să încerc o foarte modestă punere la punct, în legătură cu unele dintre comentariile care s-au făcut aici şi se fac şi în alte părţi în problema păcii. Sigur că noi, cei prezenţi, ne găsim argumentele pentru tot ceea ce spunem aici, pentru tot ceea ce spunem în comunităţile noastre, pentru tot ceea ce spunem în bisericile, în pastoralele şi în predicile noastre, în articolele pe care ca profesori sau ca teologi le scriem. Pentru toate acestea ne găsim argumentele în *Cartea* care ne este comună tuturor şi care este *Sfînta Scriptură*, în care pacea este un element atotprezent, un element constitutiv al doctrinei noastre a tuturor. E ceea ce de fapt ne uneşte pe toţi şi e ceea ce, de fapt, stă la baza a ceea ce numim noi *ecumenismul practic*. E ceea ce deja ne poate face să spunem că am realizat un anumit stadiu al unităţii, chiar dacă mai avem încă de lucru în ceea ce priveşte realizarea celuilalt stadiu, care va însemna unitatea în problemele teologice.

Dar, în legătură cu aceasta, aş îndrăzni şi aş vrea să şi reuşesc, să nuanţez un anumit lucru şi să-l fac pe înţelesul tuturor fiindcă, deşi ceea ce am spus cu o clipă mai înainte conţine tot adevărul, totuşi mai există încă fracţiuni creştine care au chiar asupra acestei probleme unele păreri şi concepţii diferite, dacă nu chiar greşite. Aici s-a menţionat aşa cum trebuie afirmaţia Mîntuitorului, pe care noi o folosim totdeauna în tot ceea ce rostim, în ceea ce scriem: *„Pacea Mea dau vouă"*. Foarte bine a spus dl. episcop Klein că aceasta trebuie interpretată ca fiind un dar al lui Dumnezeu, ca fiind o invitaţie la pacea interioară dar că, în acelaşi timp, trebuie înţeleasă şi ca o reflectare în afară a acestei păci interioare. Ca să mă feresc de acuzaţia că aş avea în vedere numai pe unii care nu fac parte din Biserica Ortodoxă, în ceea ce voi spune mai departe, aş vrea să vă spun că, de curînd, am luat parte, împreună cu o delegaţie din care cîţiva sînt prezenţi chiar aici în sală, la întrunirea celei de *A treia Conferinţe panortodoxe pentru pregătirea Sfîntului şi Marelui Sinod ortodox*. Ei bine, acolo, printre temele

* Intervenţia Î. P. S. Mitropolit Antonie la a 48-a Conferinţă Teologică Interconfesională de la Sibiu — 2—3 decembrie 1986.

pe care le-am pregătit pentru agenda Sfîntului și Marelui Sinod ortodox, cea de a patra a fost tocmai *asupra păcii și discriminărilor rasiale*. Un comitet pregătitor ne-a dat posibilitatea să avem dinainte pregătit, distribuit tuturor, un document despre care am spus acolo și vă spun și aici, ireproșabil din punct de vedere teologic, ireproșabil în ceea ce privește documentația biblică și documentația patristică, dar despre care eu, în numele delegației Bisericii Ortodoxe Române, am spus că e un document care poate fi valabil în sec. VI, în sec. XVI, în sec. XVIII și în orice secol trecut și viitor, dar care nu e un document al vremurilor noastre. Și, într-adevăr, nu era așa. Nu era un document al vremurilor noastre. Era un document neferict, un document care pornea și rămînea tocmai la acest: *„Pacea Mea dau vouă"*, referindu-se numai la pacea interioară, la pacea sufletului, la pacea destinului individual, la pacea omului cu sine, cu conștiința sa și la pacea omului în relația lui de rugăciune, în relația lui tainică cu Dumnezeu, dar din care lipsea aderența la problemele omului de azi, la problemele omului contemporan, la problemele societății contemporane. Lipsea cu totul, ca să spun așa, aducerea acestui cuvînt al Mîntuitorului în viața de toate zilele a omului, și din trecut, dar și a omului de azi. Lipsea de acolo de pildă completamente ideea că la baza păcii trebuie să stea dreptatea, că fără dreptate pacea este imposibilă, că poți realiza o pace provizorie fără dreptate, dar nu poți realiza o pace de durată. Și am putut să le aduc nenumărate texte din Sf. Scriptură în care această idee există, dar din pricina orientării unilaterale a unora dintre cei care au pregătit documentul, această latură care e tot scripturistică lipsea. Lipsea aderența la actualitate. Așa cum v-am spus, în numele delegației Bisericii Ortodoxe Române, am luat cuvîntul și am cerut completări. Au mai luat cuvîntul și alții, în replică. Căci, s-o spunem, avem și noi ortodocșii, fundamentaliștii noștri. S-au ridicat unii dintre teologii altor Biserici care au spus: o fi avînd dreptate mitropolitul Antonie, dar noi cei care am pregătit documentul, am dorit să pregătim un document apolitic. Să nu existe nici un fel de posibilitate de interpretare că noi pregătim pentru Sfîntul și Marele Sinod un document partizan, politic.

Dar cum poate fi un astfel de document socotit partizan și politic, atîta vreme cît el se poate argumenta, se poate fundamenta pe Sfînta Scriptură, își poate argumenta ideile pe idei dintre cele mai importante în Sf. Scriptură. Oare Mîntuitorul n-a vorbit despre dreptate socială? Dar ce-a făcut altceva, decît a cerut dreptate socială? De ce au fost pedepsiți Anania și Safira? De ce au cerut împărțirea bunurilor? De ce prima comunitate creștină a încercat, din păcate n-a reușit, să fie o societate în care comunitatea de bunuri să fie caracteristica principală, deci bazată pe egalitate, pe frățietate, pe dreptate socială, să nu aibă unul mai mult decît altul, să nu-l exploateze mai mult cel care are pe cel care nu are?

Problemele pe care le-am discutat în plenară, au trecut după aceea în discuția comisiilor.

S-au format patru comisii și fiecare a avut de tratat una din teme, dar înainte de a trece în lucrarea pe comisii, șefii delegațiilor au făcut o vizită autorităților cantonale ale Genevei, printre care și subsemnatul. Așa se obișnuiește la astfel de ocazii: se face o vizită de curtoazie autorităților. În numele nostru al tuturor a luat cuvîntul, bineînțeles, cel care a prezidat lucrările și anume Mitropolitul Hrisostom de Mira, din partea Patriarhiei ecumenice și care a făcut președintelui cantonului și primarului orașului Geneva, o mică prezentare a temelor pe care le avem pe agendă și, printre altele, cînd a prezentat tema a patra, care se numea doar *„Pacea și discriminarea rasială"*, Mitropolitul Hrisostom a spus că cea de a patra temă este *„Pacea și justiția socială"*.

Cînd ne-am întors de acolo, la prima ședință plenară, am cerut din nou cuvîntul. Reluînd discuția despre „pacea lui Hristos și pacea socială" am comunicat plenarei că Î. P. S. Hrisostom, atunci cînd a prezentat cele patru teme pe care le avem noi pe agendă, la tema a patra i-a schimbat titlul și a spus că ne ocupăm aici de „Pace și dreptate socială". „Cred că cu aceasta am spus totul" am încheiat eu, arătînd prin aceasta că în fața lumii nu ne putem prezenta cu o temă care ignoră realitatea, chiar dacă aici, în cerc închis, o facem, unii, pe fundamentaliștii și considerăm pacea socială ca pe o temă politică, deși e o temă pur și simplu umană și divină. „Cred, am mai adăugat, că a 4-a comisie care se va ocupa de această temă, va avea în vedere modificarea în consecință a textului. Modificarea aceasta s-a și produs.

Eu sînt bucuros că toţi cei care au luat cuvîntul din partea ortodocşilor şi din partea celorlalte culte de la noi, astăzi, aici, au dovedit că înţeleg aşa cum trebuie implicarea noastră creştină în problemele lumii de azi, şi în problemele păcii în lume, fiindcă Acela care a zis: *„Pacea Mea las vouă"*, a mai zis şi *„Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema"*, le-a dat un titlu, le-a conferit o identitate extraordinară, de fii ai lui Dumnezeu.

Va să zică: *„Pacea Mea las vouă"*, dacă ar fi să o interpretăm numai ca pace interioară, trebuie neapărat coroborată şi cu acest cuvînt al Mîntuitorului care spune: *„Fericiţi făcătorii de pace"*, căci pe lîngă *pacea Sa*, pe care ne-o lasă nouă, vrea şi de la noi ceva, vrea ca şi noi să fim făcători de pace, cere ca şi noi să răspîndim în jurul nostru pacea noastră. *Pacea Lui* trebuie să fie o pace a lucrării noastre printre oameni.

De aceea am vrut să fac această mică precizare şi nuanţare, pe care de obicei, cînd analişti aparţinînd unor denominaţiuni fundamentaliste, o reduc numai la dimensiunile ei interioare, ei reduc conţinutul Sf. Scripturi referitor la pace, numai la acest cuvînt al Mîntuitorului: „Pacea Mea las vouă", o pace interioară, o pace doar a sufletului şi nu o pace propriu-zisă care interesează lumea şi societatea de azi.

Am vrut să-mi exprim solidaritatea cu toţi cei care au luat cuvîntul la Conferinţa noastră şi care au înţeles aşa cum trebuie acest cuvînt al Mîntuitorului şi care aşa trebuie propovăduit, coroborat întotdeauna cu „Fericiţi făcătorii de pace", făcătorii, propovăduitorii de pace în jurul lor. Din cauza modului fals de interpretare la care m-am referit s-a zis la Kirchberg, în R. F. G., la *Consiliul Păcii* la care am fost invitat şi eu de curînd, că ne trebuie o *teologie a păcii*, pentru a pune la punct pe cei care înţeleg greşit cuvintele Mîntuitorului. S-a mai spus acolo însă că, pentru a ajunge la o *teologie a păcii*, trebuie să ajungem la *o pace a teologiei*, adică la o unitate de vederi a tuturor teologiilor, a tuturor denominaţiunilor creştine, în ceea ce priveşte pacea. Noi am constatat cu bucurie în cursul acestei Conferinţe că la noi toţi înţelegem aşa cum trebuie implicarea noastră în problemele păcii, în problemele lumii contemporane.

Am spus în cuvîntul de deschidere de azi de dimineaţă un lucru asupra căruia aş vrea foarte pe scurt să revin. Lucrul de care avem nevoie în lumea de astăzi mai mult ca orice este să schimbăm sensul cursei. Deocamdată sensul cursei este suitor. Asta este realitatea. Arsenalele de producere a armelor din ce în ce mai sofisticate, din ce în ce mai costisitoare, din ce în ce mai ucigătoare lucrează din plin, în timp ce noi discutăm aici şi alţii discută în alte părţi, la tot felul de conferinţe şi la tot felul de dinee. La conferinţe se discută, dar arsenalele lucrează, aşa încît sensul e suitor.

Este pentru prima dată cînd România propune concret o schimbare de sens. O schimbare prin reducerea cu 5% a cheltuielilor şi a efectivelor militare, pe care a propus-o Preşedintele ţării noastre, Domnul Nicolae Ceauşescu, menită să ajungă la o reducere pînă la 25%, apoi la o reducere pînă la 75%, menită să ajungă pînă la reducerea cu 100%, pînă cînd vom ajunge la punctul zero pentru că, pînă în momentul cînd vom ajunge la punctul zero, pericolul, ameninţarea rămîne să planeze deasupra oamenilor, deasupra lumii.

Nu sînt politician, nu sînt diplomat şi, după înţelesul care se dă cuvîntului printre englezi, nu sînt nici teolog, fiindcă la dînşii noţiunea de teolog are un conţinut cu totul şi cu totul precis şi altfel decît la noi, dar mai ales nu sînt politician, pentru că judecata mea de valoare în privinţa a aceea ce vreau să spun acum, să fie neaparat adevărată, dar credinţa şi înţelegerea mea este că la pacea prin justiţie socială, nu se va putea ajunge realmente decît în momentul în care vom ajunge din nou la punctul zero. Atîta vreme cît lumea va rămîne la competiţia suitoare, justiţia socială nu va fi posibilă. O nouă ordine economică internaţională nu va fi posibilă, atîta vreme cît vom trăi sub regimul competiţiei dintre marile puteri. Atîta vreme cît oamenii vor trăi sub acest regim, nu se va putea realiza cu adevărat o *comunicare* între oameni, ci vor fi mereu sub regimul de *excomunicare*, adică de teamă şi de condamnare a unora de către alţii. Şi omenirea va rămîne mereu în stadiul de tensiune, în stadiul de război rece, în stadiul de război al nervilor, în stadiul de frică, în stare de nesiguranţă. De aceea propunerile României sînt cu atît mai bine venite, pentru că numai pe această cale este posibilă schimbarea direcţiei. De aceea rolul şi personalitatea Preşedintelui României trebuie apreciate de noi toţi la cel mai înalt grad.

Pentru mine este un lucru aproape miraculos cum, un singur om, poate să se afle în stare de permanent neastîmpăr creator și, aș zice, chiar ceva mai mult, în permanentă stare de creativitate, fiindcă una după alta, intervențiile sale de la o zi la alta, de la o lună la alta, de la un an la altul, aduc drept rod al preocupărilor sale, soluții noi. Chiar și această propunere de reducere cu 5% a armamentelor și Referendumul din 23 nov. 1986 care angajează întregul popor român într-o decizie de interes național și internațional, este rodul unei minți creatoare, inventive, căutătoare mereu de soluții. De aceea apreciem această continuă căutare, apreciem simțul său realist, spiritul său practic, faptul că ne-a spus tuturor, și ideea a preluat-o și trebuie s-o preluăm toți, că nu există altă soluție decît *trecerea de la stadiul discuțiilor la fapte.*

N. Iorga spunea în 1940 că *atunci cînd fiecare va fi un apărător al păcii, numai atunci va fi pace.* Eu am și ținut o comunicare cu acest titlu la Consiliul Păcii organizat de C. F. von. Weizsäcker, fratele Președintelui R. F. G., la Kirchberg, nu cu mult în urmă. Fără îndoială, cu această concluzie ar trebui să plecăm de aici și această concluzie ar trebui s-o avem permanent în minte. Fiecare din noi să proclamăm, dacă se poate spune așa, *o mobilizare generală pentru pace.* Să proclamăm o mobilizare opusă celei care este o mobilizare generală pentru război. Să mobilizăm credincioșii noștri pe baza sfintelor învățături din *Cartea* noastră de căpătîi, care dă suficiente argumente, pentru ca să fim mobilizatori, propovăduitori pentru pace. Numai așa vom putea fi cu adevărat o *Biserică slujitoare,* numai așa ne vom putea justifica în societatea și în lumea de astăzi ca Biserică și ca Biserici.

Pînă nu de mult, pînă mai ieri a vorbit despre pace, se considera a fi purtătorul unui slogan propagandist. Pot să vă informez în bună cunoștință de cauză, ca unul care am posibilitatea să fiu în contact cu lumea dinafară, că această vedere îngustă s-a transformat completamente. A vorbi astăzi despre pace, este o datorie generală și o datorie pe care și-au însușit-o toți oamenii de bine din lume. Prof. von Weizsäcker tinde să organizeze un *Consiliu permanent al păcii,* și el e fizician, nu teolog. Există acum și un *Institut de cercetări pentru pace* la Stockholm; există și o *Organizație a medicilor pentru pace;* există și o *Organizație a savanților pentru pace* așa încît, în ziua de astăzi, a te proclama apărător al păcii nu mai înseamnă deloc a te face agentul vreunui slogan propagandistic.

Eu aș vrea să mai aud încă un lucru, și cred că noi toți am vrea să-l auzim. Să auzim și de o *Organizație a militarilor pentru pace.* De altfel, eu cred că am și început a auzi, dacă e vorba să ne referim la țara noastră pentru că, la Referendumul de la 23 noiembrie au votat și militarii, așa încît putem considera că noi sîntem cei dintîi din lume, care putem spune la ora de față că avem și o *Organizație a militarilor pentru pace,* și numai cînd aceasta va fi lărgită la nivel mondial, cînd militarii vor înțelege și ei că trebuie să fie apărători ai păcii, și nu să se pregătească intens și permanent pentru război, numai atunci ne vom putea apropia de *timpul speranței.* Iată că România a dat și în privința aceasta un neașteptat exemplu și, să sperăm, — și eu sînt sigur că așa va fi — că va fi un exemplu molipsitor pentru că e un exemplu realist, pentru că e un exemplu logic.

Nu știu cum se explică faptul că logica, știința gîndirii exacte, să-și fi pierdut din forța ei de acțiune în lumea noastră de astăzi. Nu-mi pot explica de ce „logica" unor oameni antrenează o cursă a înarmărilor, o cursă a oamenilor împotriva oamenilor sau, mai mult decît atît, o cursă a omului împotriva lui însuși! Faptele ne pot duce la gîndul că ceva s-a întîmplat la nivelul gîndirii, al creierului, că ceva a început să nu mai funcționeze cum trebuie și că logica s-a pervertit. Se pretextează un conflict între *libertate și dreptate,* care n-ar putea fi soluționat decît prin forță. Am auzit la Kirchberg vorbindu-se despre acest conflict dintre libertate și dreptate, pe un general N. A. T. O. cu care am avut apoi și un dialog public, în plenară și apoi un dialog personal, explicîndu-i că e vorba de un fals conflict și că în acest fals conflict n-ar putea fi implicată decît o logică falsă. El susținea ceea ce se numește „cursa înarmărilor pentru descurajarea adversarului", pentru descurajarea celuilalt. Dar eu l-am întrebat: Domnule general, după părerea mea, astăzi, forța mare este egală cu forța mică. Și forța mare și forța mică pot speria pe celălalt în aceeași măsură, pentru că eu nu găsesc absolut nici o deosebire între a omorî pe un om odată, sau a-l omorî de 10 ori, sau de o sută de ori. Și dacă ai reușit să-ți acumulezi mijloacele de a-l omorî o dată,,

pe ce bază logică mai lucrezi pentru a acumula mijloace de a-l omorî de o sută de ori? Cine omoară o dată este absolut egal cu cel care poate omorî de o sută, sau de o mie de ori, așa încît înarmarea, cursa înarmărilor nu este logică, este mai degrabă o rușine logică.

S-a pretextat că zisul conflict dintre libertate și dreptate nu poate fi aplanat, pentru că el afectează drepturile omului care ar fi afectate, care ar fi violate pe undeva. Dar l-am explicat și lui și celorlalți — pentru că discuția a avut loc în plenară — că și acest conflict e un fals pretext. Fiindcă el pornește de la 2, 3, 5 cazuri individuale de ici-colo, care pot fi la rîndul lor, și acelea, cazuri false, dar se închid ochii pur și simplu, și se astupă urechile la ceea ce se întîmplă în mare în lumea aceasta. Vrei, va să zică, să rezolvi niște probleme ale cîtorva oameni, dar în fond nu poți stinge foc cu foc, nu poți opri o inundație cu apă mai multă, cum spune Sf. Scriptură, nu poți vindeca răul cu rău. Forța, amenințarea și războiul atacă deja, atîta vreme cît se dezvoltă și ar ataca în mod fatal tocmai drepturile omului, tocmai drepturile oamenilor la pace și la viață, la dezvoltare și la fericire.

Din cauza cursei înarmărilor, astăzi, nu mîine, astăzi se moare de foame, cu milioanele. Astăzi există milioane de oameni în lume care locuiesc pe străzi, cu întreaga lor familie, fiindcă nu au case. Astăzi există în lume milioane de analfabeți chiar într-un stat supradezvoltat, cum sînt Statele Unite ale Americii. Cineva din sală, cînd am spus acestea la Kirchberg, a intervenit: „Nu numai acolo, ci și la noi, în Germania, există sute de mii de oameni, dacă nu milioane de analfabeți, chiar acum, în timpul acesta".

„Aceasta nu înseamnă un atentat la drepturile oamenilor, care au dreptul la viață, dreptul la pîine, dreptul la cultură? Unde sînt deci drepturile oamenilor în numele cărora se ridică acest fals conflict dintre libertate și dreptate. Sînt false pretexte care își antrenează false ideologii războinice.

Dacă există probleme care cu adevărat afectează drepturile omului, și există, există foamea, există sărăcia, există regiuni imense în lume, unde apa se aduce de la sute de km și sînt regiuni unde se practică poligamia numai pentru ca una din femei să fie obligată cu căratul apei, și cu nimic altceva. Există subdezvoltare. Ele trebuiesc rezolvate, pentru că cei afectați au doar libertatea de a trăi în foame, de a trăi în sărăcie și în subdezvoltare, și acestea trebuiesc cu adevărat rezolvate, dar acestea nu pot fi rezolvate prin mijloacele care duc la distrugerea totală! Ar fi ca și cum după ce i-ai tăiat cuiva o mînă, îl salvezi tăindu-i și capul! De aceea singura soluție nu poate fi alta, decît aceea a rațiunii. În lume e nevoie de *o nouă ordine economică internațională* care să rezolve problema inegalităților. Aceasta va rezolva problema dreptății sociale, pe baza căreia se va zidi pacea. Aceasta va rezolva de fapt pacea lumii.

Acestea sînt soluțiile, dar pentru a se putea ajunge la ele, trebuie să se pornească de la niște fapte. *Iar faptele nu pot fi decît acelea care pot schimba direcția cursei dinspre înarmare, spre dezarmare*, spre cursa coborîtoare, pînă la ajungerea la punctul zero. Cei care vor reuși acest lucru vor fi fericiți făcători de pace, și numai aceștia, și numai atunci se vor putea numi fii ai lui Dumnezeu, credincioși Evangheliei. Numai atunci ne vom putea numi cu adevărat creștini.

Trebuie să plecăm de aici, toți, cu un angajament ferm că nu vom face nimic împotriva conștiinței noastre, că nu vom face nimic împotriva învățăturilor noastre, atunci cînd peste tot pe unde ne vom răspîndi, în posturile noastre de conducere ale Bisericilor, în posturile noastre de dascăli ai viitorilor preoți. Să proclamăm o mobilizare generală în slujba păcii!

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului

Însemnări, note, comentarii

ANIVERSAREA FESTIVĂ A 200 DE ANI DE ÎNVĂŢĂMÎNT TEOLOGIC LA SIBIU

La Institutul Teologic Universitar Sibiu — „cea mai veche şcoală teologică superioară din patria noastră" — a avut loc în ziua de 4 decembrie 1986 aniversarea festivă a bicentenarului învăţămîntului teologic sibian. Acest popas aniversar a fost cinstit prin participarea a paisprezece membri ai Sf. Sinod al Bisericii noastre; Î. P. S. Dr. *Antonie Plămădeală* — Mitropolitul Ardealului, Î. P. S. Dr. *Nicolae Corneanu* — Mitropolitul Banatului, Î. P. S. *Teofil Herineanu* — Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, P. S. Dr. *Vasile Coman* — Episcopul Oradiei, P. S. *Emilian Birdaş* — Episcopul Alba Iuliei, P. S. Dr. *Timotei Seviciu* — Episcopul Aradului, P. S. Dr. *Vasile Tîrgovişteanul* — Episcop-vicar patriarhal şi Rector al Institutului Teologic Universitar Bucureşti, P. S. *Pimen Suceveanul* — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, P. S. Dr. *Damaschin Severineanul* — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, P. S. *Lucian Tomitanul* — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, P. S. *Justinian Maramureşanul* — Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, P. S. *Calinic Argeşanul* — Arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului şi Argeşului, P. S. *Ioachim Vasluianul* — Arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului şi Huşilor şi P. S. *Gherasim Hunedoreanul* — Arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului.

La această aniversare au participat, de asemenea, vicari-administrativi şi consilieri de la centrele eparhiale, profesori de la cele trei Institute teologice din ţara noastră (ortodox din Bucureşti, protestant din Cluj-Napoca şi Sibiu şi catolic din Alba Iulia şi Iaşi), directorii celor şase Seminarii teologice ortodoxe din cuprinsul Patriarhiei române, redactorii revistelor bisericeşti, doctoranzi şi studenţi.

Au luat parte şi conducători sau reprezentanţi ai altor culte din Patria noastră: Eminenţa Sa Dr. Albert Klein — Episcopul Bisericii evanghelice C. A. din România, Mons. Petru Gherghel — pro-vicar general al Arhiepiscopiei romano-catolice Bucureşti ca şi alţi delegaţi din partea Bisericii reformate, evanghelice S. P. şi unitariene din ţara noastră.

Programul festiv al aniversării celor două veacuri de învăţămînt teologic la Sibiu s-a desfăşurat în Aula Institutului nostru. La masa prezidiului au luat loc: Î. P. S. Dr. *Antonie Plămădeală*, Mitropolitul Ardealului, Î. P. S. Dr. *Nicolae Corneanu*, Mitropolitul Banatului, P. S. Dr. *Vasile Tîrgovişteanul* — Episcop-vicar patriarhal şi Rector al Institutului Teologic din Bucureşti, P. C. Arhid. Prof. Dr. *Constantin Voicu* — Rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu şi P. C. Pr. Prof. Dr. *Dumitru Abrudan* — Prorector al acestui Institut.

În cuvîntul de deschidere P. C. Părinte Rector Dr. Constantin Voicu a evocat principalele momente din istoria învăţămîntului teologic de la Sibiu. „Vatră de cultură românească şi aşezămînt de pregătire a preoţimii ortodoxe, a spus P. C. Sa, Institutul Teologic din Sibiu îşi sărbătoreşte, cu îndreptăţită mîndrie, împlinirea celor două sute de ani de neîntreruptă existenţă. Recunoscîndu-şi începuturile în modestul curs de pregătire al viitorilor preoţi, iniţiat în anul 1786 la Sibiu şi pus sub îndrumarea directorilor „şcoalelor naţionale neunite", Institutul nostru priveşte cu ocazia acestui popas aniversar întreg drumul pe care cu eroism l-a urmat în istorie". Cele două veacuri de existenţă neîntreruptă de învăţămînt teologic sibian au fost împărţite de P. C. Părinte Rector Constantin Voicu în şapte etape: perioada de început 1786—1811. Pentru că cererile episcopului ortodox

Ghedeon Nichitici către guvernul de la Viena de a aproba deschiderea unui seminar teologic au rămas fără rezolvare favorabilă, în 1786 episcopul și directorul cursului de instruire a învățătorilor din Sibiu, marele cărturar al vremii Dimitrie Eustatievici „au procedat printr-o adevărată inspirație" ca în cadrul acestor cursuri, aprobate de guvern, să se pregătească și candidații la preoție.

Perioada a doua 1811—1845 se caracterizează printr-un vădit progres, prin grija episcopului ortodox Vasile Moga de neam român și prin activitatea plină de zel a *„Fericitului Arhidiacon și doctor în teologie și legi" Gheorghe Lazăr.* Durata acestui curs clerical era de șase luni. Marele Andrei Șaguna inaugurează cea de a treia perioadă (1846—1873). Acum modestul curs clerical își sporește durata la un an, primindu-se numai absolvenți de gimnaziu. În 1850 din această „școală teologică și normalicească" ia naștere *Institutul teologic-pedagogic,* care din 1852 avea o durată de 2 ani, iar din 1861 cursurile durau 3 ani. Mitropolitul Șaguna s-a îngrijit îndeaproape de tipărirea de manuale necesare, dar și de formarea de profesori de înaltă erudiție teologică și intelectuală, perfecționați în Universitățile Apusului. Din anul 1874 acest așezămînt va purta numele de „Seminarul Andreian", după numele reorganizatorului său. Pînă în 1921 se consideră a patra etapă. Următoarea etapă (1921—1948) poartă pecetea Mitropolitului Nicolae Bălan. În 1921 secția teologică este separată de cea pedagogică; atunci cursurile „Seminarului Andreian" se ridică la patru ani și apoi (în 1924) primește denumirea de *„Academie teologică andreiană".* În 1943 Academia este ridicată la rangul de facultate, primind dreptul de a acorda diploma de licență.

A șasea etapă (1948—1984), cînd venerabilul așezămînt teologic de la Sibiu s-a reorganizat sub directa îndrumare a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române devenind *Institut teologic de grad universitar* este perioada cînd învățămîntul teologic pentru formarea slujitorilor sfintelor altare este ridicat la noi valențe.

În a șaptea etapă (așa cum cifra șapte este simbolul plenitudinii, al desăvîrșirii) învățămîntul teologic sibian a ajuns la forma deplină, la plenitudinea sa academică. Pe baza noului Regulament al învățămîntului teologic din Patriarhia română din 1984 pe lîngă Institutul Teologic Universitar Sibiu s-au deschis și cursurile de doctorat în Teologie și dreptul Institutului nostru de a conferi titlul de doctor în Teologie. În această etapă nouă din viața acestui venerabil așezămînt de înaltă cultură teologică ortodoxă și românească am pășit cu încredere și mari speranțe sub directa purtare de grijă a Înalt Prea Sfințitului Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului. Înalt Prea Sfințitul nostru Părinte Mitropolit a trasat în lucrarea Î. P. S. Sale *„Vocație și misiune creștină în vremea noastră",* dar și în dialogul permanent cu corpul profesoral, liniile directoare ale acestui Institut: „Tradiție, ecumenism și pace. Mai presus de orice, desăvîrșirea spirituală ne este indicată în păstrarea credinței strămoșești".

În finalul acestui cuvînt P. C. Părinte Rector a spus: „Scrutînd năzuințele și izbînzile din cei 200 de ani ai Institutului desprindem cu ușurință tăria cu care acesta a păstrat neclintită credința strămoșească, năzuință izvorîtă de altfel din sufletul genuin al poporului nostru. Pe lîngă menținerea vie a credinței în Dumnezeu, Institutul nostru este neîncetat însuflețit de credința în viitorul luminos al poporului nostru, contribuind astfel la făurirea desăvîrșită a unității noastre bisericești și naționale a tuturor românilor. Aceste imperative vor călăuzi și pe viitor pașii Institutului nostru cu forțe și posibilități mereu întinerite și îmbogățite în zilele noastre".

În continuare s-a citit mesajul *Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist* adresat cu prilejul aniversării festive a 200 de ani de învățămînt teologic la Sibiu: *„Momentul aniversar al împlinirii a 200 de ani de învățămînt teologic la Sibiu ne oferă fericitul prilej de a transmite cadrelor didactice, studenților și tuturor ostenitorilor Institutului Teologic Universitar din Sibiu patriarhiceștile noastre binecuvîntări și cele mai bune urări de rodnice înfăptuiri în slujirea Bisericii, a Patriei și a poporului nostru.*

Cursurile teologice și pedagogice de la Sibiu, înființate cu două veacuri în urmă, constituie un eveniment de seamă nu numai în viața Transilvaniei, ci și în viața întregii noastre Biserici strămoșești. Cel mai însemnat rol l-au jucat însă în istoria luptelor pentru emancipare social-politică și culturală a românilor transilvăneni acei militanți de seamă, bărbați încălziți de iubire pentru limba lor,

pentru strămoşi, pentru moştenirea şi testamentul păstrării unităţii şi continuităţii româneşti pe pămîntul Transilvaniei".

Sub conducerea unor astfel de bărbaţi de prestigiu, ca Dimitrie Eustatievici din Braşov şi a urmaşului său protopopul Radu Tempea, amîndoi autori de Gramatici româneşti şi de alte lucrări, cursurile teologice şi pedagogice din Sibiu au format mai multe generaţii de preoţi şi învăţători români care au răspîndit lumina cărţii în ţinuturile transilvane. Este deosebit de importantă etapa de după 1811, cînd cursurile de teologie iau forma unei şcoli propriu-zise, avînd printre alţi reprezentanţi de seamă ai acesteia pe marele Gheorghe Lazăr, dascăl al neamului românesc de pretutindeni, al cărui nume s-a înscris cu litere de aur în istoria culturii româneşti.

În a doua jumătate a veacului trecut, cînd Dumnezeu a rînduit în fruntea Bisericii strămoşeşti din Transilvania pe ierarhul cărturar şi patriot, neîntrecutul organizator bisericesc Andrei Şaguna, fosta şcoală de preoţie a devenit Institut de învăţămînt superior, cu o secţie teologică de trei ani, în care se primeau absolvenţi de gimnaziu şi o altă secţie pedagogică, cu doi ani de studii, pentru pregătirea viitorilor învăţători ai şcolilor româneşti îndrumate de Biserică. Foarte adesea, preoţii erau şi învăţători, iar acolo unde erau învăţători, preoţii erau conducătorii şcolilor şi protopopii inspectori.

Este bine cunoscut şi mult preţuit de noi faptul că preoţii şi învăţătorii care s-au format în Sibiul Ortodoxiei transilvănene, au săvîrşit o importantă operă de slujire a poporului în vremurile vitrege de oprimare naţională, socială şi religioasă din timpul stăpînirii habsburgice şi, mai cu seamă, după instaurarea dualismului austro-ungar.

Profesori şi preoţi de vocaţie au inspirat tinerilor transilvăneni dragostea de popor, de credinţa lui strămoşească, precum şi încrederea în viitorul neamului şi au adus apoi ei înşişi contribuţii de seamă în toate momentele de răscruce din istoria poporului nostru, în lupta împotriva încercărilor de deznaţionalizare prin scoaterea limbii române din şcolile româneşti, în participarea la războiul de Independenţă a fraţilor de peste munţi, în lupta dusă de Memorandişti şi mai ales de realizarea actului epocal al făuririi statului naţional unitar român prin Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, pe care poporul nostru a făcut-o, luminat şi de cei trecuţi prin Şcoala lui Şaguna.

În noile împrejurări de viaţă românească de după Marea Unire, sub îndrumarea atentă a neobositului mitropolit Nicolae Bălan, fostul Institut, devenit Academie teologică, cu patru ani de studii şi cu profesori eminenţi, autori de lucrări teologice unanim apreciate şi-a continuat nobila misiune bisericească, naţională şi culturală.

După 1948, cînd Academia a devenit Institut Teologic Universitar şi după modelul căreia învăţămîntul teologic din Biserica Ortodoxă Română a trecut sub oblăduirea Bisericii, Institutul de la Sibiu şi-a adus valoroase contribuţii la îndrumarea clerului pe noile făgaşuri create în Patria noastră, pregătind preoţi conştienţi de menirea lor în societatea nouă românească. Inspirîndu-se din faptele mari ale înaintaşilor, Institutul Teologic Universitar din Sibiu, împreună cu cel din Bucureşti — acum cu o lungă experienţă, sub directa oblăduire a Bisericii, continuă bunele tradiţii de studiu, rugăciune şi slujire a Patriei noastre, a Bisericii strămoşeşti, de sprijinire a năzuinţelor ecumenice actuale şi a nobilelor idealuri de pace, libertate şi cooperare ale poporului nostru şi ale lumii contemporane.

Cunoscînd toate acestea şi bucurîndu-se părinteşte de împlinirile de pînă acum, care se vor scoate desigur în evidenţă în comunicările ce se vor prezenta cu prilejul acestei aniversări, aducem şi noi cuvînt de aleasă cinstire şi preţuire tuturor dascălilor şi ucenicilor care au trecut prin această şcoală, în cursul celor două secole de existenţă neîntreruptă, ca şi celor prezenţi şi rugăm pe Părintele ceresc să-şi reverse darurile Sale cele bogate asupra tuturor. Celor de azi le dăm părintească îndrumare să continue misiunea sfîntă de pregătire a viitorilor slujitori ai altarelor noastre străbune, să facă din ei potrivit îndelungii noastre tradiţii de Biserică a Poporului, devotaţi fii ai Patriei noastre".

Cuvîntul de aleasă cinstire şi de preţuire, ca şi îndemnul mobilizator adresat tuturor dascălilor şi ucenicilor, spre tot mai bogate rezultate, de către Întîistătă-

torul Bisericii Ortodoxe Române a fost primit cu o vie satisfacție și cu multă bucurie de toți cei prezenți.

După citirea mesajului patriarhal pentru aniversarea bicentenarului învățămîntului teologic sibian au fost rostite cuvîntări de salut de către: P. S. Episcop-vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul, Rectorul Institutului din București, Pr. Canonic Conf. Hajdu Iuliu, Rectorul Institutului Teologic romano-catolic din Alba Iulia, Prof. Dr. Pentek Árpád — Rectorul Institutului Teologic Protestant unic de grad universitar Cluj-Napoca, Prof. Dr. Hermann Pitters — Prorectorul Institutului Teologic Protestant Sibiu, Pr. Prof. Constantin Bradea — Directorul Seminarului Teologic Cluj-Napoca și Pr. Prof. Trăilă Gherga— Directorul Seminarului Teologic Caransebeș. Toți vorbitorii au dat expresie bucuriei de a participa la festivitatea aniversării a două veacuri de existență neîntreruptă de învățămînt teologic la Sibiu. A fost exprimat prinos de recunoștință și elogii binemeritate acestei „Alma mater" a Bisericii noastre și a neamului nostru transilvănean. Institutul s-a dovedit în îndelungata și măreața sa existență o adevărată „mamă spirituală" a miilor de preoți luminători ai credincioșilor și ai neamului nostru transilvan. Această școală teologică a fost, în întreaga sa existență, un far luminos și călăuzitor în viața poporului nostru. Pentru aceasta au fost făcute urări din adînc de inimi sincere: „*Ad multos felicistos annos!*" sau „*Vivat crescat floreas alma mater theologica!*"

A urmat o pauză, timp în care participanții la această aniversare au vizitat frumoasa expoziție organizată și întocmită în incinta Institutului de către P. C. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu.

În continuarea programului a urmat o sesiune de comunicări în legătură cu activitatea Institutului nostru. Comunicările au fost împărțite după cele patru secții ale teologiei și au fost prezentate astfel:

P. C. Pr. Prof. Dr. *Dumitru Abrudan*, Prorectorul Institutului, a evidențiat preocupările de teologie biblică vechitestamentară la Institutul Teologic din Sibiu. „Biserica transilvăneană are meritul priorității în traducerea și tipărirea Sf. Scripturi; aici s-au tipărit primele părți ale Sf. Scripturi". Sînt înfățișați profesorii care au predat studiile biblice vechitestamentare, începînd cu marele cărturar și teolog ortodox român de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea Dimitrie Eustatievici (care deja la patru ani după ce a luat ființă cursul de pregătire a preoților a tipărit două cărți care veneau în sprijinul înțelegerii Sf. Scripturi) și pînă la P. C. Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga care a slujit 45 de ani catedra de Studiul Vechiului Testament și a lăsat un impresionant număr de studii și articole din această specialitate.

P. C. Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc, titularul catedrei de Noul Testament la Institutul Teologic Universitar Sibiu, opiniază că învățămîntul teologic transilvănean are o existență mai mare de 200 de ani. Dovada adusă în sprijinul acestei idei o constituie modul în care a fost concepută prima ediție a Noului Testament, tipărit în românește la Bălgrad, în 1648. Cele 22 de predoslovii și scena Apocalipsei ne prezintă acest veritabil monument de limbă, dar și de cultură teologică și românească ca un „prim manual de isagogie neotestamentară". Sînt înfățișate unele preocupări și rezultate ale cercetărilor neotestamentare ale vrednicilor înaintași la această catedră: Prof. Ioan Barac, Simeon Popescu, Dr. Aurel Crăciunescu, Nicolae Colan ajuns Episcop al Clujului, apoi Mitropolit al Ardealului, P. C. Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu și P. C. Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad.

P. C. Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu a susținut comunicarea privind preocupările de istorie a Bisericii Ortodoxe Române la Institutul din Sibiu. P. C. Sa a subliniat aportul ce l-a adus Institutul acesta în slujirea credinței ortodoxe și a neamului românesc, în general. De pildă, numai pînă în anul 1918 acest venerabil așezămînt de cultură a dat 12 membri ai Academiei Române. Catedra de Istorie a Bisericii Ortodoxe Române a fost ilustrată de nume mari din trecutul nostru: Prof. Nicolae Popeea, Dr. Ilarion Pușcariu, Pr. Prof. Dr. Ioan Lupaș, Prof. Dr. Silviu Dragomir, Prof. Ilie Beleuță, P. C. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Ștefan Lupșa și P. C. Pr. Prof. Dr. Sofron Vlad.

P. C. Diac. Prof. Dr. Aurel Jivi a subliniat predarea și studiul Istoriei bisericești universale la Institutul teologic din Sibiu. Sînt amintite preocupările de istorie bisericească universală ale marelui Andrei Șaguna care în 1860 a pus la îndemîna studenților de la Institutul teologic-pedagogic cele două volume tipărite

de „Istorie a Bisericii Răsăritene". În continuare P. C. Sa insistă asupra rezultatelor deosebite ale profesorilor de la această disciplină: Prof. Simeon Popescu, Ilie Beleuță, P. C. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Milan Șesan.

Partea a doua a programului festiv a urmat în după-amiaza zilei de 4 decembrie.

P. S. Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, a dat expresie sentimentelor de adîncă mulțumire și recunoștință față de Institutul Teologic de la Sibiu, pentru strădaniile profesorilor de aici. „Învățăturile lor creștinești și românești — mărturisește P. S. Sa — au constituit diamante în viața mea. Școala lui Șaguna o văd ca un izvor de apă vie pentru credincioșii noștri... Academia teologică din Sibiu a format teologi preoți. Constat acum după 50 de ani că școala lui Șaguna a sădit cele două coordonate ale activității noastre: slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor".

P. S. Pimen Suceveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, a arătat că de studiile și de întreaga producție a venerabililor dascăli de teologie de la Institutul teologic de la Sibiu beneficiază toți slujitorii și credincioșii Bisericii noastre. În acest context sînt amintite primele patru volume ale monumentalei opere „Filocalia" care a fost tradusă și publicată la Sibiu de către Părintele Prof. Dr. D. Stăniloae. Părintele Prof. T. Bodogae a tradus și a publicat „Despre viața în Hristos" de N. Cabasila, iar Părintele Prof. Mircea Păcurariu a elaborat și tipărit cele trei volume din Istoria Bisericii Ortodoxe Române.

P. C. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică a făcut o prezentare a disciplinelor din cadrul Teologiei sistematice. „Teologia dogmatică — a arătat P. C. Sa — a figurat de la început în programele de învățămînt ale acestei școli și a fost ilustrată de mari personalități. Cel dintîi profesor de Dogmatică, cu temeinică pregătire teologică și, în general, culturală (studiase 12 ani peste hotare) a fost Gheorghe Lazăr care își începe măreața sa operă aici, la Sibiu. Sînt prezentați profesorii de Teologie sistematică și preocupările lor pînă la P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Prof. Pr. Dr. Isidor Todoran. În finalul comunicării P. C. Sa a spus că profesorii acestui Institut „au contribuit la integrarea Bisericii în lumea contemporană". Apoi sînt amintite excepționalele preocupări de teologie sistematică ale Î. P. S. nostru Părinte Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, „teolog dogmatist de mare prestigiu, ecumenist de largă suprafață".

P. C. Arhid. Prof. Dr. Ioan Floca a evidențiat preocupările și producțiile remarcabile ale învățămîntului teologic sibian în domeniul Teologiei practice. Prioritatea și importanța disciplinelor teologice practice se recomandă de la sine, căci nu putea fi preot fără să cunoască cultul divin, predica, cîntările bisericești și canoanele. După prezentarea evoluției istorice a Liturgicii, Omileticii, Muzicii, Dreptului bisericesc și Pastoralei, P. S. Sa încheie această comunicare subliniind faptul că Î. P. S. nostru Părinte Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală abordează cu deosebit succes și probleme de Drept canonic, de Omiletică și de Liturgică.

După prezentarea acestor comunicări au mai luat cuvîntul: *P. S. Iustinian Maramureșanul,* Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, care, ca licențiat al acestui Institut a adus omagiu și cinstire din partea preoțimii în general și a preoțimii din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului care „s-au adăpat la această fîntînă a ortodoxiei românești". P. S. Sa a exprimat o mărturisire personală: „Îndrăznesc să spun că ce a însemnat Oxfordul pentru Anglia, a fost Sibiul pentru Transilvania".

P. S. Emilian Birdaș, Episcopul Alba-Iuliei, a subliniat că istoria ne arată că pe lîngă mănăstirile Rîmeț, Lupșa sau pe lîngă centrele eparhiale: Geoagiu, Lancrăm și Bălgrad existau școli de formare a preoților. „Marea galerie a înaintașilor acestei școli — a spus P. S. Sa — ne străjuiește din veșnicia lor chemîndu-ne să fim la înălțimea acestui așezămînt". Dorind profesorilor și ostenitorilor acestui Institut ca Dumnezeu să le dea puteri sporite pentru a putea duce mai departe tradiția valoroasă a acestei școli, P. S. a spus: „Avem încredințarea că sub oblăduirea Î. P. S. Antonie și a celorlalți ierarhi Institutul să propășească mereu".

Î. P. S. Teofil Herineanu, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, a exprimat atmosfera mare pe care a creat-o Institutul de la Sibiu. Duhul teologiei sibiene este trăit și simțit cu putere deoarece doi predecesori la Episcopia Clujului (N. Ivan și N. Colan) au fost sibieni; de asemenea predecesorul Î. P. S. Sale

de la Episcopia Romanului: Lucian Triteanu a fost la început consilier cultural la Arhiepiscopia Sibiului.

Un cuvînt de prețuire și bine meritat omagiu frățesc a fost adus de *Eminența Sa Dr. Albert Klein*, Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. din România. A evocat cu multă recunoștință chipul unuia dintre foștii profesori la acest Institut: pedagogul Onisifor Ghibu, care a fost și profesorul de Metodică și Didactică al Excelenței Sale la Cluj.

Înalt Prea Sfințitul Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, dă glas simțămintelor de bucurie de a participa la sărbătorirea aniversării a 200 de ani de învățămînt teologic la Sibiu. „Am venit cu dragă inimă — a spus Î. P. S. Sa — pentru că aici se formează preoți din ținutul Mitropoliei Banatului" și aici, la acest Institut Teologic Î. P. S. Sa a funcționat un timp în calitate de conferențiar, recunoscînd că „perioada petrecută aici a fost una care a influențat hotărîtor viața și activitatea mea... Această școală a pregătit nu numai preoți, ci și slujitori ai neamului, aici s-au format și învățători". Cu prilejul acestei festivități aniversare Î. P. S. Sa îndeamnă: „Să ne îndreptăm gîndurile cu recunoștință spre înaintași și să ne convingem de obligația de a aureola și a ridica și mai mult prestigiul acestui Institut".

A urmat un frumos concert aniversar, un înălțător buchet format din cele mai reușite piese muzicale compuse de foști profesori de muzică la acest Institut, care și-au dobîndit nume de cunoscuți compozitori. Corul format din studenți ai Institutului nostru a interpretat, sub conducerea *P. C. Arhid. Lector Ioan Popescu*, următoarele piese muzicale: „Rugăciune" — versuri M. Eminescu, muzica Gheorghe Șoima; „Imnul Centenarului (1911)" — de T. Popovici; „Heruvic" cu solo de Gh. Dima; Condacul „Fecioara astăzi", în variantă bizantină veche de D. Cunțan; „Troparul Sf. Nicolae" — de T. Popovici și Gh. Șoima; „Doina" — versuri de M. Eminescu, muzica T. Popovici; „Laudă muncii de la țară" — de Gh. Șoima și „Dragă-mi este țara mea" de Gh. Șoima. Corul a cîntat și șapte colinde: O, ce veste minunată — de Gh. Șoima; Trei păstori — de T. Popovici; Toată legea creștinească — de Gh. Șoima; Sus boieri, nu mai dormiți! — de T. Popovici; Ziurel de zi — de P. Gherman; Bună veste — de P. Gherman și Praznic luminos — de T. Popovici. Acest frumos concert aniversar a fost apreciat cu îndelungi aplauze.

A urmat cuvîntul *Înalt Prea Sfințitului Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului*, care a spus:

Mulți se vor fi întrebat astăzi: de ce mitropolitul nu vorbește de data aceasta? va fi fiind obosit în a cincea zi de ședințe continue: Consiliul eparhial, Adunarea eparhială, două zile de conferință interteologică și astăzi această aniversare a 200 de ani de învățămînt teologic-pedagogic în Sibiu. Și totuși n-am scăpat, nici Dumneavoastră, nici eu. Organizatorii m-au însărcinat să spun ultimul cuvînt de încheiere. Deși sînteți obosiți, am totuși o mică speranță: că frumoasele colinde pe care le-am ascultat în pauză v-au reînviorat, v-au redeschis sufletele și veți mai avea încă puțină răbdare să mă ascultați.

Aș fi dorit din toată inima să particip și eu cu neînsemnatele mele pretenții de istoric improvizat, cu o cît de mică comunicare legată de această importantă aniversare. N-am avut timp s-o pregătesc din vreme, dar voi încerca totuși să vă spun cel puțin două lucruri, asupra cărora aveam intenția să mă opresc și care n-au fost menționate în cursul prezentărilor de astăzi, deși cred că voi fi în asentimentul dv. al tuturor, atunci cînd voi afirma că am avut astăzi prilejul să ascultăm comunicări foarte interesante, comunicări erudite din partea unor conferențiari care s-au pregătit bine și care au făcut dovada că sînt buni urmași ai celor 200 de ani care i-au precedat.

Iată că, de la episcopul Ghedeon Nichitici încoace, deci din 1786 pînă în 1986, ne-au fost readuse în amintire chipuri și activități de oameni, trecute de mult. Cred că acolo unde sînt ei, în lumea drepților, se bucură fără îndoială într-o zi ca aceasta, cînd au fost reînviați pe locul în care au muncit și pe care au aruncat sămînța ce de-a lungul a 200 de ani, de-a lungul a două veacuri, a rodit pe acest teren care este Institutul nostru teologic universitar.

Cel mai important lucru pe care aș vrea eu să-l remarc înainte de toate, este faptul că toți vorbitorii au avut pe cine evoca, *adică acest Institut are cu adevărat*

în trecutul său figuri extraordinare, figuri luminoase, figuri care au meritat să ne oprim asupra lor, să le evocăm viața și activitatea, opera și lăsămîntul lor.

Felicit din toată inima pe organizatori, în primul rînd pe păr. rector, pe păr. prorector pentru modul cum au conceput organizarea acestei aniversări. Felicit din toată inima și cu toată sinceritatea pe toți cei care ne-au prezentat aici referate, ca și pe cei care, din pricina timpului, nu au reușit să le prezinte dar care fără îndoială vor forma un corpus tipărit care va cuprinde tot ceea ce au însemnat acești 200 de ani în istoria noastră.

S-au evocat aici mari personalități, personalități, așa cum s-a arătat, nu numai cu preocupări teologice, ci cu preocupări multiple, așa cum cereau vremurile de atunci, cînd s-a întemeiat această școală, și după aceea, personalități cu preocupări istorice, cu preocupări de agricultură, sociologie, de drept, arhivistice, pedagogice.

Domnul episcop Klein ni l-a evocat, împreună cu alții care au vorbit, pe Onisifor Ghibu. Cred că toate aceste activități erau necesare în vremea de atunci, în care nu exista alt mijloc de ieșire din starea de înapoiere, din starea de inferioritate în care se găsea poporul nostru, decît prin cultură și printr-o cultură cît mai multilaterală.

Fără îndoială trebuia evocată, nu se putea să nu fie evocată aici personalitatea lui Gheorghe Lazăr. În legătură cu Gheorghe Lazăr aș fi vrut să pregătesc o foarte scurtă comunicare. Se știe că a fost aici profesor de teologie dogmatică și de teologie morală, și știu că a fost numit „fericitul arhidiacon și doctor în drept", dar la București, după ce s-a dus acolo, s-a dovedit a fi și un mare inginer și, se pare, a fost și unul din strategii sfătuitori ai lui Tudor Vladimirescu. Eu am descoperit un document de pe vremea lui Vasile Moga, în latinește, referitor la Gheorghe Lazăr. Știți că înainte de Șaguna s-a scris în latinește foarte multă vreme. Corespondența în Transilvania și actele de cancelarie în Biserică se redactau în limba latină, evident cu caractere latine. Numai după aceea au venit caracterele slavone și chiar pe vremea lui Șaguna aproape toate documentele care circulau între cancelarie și protopopi, chiar dacă erau scrise unele cu caractere slavone, adresa de pe plic era totdeauna, sau cu foarte puține excepții, în limba latină. Am descoperit deci, cum vă spun, un astfel de document din care Gheorghe Lazăr se vede a fi fost obligat nici mai mult nici mai puțin decît să predea și muzică. Probabil muzică nu știa, fiindcă a cerut episcopului să-l elibereze de această îndatorire și după ce a trebuit să treacă prin Consiliul diecezan și prin Consiliul profesoral, a fost absolvit de îndatorirea de a fi și profesor de muzică. Obiectul a fost repartizat lui Moise Fulea.

Aș fi vrut să mai spun ceva despre felul cum se administra economic școala pe vremea lui Șaguna. N-am să aduc decît un foarte mic amănunt. Sigur că școala își avea bugetul și veniturile asigurate dar, probabil, nu asigurate chiar în măsura în care se cerea, pentru că Șaguna a instituit un fel de impozit, un fel de pedeapsă pentru unii preoți care încasau drepturi necuvenite ca și pentru cei care plecau din parohie și urmau să fie suplinițí de alții. Șaguna trimitea o scrisoare și ordona: „jumătate din veniturile de la parohia cutare, a preotului care a plecat în Țara Românească pentru șase luni, sau a preotului care nu știu ce a făcut, sau a preotesei care a rămas acasă și urma să-și ia drepturile de la parohul celălalt, jumătate din sume să fie predate în folosul școalei noastre de preoți".

Nu e nevoie să spun mai mult decît s-a spus azi despre ce a însemnat Șaguna pentru școala teologică-pedagogică. Interesantă e îmbinarea dintre pedagogie și teologie. Combinarea venea dintr-o necesitate locală stringentă, în primul rînd pentru că preoții trebuiau să fie și educatorii poporului. Se știe că preoții erau din oficiu directorii școlilor confesionale. Existau și învățători, bineînțeles, dar preoții erau directori. De aceea ei trebuiau să știe și pedagogie. Protopopii la rîndul lor erau și inspectori școlari și președinți ai Comisiilor care se ocupau de drepturi. Iată de ce în școală se învăța Dreptul și de ce erau atît de calificați în probleme de drept cei care lucrau în Consistoriu și protopopii.

Toate procesele de divorțuri din vremea și chiar după Șaguna erau instrumentate de către Consistoriul bisericesc, după o procedură foarte complicată, foarte îndelungată și foarte atentă. Verdictele se dădeau cu mare greutate și după o procedură foarte complicată.

Evocarea unuia din urmașii lui Șaguna, a unuia dintre aceia care au restructurat învățămîntul și anume a lui Nicolae Bălan, a fost și ea pe drept

cuvînt făcută aici, fiindcă Bălan a fost cu adevărat — şi cred că mulţi din cei prezenţi în sală o pot mărturisi prin propria lor viaţă, prin propria lor evoluţie culturală, — un ctitor de oameni, un om care a ştiut să pregătească pentru şcoala aceasta oameni, care să continue bunele tradiţii ale învăţămîntului de la noi.

Preoţii ieşiţi din şcoala de la Sibiu timp de 200 de ani au fost de la început, într-un fel, conştiinţa poporului, au fost centrul de încredere şi de unitate a poporului, au fost centrul spre care gravita poporul din toate punctele de vedere, pentru că nu exista altă administraţie românească, nu era un alt oficiu românesc către care să se îndrepte. Se îndreptau către preot sau către episcop care făceau pe intermediarii între ei şi autorităţile de stat care erau străine. Episcopii au fost, fără să se numească aşa, în afară de conducători spirituali, şi conducători politici. De altfel ştim bine ce spunea Eminescu despre Şaguna. Se poate uşor vedea cît de mult au fost şi conducători politici, dacă intrăm mai adînc în biografia tuturor mitropoliţilor, de la cei mai vechi pînă la cei mai noi de pe acest scaun al Transilvaniei. Ei au militat pentru limba română, pentru cultura română, pentru drepturile românilor, pentru drepturile lor sociale, pentru angajarea lor în meserii, pentru schimbarea mentalităţilor, pentru aducerea românilor la un nivel care să îi scape de acel complex de inferioritate care îi făcea să creadă că ei n-ar fi tot atît de deştepţi, că ei n-ar fi tot atît de îndemînatici cum sînt alţii în jurul lor. Au venit aceşti oameni mari, profesorii de la această şcoală, preoţii, care le-au spus: „Nu-i adevărat, şi voi puteţi fi aşa, dar trebuie să aveţi îndrăzneală, trebuie să încercaţi, trebuie să vă angajaţi" şi, atunci cînd s-au angajat cu adevărat, s-au dovedit că pot fi la nivelul popoarelor împreună cu care trăiau, şi au scăpat de acest complex.

Aş vrea să mulţumesc din toată inima vlădicilor care au binevoit să fie prezenţi şi să ia cuvîntul la această aniversare a şcolii pedagogice teologice de la noi din Sibiu şi în mod special, aş vrea să mulţumesc Î. P. S. Nicolae al Banatului, fost profesor aici, care ne-a spus cuvinte ce cu adevărat ne-au mers tuturor la inimă.

Aş vrea să mulţumesc organizatorilor expoziţiei jubiliare pe care am vizitat-o la amiază, expoziţie în care am putut trece în revistă istoria de 200 de ani a învăţămîntului, adusă pînă la zi, cu tot ce au crezut organizatorii că este mai de valoare din trecut şi de astăzi.

Mulţumindu-vă tuturor, aş vrea să vă asigur că auzind astăzi despre atîţia înaintaşi de mare valoare, pot să vă spun cu mîna pe inimă că astăzi avem un corp profesoral de reală valoare. Şi dacă astăzi aniversăm 200 de ani de la întemeierea învăţămîntului teologic-pedagogic, eu aş vrea ca şcoala să aibă parte încă de multe sute de ani, după care şi alţii, din viitor, să aibă motive suficiente să-şi aducă aminte şi de noi, aşa cum am avut noi astăzi motive suficiente să ne aducem aminte de cei din trecut.

Aş vrea, în asentimentul tuturor, să rog pe P. S. Vasile, vicar patriarhal, să mulţumească în numele nostru al tuturor, P. F. Patriarh Teoctist pentru mesajul pe care ni l-a trimis, pentru îndemnurile părinteşti pe care le-a adresat corpului profesoral şi studenţilor, pentru aprecierile faţă de şcoala noastră, pentru trecutul şi pentru prezentul nostru şi de asemenea, să asigure pe P. F. Patriarh că atît corpul profesoral, cît şi studenţii îşi vor da silinţa ca şi de acum încolo să urmeze bunul exemplu al înaintaşilor, să fie o şcoală de pregătire serioasă, de înaltă ţinută, o şcoală de misiune preoţească adevărată, o şcoală aşa cum o cere vremea noastră, o şcoală aşa cum o doreşte întregul nostru Sfînt Sinod, o şcoală aşa cum o doreşte întreg poporul nostru credincios care aşteaptă în satele, în parohiile răspîndite în cuprinsul mitropoliei noastre şi al Mitropoliei Banatului, mesageri ai Mîntuitorului Hristos, care să răspîndească cu fidelitate cuvîntul Evangheliei.

Prea Fericirea Sa să fie sigur că şcoala din Sibiu va urma bunele tradiţii ale înaintaşilor. N-aş vrea să uit să vă spun că am primit şi un mesaj din partea d-lui episcop Kovács Lajos, episcop unitarian, care ne scrie cu prilejul festivităţilor dedicate împlinirii a 200 de ani de la înfiinţarea învăţămîntului la Sibiu, în numele Bisericii unitariene: „Vă exprimăm deosebitele noastre urări de bine. Institutul în trecutul său bicentenar a desfăşurat o activitate importantă în pri-

vința pregătirii la nivel înalt a clerului, unanim apreciată în țară și peste hotare. Cerem binecuvîntarea Dumnezeului Celui providențial asupra activității de viitor a Institutului". Domnia Sa se scuză că din cauza unei boli nu a putut participa în persoană la această festivitate.

Să-mi dați voie ca în numele dv. al tuturor, în numele rectorului și al meu personal să mulțumesc tuturor participanților pentru prezența în mijlocul nostru cu prilejul acestei aniversări.

Școala noastră își va continua bunele tradiții de slujire a Bisericii, și așa cum a făcut-o de-a lungul întregii sale istorii, și în slujba Patriei.

Acela dintre marii noștri înaintași, pe care l-au numit toți „marele" Andrei Șaguna, spunea întotdeauna, ori de cîte ori vorbea preoților și ori de cîte ori se adresa candidaților la preoție: Vreau oameni ai vremii noastre, vreau oameni ai vremii acesteia, care să răspundă nevoilor oamenilor din vremea aceasta. *Acest lucru, vă asigur, că o fac și în vremea noastră conducătorii școlii, învățînd pe studenți să fie oameni ai vremii noastre, sensibili la comandamentele ei.*

Aducem cu recunoștință mulțumiri pentru toată înțelegerea pe care școala noastră o are din partea conducerii statului și a Departamentului Cultelor, pentru toată libertatea de care se bucură în organizarea programului de învățămînt, în recrutarea profesorilor și în recrutarea studenților. Profesorii noștri știu să-i învețe pe studenți să înțeleagă vremurile, să fie realiști, să fie optimiști, să fie loiali Patriei și, mai mult ca oricînd în vremea noastră, să fie și luptători pentru ceea ce este astăzi lucrul cel mai de trebuință pentru întreaga omenire, și anume pacea, pacea în țara noastră, pacea în lumea întreagă.

Festivitățile aniversare prilejuite de împlinirea a 200 de ani de învățămînt teologic la Sibiu s-au încheiat în acordurile imnului arhieresc și ale urărilor de „Mulți ani!"

Învățămîntul teologic de la Sibiu — cu această aleasă prăznuire a pășit în cel de al treilea veac al existenței sale mărețe, cu puteri reînnoite și forțe mereu proaspete pentru a continua nobila misiune de formare a vrednicilor și autenticilor slujitori ai Bisericii noastre străbune și fii demni ai neamului nostru. Acest venerabil așezămînt își continuă glorioasa sa existență cu bucurie și cu certitudine pentru noi și mărețe împliniri, pe măsura timpului ce-l trăim azi în Patria noastră.

Festivitățile aniversare din ziua de 4 decembrie 1986, de la Institutul Teologic Universitar Sibiu, au constituit un adecvat prilej de a cinsti cu vrednicie pomenirea veșnică a tuturor ctitorilor și ostenitorilor de pînă acum, dar a fost și un oportun moment pentru noi impulsuri spre noi succese și o sporită calitate în formarea viitorilor slujitori ai sfintelor noastre altare străbune, pentru slujirea Bisericii noastre prin progresul Teologiei românești.

Conducerea Institutului, profesorii, doctoranzii, studenții și toți ostenitorii, ca și cei prezenți la aceste festivități ne-am întărit certitudinea că frumoasele rezultate obținute în decursul celor două veacuri constituie temelia învățămîntului nostru teologic și de acestea beneficiem noi azi și avem responsabilitatea de a le valorifica și a le oferi sporite generațiilor viitoare.

Pr. Asist. *Nicolae Dura*

CONFERINȚĂ BIBLICĂ LA TESALONIC

Între 25—27 octombrie a.c. a avut loc în orașul Tesalonic cea de a IV-a Conferință a teologilor de studii biblice din Grecia.

Integrate în climatul general de cercetare teologică, aceste întîlniri abordează de fiecare dată teme de specialitate biblică care interesează nu numai teologia greacă, dar și teologia ortodoxă în general, atît pe linia aprofundării studiului biblic cît și pe linia unei mai bune cunoașteri și a unei conlucrări mai strînse între teologii Bisericilor Ortodoxe. Astfel, I-a Conferință a avut loc în anul 1975 în Patmos cu tema: *„Sf. Ap. Ioan — scrierile sale în Noul Testament și gîndirea sa teologică";* a II-a în Creta în anul 1977 cu tema: *„Erezii și eretici în epoca Apostolului Pavel";* a III-a în anul 1980 la Kavala (aproape de străvechiul Filipi) cu tema: *„Biserica Filipenilor și Apostolul Pavel".*

Lucrările celei de a IV-a Conferințe s-au desfășurat pe marginea temei generale: *„Traducerea Sfintei Scripturi în Biserica Ortodoxă"*. La dezbateri au participat profesori, asistenți și lectori din secția biblică a Facultăților de teologie din Atena și Tesalonic, iar ca invitați teologi, profesori și ierarhi din unele Biserici Ortodoxe, precum și reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ai Societății Biblice Britanice, ș. a. Biserica Ortodoxă Română a participat cu o delegație formată din: Prea Sfințitul Episcop Damaschin Severineanul de la Arhiepiscopia Craiovei, Pr. Prof. Ioan Bria (Geneva) și Pr. Prof. Constantin Cornițescu de la Institutul Teologic Universitar din București.

În după-amiaza zilei de 25 octombrie, după ce s-a participat la slujba Vecerniei în biserica „Sfîntul Dumitru" — fiind și ajunul sărbătorii acestui sfînt cinstit în Biserica Ortodoxă, ale cărui moaște se găsesc în această biserică, în clădirea Facultății de teologie a avut loc deschiderea lucrărilor. După cîteva alocuțiuni care au subliniat importanța acestei noi întîlniri teologice, Georgios Galitis, prof. de Noul Testament la Facultatea din Atena, a susținut referatul: *„Teologia traducerii"* — accentuînd valoarea teologică, istorică și filologică a unei traduceri a Sf. Scripturi în viața și lucrarea Bisericii. „O traducere — se arată în referat — este o necesitate lăuntrică în sînul unei comunități eclesiale. Așa precum Cuvîntul, ca Dumnezeu, *S-a tradus* prin întruparea Sa, tot așa și Biserica este cea care oferă mai departe acest *Cuvînt tradus*, prin predică și prin sfînta liturghie..." Noi credem în Hristos Mîntuitorul, dar credem *„kata tas Grafas* = după Scripturi", precum mărturisim în simbolul credinței. „O traducere este o slujire, o liturghie, dar în acord cu Părinții Bisericii, cu duhul lor; ea este o lucrare responsabilă care exprimă viața unei Biserici, credința și tradiția acesteia. Cine citește, studiază sau traduce Scriptura, trebuie să facă acest lucru în Biserică și în ascultare de Biserică, pentru că Scriptura este cartea Bisericii și numai Biserica este cea care deține, traduce și apără adevărul credinței. Scriptura a apărut în Biserică, iar Biserica îi dă viață în mediul Tradiției". Mergînd pe trei linii principale, referatul a evidențiat legătura care există între *text — traducere — traducător* și trăsătura lor eclesiologică comună.

Duminică 26 octombrie, ziua de pomenire a Sf. Mare Mucenic Dumitru, după Sfînta Liturghie săvîrșită de un mare sobor de ierarhi în biserica amintită mai sus, între slujitori fiind și Prea Sfințitul Damaschin Severineanul, lucrările conferinței s-au reluat cu prezentarea altor referate, cîteva reținînd atenția în mod deosebit. Astfel, Prof. Savas Agouridis în referatul *„Ermineutica biblică ortodoxă și traducerea Sfintei Scripturi"* a subliniat între altele necesitatea ca o traducere să nu se depărteze de textul original: „trebuie să te apropii de text, de viața care este în el, să intri în duhul autorului, să știi cît prezent, cît trecut și cît viitor cuprinde textul scris sub inspirația Duhului Sfînt". De asemenea Prof. D. Doikou a dezvoltat tema: *„Citirile din Vechiul Testament în cultul ortodox și însemnătatea lor pentru Biserică"*, iar Prof. I. Karavidopoulos arătînd importanța pe care o are în munca de traducere folosirea unor ediții critice, confruntarea cu vechi codici și vechi traduceri, a prezentat referatul: *„Critica textului și traducerea Sfintei Scripturi"*. Referatele au fost urmate de discuții în cadrul unui seminar în care s-a arătat prin exemplificări locul și valoarea pe care o au în cultul liturgic ortodox textele și citirile biblice. Tot aici, în discuții adesea contradictorii, s-a pus problema recentei traduceri în neogreacă (făcută în 1985 în dialectul popular dimotiki) a Noului Testament, traducere cu care Biserica Greciei nu este de acord, refuzînd intrarea ei in uzul liturgic și folosirea ei în educația creștină, pe motivul că se abate în multe locuri de la textul original sau de la înțelesul autentic al unor texte mai dificile. Desigur că la acest capitol problemele au rămas încă neclarificate.

Luni 27 octombrie, ultima zi a lucrărilor, referatele au adus în discuție alte aspecte legate de tema conferinței. Cu bogate informații istorice și lingvistice unii referenți s-au oprit asupra unor traduceri grecești mai vechi ale Noului Testament (manuscrise și tipărituri), iar alții au pus în atenție dificultățile gramaticale cu care sînt confruntați astăzi traducătorii în redarea textelor sfinte precum și unele greutăți în înțelegerea și interpretarea lor. S-a cerut să se acorde o atenție sporită în traducerea textelor poetice și a altor locuri scripturistice de mare eleganță stilistică (ex. textul din Isaia cap. 35), redîndu-se pe cît este posibil și frumusețea lor.

De o apreciere deosebită s-a bucurat referatul Pr. Prof. Ioan Bria care a dezvoltat tema: *„Traducerea Sfintei Scripturi şi comunicarea credinţei astăzi"*. Vocaţia şi misiunea Bisericii „este aceea de a proclama, celebra şi împărţi bunurile mîntuitoare aduse de Iisus Hristos tuturor, în orice epocă şi în orice loc... Astăzi, într-o lume secularizată, într-o lume în care Evanghelia a ajuns să fie binevestită şi la alte popoare, traducerea textelor biblice şi liturgice în Bisericile locale, în limba înţeleasă de popor, în limba în care acesta poate primi adevărul credinţei şi îşi poate exprima credinţa, deţine un rol de mare însemnătate". S-a subliniat de asemenea legătura existentă între Biblie şi Liturghie în transmiterea cuvîntului dumnezeiesc şi în împărtăşirea credinţei. În cadrul Sfintei Liturghii „se creează o atmosferă a dialogului între persoana umană şi Dumnezeu şi între persoanele umane. Biblia are viaţă în Liturghie. Biblia ne vorbeşte, iar Liturghia simbolizează în actele ei reorganizarea umanităţii şi a creaţiei prin iconomia lui Dumnezeu împlinită prin întruparea, jertfa şi învierea lui Hristos". S-a adus în atenţie traducerea ecumenică a Noului Testament (TOB) arătînd că aceasta „este un pas înainte, o importantă contribuţie pe calea unităţii creştine". Asupra acestui aspect a făcut o prezentare prof. N. Sernokrak de la Institutul „Saint Sèrge" din Paris, care a apreciat că textul traducerii TOB „este un text de unitate, şi nu de separare între Biserici, un text bine marcat de dialogurile avute pînă acum", deşi mai sînt locuri în care traducerea nu a putut rezolva unele deosebiri confesionale în înţelegerea lor sau este de multe ori destul de liberă.

În cadrul conferinţei s-au ţinut şi studii biblice. Prea Sfintitul Damaschin Severineanul a prezentat textul din I Cor. 11, 19: „Dar în Biserică vreau să grăiesc cinci cuvinte pe înţeles ca să învăţ şi pe alţii, decît zece mii de cuvinte în limbi", făcînd apoi o prezentare istorică a traducerii lui în limba română începînd cu primele traduceri ale Noului Testament şi pînă la ediţiile de azi ale Bibliei. Tot Prea Sfinţia Sa împreună cu Pr. Prof. Constantin Corniţescu a condus, la invitaţia comitetului de organizare, una din şedinţele dezbaterilor. De asemenea, lectorul L. Filis de la Facultatea din Atena, cu o bună documentare filologică şi istorico-biblică a ţinut un studiu asupra textelor de la Mt. 28, 1; Mc. 16, 2; Lc. 24, 1; Ioan 20,1, texte care se referă la Învierea Mîntuitorului Hristos şi la venirea la mormînt a femeilor mironosiţe.

Participanţii au putut lua cunoştinţă de unele apariţii editoriale în domeniul disciplinelor biblice în cadrul unei prezentări de carte care s-a făcut în pauzele dintre şedinţe.

În ultima parte a lucrărilor, prof. G. Galitis şi prof. I. Karavidopoulos, pe baza referatelor susţinute şi în urma discuţiilor care s-au ţinut, au formulat cîteva concluzii generale. S-a apreciat calitatea şi seriozitatea dezbaterilor, alcătuirea şi susţinerea la obiect a referatelor, deschiderea temei faţă de problematica majoră a vieţii şi misiunii Bisericii Ortodoxe în lume. Referatele au marcat tema generală a conferinţei sub aspect teologic-exegetic, misionar, istoric, filologic.

Traducerea Sfintei Scripturi rămîne o temă actuală pentru fiecare Biserică Ortodoxă locală în lucrarea ei de vestire a cuvîntului şi de comunicare a credinţei. Cu toate greutăţile şi răspunsurile pe care le implică, o traducere rămîne un act de cultură, un act de curaj pe calea mărturiei creştine astăzi. În Biserică, spre zidirea şi creşterea Bisericii, traducerea este o diaconie a Logosului întrupat.

Diac. drd. *Eugen Moraru*

Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, PAGINI DIN ISTORIA VECHE A CREŞTINISMULUI LA ROMÂNI. MĂRTURII ALE CONTINUITĂŢII POPORULUI NOSTRU. Editura Episcopiei Buzăului 1986, 339 p.

Sub acest titlu, Prea Sfinţitul Episcop Epifanie, cunoscut cercetător în domeniul istoriei vechi bisericeşti, prezintă o interesantă culegere de studii şi articole, publicate prin periodicile noastre bisericeşti, prin care se dovedeşte vechimea creştinismului la români, în special prin dovezi istorice, epigrafice, arheologice, folclorice, care, toate la un loc, vorbesc despre originea, formarea şi evoluţia istorică a poporului nostru şi continua lui locuire aici.

Materialul, unitar prin ideea urmărită, este prezentat în trei mari părţi: prima, *Creştinismul străvechi în Dobrogea*, a doua, *Creştinismul străvechi în Eparhia Buzăului* şi a treia, *Creştinismul la români, în general*.

În prima parte, care cuprinde unsprezece capitole, în cap. *Sfîntul apostol Andrei în tradiţia românilor, mărturie a vechimii creştinismului şi a continuităţii noastre* (p. 19—46), după o meticuloasă şi competentă analiză a ştirilor cu privire la propovăduirea acestuia în Dobrogea, începînd cu Origen (254) şi istoricul bisericesc Eusebiu de Cezareea (340) şi pînă la sinaxare şi istorici români, aduce argumente de netăgăduit, atît din folclorul dobrogean, cît şi din alte părţi ale ţării, şi arheologice: două peşteri din satul Ioan Corvin, amenajate ca locaş de cult după predicarea aici a sfîntului apostol Andrei, o creaţie folclorică Peştera Sfîntului Andrei şi obiceiuri şi credinţe, din întreaga ţară, în legătură cu persoana acestui apostol al daco-romanilor.

Viaţa bisericească la Tomis în secolele IV—VI (p. 47—80), care constituie capitolul al doilea, s-a dezvoltat prin episcopia de aici, cel mai vechi centru eclesiastic cunoscut pînă acum pe pămîntul românesc. Afirmaţia este dovedită prin: bazilici, ierarhie, monahism şi inscripţii, toate prezentate şi competent analizate, potrivit noilor descoperiri arheologice.

Pentru o mai bună precizare a celor afirmate şi dovedite în capitolul anterior, în continuare, în *Vestigii arheologice la Tomis* (p. 81—91) se înfăţişează o continuitate de locuire din secolul VI î. d. Hr. şi pînă în sec. VII d. Hr. unde se pot vedea ziduri de locuinţe, străzi şi sisteme de canalizare, în cea mai mare parte reconstruite şi consolidate după maniera antică, încît se poate întregi imaginea unui cartier al Tomisului din vremea aceea. Din acestea, un deosebit interes prezintă Parcul arheologic şi Edificiul roman cu mozaic.

Din întinsul capitol, *Bazilici creştine din Dobrogea* (p. 92—142) aflăm că pînă acum s-au descoperit aici 33 de locaşuri creştine de tip bazilical, din secolele IV—VI, ceea ce dovedeşte „o perioadă strălucitoare în ceea ce priveşte arhitectura edificiilor creştine de cult, perioadă care poate fi socotită „era bazilicii paleocreştine" care face dovada vechimii şi spiritualităţii creştine, precum şi a existenţei unei vieţi religioase organizate în forme creştine, încă din secolul III d. Hr. pe pămîntul ţării noastre".

În continuare, se descriu multe din aceste bazilici, interes mai deosebit prezentînd şi cea de la Niculiţel, sub altarul căreia, în 1971, s-a descoperit o criptă-mertiryum, în care se aflau, potrivit inscripţiilor de pe pereţi, moaştele sfinţilor martiri: Zotikos, Attalos, Kamasis şi Philippos, păstrate azi la mănăstirea Cocoş — Tulcea.

Prezența acestor bazilici, subliniază autorul, sînt cele mai concludente mărturii ale unei activități constructive, dar și ale vieții creștine organizate, reprezentînd astfel expresia superiorității nivelului spiritual al strămoșilor noștri.
În mulțimea inscripțiilor de pe teritoriul Dobrogei s-au găsit și cîteva care vorbesc despre Nașterea Domnului, realitate care a determinat capitolul *Nașterea Domnului în inscripții creștine, descoperite în Dobrogea* (p. 142—146).
Acestea s-au găsit numai pe amfore care se foloseau și pentru elemente cultice: vin și untdelemn. Se cunosc 19 inscripții cu formula: „Maria naște pe Hristos", din care se descriu numai patru.

Rămînînd în domeniul inscripțiilor cu caracter creștin, în capitolul 6 autorul se ocupă de *Crucea și învierea în vechi inscripții creștine din Dobrogea* (147—152), cum se poate citi pe un bloc de marmură: „Crucea morții și a învierii", iar pe un braț de cruce: „În moarte stă învierea".

Pe lîngă aceste texte se mai găsesc și altele despre Maica Domnului, situație ce a determinat capitolul *Chipul și numele Maicii Domnului însemnate pe obiecte și inscripții vechi creștine descoperite în Dobrogea* (p. 153—155) găsite pe: opaițe, amfore, capace de lut, pe care se pot citi: Maica Domnului sau Dumnezeu-Maria, iar pe o cruce relicvar, de la Capidava, apare Maica Domnului în chip de orantă, iar pe o parte, Domnul Hristos răstignit. Toate acestea, ca o reacție după Sinodul al III-lea ecumenic.

Noi descoperiri de elemente creștine în județul Constanța (p. 156—159), publicate în 1979, constituie capitolul 8, în care se prezintă camere funerare cu caracter creștin descoperite în campania 1977—78 la Constanța, Capidava, Callatis, Sucidava și Ostrov unde s-a descoperit un monument pictat, unicat pe teritoriul Dobrogei.

Nepublicat pînă acum este capitolul 9 intitulat *Alte descoperiri arheologice cu caracter creștin pe teritoriul Dobrogei, în ultimii ani* (p. 160—181). Acestea s-au făcut la: Tomis, Axiopolis, Callatis, Sucidava, obiectele provenind din secolele IV—VI, lucrate în diferite centre, ceea ce dovedește întinse legături comerciale.
Concluzia logică a celor înfățișate pînă acum o constituie capitolul 10, intitulat *Dobrogea, vatră a ortodoxiei românești*, în care se concluzionează: „reprezentanții Bisericii Scythiei Minor din secolele IV—VI, propovăduind și păstrînd cu sfințenie învățătura apostolică, au apărat în același timp și poporul, în mijlocul căruia trăiau, de furia barbarilor cotropitori, iar ortodoxia a constituit, în continuare, unul din elementele importante de etnogeneză în epoca de formare și de permanență istorică a poporului român. În al doilea rînd, trebuie amintit că ierarhii tomitani, apărînd spiritualitatea și interesele băștinașilor, au anticipat, așa cum pe bună dreptate s-a afirmat, „simbioza dintre ortodoxie și viața poporului român de-a lungul secolelor", simbioză ce a contribuit substanțial la continuitatea și statornicia noastră aici, în vatra rînduielilor părinților noștri".
Aceasta, autorul o dezvoltă în capitolul *Unitate, continuitate strămoșească și creștin-ortodoxă în Dobrogea* (p. 187—200), în care se relevă factorii care au determinat această realitate: credința în nemurirea sufletului, predicarea evangheliei din epoca primară de către sfîntul apostol Andrei, cultul Sfintei Cruci, locașurile de cult bazilicale, renumiții scriitori bisericești de limbă latină.

Partea a II-a, *Creștinismul străvechi în Eparhia Buzăului* cuprinde studiul inedit: *Răspîndirea și organizarea creștinismului în primele veacuri* (p. 201—215), în care, pornind de la afirmația savantului V. Pîrvan că „romanismul și creștinismul nostru sînt născute și crescute în chip firesc, încet și tainic, în Dacia lui Traian", autorul aduce dovezi despre vechimea creștinismului la noi: literare, lingvistice și arheologice, în special lăcașurile rupestre din munții Buzăului, un mic Athos al Țării Românești, cu dovezi de viețuire și folosire ca locaș de cult din secolul III—IV.

Al doilea capitol îl constituie *Sfîntul Sava de la Buzău* (Gotul), martirizat, prin înecare, în rîul Buzău la 12 aprilie 372, dovadă de netăgăduit că aici erau creștini autohtoni, stabili care aveau case și trăiau în obști.

Partea a III-a cuprinde *Creștinismul la români după Dimitrie Cantemir* (p. 241—251) care afirma că „se poate vorbi despre pătrunderea ideilor creștine în Dacia Traiană chiar în secolul III" — și *Continuitate românească și creștină.*

Considerații noi (p. 252—282), în care se afirmă, cu dovezi, că noi, românii, ne-am născut și format ca popor și națiune aici, nu veniți de aiurea, ungurii, la venirea lor, găsind o populație băștinașă;

Creștinismul ortodox român este una din cele mai concludente dovezi ale continuității daco-romane și ale poporului nostru pe tot teritoriul patriei noastre.

Autorul, cu studii de doctorat în teologie la București, Moscova și Sofia, folosește și bibliografie străină, iar ca unul ce a fost episcop vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, cu reședința la Constanța, a cunoscut la fața locului aceste vestigii și de aici predilecția pentru analiza și înfățișarea lor ca dovezi ale continuității noastre pe acest pămînt. De aceea, Prea Sfinția Sa, în *Cuvînt înainte*, mărturisește că prin publicarea acestui volum vrea „să edifice pe credincioși și în același timp dorește să răspundă acelora care ignoră faptele autentice, dovezile incontestabile din punct de vedere științific și încearcă să denatureze sau să răstălmăcească tendențios trecutul poporului român și începuturile vieții noastre creștine aproape bimilenare pe acest pămînt părintesc, sfințit prin sîngele și osemintele strămoșilor întru apărarea neamului și a credinței străbune". Și, într-adevăr a reușit cu prisosință. Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, în cuvîntarea rostită după alegerea sa ca patriarh, spunea: „Sîntem așadar, una din cele mai vechi Biserici de pe continentul european, iar zămislirea noastră ca popor s-a înfăptuit — pe plan spiritual — sub influența hotărîtoare a factorului creștin răsăritean, poporul român fiind singurul popor, nu din Europa, ci din întreaga lume, de obîrșie daco-romană, care și-a păstrat etnia și latinitatea de-a lungul a două milenii, împreună cu închinarea cea ortodoxă. Considerăm că aceste adevăruri istorice, cel al rolului ortodoxiei românești, precum și cel al Țărilor Române în aria creștinătății răsăritene, trebuie adîncite și valorificate". Ceea ce, trebuie să recunoaștem, a făcut autorul prin acest valoros și elegant tipărit volum și bogat ilustrat.

Pr. *Gabriel Cocora*

Preot Gabriel Cocora, EPISCOPIA BUZĂULUI, O VATRĂ DE SPIRITUALITATE ȘI SIMȚIRE ROMÂNEASCĂ, tipărită cu binecuvîntarea și cu un cuvînt înainte al Prea Sfințitului Epifanie, Episcopul Buzăului, „Ed. Ep. Buzăului", 1986, 446 p.+ilustrații.

Episcopia Buzăului, purtătoare peste vremi a aspirațiilor celor mai înalte ale poporului nostru „dintre care cele dintîi au fost setea de cultură, apărarea libertății și a independenței" (p. 5), își are obîrșia în începuturile vieții creștine organizate în părțile Buzăului, ce se pierd în vălul vremii de formare a poporului și a limbii române, mergînd pas cu pas în istorie pe calea desăvîrșirii noastre ca neam daco-latin de credință ortodoxă. Actul ei de identitate, de naștere, este același cu al poporului nostru, pecetluit cu sînge martiric creștin în vreme de persecuție religioasă la Dunăre și-n părțile buzoiene unde, deja în 372, Sf. Sava „de la Buzău", cum l-a numit Episcopul Buzăului — Î. P. S. Dr. Antonie Plămădeală, își făcea intrarea în istoria tinerei comunități și de acolo în calendarul Bisericii Ortodoxe.

Potrivit mărturiilor istoricilor vremii (de exemplu: Filostorgius) putem considera veacul IV drept început al organizării unei episcopii în fruntea căreia se afla învățatul episcop Ulfila, care „era episcop nu numai pentru goți, ci pentru toți creștinii din țara getică" (p. 16). La acestea s-ar adăuga mărturii ale prezenței unei salbe de peșteri rupestre, ca-n părțile Capadociei, în secolele IV—VI în zona Nucu Bozioru, incizate în interior și exterior cu semnele creștine „peștele, criptograma creștină, pomul vieții, crucea latină și crucea de Malta" (p. 19).

Deși mărturiile continuității persistă și-i greu de conceput o sincopă în timp privind viața religioasă organizată la Buzău, urmînd acrivia datelor exacte ale temeluirii Episcopiei de Buzău, istoricul pune limită de început anul 1500. Aceasta trebuie s-o înțelegem ca dată a maturității scaunului episcopal din acele locuri într-o perioadă de afirmare și dezvoltare a Țării Românești între statele feudale puternice ale Europei.

Atît de bogată în fapte și vrednicii de-a lungul secolelor, Episcopia Buzăului era privată de o istorie completă care s-o reprezinte și celor de azi, și de mîine, în adevărata ei ipostază. Această lipsă o împlinește, prin lucrarea de față, cunoscutul cercetător îndrăgostit de plaiurile buzoiene, ca fiu al lor, preotul cărturar Gabriel Cocora.

Din cuvîntul înainte al P. S. Episcop Epifanie, inițiatorul inspirat al acestei valoroase monografii, se desprinde clar competența părintelui autor, „cunoscut istoric bisericesc și fecund cercetător al trecutului cultural buzoian...", publicînd deja „peste 70 de articole și studii, unele dintre ele adevărate monografii, altele cuprinse în volume apreciate de prestigioși specialiști" (p. 6).

Lucrarea de față este, de fapt, un rezultat firesc al timpului de înnoiri la Buzău, de scotocire în arhive și cronici bătrîne și chiar în vîrsta pietrei, odată cu instalarea în Scaunul Episcopal buzoian a Episcopului Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul de azi al Ardealului, recuperînd istoriei buzoiene, între altele, valoroase mărturii de ordin istoric, spiritual, literar, folcloric și național prin lucrarea colectivă, inițiată de P. S. Sa: „Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților" (Buzău, 1983), lăsîndu-și numele dăltuit în istoria acelei Eparhii care și-a însușit formula atît de dragă Î. P. S. Sale, pe care a lăsat-o, de fapt, în cultura română de „vatră de spiritualitate și simțire românească".

Cum s-a amintit, Buzăul a avut șansa unui bun urmaș al P. S. Antonie, P. S. Epifanie care contribuie la afirmarea Eparhiei ce-o păstorește, depunînd eforturi (după propria-i mărturisire) „în cultivarea interesului și dragostei pentru cercetarea, aprofundarea și înțelegerea cît mai corectă a acestor valori perene... precum și contribuția lor la îmbogățirea spiritualității românești" (p. 9).

Într-o primă parte părintele Cocora se ocupă de *„Istoria Episcopiei"* (p. 23—215).

Folosind documente arheologice, lingvistice, pomelnice, mărturii arhitecturale, inscripții, stabilește data înființării Episcopiei la anul 1500, în vremea lui Radu cel Mare și a Patriarhului Nifon II al Constantinopolului, adus la noi ca Mitropolit al Țării Românești.

Istoricul Episcopiei se împletește cu cel al Episcopilor pe care-i așează în ordine cronologică, insistînd asupra tuturor aspectelor vieții și activității lor, așezînd la fiecare nume toată bibliografia cunoscută și operele, ceea ce dă volumului o notă de înaltă ținută științifică și-n același timp, de originalitate.

Partea a doua: *„Viața culturală bisericească în Eparhie"* (p. 219—316) justifică pe deplin subtitlul lucrării „vatră de spiritualitate și simțire românească".

Eparhia Buzăului își înscrie numele în cultura românească prin preocupări importante în promovarea limbii și culturii, organizîndu-se școli de cultură generală, de grămătici, școli mănăstirești, Seminarul Teologic ce-și continuă activitatea din 1836 pînă azi, Școala de cîntăreți, vestita Tipografie a lui Mitrofan, care și-a răspîndit cărțile pe tot cuprinsul Patriei. Nu sînt uitați clericii cărturari, traducători, copiști, miniaturiști de prestigiu, cei recrutați mai mult dintre vlădici. Deopotrivă cu preocupările culturale ale Episcopilor Luca, Mitrofan, Misail, Cosma, Dositei, Constandie, Chesarie, Dionisie Romano etc... sînt analizate și contribuțiile ierarhilor și clericilor la promovarea și afirmarea libertății neamului nostru. Sînt citate nume ca: Dionisie Romano, Iosafat Snagoveanul, Popa Tun, I. D. Petrescu, Protos. Varlaam, Pr. Neagu Benescu, intrate de mult în istoria Revoluției din 1848. Nu-i uitat nici Episcopul Filotei, luptător pentru Unire, cel ce l-a primit pe Domnitorul Cuza la Episcopie și inițiatorul tipăririi Bibliei la 1854, la Buzău.

Episcopii de Buzău au fost solicitați în misiuni diplomatice, unul dintre ei, Luca, fiind mult apreciat de Mihai Viteazul, care-și recrutase și un diac de cancelarie în persoana lui Dan din Zoreștii Buzăului.

Un capitol important în viața culturală a Buzăului îl ocupă „Presa bisericească". Renumitul vlădică cărturar și academician Dionisie Romano tipărește la Buzău „prima gazetă bisericească din țară": „Vestitorul Bisericesc" (1839 și 1840), pentru care, pe bună dreptate, este supranumit „părintele ziaristicii bisericești".

Partea a 3-a: *„Mănăstiri în Eparhie"* (p. 319—340) se ocupă cu identificarea vetrelor de spiritualitate monahală din trecut, cu obîrșia în veacul IV a peșterilor rupestre și pînă la cele existente azi, așezate de autor pe zonele geografice ale Eparhiei.

Partea a patra: *„Viaţa artistică bisericească"* (p. 343—384) întregeşte imaginea tabloului vieţii culturale de la Buzău, analizîndu-se monumentele de arhitectură, de pictură, de sculptură, de miniatură, ceramică, activitatea şcolii de psaltichie şi muzică vocală şi a corului Catedralei.

Ultima parte: *„Viaţa clerului în trecut şi astăzi"* (p. 389—409) este o reînviere a modelelor ostenitoare, creatoare de cultură, istorie şi spiritualitate la Buzău din rîndurile cinului monahal, ale clericilor mireni, în trecut şi azi, ca o mărturie a continuităţii şi a interesului mereu crescînd de a cinsti prin muncă şi viaţă memoria înaintaşilor, de a-i face vii astăzi.

Un rezumat, indicele de nume şi de localităţi, bogata ilustrare cu imagini istorice şi din actualitate, întregesc volumul şi-l înscriu în rîndul lucrărilor de valoare din istoria vieţii noastre bisericeşti.

Lucrarea atît de preţioasă a părintelui Cocora este şi o recomandare a P. C. Sale ca autentic fiu şi vrednic urmaş al „faptelor şi numelor mari din viaţa Eparhiei Buzăului".

Protos. Dr. *Casian Crăciun*

„PATERICUL ROMÂNESC", editat în limbi străine

După cum se ştie, „Patericul românesc" alcătuit de P. C. Ierom. Ioanichie Bălan şi apărut în Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române (Bucureşti, 1980, 735 pagini) s-a bucurat de o foarte bună primire din partea preoţilor şi credincioşilor noştri, care au găsit în această carte nu numai informaţii istorice prea puţin cunoscute pînă acum despre peste 300 de părinţi şi cuvioşi români din secolele XIV—XX, ci şi un bogat tezaur de învăţături şi îndrumări duhovniceşti, de mare folos nu numai pentru monahi, ci pentru toţi cei ce-şi propun ca ideal suprem al vieţii desăvîrşirea cea după voia lui Dumnezeu (vezi recenzia acestei cărţi în revista noastră, nr. 10—12/1981, p. 910—917).

Cei cîţiva ani care au trecut de la apariţia „Patericului românesc" au dovedit însă că spiritualitatea monahală românească are valenţe universale, interesîndu-i nu numai pe credincioşii noştri, ci şi pe mulţi alţii, aparţinători nu numai altor popoare, ci chiar şi altor confesiuni.

Astfel, în 1985 a apărut la Tesalonic o traducere integrală în limba greacă a „Patericului românesc", la editura „Orthodoxos Kypseli". Traducerea din româneşte în greceşte a fost realizată de călugări de la Mănăstirea Grigoriu, de la Muntele Athos. Volumul, intitulat în greceşte *Roumaniko gherontiko,* are 495 pagini, cuprinzînd şi numeroase şi foarte reuşite ilustraţii cu mănăstiri de pe teritoriul patriei noastre, cu icoane vestite sau cu sfinţi şi cuvioşi dintre cei de care este vorba în lucrare. La ilustraţiile din cuprinsul cărţii, se mai adaugă reuşitul album fotografic de la sfîrşit (p. 475—487).

În „Cuvîntul înainte al ediţiei greceşti", semnat de Arhim. Gheorghe de la Mănăstirea Grigoriu (p. 5—7), se aduce un cald elogiu Bisericii noastre, spiritualităţii ortodoxe române, care a odrăslit pilduitoarele exemple de viaţă îmbunătăţită în Hristos înfăţişate în cuprinsul „Patericului românesc".

O prelucrare parţială a „Patericului românesc" o constituie şi frumosul volum în limba franceză cuprinzînd vieţi ale unor cuvioşi din Moldova (Hiéromoine I. Balan, *Vies des moines de Moldavie,* Editions de Chevetogne, Belgique, 134 pagini). Traducerea în limba franceză a fost realizată de Părintele Nicolae Steinhardt de la Mănăstirea Rohia, cunoscut critic şi eseist. Volumul cuprinde, după un scurt cuvînt al traducătorului (p. 5—6), „Prefaţa" Părintelui Prof. Dr. Dumitru Stăniloae la „Patericul românesc", iar apoi prezentarea mai multor cuvioşi din Moldova, începînd cu sihaştrii de la „Poiana Trapezei" şi încheind cu Moşul Gheorghe Lazăr († 1916), model al adevăratului pelerin român.

Coperta cărţii este împodobită cu o frumoasă reproducere în culori a frescei exterioare de la Mănăstirea Moldoviţa cu „Scara" Sfîntului Ioan Scărarul. Volumul cuprinde numeroase ilustraţii alb-negru, înfăţişînd mănăstiri româneşti şi chipuri de cuvioşi români.

Însemnătatea celor două apariţii editoriale este multiplă. Pe de o parte, ele contribuie la mai buna cunoaştere în afară a istoriei poporului şi Bisericii noastre

şi evidenţiază un aspect important al contribuţiei româneşti la tezaurul spiritualităţii europene. Pe de altă parte, ele conferă statut de model de urmat trăirii ortodoxe de pe plaiurile noastre, bogatei şi îndelungatei experienţe de viaţă duhovnicească ortodoxă română.

Pr. prof. *Vasile Mihoc*

D. D. Roşca, PRELEGERI DE ISTORIE A FILOZOFIEI ANTICE ŞI MEDIEVALE, Cluj-Napoca, 1986.

D. D. Roşca este o personalitate prestigioasă în domeniul filozofiei româneşti. El s-a impus atenţiei prin lucrarea „Existenţa tragică", prin numeroase tălmăciri şi cu osebire hegeliene şi prin eseuri de construcţie şi critică filozofică. În calitate de profesor la universitate la Cluj, între anii 1929—1965 „a străbătut drumurile principale ale filozofiei universale".

Volumul aduce o serie de prelegeri ţinute studenţilor săi la Universitatea din Cluj din filozofia antică şi medievală: Egiptul antic, Mesopotamia antică, China (Confucius, Laotze, Motze, etc.), Grecia (antică): Socrate, Platon, Thales, Anaximandru, Anaximene, Heraclit din Efes, Pitagora din Samos, Xenofan din Colofon, Parmenide din Eleea, Melisos din Samos, Empedocle, Anaxagora, precum şi prelegeri de filozofie medievală în care tratează, între alţii, pe Isidor de Sevilla (570—636), Beda Venerabilul (672—735), Ioan Damaschinul (mort la 749), Alcuin (735—804), Ioan Scotus Erigena (născut între 800—815), Ioan Roscelin (sec. XI), Anselm de Canterbury, Bernard de Chartres (mort la 1130), Petru Abelard (1079—1142), Thierry de Chartres, fratele lui Bernard de Chartres, Guillaume de Chonches, Ioachim de Floris (1145—1202), David de Dinant şi Amaury de Bène.

Discipolii filozofului D. D. Roşca, Vasile Muscă şi Călina Mare, au făcut un mare serviciu publicînd manuscrisele rămase după dascălul lor, mai ales că prelegerile publicate vădesc adîncimea de cugetare a filozofului-profesor D. D. Roşca şi-l rînduie între marii oameni de cultură.

N. Neaga

„La Métropolie de Transylvanie", no. 1 (janvier—février), 1987

TABLE DE MATIÈRES

IMAGES DE DIGNES PRÉDÉCESSEURS

L'OECUMÉNISME LOCAL ET LA PAIX DU MONDE

SIGNALS, NOTES, COMMENTAIRES

COMPTES-RENDUS

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
SIBIU

